

bulletin

3 / 2016

předmluva

Ing. Jana Skálová, Ph.D. _____ 2

Rozhovor s Mojmírem Hamplem _____ 3

pohledávky

Co je pohledávka?

Ing. Alice Šrámková _____ 7

Judikatura NSS a její dopady do daňových kauz k problematice pohledávek

Ing. Tomáš Jaroš, Ph.D. _____ 9

Kurzový rozdíl je důsledek nesení měnového rizika u cizoměnových pohledávek

Mgr. Edita Ševcovicová, Ing. Alice Šrámková _____ 16

Zamyšlení nad pohledávkami u neúčtujících fyzických osob

Ing. Zuzana Rylová, Ph.D. _____ 19

Pojištění pohledávek – zajímavý produkt s daňovou pastí

Ing. Petra Pospíšilová _____ 25

Daňová efektivita pojištění pohledávek aneb Jak přímá je přímá souvislost

Ing. Alena Švecová, Mgr. Ing. Petr Toman _____ 29

Promlčení pohledávky v novém občanském právu

JUDr. Petr Čech, Ph.D., LL.M. _____ 33

Uplatňování pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení

JUDr. Ing. Helena Horová _____ 50

ostatní

Je neúčinnost elektronického podání hrozba nebo jen strašák?

Mgr. Jiří Teichmann _____ 53

Úroky z úroků v daňovém procesu aneb Anatocismus opravdu zapovězen?

JUDr. Ing. Radan Tesař _____ 61

Bezpečný přístav v oblasti převodních cen pro malé a střední podniky v České republice: Fikce či blízká realita?

Ing. Veronika Solilová, Ph.D., doc. Ing. Danuše Nerudová, Ph.D. _____ 68

VII. ročník mezinárodní konference „Daně bez hranic“ _____ 79

Kulatý stůl k problematice mezinárodního zdaňování v kontextu České republiky _____ 80

Předmluva

Vážení a milí čtenáři,

po prvních dvou číslech letošního roku, kdy první bylo věnováno procesním věcem a druhé transferpricingu, přichází téma účetně a právně zaměřené na pohledávky. Pokud by se vám zdálo, že po zjednodušení pravidel pro tvorbu opravných položek v zákoně o rezervách není co řešit, tak vás přesvědčíme o opaku.

Zahájíme rozhovorem, který tradičně vedl Karel Šimka tentokrát s Mojmiřem Hamplem, viceguvernérem ČNB. První článek Alice Šrámkové rozebírá, že pohledávka nemusí být pouze právem na peníze dlužníka, ale také právem dostat něco jiného než peníze, ať už zboží či službu. Jaký rozdíl je mezi těmito pohledávkami a jak odlišné by mělo být účetní zacházení s nimi, je právě otázkou k zamyšlení.

Další text od Tomáše Jaroše přináší komplexní přehled judikatury Nejvyššího správního soudu k daňovým kauzám pohledávek. Začíná judikáty ke vzniku či existenci pohledávky, pokračuje přes splnění podmínek pro tvorbu zákonných opravných položek až k odpisu pohledávky do daňových nákladů.

Problematika kursových rozdílů u pohledávek byla v minulosti velmi žhavá. Znovu se k ní vrací Edita Ševcovicová a Alice Šrámková, aby připomněly, že kursový rozdíl není jen účetní zápis, ale obraz reality v účetnictví. Aby však tento obraz reality byl skutečně věrný, je nutno zvažovat, u kterých pohledávek věřitel nese kursové riziko. Za zaúčtováním kursového rozdílu by tedy měla stát úvaha o splatnosti pohledávky v cizí měně a s tím spojené kursové riziko, a nikoliv automatika nastavená v softwaru. Daňové nakládání s pohledávkami z obchodního styku u fyzických osob je nejčastějším kamenem úrazu při zkouškách daňových poradců. Článek Zuzany Rylové je tím správným krokem k osvětě a troufnu si říci, že i povinnou četbou pro všechny budoucí i stávající daňové poradce.

Pojištění pohledávek aneb souvislosti mezi náklady a výnosy při odpisu pohledávky, na kterou poskytla pojišťovna pojistné plnění, je stále živá. K tomuto tématu se nám vyjadřuje Petra Pospíšilová ve svém článku, kdy zkoumá historický vývoj výkladu na koordinačních výbořech i v zákoně. Petr Toman s Alenou Švecovou se tomuto tématu věnují z trochu jiného pohledu.

Jednou z hlavních podmínek pro tvorbu zákonných opravných položek je skutečnost, že pohledávka nesmí být promlčená. Požádali jsme tedy pana Petra Čecha o rozbor právních souvislostí promlčení pohledávek, protože řadou kolegů je údaj o splatnosti na faktuře považován za svatý. Délka a „výživnost“ tohoto textu každého přesvědčí, že analýze pohledávek při tvorbě opravných položek musí věnovat mimořádnou péči.

Téma čísla uzavírá článek Heleny Horové o přihlašování pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení. To je nejdůležitějším úkonem věřitele v počáteční fázi insolvenčního řízení a rozhoduje o jeho konečném uspokojení.

Další článek od Jiřího Teichmanna o neúčinnosti elektronického podání vás v počátku pobaví příkladem předání zprávy desetiletým synem otce. Zpráva se cestou může ztratit, může být změněna či její příjemce ji pochopí jinak. Vše z běžného života převedeno do života elektronického. Procesní téma přináší i Radan Tesař ve svém článku o úrocích z úroků.

Poslední článek od Danuše Nerudové a Veroniky Solilové se vrací k tématu z minulého čísla. Malé a střední podniky nejsou schopny nést vysoké administrativní náklady na přípravu dokumentace převodních cen, proto pro ně některé evropské státy zavedly specifická pravidla, nebo je dokonce z pravidel pro převodní ceny úplně vyjmuly, což lze považovat za tzv. safe harbour – bezpečný přístav. Autorky provedly analýzu pravidel převodních cen v členských státech EU a následně navrhly pravidla pro Českou republiku. Toto téma považuje redakční rada za zajímavé a pro budoucnost vývoje českých daní důležité. Doufáme, že se vám pod vlivem tabulek s čísly neztratí praktická myšlenka, která se snaží navrhnout a obhájit to, po čem vlastně většina poradců touží.

Přeji vám příjemné čtení a krásný podzim naplněný přípravou na nadcházející sezónu.

Za redakční radu

Ing. Jana Skálová, Ph.D.
členka Prezidia KDP ČR
daňová poradkyně, č. osvědčení 332

Rozhovor s Mojmírem Hamplm

Otázky kladl
JUDr. PhDr. Karel Šimka, LL.M., Ph.D.

Ing. Mojmír Hampl, Ph.D. (*1975), v roce 1998 vystudoval Národohospodářskou fakultu na Vysoké škole ekonomické v Praze. Tam také v roce 2004 obhájil doktorskou disertační práci. V letech 2000–2001 získal jako Chevening Scholar při postgraduálním studiu ekonomie na University of Surrey ve Velké Británii titul Master of Science. Dále absolvoval specializovaný kurz Makroekonomická analýza a politika v Institutu MMF ve Vídni a řadu dalších kurzů a školení v oblasti hospodářské politiky a ekonomické teorie.

Od roku 1998 byl analytikem a posléze senior analytikem v měnové sekci ČNB. V roce 1999 mu Česká společnost ekonomická udělila titul Mladý ekonom roku. V letech 2002–2004 se v pozici ekonoma v České spořitelně – ERSTE Group věnoval makroekonomickému výzkumu a výzkumu finančních trhů zemí střední a východní Evropy. V téže době působil i jako externí poradce ministra financí ČR v expertní skupině připravující návrh reformy veřejných financí. V letech 2004–2006 byl členem představenstva a vrchním ředitelem České konsolidační agentury.

Od 1. 12. 2006 je členem bankovní rady ČNB, nyní vykonává druhý šestiletý mandát. Poprvé od 1. 3. 2008 a nyní podruhé od 1. 12. 2012 je viceguvernérem ČNB. Od roku 2008 zastupuje ČNB v Hospodářském a finančním výboru EU a od roku 2011 v Regionální konzultační skupině Financial Stability Board.

Je členem Akademické rady Vysoké školy Škoda Auto v Mladé Boleslavi a vědeckých rad Fakulty sociálně ekonomické Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a Fakulty managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Též působí v redakční radě časopisu Dvacáté století – The Twentieth Century. Pravidelně přednáší na vysokých školách. Publikoval více než sto padesát populárních a odborných článků a studií se zaměřením na metodologii ekonomické vědy, teorii veřejné volby, měnovou politiku, ekonomickou teorii přírodních zdrojů a obecnou ekonomickou teorii.

Je ženatý a má dvě děti. Rád čte knihy Umberta Eca a Milana Kundery.

V jednom z nedávno publikovaných textů uvedl: „(...) zestejnování podmínek všech a pro všechny uvnitř států a mezi nimi nemusí být návodem na rychlejší růst, ale naopak na kolektivní stagnaci. Aby vše mohlo být všude

stejně, je nutné průměrovat, což nutně odřezává ty nejlepší krajní varianty, které vždy táhnou celek vpřed. Průměr bývá šedý. Kdo se odchyluje nahoru, bude dodaněn či zregulován, kdo dolů, bude dotován a subvencován.“

■ **Co je vlastně Česká národní banka? Banka? Správce státního monopolu na vydávání a nucený oběh peněz? Správní úřad? Sektorový ekonomický regulátor? Nebo vše dohromady? Pro nás, ústavní a správní právníky, je ústavním orgánem a nezávislým správním úřadem, kterých je – s různou mírou oddělení od vládní exekutivy – v českém ústavním a správním systému řada (NKÚ, ČSÚ, ÚOOÚ, NBÚ, ERÚ, RRTV, ČTÚ, VOP...). Ale přece jen, ČNB ve mně i v této vážené společnosti vždy vyvolávala dojem jakési výjimečnosti, exkluzivity, aristokratické instituce povznesené nad běžný politický provoz... Pletu se?**

V domácím prostředí hraje všechny role, které zmiňujete. A dokonce i řadu dalších. Je třeba orgánem, který je zodpovědný za sestavování a zveřejňování řady národních statistických dat (třeba platební bilance země) či za ochranu spotřebitele na finančním trhu. Ale zkusím se na to podívat jinak: Bez kterých rolí by centrální banka *nemohla* být nazývána centrální bankou? A pak mi vychází jen jediná, měnová nebo chcete-li peněžní politika. Když vše ostatní z centrální banky odřezáte, pořád jí bude. Nemusí být správním úřadem, nemusí mít na starosti dohled nad finančním trhem, dokonce ani ten nad bankami či přesněji úvěrovými institucemi. Vždyť v řadě evropských zemí dohled vykonávají či spoluvykonávají vládní, ministerské agentury mimo centrální banku (vezměte si Švédsko, Dánsko či Německo). Dokonce nemusí být ani nezávislá na politickém cyklu, ani to ji nedefinuje. Vezměte si, že nejstarší centrální banka světa, švédská Riksbank, byla založena již v roce 1668 a koncept nezávislosti pochází až z pozdního 20. století. Mimochodem, často mi mnozí na přednáškách nevěří, že proslulá „stará dáma“, tedy britská Bank of England, druhá nejstarší centrální banka světa, získala nezávislost až v roce 1997, tedy později než ČNB! Definičním znakem je ale měnová politika. Ať už centrální banky vznikaly jako banky komerčních bank či

banky státu, vždy je nakonec definovala péče o měnu. Na rozdíl od jiných nezávislých institucí v našem ústavním systému je pak ČNB „jiná“ i tím, že její hospodaření je odděleno od veřejných rozpočtů a od daňového poplatníka. Ve státním rozpočtu nemá svou „kolonku“, žije z vlastních příjmů a politická elita její rozpočet neurčuje. Tento evropský standard dává jí a jejím kolegyním v normálních zemích světa klíčovou záruku oné nezávislosti. Ale mohu s klidem prohlásit, že rozsah činností domácí centrální banky je v kontextu Evropy spíše výjimečný. A dál se rozhodováním politické elity rozšiřuje – nově budeme dohlížet i na nebankovní poskytovatele půjček, jak známo. Když budu optimista, budu věřit, že kus tohoto rostoucího záberu je snad dán tím, co říkáte. Že centrální banka měla a má ve veřejném prostoru výjimečnou reputaci a má respekt. Ať už tím, že ji nikdo historicky tzv. neuměl a neumí, anebo tím, že její podstatě málokdo věcně rozumí. Když budu pesimista, řekl bych, že zájem o služby ČNB je dán právě tím, že na řadu jejich činností nemusí politici hledat peníze ve státním rozpočtu, jak by to bylo u každé jiné instituce. Ale jinak díky za to, co říkáte. Centrální banka má být ta, která svým delším horizontem uvažování jde za běžný politický cyklus a tím je nadčasovější a nad řadu věcí povznesenější. Pozor, tím ale nemyslím arogantní.

■ **Hlavním cílem ČNB podle čl. 98 Ústavy je „péče o cenovou stabilitu“. Do roku 2001 to ovšem byla „péče o stabilitu měny“. Co se touto zdánlivě drobnou novelizací Ústavy, provedenou ústavním zákonem č. 448/2001 Sb. vlastně změnilo? A souvisí tato změna s cílováním inflace, jež je od roku 1997 či spíš 1998 základní metodou měnové politiky ČNB?**

U diskusí o téhle změně Ústavy jsem nebyl, ale asi mi vždy přirozeně připadalo, že ta změna textace je naprosto logická. „Stabilita měny“ mohla a jistě řadou lidí i byla pojímána úzce jako stabilita kurzu koruny k jiným měnám. To mohlo mít logiku v kontextu začátku transformace, kdy jsme zavedli fixní kurz ke koši zahraničních měn a fakticky plnou autonomii měnové politiky obětovali. Jen připomenutí, že mít fixní kurz k měně větší země znamená fakticky akceptovat, „kupovat“ její měnovou politiku zvenčí, ať už je tou měnou marka nebo dolar nebo euro. Extrémní verzí ztráty autonomie je pak měnová unie, kdy kurz fixujete neodvolatelně (tedy do okamžiku možného zániku takové unie). Díky liberalizaci kapitálových toků jsme v ČR o autonomii měnové politiky postupně téměř zcela přišli – ekonomové dobře znají trilema – nedosažitelnou trojjedinost – pevný kurz, volný pohyb kapitálu a autonomní měnová politika. My se snažili toto učebnicové trilema porazit, a ono logicky porazilo nás. Skončilo to obrovskými nerovnováhami a zhroutil režim fixního kurzu v roce 1997. Teprve pak, přechodem k cílování inflace jsme získali plnou autonomii domácí měnové politiky. V kontextu autonomní měnové politiky má pak větší smysl mluvit o *cenové stabilitě* – protože to je jediný

pevný bod ve vesmíru našich tzv. elastických, nekrytých peněz (které vytváří nejen centrální banka, ale i banky komerční!), v nichž se všechno průběžně mění, úrokové sazby, množství peněz v ekonomice i kurz. A to vše se i měnit musí a musí být s ohledem na vývoj hospodářství pružné, aby mohla být dosahována právě ona kýžená cenová stabilita. Fakt je, že cenové stability jsme záhy dosáhli, první v regionu jsme měli srovnatelnou inflaci se západními zeměmi a první jsme se dostali do situace, že naše základní úroková sazba byla dokonce pod úroveň eurozóny. Z tohoto pohledu jsme autonomní měnovou politikou dosáhli toho, čeho řada zemí v Evropě chtěla dosáhnout spojením s německou markou. My k tomu marku ani euro nepotřebovali. A myslím, že tímto úsilím byla centrální banka vždy ve své politice v hlubokém, téměř spirituálním, byť explicitně neartikulovaném souladu s preferencí domácí, silně finančně a inflačně konzervativní populace. A na rozdíl od Maďarska či Polska tady měnovou politiku dlouho nikdo neřešil, nevím ji či si její existenci ani neuvědomoval, což je základní znak její kvality.

■ **Ono se to nezdá, ale s cílováním inflace je spojen asi nejvýznamnější průnik ČNB do myslí běžných občanů – na stránkách Blesku jste se objevili myslím poprvé v historii, když ČNB na podzim 2013 vyhlásila závazek udržovat kurz koruny poblíž hodnoty 27 Kč za 1 euro za účelem dosažení inflačního cíle...**

Ano, překvapivě se to vše zlomilo nikoli v roce 2012, kdy jsme historicky poprvé snížili základní sazbu na nulu (tehdy jsem já čekal vřavu a nenastalo skoro nic), ale až v roce 2013 se zavedením kurzového závazku a oslabením kurzu o necelých 5 %. To se skutečně měnová politika na čas vrátila do hospod, což bylo pro nás nemilé. Myslím, že od té doby stále narážíme na naši neschopnost vysvětlit a neochotu části veřejnosti pochopit, že onu cenovou stabilitu jako všichni na světě pojímáme symetricky. Vadí nám samozřejmě hrozící vyšší inflace, ale vadí nám i hrozící vyšší deflace, tedy systematický pokles cenové hladiny, pokles cen aktiv, pokles mezd atd. Obojí je v rozporu s tím pevným bodem ve vesmíru, o němž jsem mluvil, a odvrácení obojího vyžaduje práci centrální banky. Pořád jsme naráželi na to, že se lidé implicitně ptali: „Co je špatného na tom, že ceny budou klesat?“ V extrémně cenově citlivé populaci je prostě obtížné vysvětlit, že deflace je chudnutím všech s často ještě závažnějšími ekonomickými důsledky, než má inflace. Často opakují myšlenku dánského ekonoma Larse Christensena, že nacismus a fašismus v Evropě získaly rozhodující podporu nikoli v časech inflace po první světové válce, ale až v časech deflace hospodářské krize.

■ **V této souvislosti mě napadá – klíčový údaj pro měnovou politiku ČNB je údaj o inflaci. Tu v ČR ovšem měří primárně Český statistický úřad, který**

vychází z mezinárodně koordinovaných metodik. A ty jsou už více let kritizovány, že nepodávají skutečný obraz o vývoji inflace, protože pokud měří index růstu spotřebitelských cen, nedostatečně zohledňují růst cen určitých ekonomických statků, které lidé ve skutečnosti spotřebovávají, avšak uvedené metodiky je mají za statky investiční. Konkrétně jde o nemovitosti k bydlení, jejichž pořízení se ve spotřebitelském koši pro účely sledování vývoje spotřebitelských cen projevuje jen částečně, v konstrukci zvané imputované nájemné. Jak to tedy s měřením inflace je? A pokud bychom ji v určitých ohledech opravdu měřili špatně, co s tím dělat a jak se to může projevit v měnové, zejména kurzové politice?

To otevíráte velkou teoretickou i praktickou otázku. Měření změny cen nějakého spotřebitelského koše statků a služeb, tedy inflace, jistě řada lidí bere jako jasný a exaktní proces, kde musí být vše evidentní. Řada lidí tak pojímá třeba též účetnictví, někteří dokonce i právo: někde je něco napsáno v zákoně či předpisu, tak to musí být přece zcela jasné, evidentní a musí to přece vyžadovat jen mechanickou aplikaci s minimálním intelektuálním úsilím. A když ne, tak máte „děravé zákony“ a „nepochopitelnou právní a soudní zvlášť“. Znáte to, že? Přitom definování inflace a její měření je též často otázkou definice, volby, rozhodnutí a uvážení, jako řada běžných lidských aktivit. Inu a tímto procesem lidského rozhodování se ustavila praxe, že koupí nemovitostí určené pro bydlení bereme statisticky spíše jako investici, a nikoli jako spotřebu, zatímco koupí auta bereme jako spotřebu, nikoli jako investici. A nákup nového vozu tak v inflaci zachycen je, a přímo, zatímco nákup nemovitostí ne, nebo ne zcela a plně. Přitom když v nemovitosti bydlíte, je to dle mého čistá spotřeba. Čili nejde o „dobré či špatné“ měření, ale o rozhodnutí. Měnová politika samozřejmě ovlivňuje všechny ceny v ekonomice, i ceny čistě investičních statků, jako jsou třeba akcie či dluhopisy, ty bych do koše neřadil, ale u nemovitostí na bydlení bych šel dál a do inflace dle mého patří, či patří s větší vahou než dnes. Můžu prozradit, že jisté experimentální propočty si v tomto ohledu děláme, nicméně zásadní stejně bude, jak budou tento index konstruovat statistici u nás i v Evropě. Já si pamatuji, že když jsem na podobné téma psal článek do Wall Street Journal v roce 2011, dostal jsem snad nejvíc ohlasů, co pamatuji. Je to totiž celosvětové téma pro diskusi i kontroverze. Za těch pět let jsme, pravda, příliš nepostoupili, protože zase druhá strana disputace tvrdí, že zahrnutí těchto cen do koše by zbytečně destabilizovalo vývoj jiných cen v něm – od potravin až třeba po oděvy. Já mám za to, že naopak zahrnutí těchto cen do koše by mohlo být bonusem pro celkovou finanční stabilitu, omezení některých úvěrových mánií a následných panik. Ale je-li centrální bankovníctví bráno jako „centrální plánování“ cen, tak by ho pak vlastně muselo být v mém přístupu ještě trochu víc.

■ **Čím vším vlastně může ČNB ovlivnit stav ekonomiky? Do jaké míry vůbec někdo v ČR, a zejména pak nějaká veřejná instituce, může ovlivnit to, jak se česká ekonomika bude vyvíjet? Nejsme jako malá otevřená ekonomika spíše objektem než subjektem evropského a v širším měřítku světového ekonomického vývoje? A do jaké míry je naše bohatství svázáno s existencí a fungováním Evropské unie?**

Tu myšlenku, že vše u nás závisí na vývoji v zahraničí, samozřejmě nemůžu přijmout. Nejen, že nahrává takovému tomu známému českému fatalistickému přístupu černého pasažéra, že vše se rozhoduje někde mimo nás a my jsme jen malou součástí soukolí dějin, která nic nemůže ovlivnit a útrpně přijímá rány zvenčí. Navíc to samozřejmě není ani věcně pravda. Ano, tato ekonomika je malá a otevřená a je závislá na exportu. Ale také na domácí poptávce a domácím sentimentu a náladě. Vždyť dobrou půlku HDP tvoří právě výdaje domácností. Jinými slovy, samozřejmě že můžeme zažívat recesi, zatímco ti okolo rostou, a samozřejmě můžeme růst a bohatnout, když se ostatním okolo daří méně. Poslední naše recese v letech 2012–2013 byla přece čistě domácí, naše. Prostě jsme začali opatrněji hodnotit budoucnost a všichni jsme šlápli na brzdu: podniky, domácnosti i vláda. A může to být i opačně. Role měnové politiky je klíčová: nemůže zajišťovat skvělé časy, ale může vyhlazovat cyklus, činit ho mírnějším, a tím snesitelnějším. V zásadě je celé kouzlo měnové politiky postaveno na úvaze, že změnou reálné úrokové sazby lze povzbudit či utlumit domácí poptávku, tedy ochotu lidí utrácet a firem investovat. A změnou kurzu lze měnit zahraniční poptávku po domácím zboží a službách. Věřte, i po roce 2008 se ukázalo, že tahle úvaha zatraceně funguje. I proto jsem fundamentálním stoupencem autonomní měnové politiky a odpůrcem eura. Myslím, že měnová politika v zásadě funguje a země našeho typu, kde lidé nemají rádi velké šoky a zlomy, ji potřebuje ještě víc než země jiné.

■ **Britové si v nedávném hlasování těsnou většinou řekli, že se – přes obavy vyslovované celou řadou ekonomů – odváží existence mimo Evropskou unii; plyne z jejich názoru něco i pro nás, zde, ve středu Evropy?**

Pro mě osobně z toho plyne, že integrační projekt ve stávající podobě dostal stopku. Pokud jej opouští nejstarší a nejstabilnější demokracie v Evropě, která 200 let stojí systematicky v Evropě na správné straně, pak nemá problém ona, ale ten projekt. Je mi líto, že bude Británie pryč, nicméně se obávám, že bude nakonec chybět víc ona kontinentu než my ostatní jí.

■ **Kdysi jste se v jednom svém rozsáhlejšímu textu zabýval udržitelností rozvoje a alarmisty, kteří prognózovali v různých dobách různé typy sociálních, ekologických či ekonomických katastrof kvůli**

tu přelidnění, tu vyčerpání těch či oněch zdrojů, tu kvůli neúnosné ekologické zátěži. Zatím nicméně lidská civilizace v globálním měřítku dosti vzkvétá, nyní dokonce více než kdy v minulosti – jakkoli existuje spousta krizových regionů a zemí, kde tomu tak není, obecně se ve světě snižuje podíl chudých lidí, ať už je počítáme jakkoli, a zlepšují také ukazatele jako dostupnost a kvalita lékařské péče a přístup lidí k základním zdrojům typu voda či potraviny. Opravdu se není čeho bát? Opravdu lidstvo v dohledné budoucnosti všechny problémy spojené s vlastní existencí zvládne a bude v zásadě jen bohatnout a žít komfortněji?

V tomto ohledu mám skutečně dobré spaní. Žádných limitů růstu se neobávám a jednou provždy jsem přesvědčen, že pokud existuje nevyčerpatelný zdroj v podobě lidského důvtipu, poznání a přizpůsobivosti, není se do budoucna vůbec čeho bát. Hranici růstu, blahobytu, bohatství a rozumných životních podmínek pro lidský druh není planeta, její zdroje, její velikost či množství jejích obyvatel, ale jen člověk sám a jeho často zničující volby a rozhodnutí. Evropa v minulosti žila s řádově menší populací než dnes, a žila v naprosté bídě, marnosti a destrukci – vzpomeňte na všechny věrné popisy dekad po třicetileté válce, která byla z hlediska devastace životní úrovně a snížení velikosti populace relativně ještě větším zásahem do života kontinentu než 2. světová válka – a žije dnes s řádově větší populací a v nikdy nepoznaném blahobytu. Opravdu, v počtu lidí a zdrojích to není. Tím neříkám, že bohatnutí je zaručeno. Ale bohatnout se musí chtít, mám spíš strach z toho, že přestaneme či přestáváme chtít.

■ **Když už jsme u toho bohatství – skoro půlka produkce dnešních západních ekonomik, řekněme kolem 40–45 % HDP, je odevzdána veřejné moci na daních a nějak přerozdělena. A vedle toho existují regulace, které ovlivňují alokaci zdrojů nepřímou – tím, že něco zakazují či přikazují dělat. Jsme ještě vůbec tržními ekonomikami v pravém slova smyslu? Nejsou veřejné rozpočty a regulace natolik významnou složkou fungování ekonomiky, že ve skutečnosti podstatnou část bohatství vytváří (anebo možná ničí) namísto neviditelné ruky trhu viditelné ruce politiků a úředníků? „Vyplatí se“ takové veřejné zásahy? Chtějí je lidé opravdu, anebo jsou produktem jakéhosi politického samoběhu, setrvačnosti dané volebními cykly a povahou politického provozu (peripetie spojené s veřejnou volbou, vliv zájmových skupin přísátých na veřejné zdroje, vztahy principál–agent aj.)? A poskytují veřejné zásahy do ekonomiky opravdu to, co od nich voliči – snad – očekávají? Tedy vyšší míru „sociální spravedlnosti“, jistoty, společenské koheze?**

Všude ve světě dochází dlouhá desetiletí k nárůstu podílu veřejných výdajů na HDP a jen se mírně liší sklon křivky

toho nárůstu mezi zeměmi. A i konzervativní revoluce – jako v případě Margaret Thatcherové – na tom trendu nedělají nic víc než dočasnou vlnku. Proč to tak je, a to ve všech bohatnoucích ekonomikách, je určitě na Nobelovu cenu. Americký liberální ekonom Bryan Caplan říká, že s růstem bohatství lidí roste poptávka i po veřejných statcích, ne jen po těch soukromých. Náš bravurní intelektuál profesor Stanislav Komárek zase ukazuje, jak se měnila společnost na Západě tak zhruba od osvícení dodnes. Takže to zkusím neumně propojit: kdysi byla základní sociální jednotkou velké části společnosti venkovská rodina a následně církev. Ty byly vaší porodnicí, školou, pracovním úřadem, finančním úřadem, zaměstnavatelem, nemocnicí, místem zábavy i společenských kontaktů atd. Bez těchto jednotek jste nebyl nic, žádná síť mimo nebyla, jen chudobinec. Bohatnutí Západu je ale postaveno na dělbě práce a její specializaci, s tím spojené individualizaci života, stěhování za prací a přetrhání těch starých vazeb na ony elementární jednotky. S tím roste poptávka populace po tom, aby řadu těch někdejších „veřejných statků“ rodiny a církve skutečně poskytoval veřejný sektor. A když dnes ve světě cestujete do zemí, které jsou chudé, vidíte tu chudobu nejen v osobní spotřebě lidí, ale často právě na neexistenci veřejných statků a služeb, které ve vyspělém světě všichni berou jako zcela samozřejmé a ani o nich nepřemýšlejí – počínaje chodníky, přes kanalizaci a systém sběru odpadu, po dálnice a fungující systém záchranné služby či hasičů. Bohatnutí v tržní části generuje zlepšování veřejných služeb, ale neumím vysvětlit, proč to znamená ne procentuálně stejný, ale procentuálně se navyšující podíl veřejných výdajů a též zdanění. Ještě na konci 19. století i u nás byla mezní sazba daně z příjmů tuším někde na úrovni 10 % a to řada lidí daň z příjmů vůbec neplatila. Je možné, že s bohatnutím lidé racionálně ignorují některé jevy, jako je třeba růst veřejného sektoru, protože si tuto ignoranci mohou dovolit. A neuvěřitelná efektivita trhu umožňuje udržet při životě i stále rostoucí stát. Nevím. V každém případě bych ale tak zle nemluvil o dnešních tržních ekonomikách ve srovnání s těmi před 19. stoletím. To byla hospodářství sice zřejmě s nižším nominálním zdaněním, ale zase cechovně a kastovně totálně regulovaná ohledně vstupu do odvětví, kvót a teritoriálních omezení na produkci, tvorby cen a i vlastnictví výrobních faktorů. Takže srovnání v čase může být obtížné. Srovnání v prostoru je snazší. Index ekonomické svobody produkovaný Heritage Foundation vám každý rok ukáže, jak si na tom stojí jednotlivé země.

■ **Na závěr bych se Vás jako zkušeného centrálního bankéře a zároveň stále mladíka krátce po čtyřicítce chtěl zeptat, jak vidíte vývoj centrálního bankovníctví a vůbec měnového systému v Evropě v příštích letech a desetiletích. Euro ve valutové podobě máme od roku 2002, nicméně jako právní konstrukce závazná až na výjimky pro všechny členy EU už má za sebou skoro čtvrt století**

od účinnosti Maastrichtské smlouvy. Euro je dnes samozřejmostí, a přes vážnou krizi v souvislosti s nedávným vývojem v Řecku a zčásti i v dalších státech tzv. jižního křídla EU o jeho zániku dnes určitě většina obyvatel eurozóny nepřemýšlí. Nicméně na jaře si také jen málokdo, a určitě ne většina politických a úřednických elit, myslel, že Velká Británie odhlasuje vystoupení z EU... A ejhle! Bude v roce 2050 v Evropě ještě euro?

Upřímně, skoro víc mě trápí, jestli v roce 2050 bude existovat česká koruna – ta neuvěřitelná měna, jejíž název držíme od roku 1892, tedy od časů císaře Františka Josefa. A jako poslední ze zemí teritoria bývalého Rakouska-Uherska ji držíme dodnes a jako jediní zcela bez přerušení. U eurozóny nevím, je to velice mladá měnová unie. A kus měnového historika ve mně mi připomíná, že měnové unie mají tendenci i vznikat, i zanikat. Měna bez státu je prostě definičně křehká konstrukce.

Co je pohledávka?

Ing. Alice Šrámková¹
daňový poradce ve společnosti
Fučík & partneři, s.r.o.

O pohledávkách účtujeme, postupujeme je, vytváříme k nim opravné položky či je přepočítáváme kurzem k datu účetní závěrky. Někdy možná až příliš automaticky bez přihlídnutí k podstatě transakce. Pojdme se zamyslet nad tím, zda můžeme ke všem pohledávkám přistupovat stejně a jak je vlastně pohledávka definována. Cesta k definici pohledávky vede přes definici závazku. A nenajdeme je v zákoně o účetnictví, ani ve vyhlášce.

požadovat. Uzavřením smlouvy tedy vzniká z právního pohledu oběma smluvním stranám jak závazek, tak pohledávka. Dodavatel má závazek dodat zboží či službu a pohledávku na zaplacení kupní ceny, odběratel má nepeněžní pohledávku na dodání zboží a závazek zaplatit kupní cenu.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), v § 1721 uvádí, že ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit. Dle § 1723 závazek vzniká ze smlouvy, z protiprávního činu nebo z jiné právní skutečnosti, která je podle právního řádu k tomu způsobilá. Paragraf 1789 dále uvádí, že ze závazku je dlužník povinen něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět a věřitel je oprávněn to od něho

Účetnictví však nekopíruje právní stav. Dle § 2 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví (dále jen „zákon o účetnictví“), účtují účetní jednotky podvojnými zápisy o stavu a pohybu majetku a jiných aktiv, závazků včetně dluhů a jiných pasiv, dále o nákladech a výnosech a o výsledku hospodaření. Uzavření smlouvy či jiný důvod vzniku závazku dle občanského zákoníku zpravidla nenaplnuje okamžik uskutečnění účetního případu dle Českého účetního standardu (dále jen „ČÚS“) 001, a nevyvolá tak ještě účetní operaci. Do účetnictví se dostávají pohledávky a závazky až v okamžiku, kdy dojde ke splnění předmětu dodávky nebo poskytnutí zálohy či závdavku na smluvně dohodnutou dodávku.

¹ Členka Komory daňových poradců, členka Výboru Komory certifikovaných účetních, za kterou se také účastní jednání Národní účetní rady. Specializuje se na IFRS a na otázky týkající se vazby účetnictví a daní z příjmů právnických osob. Autorka řady odborných článků a lektorka agenturního a zakázkového firemního vzdělávání.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pohledávka nemusí být pouze peněžní povahy, jinými slovy právem na peníze dlužníka. Právo na peníze dlužníka je jednou z definic finančního aktiva v mezinárodních standardech účetního výkaznictví. A pohledávky peněžní povahy jsou jedním druhem finančních aktiv. Charakter pohledávky tak předurčuje způsob ocenění pohledávky a metodiku tvorby opravných položek.

Druhým typem pohledávky je právo něco dostat (jiného než peníze), ať už zboží či službu. Taková pohledávka nejčastěji vznikne úhradou ať již celé nebo části smluvené ceny – předplacené nájmené, záloha na dodání zásob, dlouhodobého majetku či služeb.

Existují tedy dva základní typy pohledávek – právo na peníze a právo na obdržení služby či hmotné věci (označme je jako nepeněžní). A s ohledem na jejich povahu bychom k nim měli v účetnictví přistupovat. Bohužel zákon o účetnictví takové členění nerespektuje a ke všem pohledávkám přistupuje stejně.

Pro další úvahu pak za pohledávky peněžní či nepeněžní budeme považovat jen ty pohledávky, které jsou zachycené v účetnictví. Podívejme se, jak by měly být transakce spojené s těmito pohledávkami účetně zachyceny při plném respektování jejich podstaty.

	Peněžní pohledávky	Nepeněžní pohledávky
Vznik pohledávky	V okamžiku dodání sjednaného plnění – dodání zboží či služby.	V okamžiku poskytnutí plnění dodavateli.
Postoupení pohledávky	Odpis pohledávky a výnos z postoupené pohledávky.	Odpis pohledávky a výnos z postoupené pohledávky.
Opravné položky	Účetní opravné položky budou tvořeny zpravidla podle délky období, po které jsou pohledávky po splatnosti a s přihlédnutím k aktuální situaci dlužníka (například dodržování sjednaného splátkového kalendáře či probíhající insolvenční řízení). U řady pohledávek budou naplněny i podmínky pro tvorbu zákonné opravné položky.	Podmínky tvorby účetních opravných položek nebudou zpravidla vázány na počet dnů po splatnosti, ale bude záležet na individuálním posouzení každé takové pohledávky a schopnosti dodavatele dostát svému závazku. Podmínky pro tvorbu zákonné opravné položky zřejmě nebudou nikdy naplněny, protože taková pohledávka nevznikla výnosově a nebyla zdaněna v obecném základu daně.
Kurzové rozdíly	Ano, ale pouze pokud je úhrada pohledávky očekávána v cizí měně. Kurzové rozdíly vznikají při úhradě pohledávky, při jejím postoupení či k datu účetní závěrky.	Ne, z budoucího dodání věci či služby neplyne účetní jednotce žádné kurzové riziko.
Odpis pohledávky	Nákladově – prostřednictvím účtové skupiny 54.	Nákladově – prostřednictvím účtové skupiny 54.
Zánik pohledávky	Úhradou či postoupením.	Dodáním věci či služby. Může zanikat i postupně, například u předplatného. Případně může být pohledávka postoupena.

Asi největší chybou u nepeněžních pohledávek jsou jejich kurzové přepočty k datu účetní závěrky. Účetní jednotky často plošně aplikují ustanovení § 3 odst. 12 zákona o účetnictví, který vyžaduje, aby u pohledávek vyjádřených v cizí měně účetní jednotky použily kromě české měny i tuto cizí měnu. Moje zkušenost je taková, že poskytnuté zálohy jsou přepočítávány bez ohledu na jejich podstatu (a to proto, že jsou chápány jako součást pohledávek z obchodního styku podle ČÚS 017 a v rozvaze jsou společně s nimi vykazovány), ale náklady příštích období přepočítávány nejsou. Přitom se na základě výše uvedeného členění může věcně jednat o stejný typ pohledávky. Pokud se v budoucnu budou vykazovat položky časového rozlišení v krátkodobých či dlouhodobých pohledávkách,

jak požaduje odborná veřejnost, začneme je také přepočítávat obdobně jako poskytnuté zálohy? A mluvíme-li o časovém rozlišení – příjmy příštích období jsou svou povahou peněžní pohledávkou, z které plyne kurzové riziko, pokud má být vypořádána v cizí měně, a která tedy kurzovému přepočtu správně podléhá. Na druhou stranu náklady příštích období jsou pohledávkou nepeněžní, ze které kurzové riziko účetní jednotce neplyne, a jejich případný přepočet kurzem k datu účetní závěrky by byl zavádějící.

Stejnou optikou bychom se měli dívat i na zaplacené zálohy na dlouhodobý majetek. Zde ve většině případů ignorujeme skutečnost, že jsou v rozvaze vykazovány jako

součást dlouhodobého majetku, který kurzovým přepočtům nepodléhá. Naopak se řada účetních jednotek nechá ovlivnit slůvkem „záloha“ a jako ostatní cizoměnové zálohy i tyto bývají přepočteny kurzem k datu účetní závěrky. Zároveň jsem se ale dosud nesečkala se situací, kdy by účetní jednotka přepočítávala kurzem k datu účetní závěrky zůstatek položky nedokončený dlouhodobý majetek. Podstata obou transakcí je shodná, liší se pouze smluvní podmínky dodání a průběžného financování. Kurzové riziko přitom pro účetní jednotku nepředstavuje ani jedna varianta.

Všichni bychom uvítali, aby české účetní předpisy v budoucnu rozlišily dvě skupiny pohledávek, a to i s ohledem na skutečnost, že například kurzové rozdíly

vstupují bez dalších úprav do základu daně. Tudiž ignorovat v současnosti u nepeněžních pohledávek kurzový přepočet k datu účetní závěrky s sebou přináší daňová rizika, byť z pohledu účetní závěrky podává kvalitnější a spolehlivější informace. Účetní závěrka má být sestavena srozumitelně a má podávat věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví a finanční situace účetní jednotky tak, aby její uživatel mohl učinit ekonomické rozhodnutí. K tomu potřebuje informaci nejen o finanční situaci účetní jednotky, ale i o rizicích, kterým je účetní jednotka vystavena. Kurzové riziko je vyjádřeno výší kurzových rozdílů a je potom pro uživatele zavádějící, jsou-li kurzové rozdíly vyčísleny i u položek, které kurzovému riziku nepodléhají.

Judikatura NSS a její dopady do daňových kauz k problematice pohledávek

Ing. Tomáš Jaroš, Ph.D.
ředitel Odboru daně z příjmů právnických osob, Odvolací finanční ředitelství¹

Způsob účtování a zdanění vznikajících pohledávek bývá prezentován jako základní odlišnost tzv. podvojného účetnictví oproti účetnictví jednoduchému, resp. oproti daňové evidenci. Otázka toho, zda je pro zdanění příjmů z podnikání lepší vést podvojně účetnictví anebo daňovou evidenci, je na akademické půdě snad stálým tématem odborných polemik a diplomových prací. V praktické rovině se však většina fyzických osob vedoucích daňovou evidenci k této radikální změně dobrovolně nikdy neodhodlá. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „ZDP“), přitom poměrně významně motivuje poplatníky vést podvojně účetnictví, neboť v § 23 odst. 14 umožňuje provádět dodanění stěžejních rozdílových položek (pohledávky a zásoby) postupně po 9 následujících zdaňovacích obdobích po přechodu na vedení účetnictví a v § 24 odst. 2 písm. i) umožňuje za podmínek zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů (dále jen „ZoR“),

eliminovat dopad zdanění nezaplacených dodávek formou tvorby zákonných opravných položek, popř. v § 24 odst. 2 písm. y) umožňuje ve specifických situacích reálně nedobytné pohledávky rovnou odepsat na vrub daňových nákladů.

Po více než dvaceti letech fungování tzv. nové daňové soustavy, jejíž nedílnou součástí je téměř od počátku i systém tvorby opravných položek, není nutné systematicky detailně popisovat veškeré podmínky směrodatné pro nastolení konkrétního daňového režimu pohledávek. Další text je proto členěn jen z hlediska identifikace stěžejních kontrolou odhalitelných rizik v oblasti pohledávek u běžných podnikatelských subjektů (daňové aspekty vzniku a právní existence pohledávky, aspekty nutného trvalého sledování veškerých podmínek pro existenci opravných

¹ Níže uvedený text je názorem autora a nikoliv názorem Finanční správy.

položek k pohledávkám...). Podívejme se tedy nyní na stěžejní judikaturu k dané problematice a ukažme na možná úskalí konkrétního uplatňování daňového režimu pohledávek.

1 Vznik a existence pohledávek

Pohledávka představující právo věřitele na plnění od dlužníka vzniká především ze smluv, z protiprávního činu, nebo z jiné právní skutečnosti, která je k tomu podle právního řádu způsobilá (srov. § 1721 a 1723 „nového“ občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. – dále jen „NOZ“). Z tohoto závazkového vztahu je věřitel oprávněn požadovat, aby mu dlužník něco dal, něco konal, něčeho se zdržel nebo něco strpěl (srov. § 1789 NOZ). V účetnictví se pak ve smyslu § 2, § 3 odst. 1 a § 7 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví (dále jen „ZoÚ“), a Českého účetního standardu č. 001, bod 2.4.3, zachycují ty „právní“ pohledávky, které představují právo na konkrétní věcné plnění, při jejichž vzniku nastal tzv. účetní případ (splnění dodávky). V účetnictví jsou takto zachyceny především pohledávky představující právo věřitele, aby mu dlužník něco (nějakou reálně měřitelnou věcnou hodnotu) dal.

Pomineme-li tzv. úvěrové pohledávky vznikající v důsledku poskytnutí úvěru či zápůjčky (viz § 2390 a násl. a § 2395 a násl. NOZ), pak při splnění dodávky dle podmínek uzavřené smlouvy vzniká pohledávka a souvztažně výnos, který představuje zvýšení majetku daňového poplatníka (věřitele), jež se reálně a využitelným způsobem projevilo v právní sféře poplatníka, a který je tedy z tohoto titulu předmětem daně (srov. např. rozsudek NSS ze dne 12. 1. 2006, čj. 2 Afs 42/2005-136, rozsudek NSS ze dne 19. 4. 2012, čj. 5 Afs 45/2011-94, rozsudek NSS ze dne 25. 1. 2013, čj. 5 Afs 56/2012-37).

Z pohledu naplnění aktuálního principu bývá mnohdy předmětem sporu otázka, kdy vlastně výnos ze splnění dodávky (a související pohledávka dodavatele-věřitele) vzniká a kdy podlehne zdanění. V této věci lze odkázat na rozsudek NSS ze dne 27. 4. 2006, čj. 6 Afs 16/2004-117, podle něhož „rozhodné není smluvní ujednání, ale zjištění, kdy zkolaudované dílo bylo, byť s nedodělkou jeho užívání nebránící, zhotovitelem odevzdáno objednateli a objednatel bez námitek převzato. Důkazem, že se tak stalo, je kolaudační řízení, završené vydáním kolaudačního rozhodnutí. (...) Nutno přitom zdůraznit, že pro stanovení veřejnoprávní daňové povinnosti není rozhodné, jaký smluvní typ účastníci volili ve sféře práva soukromého; rozhodné je to, jak je obsah úkonu definován pro účely zdanění v právu veřejném. Zatímco předpisy soukromého práva umožňují subjektům si zvolit, jakým právním úkonem zamýšlený právní vztah založí (např. zda bude uzavřena smlouva o dílo, smlouva o obstarání věci, smlouva mandátní, smlouva o pracovní činnosti, smlouva o provedení práce apod.), veřejnoprávní předpisy daňové nedávají již subjektům volbu v tom, jakým způsobem příjem

z uzavřeného právního vztahu mohou zdanit. Pokud § 23 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb. stanoví, že základem daně je rozdíl mezi příjmy a výdaji vynaloženými na jejich dosažení, zajištění a udržení, a to při respektování jejich věcné a časové souvislosti v daném zdaňovacím období, nutno vyjít z toho, že náklady a výnosy se účtují zásadně do období, s nímž věcně a časově souvisí. Tímto obdobím byl v posuzované věci rok (...), kdy byla provedena kolaudace stavby (...).“ V této souvislosti lze pro úplnost okrajově zmínit též rozsudek NSS ze dne 12. 12. 2012, čj. 5 Afs 16/2012-27, v němž NSS poukazuje na aspekt toho, že za situace, kdy dle smluvních stran nebylo dílo dokončeno, a nemohlo být tudíž předáno, není správce daně oprávněn nastolit tzv. fikci předání a převzetí díla, aniž by si tuto skutečnost fakticky ověřil, např. z pohledu toho, zda smluvní strany okamžik předání a převzetí díla pouze účelově oddalují.

V této souvislosti lze podotknout, že zdanitelný výnos ze splnění dodávky vzniká bez ohledu na to, zda je či není vystaven příslušný doklad dokumentující přesnou výši tohoto výnosu. Přestože takto dohadně zúčtovaná pohledávka nemá stanovenou splatnost a nelze k ní tvořit zákonné opravné položky, je vhodné poukázat na aspekty vzniku souvisejícího zdanitelného výnosu, které jsou poměrně bohatě a konstantně judikovány, byť většinou z pohledu dlužníka, kterému souvztažně s jeho náklady vzniká dohadný závazek. V obecné rovině lze odkázat na nedávný rozsudek NSS ze dne 22. 3. 2016, čj. 9 Afs 203/2015-37, který se k danému tématu v principiální poloze vyjádřil takto: „Na dohadné účty aktivní lze účtovat očekávané pohledávky (výnosy), na dohadné účty pasivní pak položky, které nelze vyúčtovat jako obvyklý dluh. Takto však lze účtovat pouze o výnosech a nákladech, které v daném účetním období skutečně vznikly. Jinými slovy, v souladu s účetními předpisy se o dohadných položkách účtuje právě proto, že výnosy a náklady pomocí dohadných položek zúčtované, prokazatelně věcně a časově souvisí s daným účetním obdobím, akorát není jasná jejich přesná výše. Pokud by o nich účetní jednotka neúčtovala, zkreslila by poctivý a věrný obraz své aktuální majetkové situace.“ Při poměrování naplnění zásady opatrnosti ve vztahu k principu věcné a časové souvislosti tedy platí zásada, že na dohadné účty je nutné účtovat takové případy, kdy skutečně právně vznikla dohadná pohledávka, resp. kdy skutečně existuje jistota, že na základě vzniklého účetního případu bude reálně něco hrazeno. V rozsudku NSS ze dne 9. 11. 2011, čj. 1 Afs 67/2011-238, např. dospěl NSS ve věci zúčtovatelnosti pojistné náhrady do výnosů k závěru, že pokud neexistovaly nejasnosti ohledně toho, zda po nastalé škodní události má pojišťovna plnit, byl daňový subjekt povinen zaúčtovat částku, kterou po pojišťovně požadoval jako výši utrpěné škody, na dohadný účet aktivní a do výnosů běžného období. Každý případ je však individuální a vždy je nutné veškeré okolnosti posuzovat ve vzájemných souvislostech. V jiné kauze, řešené

v rozsudku NSS ze dne 18. 12. 2008, čj. 2 Afs 101/2008-143, byla např. situace odlišná, neboť ke dni účetní závěrky nebyla jistota nejen o výši pojistného plnění, ale ani o tom, zda havárie je skutečně pojistnou událostí. V takovém případě pojištěnému subjektu nevznikla povinnost v důsledku nastalé škodní události ihned účtovat o předpokládaném výnosu pojistného jako o dohadné položce aktivní (tento výnos vznikne, až bude ohledně těchto skutečností reálně panovat jistota).

V praxi se často vyskytují případy, kdy dodavatel poskytne slevu z ceny a akceptuje tak de facto snížení hodnoty své dodávky (své pohledávky). Slevu dodavatel většinou poskytuje na základě řádné reklamace (např. vada díla či zboží, nižší jakost...) nebo z důvodu dodatečného poskytnutí množstevní či jiné slevy poskytované v souladu s všeobecnými obchodními podmínkami dodavatele. Poskytnutí slevy z ceny je zpravidla dokumentováno vystavením dobropisu anebo jiného dokladu, kterým dodavatel deklaruje slevu z ceny, resp. snížení hodnoty své pohledávky, popř. deklaruje svůj závazek vzniklý po plné úhradě této pohledávky. Rozhodující pro účtování o poskytnuté slevě je to, zda eventualita poskytnutí slev byla dopředu ujednána či zda je reklamace oprávněná. Pro účtování slevy do výsledku hospodaření a pro její zahrnutí do základu daně je rozhodující, zda na slevu vznikl protistraně právní nárok (viz pokyn D-22, k § 23 odst. 2), s tím, že pokud není ke konci účetního období vystaven příslušný dobropis (dokumentující vznik nároku na konkrétní výši slevy), nelze vyloučit proúčtování právního nároku na slevu prostřednictvím dohadného účtu. Důležité pro použití dohadného účtu je však opět existence nezpochybnitelného právního nároku na slevu s tím, že jediná pochybnost existuje pouze o výši tohoto konkrétního nároku. Z rozsudku NSS ze dne 25. 9. 2007, čj. 8 Afs 36/2005-79, lze v této souvislosti dovodit, že pokud byla v určitém účetním období uzavřena smlouva o poskytnutí slevy z ceny fakturované a vyúčtované v předchozím účetním období, nemohl daňový subjekt v tomto předchozím období účtovat o slevě jako o dohadné položce aktivní, neboť v době sestavování účetní závěrky za toto předchozí období mu poskytnutí konkrétní výše slevy nemohlo být známo, resp. pokud došlo k dohodě o slevě z ceny až v aktuálním roce, nelze dohadně o slevě účtovat již v předchozím roce. Hovoříme-li zde však o právním nároku na slevu, je nutné si uvědomit, že tato dočasně nevyúčtovaná (avšak existující) sleva se musí projevit v účetnictví obou smluvních stran (tj. nejen u dodavatele snižujícího svou pohledávku a výnosy, ale také u odběratele snižujícího svůj závazek a potažmo i náklady).

V rámci naplnění aktuálního principu platí zásada, že příslušný výnos musí být zdaněn v tom zdaňovacím období, v němž skutečně vznikl. Není bez povšimnutí, že uplynutí prekluzivní lhůty pro stanovení daně může v této souvislosti působit jak ve prospěch, tak i v neprospěch daňového subjektu. Z rozsudku NSS ze dne 21. 1. 2011, čj. 5 Afs 101/2009-65, publ. pod č. 2263/2011 Sb. NSS, např. vyplývá, že pokud

v důsledku účetního pochybení daňového subjektu byla nesprávně přiznána a následně vyměřena vyšší daň za určité zdaňovací období (např. z titulu dvakrát zúčtované vydané faktury), byl daňový subjekt oprávněn toto své pochybení napravit pouze podáním dodatečného daňového přiznání za toto zdaňovací období. Objektivní lhůta pro podání dodatečného daňového přiznání na nižší daňovou povinnost není daňový subjekt oprávněn v takovém případě obcházet tím, že by snížení daňové povinnosti uplatňoval až v daňovém přiznání za období, kdy dané účetní pochybení vyšlo najevo a kdy byla v účetnictví provedena jeho oprava. Ve výše uvedeném rozsudku NSS ze dne 21. 1. 2011 řešil NSS konkrétně případ, kdy daňový subjekt v prekludovaném roce 2001 nesprávně zdanil výnos, který tehdy vůbec neměl vzniknout a být zdaněn. Jednalo se o úplatné nabytí pohledávky, o němž daňový subjekt v minulosti chybně účtoval do zdanitelných výnosů (nikoliv jako rozvahovou operaci) a o několik let později, v roce 2006, se snažil tuto skutečnost opravit zaúčtováním mimořádného nákladu s poukazem na to, že jde o částku již zdaněnou. NSS v uvedeném rozsudku možnost promítnutí této opravy jako snížení základu daně za rok 2006 nepřipustil a svůj závěr odůvodnil tak, že „(v) posuzovaném případě došlo v rámci účetnictví roku 2006 k nápravě účetní nesprávnosti z roku 2001. Jednalo se o formální účetní operaci, jejímž účelem byla náprava předchozího účetního pochybení, nikoliv zobrazení reálné hospodářské aktivity stěžovatele v průběhu zdaňovacího období roku 2006. Ke skutečnému vynaložení výdaje v daném případě nedošlo (...). Z hlediska stanovení základu daně však provedení účetní opravy nemělo žádný vliv, neboť se jednalo o účetní výdaj, který však nebyl uznán za výdaj vynaložený za účelem dosažení, zajištění nebo udržení zdanitelných příjmů. Z hlediska základu daně tedy byla předmětná účetní oprava neutrální, jejím provedením nebyla výše základu daně nijak ovlivněna (...), stěžovatel tuto částku zaúčtoval pro rok 2006 jako náklad, nikoliv výnos, a pokud by se jednalo o náklad daňově účinný, znamenalo by to naopak snížení daňového základu stěžovatele, nikoliv jeho zvýšení“. Obdobný postoj zaujal NSS ve svém pozdějším rozsudku ze dne 24. 4. 2013, čj. 7 Afs 14/2012-30, v němž nepřipustil oprávněnost storna výnosů v aktuálním roce za situace, kdy v předchozím roce byla nesprávně a bez jakéhokoliv důvodu na základě zálohové faktury zdaněna částka, aniž by byla uzavřena smlouva a aniž by tato částka byla ve skutečnosti obdržena.

Výše uvedenou situaci (dopady zdanění výnosu, který nikdy neměl vzniknout) lze doplnit o situaci, kdy daňový subjekt zdanil určitý výnos z hlediska časového v dřívějším období, než tento výnos správně měl vzniknout (nicméně výnos vznikl a správce daně požadoval jeho zdanění v pozdějším správném období). K této otázce se NSS vyjádřil ve svém rozsudku ze dne 26. 4. 2007, čj. 9 Afs 16/2007-87, publ. pod č. 1221/2007 Sb. NSS, v tom smyslu, že pokud byl tento výnos nesprávně zdaněn v prekludovaném roce, jde věcně o částku již zdaněnou a nelze jej již zdanit podruhé v aktuálním roce, v němž

správně tento výnos měl vzniknout. Pokud tedy daňový subjekt konkrétně v předchozím zdaňovacím období podrobil zdanění nesprávně částku připadající na daň z přidané hodnoty tím, že ve svůj neprospěch zatížil daní z příjmů fyzických osob celou částečnou úhradu své pohledávky, není možné tutéž částku, tj. částku připadající na tutéž daň z přidané hodnoty, doměřit v následujícím roce s odůvodněním, že se jedná o příjem, který správně měl být zdaněn v aktuálním správném roce a nikoliv v předchozím prekludovaném roce. Jak ovšem správně podotkl v uvedeném rozsudku i NSS, je nutné upozornit, že ustanovení § 23 odst. 4 písm. d) ZDP o vyjmutí částek již zdaněných ze základu daně rozhodně nedopadá na situaci, kdy by daňový subjekt úmyslným zdaněním příjmů v nesprávném zdaňovacím období sledoval jakékoliv daňové zvýhodnění např. z důvodu změny sazby apod.

Vraťme se však ještě krátce k právním aspektům existence pohledávek, kde, jak bylo výše uvedeno, pohledávky vznikají především ze smluv. Zde předmětem sporu bývají i aspekty platnosti těchto smluv a úkonů, na základě nichž pohledávka vznikla. K účinkům absolutní neplatnosti právního úkonu se vyjádřil Ústavní soud např. ve svém nálezu ze dne 16. 9. 1998, sp. zn. II. ÚS 91/98, v tom smyslu, že absolutně neplatné právní úkony se považují za existující, ale neplatné, takže pro vady, se kterými zákon takovou neplatnost spojuje, z nich pro účastníky ani pro třetí osoby nevznikají právní následky. Pro absolutní neplatnost je dále charakteristické, že nastává přímo ze zákona (*ex lege*), aniž by se musel jejich následků nejprve dovolávat některý z účastníků. Soud, ev. jiný orgán, přihlíží k takové neplatnosti z úřední povinnosti (*ex officio*). Co do doby působí absolutní neplatnost od počátku (*ex tunc*), tj. úkon je neplatný od okamžiku svého vzniku. Otázku absolutní neplatnosti hodnotí správce daně z úřední povinnosti (viz např. rozsudek NSS ze dne 2. 12. 2010, čj. 7 Afs 130/2009-200). Pokud pak o absolutní neplatnosti nerozhodl příslušný soud, měl by správce daně otázku případné absolutní neplatnosti posoudit sám v rámci předběžné otázky (srov. rozsudek NSS ze dne 3. 2. 2005, čj. 2 Afs 94/2004-50, publ. pod č. 979/2006 Sb. NSS). To však automaticky neznamená, že plnění přijatá nebo vydaná na základě absolutně neplatného úkonu není možné akceptovat v základu daně. Zdanitelnost dosažených příjmů nelze opírat pouze o soukromoprávní hodnocení platnosti smlouvy. Z rozsudku NSS ze dne 31. 3. 2011, čj. 9 Afs 81/2010-180, v této souvislosti vyplývá, že pokud daňové subjekty na základě absolutně neplatné nájemní smlouvy skutečně plní a jednají tak, jako by tato smlouva byla bezvadná, pak neplatnost smlouvy nemá na zdanitelnost dosažených výnosů a daňovou uznatelnost uplatněných nákladů žádný vliv. Absolutně neplatné soukromoprávní úkony by z tohoto pohledu neměly daňové účinky pouze tehdy, pokud by daňové právo v konkrétních situacích vyžadovalo, že určitý daňové právní následek může nastat pouze na základě existujícího (platného) soukromoprávního úkonu určité konkrétní povahy. Jedním takovým

případem je např. případ tvorby opravné položky k neexistující pohledávce řešený v rozsudku NSS ze dne 30. 4. 2013, čj. 1 Afs 98/2012-34, kdy NSS judikoval, že pokud kupní smlouva byla prohlášena za neplatnou, potom předmětná pohledávka neexistovala (ani nevznikla) s tím, že k právně neexistující pohledávce nelze vytvořit opravnou položku ve smyslu § 2 odst. 2 ZoR.

2 Splnění podmínek pro možné uplatnění hodnoty pohledávek v daňových nákladech formou tvorby opravných položek

Dříve než přistoupíme k hodnocení rizik vyplývajících z naplnění či nenaplnění konkrétních podmínek tvorby opravných položek k pohledávkám, je vhodné si uvědomit, co vlastně opravné položky znamenají. Ve smyslu § 26 odst. 3 ZoÚ vyjadřují opravné položky přechodné snížení hodnoty majetku. Jde v podstatě o účetní zápis, v jehož důsledku je následně v rozvaze korigována vykazovaná „netto“ hodnota těchto „oprávkovaných“ aktiv. I s ohledem na fakultativnost tvorby opravných položek proto nelze při stanovení základu daně (tj. zejména v rámci daňové kontroly nebo dodatečného daňového přiznání) zohlednit jako daňový náklad nezaúčtovanou opravnou položku (viz § 3 odst. 3 ZoR), a to ani v případech, kdy by byly objektivně splněny další zákonné podmínky pro její vytvoření. Tento fakt by bylo možné při troše abstrakce dovodit i z poměrně bohaté judikatury k právní podstatě rezerv (srov. např. rozsudek NSS ze dne 14. 12. 2006, čj. 2 Afs 27/2006-136), kdy tam uvedený právní rozbor podstaty rezerv by pro podmínky opravných položek bylo možné „parafrázovat“ např. takto: *Pozitivní právo nikde neobsahuje definici daňové (zákonné) opravné položky. Daňový subjekt vytvoří opravnou položku (bez ohledu na to, zda účetní či daňovou) tím, že ji zaúčtuje do příslušného účetního období. Bez takového zaúčtování o žádné opravné položce nelze hovořit, neboť není vůbec vytvořena. Vytvoření opravné položky v účetnictví tak pouze představuje účetní zápis, který se odrazí v rozvaze účetní jednotky, žádný reálný přesah však prozatím nemá. Až při inventarizaci opravných položek se z účetního hlediska posuzuje, v jaké výši byla opravná položka vytvořena, zda byla důvodná, a tato skutečnost se pak musí promítnout do dalšího účtování opravné položky. ZDP některé z opravných položek umožňuje uplatnit jako náklad (výdaj), přičemž tyto opravné položky upravuje ZoR. Z takto uplatněné opravné položky se tak stává tzv. daňová opravná položka, která nabývá jiné kvality – její výše nejenže vstupuje do účetnictví a tam se odráží, ale je možné ji za zákonem splněných podmínek uplatnit jako daňově uznatelný výdaj podle ust. § 24 ZDP.*

Jak je tedy výše naznačeno, ZoR stanovuje pro daňovou účinnost tvorby konkrétní zákonné opravné položky celou

řadu podmínek. Krajský soud v Brně se v rámci svého rozsudku ze dne 26. 9. 2012, čj. 29 Af 68/2011-55, ztotožnil se závěrem, že nesplnění byť i jediné ze zákonných podmínek pro uplatnění opravné položky má za následek daňovou neúčinnost takové položky dle § 24 odst. 2 písm. i) ZDP. V tomto rozsudku se Krajský soud v Brně vyjádřil k několika podmínkám tvorby zákonných opravných položek. Jednak se vyjádřil k aspektům vzniku a existence pohledávky na základě absolutně neplatného úkonu a v této souvislosti potvrdil následující podmínky pro daňovou účinnost tvorby opravné položky:

- Z § 2 odst. 2 ZoR jednoznačně plyne, že vytvořit opravnou položku lze pouze k pohledávce existující.
- ZoR je postaven na účetním pojetí pojmu „vznik pohledávky“; pohledávka tak z hlediska ZoR a z hlediska posouzení její výnosovosti vzniká dnem splnění smlouvy (převodu nemovitosti) a nikoliv dnem uzavření smlouvy (k tomuto datu se posuzuje i ev. spoje- nost osoby dlužníka a věřitele).
- Zákonnou opravnou položku nemůže vytvářet úpadce v době trvání konkursu; je-li účelem konkursu zpeně- žení majetku zahrnutého do podstaty a zároveň mají být opravné položky před nabytím účinků prohlášení konkursu zrušeny ve smyslu § 4 odst. 1 ZoR, nemá jejich další tvorba v době trvání konkursu smysl a odů- vodněnost. Skutečnost, že zákaz vytvářet opravné položky v průběhu insolvenčního řízení v době trvání účinků prohlášení konkursu zákonodárce do § 4 odst. 1 ZoR výslovně zakotvil až s účinností od 1. 1. 2011, nic nemění na tom, že tento zákaz jasně vyplýval již z předchozí úpravy (stejný daňový režim platí i pro daňové subjekty v likvidaci – viz dále).

Výše uvedený závěr v dané kauze potvrdil již zmíněný rozsudek NSS ze dne 30. 4. 2013, čj. 1 Afs 98/2012-34, z něhož vyplývá, že mezi podmínky tvorby opravných položek patří existence pohledávky, její výnosovost, vztah věřitele a dlužníka a nemožnost tvorby opravných položek v době trvání účinků konkursu. NSS v této souvislosti upozornil, že absolutní neplatnost právního úkonu nastává *ex lege* a s účinky *ex tunc*, tedy od samého počátku. Pokud tedy měla jedna ze stran – stěžovatel, resp. úpadce, jako prodávající – zákaz převádět nemovitosti, které byly předmětem kupní smlouvy, na jiného, stíhá uzavřenou kupní smlouvu občanskoprávní sankce ve formě absolutní neplatnosti. Jestliže tedy § 2 odst. 2 ZoR jednoznačně stanoví, že vytvořit opravnou položku lze pouze k existující pohledávce a jestliže kupní smlouva byla prohlášena za neplatnou, potom předmětná pohledávka neexistovala (ani nevznikla) a předmětná zákonem požadovaná podmínka existence pohledávky tedy nebyla splněna. NSS pak uzavřel, že k právně neexistující pohledávce nelze vytvořit opravnou položku ve smyslu § 2 odst. 2 ZoR, jelikož taková pohledávka nemá žádnou rozvahovou hodnotu.

Základním předpokladem pro možnost vytvoření jakékoliv zákonné opravné položky k pohledávce je prokázání toho,

zda při vzniku pohledávky (např. splnění dodávky) byla její hodnota zúčtována podle účetních předpisů do zdanitel- ných výnosů. Tento základní předpoklad dnes přímo vyplý- vá z § 2 odst. 2 ZoR a v podmínkách od roku 2015 je modifikován v § 2 odst. 6 a 7 ZoR (zákon nově striktně netrvá na prvotním zaúčtování pohledávky do výnosů, ale trvá pouze na nutném prokázání zdanění výnosu vyplývajícího z této pohledávky). Bez splnění podmínky zdanění výnosu nelze tvorbu zákonné opravné položky uznat za daňově účinný výdaj (náklad) ve smyslu § 24 odst. 2 písm. i) ZDP. Z rozsudku NSS ze dne 5. 9. 2012, čj. 1 Afs 65/2012-31, v této souvislosti vyplývá, že „(s)myslem vytvoření oprav- né položky (§ 2 odst. 2 zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů) je poskytnutí ‚satisfak- ce‘ věřiteli, který byl z důvodů správného zaúčtování pohledávky povinen odvést daň z výnosu, který pro něj však nebyl skutečným příjmem, a proto je oprávněn postupně vytvořit ve svém účetnictví daňově uznatelný náklad (...). Jestliže takový výnos v účetnictví nikdy neevidoval, není pro tvorbu zákonné opravné položky žádný důvod a není tedy rozhodující, zda její tvorba byla výslovně zakázána či nikoli“. Obdobně se již dříve vyjádřil i rozsudek NSS ze dne 30. 1. 2009, čj. 8 Afs 37/2008-155, jenž prošel testem ústavnosti (viz usnesení ÚS ze dne 17. 9. 2009, sp. zn. IV.ÚS 1500/09) a který vedle toho zdůraznil i to, že musí jít o pohledávku zaúčtovanou v účetnictví v souladu s platnými pravidly pro účtování o pohledávkách tak, že o ní bylo účtováno ve výnosech zdaňovaných v základu daně. Jedná se vlastně o zrovnoprávnění subjektů vedou- cích daňovou evidenci, kdy jsou předmětem daně pouze skutečné příjmy, a subjektů vedoucích účetnictví, kde dochází ke zdaňování výnosů, které však pro poplatníka nemusí vždy znamenat skutečný příjem. Jelikož tedy tvor- ba opravné položky představuje pouze „fiktivní náklad“, je o to více třeba dbát na splnění veškerých zákonných pod- mínek a také důsledně sledovat cíl, za kterým zákonodárce uplatnění takových nákladů povolil. V rozsudku NSS ze dne 26. 2. 2007, čj. 8 Afs 31/2005-98, se pak NSS vyjádřil k situaci, kdy ZoR v podmínkách do 31. 12. 2003 přímo nezakazoval vytvoření opravné položky k pohledávkám vzniklým z titulu cenných papírů, a to tak, že tato skuteč- nost automaticky neznamená, že před novelou bylo možné příslušné opravné položky tvořit bez omezení; možnost tvořit opravné položky byla i před novelizací limitována několika zákonnými podmínkami (mj. podmínkou výnosovosti). Při řešení otázky účtování o směnkách nelze absolutizovat fakt, že směnka je cenným papírem, ale je třeba vždy v konkrétním případě zkoumat funkci směnky (hospodářskou i daňovou), která se tím, jak směnka obíhá, může i měnit. Důkazní břemeno ohledně prokázání funkce konkrétní směnky přitom v daňovém řízení nese daňový subjekt.

Jak také již bylo uvedeno, podmínka výnosovosti pohledáv- ky se posuzuje k datu vzniku pohledávky. Na výnosovém či nevýnosovém charakteru příslušné pohledávky nic nemění ani následné postoupení pohledávky, jímž dochází k pouhé

změně v osobě věřitele. Otázkou, zda postoupením pohledávky dochází ke změně titulu, na jehož základě pohledávka vznikla, se zabýval rozsudek NSS ze dne 26. 2. 2010, čj. 8 Afs 69/2009-88, který z dikce tehdejšího § 524 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. (dnes je obdobná úprava v § 1879 a násl. NOZ) dovodil, že postupník vstupuje do všech práv a povinností postupitele, pohledávka jako taková se postoupením nemění a uzavřel, že vznikla-li původní pohledávka z titulu půjčky, trvá i v případě postoupení původní titul jejího vzniku. Ustanovení § 8a ZoR vylučuje tvorbu opravných položek u pohledávek vzniklých z titulu úvěru. Protože postoupením pohledávky ke změně tohoto titulu nedošlo, jedná se stále o pohledávku vzniklou na základě úvěru. Obdobně NSS potvrdil nemožnost vytvářet zákonnou opravnou položku k postoupené úvěrové pohledávce i v rámci rozsudku NSS ze dne 28. 11. 2008, čj. 8 Afs 3/2008-56. V rozsudku NSS ze dne 5. 11. 2008, čj. 1 Afs 85/2008-97, se pak NSS vyjádřil k aspektům postoupení pohledávky soudně přiznané směnečnými platebními rozkazy v tom smyslu, že došlo-li na základě smluvního vztahu k postoupení pohledávky soudně přiznané směnečnými platebními rozkazy, kdy důvodem jejich vydání bylo uplatnění směnek vydaných k zajištění půjčky mezi osobami odlišnými od daňového subjektu, jednalo se o soudně přiznaný nárok (pohledávku) ze zajišťovací směnky (předmětem smlouvy o postoupení pohledávky nebyla tedy pohledávka z původního kauzálního vztahu).

Jako „perličku“ lze také zmínit, že NSS se v několika rozsudcích vyjádřil k nemožnosti bezbřehého aplikování § 24 odst. 2 písm. zc) ZDP. V rozsudku NSS ze dne 25. 9. 2008, čj. 8 Afs 2/2007-98, publ. pod č. 2226/2011 Sb. NSS, ve vztahu k pohledávkám např. zdůraznil, že podmínkou aplikace § 24 odst. 2 písm. zc) ZDP je existence příjmů souvisejících s výdajem. Má-li být výdajem podle § 24 odst. 2 písm. zc) ZDP pohledávka, resp. její jmenovitá hodnota, v návaznosti na § 25 odst. 1 písm. z) ZDP, musí existovat příjem, který lze k pohledávce vztáhnout. Tímto souvisejícím příjmem nemůže být samotná pohledávka, resp. jí odpovídající výnos.

3 Následná evidence dokumentující trvání podmínek pro zvolený daňový režim

Podle § 2 odst. 2 ZoR a § 8a ZoR jsou zákonné opravné položky tvořeny k neuhrazené rozvahové hodnotě pohledávek. Daňový subjekt proto ve svém účetnictví musí průkazně zachycovat veškeré úhrady pohledávek (nejen zaplacení, ale např. i zápočty...) a přizpůsobit faktu postupné úhrady pohledávek výši vytvořených opravných položek tak, aby každý rok odpovídala zákonu. V této souvislosti musí být sledovány a v účetnictví zachyceny i veškeré dohody a jiné úkony, v jejichž důsledku zanikají pohledávky ve smyslu § 1981 a násl. NOZ. Byť se jednalo o případ dlužníka a posouzení právní existence jeho dohadného dluhu

vyplývajícího z uzavřené nájemní smlouvy, lze v této souvislosti poukázat na rozsudek NSS ze dne 23. 4. 2009, čj. 9 Afs 81/2008-56, v němž NSS řešil situaci, kdy u nájemce zanikl po skončení nájmu závazek z nezaplaceného nájemného, jehož výše byla předmětem sporu, kdy toto nájemné bylo v minulých letech dle kvalifikovaného odhadu v přibližně očekávané výši účtováno do daňových nákladů prostřednictvím dohadného účtu. Daný spor je nutné vnímat v širších souvislostech, neboť důvodem neplacení nájemného ze strany nájemce bylo mj. i to, že pronajímatel nájemci současně nerefundoval výdaje za technické zhodnocení hrazené nájemcem, kdy nájemce o pohledávce a souvisejícím výnosu z titulu technického zhodnocení neúčtoval. Výsledkem pak bylo, že k faktickému placení nájemného nakonec nedošlo. Závěr k tomuto problému pak NSS s odkazem na § 23 odst. 6 písm. a) ZDP shrnul takto: „Zanikl-li nájemní vztah a nájemce nemá vůči pronajímateli pohledávku stejného druhu (typicky peněžité povahy), kterou by bylo možno oproti neuhrazenému nájemnému započítat (v rozsahu, ve kterém by se oba nároky kryly), je nutno odúčtovat vytvořený dohad do zdanitelných výnosů nejpozději ve zdaňovacím období, kdy nájemní vztah zanikl.“ Tento rozsudek tedy není zajímavý jen z pohledu toho, že nájemci vznikla povinnost zdanit zaniklé dohadné závazky z nájmu, ale i z pohledu toho, že ve stejné situaci je i pronajímatel, který by ze stejných důvodů měl odepsat pohledávku z titulu nájmu s tím, že tento odpis pro něj bude daňově účinný pouze, pokud budou splněny podmínky zákona [viz § 25 odst. 1 písm. z) ZDP ve spojení s § 24 odst. 2 písm. y) ZDP].

Z § 2 odst. 2 ZoR dále vyplývá, že jednou ze základních podmínek možné tvorby zákonných opravných položek je nepromlčenost pohledávky s tím, že § 8a odst. 4 ZoR stanovuje věřiteli povinnost zrušit opravnou položku v důsledku promlčení pohledávky (stejný závěr by bylo možné dovodit i z obecného ust. § 4 odst. 1 ZoR). Podle § 2 odst. 4 a 5 ZoR by se rovněž věřitel, který tvoří opravné položky, měl zabývat otázkou započitatelnosti těchto pohledávek s existujícími dluhy vůči téže osobě. Existují-li pak takové pohledávky a není proveden vzájemný zápočet, není možné k takovým pohledávkám tvořit žádné zákonné opravné položky. Daňový subjekt proto musí v souvislosti s inventarizací každoročně ověřovat vedle aktuální výše neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky rovněž otázku nepromlčenosti a ev. započitatelnosti všech pohledávek, k nimž má vytvořeny zákonné opravné položky. Pokud tuto skutečnost zjistí správce daně, představuje pro něj dodanění takové zákonné opravné položky k promlčené či započitatelné pohledávce jednoduchý doměrek, v rámci něhož v obecné rovině nelze akceptovat požadavek na zohlednění žádného souvisejícího nákladu, o němž nebylo účtováno (srov. § 21h ZDP).

Další podmínkou pro tvorbu zákonných opravných položek dle § 8a odst. 1 ZoR je prokázání toho, že uplynula zákonná doba od splatnosti. Výše vytvořených opravných

položek by tak měla odpovídat aktuálně sjednané splatnosti pohledávek, kdy z pohledu obchodněprávního lze připustit možnost uzavření dohody o posunutí splatnosti. Fyzické osoby vedoucí daňovou evidenci by však v této souvislosti měly obzvláště pamatovat na úskalí dodávek realizovaných vůči spojeným právníckým osobám, a to nejen z pohledu sjednání cen obvyklých, ale i z pohledu důvodnosti případného opakovaného nebo extrémního oddalování splatnosti a zdanění příjmu z těchto realizovaných dodávek vůči spojené osobě. Správce daně je oprávněn požadovat prokázání hospodářské opodstatněnosti takových právních kroků a v této souvislosti není vyloučeno jejich posouzení v rámci institutu zneužití práva [srov. rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 24. 5. 2016, čj. 48 Af 4/2014-42, který se sice týkal otázky dodání polhůtních dluhů u „spojené“ protistrany podle speciálního ust. § 23 odst. 3 písm. a) bod 12 ZDP, nicméně lze z něj dovodit, že ani soud nepokládá neobvykle dlouhé prodloužení splatnosti za ujednání, které by odpovídalo běžným obchodním zvyklostem].

V souvislosti s tvorbou a následným využitím zákonné opravné položky vytvořené věřitelem dle § 8 ZoR (za dlužníky v insolvenčním řízení) ke krytí ztrát z odpisu pohledávek [§ 24 odst. 2 písm. y) ZDP] nebo ke krytí rozdílu mezi hodnotou pohledávky a její cenou sjednanou při postoupení [§ 24 odst. 2 písm. s) ZDP] existují v odborné veřejnosti rozpory v posouzení otázky, zda tuto opravnou položku lze využít pro účely § 24 odst. 2 písm. y) a s) ZDP i dříve, než je ukončeno insolvenční řízení a než § 8 odst. 2 ZoR stanoví povinnost zrušit tuto speciální opravnou položku. K této otázce lze pro podmínky roku 2003 nalézt právní rozbor v rámci rozsudku NSS ze dne 29. 12. 2010, čj. 8 Afs 54/2010-155, v němž NSS chápe ust. § 8 odst. 2 ZoR tak, že toto ustanovení reaguje na specifické situace, které mohou nastat v souvislosti s řízením o konkursu (dnes v souvislosti s insolvenčním řízením), a vytváří zvláštní důvody pro zrušení opravných položek vytvořených podle § 8 ZoR. Jedná se tak o speciální ustanovení ve vztahu k § 4 odst. 3 ZoR, který obecně definuje podmínky, za nichž lze opravnou položku zrušit. Tyto opravné položky k pohledávkám jsou vytvářeny za obdobným účelem jako jiné opravné položky (srov. § 4 odst. 3 ZoR). Jsou-li přitom dány předpoklady uvedené v § 8 odst. 1 ZoR, je poplatník se zřetelem ke specifické situaci, v níž se coby věřitel nachází, oprávněn vytvořit opravnou položku k takové pohledávce za obecně výhodnějších podmínek. Nakonec NSS svou úvahu uzavírá, že v § 8 odst. 2 ZoR pak zákonodárce výslovně předvídá některé případy, kdy je další existence takto vytvořené opravné položky vyloučena. Nelze mít přitom sebemenších pochybností o tom, že nejde o úplný výčet právních skutečností, s nimiž zákon o rezervách spojuje nutnost zrušení podle § 8 ZoR vytvořené opravné položky. Na základě tohoto právního názoru pak NSS dovodil, že žádné zákonné ustanovení nebrání věřiteli, aby pořizovací cenu pohledávky nabyté postoupením uplatnil jako daňově účinný náklad ve smyslu § 24 odst. 2 písm. s) ZDP a přitom pro tyto účely

zvýšil příjem plynoucí z jejího postoupení o opravnou položku vytvořenou dle § 8 ZoR. Doposud však nebyla judikována otázka, zda před ukončením insolvenčního řízení lze využít zákonnou opravnou položku dle § 8 ZoR nejen ke krytí ztráty z postoupení pohledávky dle § 24 odst. 2 písm. s) ZDP (jak výše uvedeným způsobem judikoval NSS), tak také analogicky ke krytí ztráty z odpisu pohledávky v případech definovaných v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP. V tomto případě je však nutné upozornit na úskalí vyplývající z Českého účetního standardu č. 005, bod 4.4.3, kde u pohledávek za dlužníky v konkursním řízení není dřívější zrušení opravných položek připuštěno.

Další okolností, na kterou je nutné pamatovat při posuzování důvodnosti opravných položek, je fakt, že v důsledku vstupu do likvidace a v důsledku prohlášení konkursu má daňový subjekt povinnost zrušit veškeré předtím vytvořené zákonné opravné položky (ale i rezervy) s tím, že v průběhu likvidace či konkursu nelze další opravné položky (ale i rezervy) tvořit. Tento jednoduchý fakt, který lze lehce ověřit již na základě podaného typu daňového přiznání, potvrdil např. rozsudek NSS ze dne 22. 7. 2013, čj. 8 Afs 45/2012-47, v němž NSS o opravných položkách mj. s odkazem na zásadní změnu statusu daňového subjektu v likvidaci uvádí, že „(...) nelze dospět k jinému závěru, než že vstup do likvidace je za důvod pro jejich zrušení třeba považovat vždy, bez ohledu na druh pohledávky, ke které byla opravná položka vytvořena“. Dále pak v této souvislosti NSS nepřisvědčil námitce daňového subjektu, že by benevolentnější § 23 odst. 8 písm. a) ZDP představoval speciální ustanovení k § 4 odst. 1 ZoR.

4 Závěr

Z výše uvedeného vyplývá, že daňový režim pohledávek má svoje poměrně jasná pravidla a pokud správce daně zjistí prokazatelné porušení příslušných zákonných podmínek, jedná se z pohledu principiálního o vcelku jednoduché kauzy s většinou jednoznačným „kontumačním“ výsledkem pro daňový subjekt, kdy často nemá ani smysl zpochybňovat výsledek kontroly cestou podání odvolání či dokonce žalobního návrhu. Předmětem sporu v dalších instancích se tak stávají jen problematičtější a právně spornější případy, kde v zákoně k danému formálně právnímu stavu není obsaženo zcela jednoznačné řešení, a je tak nutné prostřednictvím standardních interpretačních metod hledat smysl a cíl stávajícího znění zákona. V souvislosti s inventarizací je proto nutné této problematice věnovat trvalou pozornost a každoročně ověřovat, zda se vytvořené zákonné opravné položky vztahují zejména k reálně právně existujícím nepromlčeným nezapočítatelným pohledávkám po splatnosti a zda jejich výše odpovídá zákonu, neboť v opačném případě by se další a další tvorba opravných položek k pohledávkám mohla stát „časovanou bombou“, kdy daňový dopad porušení daných podmínek bývá většinou jednorázový a pro daňový subjekt citelný.

Kurzový rozdíl je důsledek nesení měnového rizika u cizoměnových pohledávek

Mgr. Edita Ševcová¹
daňová poradkyně č. 1840
partner, Fučík & partneři, s.r.o.

Ing. Alice Šrámková²
daňová poradkyně č. 4893
Fučík & partneři, s.r.o.

O cizoměnových pohledávkách, měnovém riziku, kurzových rozdílech, zajištění měnových rizik apod. je velmi mnoho napsáno v odborné literatuře. V praxi spíše převládá touha pro jednoduchá sdělení a řešení, a tudíž uvádění konkrétních příkladů. Zodpovězení otázky: „Kdy kurzový rozdíl vzniká, nevzniká, jak se vypočítá, jak se účtuje?“ není vždy úplně jednoduché. Pokusíme se popsat, jak obecně rozpoznat zda vzniká kurzový rozdíl, a tento závěr následně aplikovat na různé situace a řešení některých z nich nastínit. Nebude se jednat o případy zcela běžné a každodenní. O těch běžných už možná teoreticky hlouběji nepřemýšlíme (např. úhrada cizoměnové pohledávky, zápočet cizoměnových pohledávek, odpis cizoměnové pohledávky, postoupení cizoměnové pohledávky atd.), a proto je náročné podložit složitější případy správnými argumenty. Samozřejmě, že problematika cizoměnových pohledávek vyžaduje studium a možná ho tímto článkem trochu podnítíme.

Obrázek na následující straně znázorňuje ocenění cizoměnové pohledávky v účetnictví. Je z něj zřejmé, že ocenění po dobu existence pohledávky (od data vzniku do data zániku) je dynamické. V každém okamžiku existence pohledávky je možné zjistit její aktuální ocenění; rozdíl, který vznikl

od data vzniku do data zániku pohledávky, popř. mezi dalšími zvolenými okamžiky, je kurzový rozdíl.

Zamysleme se nejprve nad samotnou ekonomickou podstatou pojmů cizoměnová pohledávka, měnové riziko, kurzový rozdíl a nad transakcemi, při nichž takové pohledávky a rozdíly vznikají a při nichž takové riziko neseme. Teprve pak budeme schopni vhodně je zobrazit do ekonomického modelu, jakým je úžasný systém účetnictví. Ponecháváme stranou zajištění měnového rizika a další rizika, která s pohledávkami souvisí.

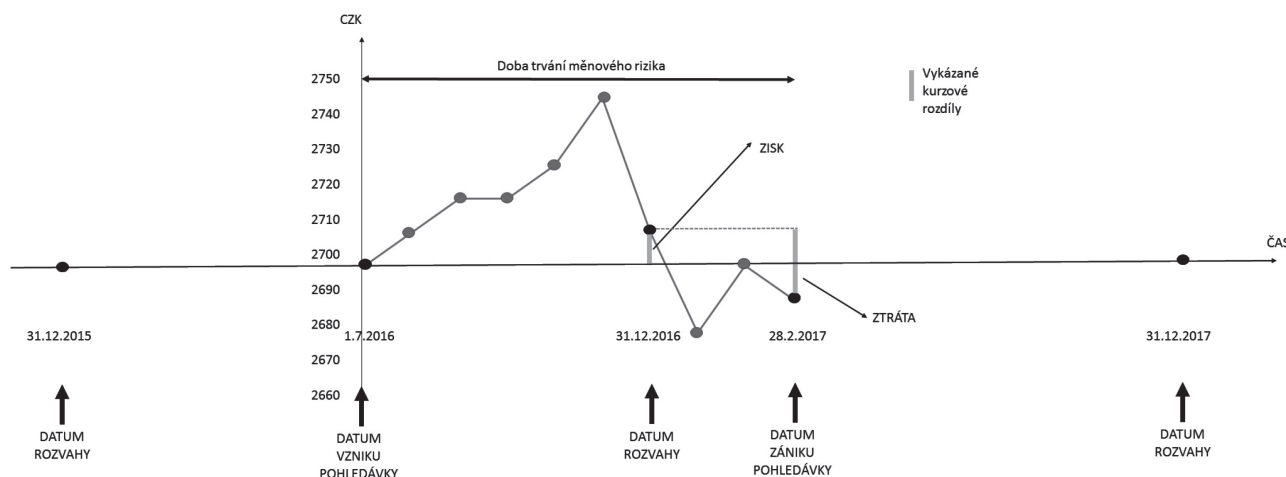
Musíme si také uvědomit, že samotná existence cizoměnové pohledávky, měnového rizika, kurzových rozdílů není podmíněna tím, že se o nich účtuje a vykazují se. Jejich existence je dána reálnou situací, kdy funkční měna účetní jednotky je odlišná od měny, ve které bude pohledávka splacena. Naopak účtování o nich je následkem této reality. Bohužel i v tomto případě české účetní předpisy nedovolují správně zobrazit ekonomickou realitu tím, že vyžadují, aby funkční měnou každé účetní jednotky byla česká koruna (§ 4 odst. 12 zákona o účetnictví³). Představme si výrobní společnost, která většinu materiálu nakupuje v zemích eurozóny a většinu své produkce na tomto trhu prodává. Přepočítávat každou přijatou či vydanou fakturu

¹ Členka Prezidia Komory daňových poradců ČR, kterou zastupuje v Národní účetní radě. Zaměřuje se na projekty s vazbou účetnictví a daní, transakční poradenství a poradenství při podnikových kombinacích. Zkušební komisařka KDP ČR, autorka odborných článků a zkušební lektorka.

² Členka Komory daňových poradců, členka Výboru Komory certifikovaných účetních, za kterou se také účastní jednání Národní účetní rady. Specializuje se na IFRS a na otázky týkající se vazby účetnictví a daní z příjmů právnických osob. Autorka řady odborných článků a lektorka agenturního a zakázkového firemního vzdělávání.

³ Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví (dále jen „zákon o účetnictví“ či „Zákon“).

Pohledávka – nárok na úhradu 100 EUR pro účetní jednotku, která vede účetnictví v CZK

na české koruny a následně při úhradě vykazovat kurzové rozdíly nedává velký smysl. Pro uživatele je existence významných kurzových rozdílů ve výkazu zisku a ztráty indikátorem značného kurzového rizika. Přitom taková účetní jednotka nese kurzové riziko minimální.

Počítáme, účtujeme, vykazujeme, abychom o ekonomických výsledcích informovali uživatele. Pokud není třeba nikoho informovat, není třeba účtovat a vykazovat, i když samozřejmě měnové riziko existuje a kurzové rozdíly vznikají. Např. si představme, že máme doma v kasičce 10 EUR, v důsledku pohybu kurzu také neseme kurzové riziko a k určitému datu je možné vyčíslit kurzový rozdíl (jako rozdíl mezi oceněním 10 EUR k datu jejich získání a k aktuálnímu datu)... Zbohatli jsme nebo zchudli oproti naší rodinné funkční měně – CZK?

Zákon o účetnictví v § 4 odst. 12 uvádí: „Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny. V případě pohledávek, ... pokud jsou vyjádřeny v cizí měně, jsou účetní jednotky povinny použít současně i cizí měnu.“ Ze zákona o účetnictví a z Vyhlášky⁴ dále vyplývá, že kurzové rozdíly vznikají k datu uskutečnění účetního případu a k datu účetní závěrky⁵, a to u položek uvedených v § 4 odst. 12 zákona o účetnictví. Český účetní standard č. 006 Kurzové rozdíly blíže vymezuje účetní případy, kdy kurzové rozdíly vznikají, kdy nevznikají a jakým postupem se o nich účtuje. Vymezení, kdy kurzové rozdíly vznikají/nevznikají, není úplným výčtem a v ekonomické realitě mohou kurzové rozdíly samozřejmě vznikat v mnoha dalších případech, než které standard uvádí.

Pojďme se zamyslet nad termínem „vyjádřeny v cizí měně“. Pod tímto pojmem si můžeme představit jakoukoli

položku účetní závěrky; „vyjádřit“ ji například v eurech je poměrně jednoduché, stačí převést ji na eura kurzem k datu, ke kterému ji chceme v cizí měně vyjádřit. Domníváme se však, že pojem „vyjádřeny v cizí měně“ by měl být chápán jako „splatná v cizí měně“. U takových pohledávek je totiž zřejmé, že účetní jednotka nese mimo jiné i měnové riziko. Touto definicí by bylo např. jasnější, které pohledávky máme k datu uskutečnění účetního případu vzniku pohledávky ocenit českou a zároveň cizí měnou a k datu účetní závěrky přecenit, respektive přepočítat kurzem České národní banky (ČNB) a vyčíslit kurzový rozdíl.

Ve světle výše uvedeného bychom se na rozdíl od plošného přepočítávání všech cizoměnových pohledávek (včetně poskytnutých záloh) tedy přikláněli k přepočtu pouze u těch položek, ze kterých plyne účetní jednotce měnové riziko. To je ostatně i cílem účetní závěrky – poskytnout uživatelům relevantní informace pro jejich rozhodování. Pohledávkou může být nárok na dodání zboží nebo služby oproti již zaplacené záloze. V takovém případě je naprosto irelevantní, v jaké měně byla záloha uhrazena, důležité je, že nebude v cizí měně vrácena.

Pár zajímavých příkladů na závěr

Pojďme se dále podrobněji podívat na trochu specifitější případy.

Požizovací cena cizoměnové pohledávky

Na tuto problematiku se zaměřila i Národní účetní rada ve své interpretaci I-23 Pořizovací cena cizoměnové pohledávky, podrobněji na www.nur.cz.

⁴ Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví (dále jen „Vyhláška“).

⁵ § 24 odst. 6 zákona o účetnictví.

V interpretaci se vychází ze základního předpokladu, že pokud pohledávka představuje pro účetní jednotku budoucí inkaso cizí měny, nese účetní jednotka měnové riziko, a to bez ohledu na způsob jejího nabytí. V souladu s tím by si měla pohledávka v účetnictví nést po celou dobu existence ocenění, které odpovídá měně, v níž bude nejpravděpodobněji splacena.

V případě nabytí cizoměnové pohledávky účtujeme vždy na jedné straně o závazku uhradit za nákup cizoměnové pohledávky. Tento závazek je vyjádřen ve jmenovité hodnotě a ve měně, ve které je sjednána kupní cena za nakoupenou pohledávku. Kupní cena může být sjednána v Kč, v cizí měně a může být i odlišná od měny, ve které je vyjádřena jmenovitá hodnota nakoupené pohledávky. Účetní jednotka nese kurzové riziko související s budoucí úhradou závazku za nákup pohledávky. Na druhé straně pak účtujeme o nakoupené pohledávce. Nakoupená pohledávka, jejíž jmenovitá hodnota je vyjádřena v cizí měně, je majetkem účetní jednotky a oceňuje se pořizovací cenou. Účetní jednotka očekává budoucí inkaso cizí měny, ve které je vyjádřena jmenovitá hodnota pohledávky. Pořizovací cenu pohledávky je proto vhodné vyjádřit v měně, v které je jmenovitá hodnota pohledávky. Účetní jednotka nese kurzová rizika související s očekávaným budoucím inkasem pohledávky a účtuje o kurzových rozdílech po celou dobu existence pohledávky (z přecenění k rozvahovému dni, při nakládání s pohledávkou – další postoupení, při jejím zániku – úhrada, odpis apod.).

Cizoměnové pohledávky v insolventci

Dalším případem, se kterým se můžeme setkat, jsou cizoměnové pohledávky, které jsou přihlášeny do insolvenčního řízení. V zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je v § 175 stanoveno, že pohledávka v cizí měně musí být pro účely přihlášení pohledávky do insolvenčního řízení přepočítána na české koruny kurzem vyhlášeným Českou národní bankou v den zahájení insolvenčního řízení. Pokud se stala pohledávka splatnou již dříve, použije se kurz vyhlášený ČNB v den její splatnosti. V takovém případě je tedy dále pohledávka evidována v účetnictví v české měně a pro vznik kurzových rozdílů po konverzi již není titul, účetní jednotka již nenese měnové riziko.

Pohledávka v cizí měně, zúčtování cizoměnové zálohy a doplatek

Zajímavá situace také nastává v případech, kdy účetní jednotka obdrží zálohu v cizí měně a následně vystaví odběrateli fakturu, oproti které částečně zúčtuje zálohu

a následně obdrží doplatek od odběratele. Pro zjednodušení předpokládáme, že vše nastane v jednom účetním období. Většina účetních jednotek zaúčtuje vydanou fakturu kurzem k datu jejího vystavení a následně zúčtuje přijatou zálohu oproti pohledávce. Přijatá záloha byla zaúčtována kurzem vystavení faktury, který se s velkou pravděpodobností liší od kurzu k datu přijetí zálohy. Tím vznikne účetní jednotce de facto kurzový rozdíl u přijaté zálohy. Je to správné zobrazení ekonomické reality? Opravdu byla účetní jednotka při přijetí zálohy vystavena kurzovému riziku? Zcela jistě nikoli. Správným řešením by bylo vydanou fakturu částečně zaúčtovat kurzem k datu přijetí zálohy a částečně kurzem k datu vystavení faktury.

Korunová pohledávka, která může být dle vůle odběratele splacena i v předem sjednané výši v cizí měně

Účetní jednotka je v tomto případě vystavená kurzovému riziku, které je navíc zcela pod kontrolou jejího odběratele. Předpokládáme-li, že se odběratel bude chovat ekonomicky, tak výběr měny, ve které pohledávku uhradí, bude dán aktuálním směnným kurzem k datu splatnosti pohledávky. Má účetní jednotka takovou pohledávku považovat za korunovou či cizoměnovou? Má účtovat o kurzových ziscích, nebo jen o kurzových ztrátách? Kurzový zisk pro účetní jednotku je zároveň kurzovou ztrátou pro jejího odběratele – a ten má možnost se takové ztrátě vyhnout. A perlička na závěr – nejedná se v této situaci o vložený derivát, o kterém by měla účetní jednotka účtovat odděleně od hostitelského nástroje – tedy od zmíněné pohledávky?

Závěr

Je zřejmé, že bychom se vždy u pohledávek měli zamyslet nad tím, zda účetní jednotka očekává budoucí peněžní přítok v cizí měně, a tím nese měnové riziko. V souladu s tím by pohledávka v účetnictví měla být oceněna v odpovídající měně, v níž bude nejpravděpodobněji splacena.

Pokud účetní jednotka nese měnové riziko, musí být pohledávka oceněna i v cizí měně a účetní jednotka bude účtovat o kurzových rozdílech po celou dobu existence pohledávky (k rozvahovému dni, při zániku pohledávky či v jiném okamžiku nakládání s pohledávkou).

Při novelizaci, popř. při vytváření nových účetních předpisů by bylo vhodné toto pravidlo zapracovat a zároveň vyjasnit, co vše pod pojem pohledávka patří.

Zamyšlení nad pohledávkami u neúčtujících fyzických osob

Ing. Zuzana Rylová, Ph.D.
daňová poradkyně č. 3912

Pohledávky jsou běžnou součástí samostatné činnosti také u osob, které nevedou účetnictví, ale vedou daňovou evidenci nebo k příjmům uplatňují paušální výdaje. Je čas se zamyslet nad tím, proč je daňová úprava pohledávek u fyzických osob samostatně činných až nepřiměřeně tvrdá a v některých ohledech i za hranou ekonomické logiky. Obava před daňovými úniky vedla zákonodárce na počátku 90. let minulého století k přijetí pravidel, která se i přes dnešní, mnohem rozvinutější podnikatelské prostředí jen obtížně daří měnit.

Aby nebylo pochyb o míře a způsobu zdanění příjmů plynoucích z pohledávek, definuje zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „ZDP“), v § 5 odst. 9 hodnotu pohledávky, která je klíčová pro určení výše příjmů. Hodnotou pohledávky se rozumí:

- u vlastní pohledávky její jmenovitá hodnota, která se u plátců DPH snižuje o daň odvedenou na výstupu,
- u pohledávky nabyté postoupením její pořizovací cena,
- u pohledávky nabyté bezúplatně cena určená ke dni jejího nabytí podle zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku.

Z této definice je zřejmé, že do hodnoty pohledávky se nezahrnuje příslušenství pohledávky, které tak má samostatný daňový režim. Příslušenstvím pohledávky jsou úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.

Následující úvahy se vztahují výhradně k pohledávkám, z nichž plynoucí příjmy jsou předmětem daně a nejsou od daně osvobozeny.

1 Úhrada pohledávky

Začneme něčím jednoduchým. Do hodnoty pohledávky se nezahrnuje DPH, takže při úhradě pohledávky se do příjmu nezahrnuje částka odpovídající odvedené DPH. Od dob zrušení jednoduchého účetnictví pro fyzické osoby nejsou stanovena žádná pravidla, jak postupovat v případě, že dojde k postupné úhradě pohledávky. Částečnou úhradu není nutno poměrně dělit mezi tržbu

a DPH a není ani nutno postupovat ve všech případech stejně. Absence pravidel proto vede k tomu, že je zcela na poplatníkově, jak splátku pohledávky rozdělí mezi příjmem a částku odpovídající odvedené DPH, nicméně s ohledem na možné chyby lze doporučit jednotný postup nebo důslednou evidenci členění jednotlivých splátek.

Pokud mezi poplatníky existují vzájemné pohledávky a dluhy a dohodnou se na vzájemném zápočtu, je tato dohoda považována za nepeněžní formu úhrady. Příjem či výdaj pak vzniká k datu účinnosti dohody o zápočtu. Není-li pohledávka a dluh ve stejné výši, může být rozdíl doplacen jinou formou, může dojít k odpuštění dluhu apod., vždy ale musí být zdokumentováno, jak bylo s rozdílem naloženo.

Pro úhradu pohledávky nabyté postoupením platí standardní pravidlo, že příjem je ve výši její skutečné úhrady. Protože ale pořízení pohledávky s sebou neslo i vynaložení výdajů v podobě pořizovací ceny, lze výdaje uplatnit jen do výše příjmů. Při částečné úhradě pohledávky proto nemůže být výdaj vyšší, než je přijatá úhrada (příjem).

2 Výdaje související s pohledávkou

Vede-li poplatník daňovou evidenci, jsou daňové výdaje související s vlastní pohledávkou uznatelné při jejich úhradě bez vazby na okamžik vzniku příjmu z dané pohledávky (její úhrada, postoupení). Neplatí zde ani věcná ani časová souvislost, což s sebou nese možné problémy se stanovením výše těchto výdajů, pokud se v budoucnu ukáže, že odpadl právní důvod pro jejich uplatnění, např. dojde-li k prominutí dluhu. Tyto výdaje nemusí být záležitostí jen jednoho zdaňovacího období a jejich následné vyčíslení tak může být značně komplikované.

Pokud se nejedná o pohledávku vlastní, ale o pohledávku nabytou postoupením, tak nelze její pořizovací cenu při jejím zaplacení uplatnit do daňových výdajů [§ 25 odst. 1 písm. z) ZDP], neboť výdajem je pořizovací cena u pohledávky nabyté postoupením jen do výše příjmů plynoucích z jejich úhrady dlužníkem nebo postupníkem při jejím

následném postoupení [§ 24 odst. 2 písm. o) ZDP]. Není bez zajímavosti, že v tomto případě zákon nepožaduje, aby výdaj byl uplatněn jen v případě jeho úhrady, takže pořizovací cenu lze uplatnit i tehdy, pokud postupník pořizovací cenu pohledávky dosud neuhradil. Výdajem totiž není úhrada, ale samotná pořizovací cena.

Na druhou stranu z textu § 24 odst. 2 písm. o) ZDP je zřejmé, že bez příjmů plynoucích z úhrady nakoupené pohledávky nebo bez příjmů plynoucích při jejím případném dalším prodeji z úhrady postupníkem nemůže být výdaj v podobě pořizovací ceny uplatněn. Vazbu na úhradu lze ještě pochopit v případě úhrady nakoupené pohledávky dlužníkem, protože tato úhrada je zároveň zdanitelným příjmem, ale uplatnění pořizovací ceny vázat na úhradu z postoupení, která sama o sobě není považována za zdanitelný příjem, považují za nesmyslné. Podle ustanovení § 23 odst. 13 ZDP v případě postoupení pohledávky je příjmem hodnota pohledávky nebo částka, za kterou byla postoupena, je-li vyšší, než je její hodnota. Příjem tak může předcházet úhradě, takže při postoupení pohledávky není vyloučena situace, kdy výdaj (pořizovací cenu) nelze uplatnit při jeho zaplacení, ani v okamžiku, kdy ze zákona vzniká příjem, ale až v okamžiku, kdy poplatník obdrží úhradu za postoupenou pohledávku. Je s podivem, jak mohlo toto ustanovení v zákoně vydržet tak dlouho, nicméně pokud projde navržená změna (sněmovní tisk č. 873), od roku 2017 bude okamžik uplatnění výdaje vázán na příjem, a ne na úhradu, a alespoň tato nelogická a zbytečně tvrdá úprava bude narovnána. Na druhou stranu v souvislosti s touto změnou bude možno uplatnit pořizovací cenu jen v případě, že byla skutečně uhrazena.

Uplatňuje-li poplatník paušální výdaje, tak uplatnění výdajů je přímo vázáno na zdanitelný příjem. Takže až při úhradě nakoupené pohledávky nebo vzniku zdanitelného příjmu v případě jejího následného postoupení se jako výdaj uplatní příslušné procento z příjmů. Nenastane-li zdanitelný příjem, žádné výdaje se neuplatní, a proto zde nehrozí situace, že by v důsledku neexistence příjmu odpadl právní důvod pro uplatnění výdajů, o které by bylo nutno zvýšit základ daně.

3 Nakládání s pohledávkou

Postoupení pohledávky (§ 1879 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – dále jen „občanský zákoník“) znamená pro poplatníka velmi tvrdá a ne zcela logická pravidla pro zdanění.

Poplatníci, kteří vedou daňovou evidenci a jsou zvyklí příjem zdanit až v okamžiku, kdy ho skutečně dostanou zaplacený, si musí uvědomit, že při postoupení pohledávky vzniká příjem bez ohledu na skutečnou úhradu. Pokud by úhrada za postoupení pohledávky přišla až v následujícím období, pak by tato úhrada byla příjmem již jednou zdaněným, a tudíž nezahrnovaným do základu daně.

Postoupením pohledávky může postupník nabýt také její příslušenství a práva s pohledávkou spojená, včetně jejího zajištění. Pokud je předmětem postoupení vlastní pohledávka, tak příjmem je podle § 23 odst. 13 ZDP hodnota této pohledávky, a to i v případě, že se jedná o pohledávku postoupenou za cenu nižší, než je její hodnota. Příjem tak musí být přiznán vždy nejméně ve výši hodnoty pohledávky, a to i v případě, že pohledávka byla postoupena např. za zlomek její hodnoty.

Pokud byla pohledávka postoupena za cenu vyšší, než je její hodnota, je příjmem tato vyšší cena. Lze předpokládat, že vyšší cena sjednaná za postoupení bude představovat u plátců daně DPH nebo zároveň s pohledávkou bylo postoupeno i její příslušenství. Rozdíl mezi hodnotou pohledávky a její vyšší cenou při postoupení mohou představovat např. úroky z prodlení. Jejich úhrada by byla příjmem podle § 8 ZDP, takže i tento příjem z postoupení nebude součástí dílčího základu daně ze samostatné činnosti, ale bude dílčím základem daně z kapitálového majetku.

V případě postoupení „pohledávek uvedených v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP“ by byla příjmem částka, za kterou byly pohledávky postoupeny. I tady je však třeba dbát zvýšené opatrnosti, protože dle textu zákona podmínky jsou splněny až tehdy, když soud zamítne návrh pro nedostatek majetku dlužníka nebo je dlužník v úpadku nebo mu úpadek hrozí na základě výsledků insolvenčního řízení. Pokud tedy insolvenční řízení teprve probíhá, tak by u pohledávky postoupené za cenu nižší měla být zdaněna její hodnota. Důvody uvedené v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP jsou vhodné pro odpis pohledávky, ale jejich praktická aplikace pro postoupení pohledávky s ohledem na nutnost čekat na výsledek řízení insolvenčního, dědického nebo exekučního ztrácí smysl, protože po skončení řízení tyto pohledávky většinou zanikají. Z ustanovení § 23 odst. 13 ZDP u „pohledávek uvedených v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP..“ je přinejmenším sporné, zda stačí pohledávku přihlásit insolvenčnímu soudu či uplatnit např. v dědickém řízení, aby příjmem byla opravdu jen částka, za kterou byla v průběhu probíhajícího řízení pohledávka postoupena. Pro srovnání v příloze č. 3 se pro účely úpravy základu daně hovoří o „pohledávkách za dlužníkem uvedeným v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP“. Ač jde v podstatě o srovnatelnou úpravu, v prvním případě se zákon odkazuje na pohledávku, ve druhém na dlužníka. Kdyby se zákon i v prvním případě odkazoval na dlužníka, vůči němuž jsou vedena výše uvedená řízení, je tím prokázána oprávněná pochybnost o výši jejich úhrady, a je proto logické, že budou pohledávky postoupeny za výrazně nižší částky, než je jejich hodnota.

Obdobným způsobem se postupuje také v případě, že pohledávka je předmětem vkladu do obchodní korporace. Podstatná zde není její skutečná hodnota pro účely vkladu, a i kdyby její případná nižší hodnota byla doložena

znaleckým posudkem, příjem bude vždy ve výši její hodnoty dle § 5 odst. 9 ZDP, tedy jmenovité hodnoty (bez DPH) nebo pořizovací ceny.

Je-li předmětem postoupení pohledávka nikoli vlastní, ale nabytá postoupením, je situace ještě složitější a nepřehlednější. Pořizovací cenu pohledávky nabyté postoupením lze uplatnit do výdajů jen do výše příjmů plynoucích z její úhrady postupníkem při jejím následném postoupení [§ 24 odst. 2 písm. o) ZDP]. Nakoupená pohledávka může být postoupena dále za cenu vyšší, než je její pořizovací cena, za pořizovací cenu, nebo pokud poplatníkovi předpokládaná transakce s pohledávkou zcela nevyjde, může být postoupena i za cenu nižší, než byla její pořizovací cena.

Při těchto transakcích musíme respektovat ve vzájemné souvislosti jak ustanovení § 23 odst. 13 ZDP, tak ustanovení § 24 odst. 2 písm. o) ZDP. Z těchto dvou ustanovení vyplývá, že pořizovací cena pohledávky je daňovým výdajem až v případě úhrady z jejího postoupení, ale příjem vzniká už při samotném postoupení. Co může nastat v případě, že se transakce vydařila a pohledávka byla postoupena za cenu vyšší, než je její pořizovací cena, je zřejmé z následujícího příkladu.

Příklad č. 1

V roce 2015 poplatník koupil pohledávku (např. z titulu poskytnutých služeb, související příjem je předmětem daně) s nominální hodnotou 150.000 Kč za částku 100.000 Kč a tuto částku v roce 2015 i uhradil. Koncem roku 2015 tuto pohledávku prodal za 130.000 Kč a tuto částku obdržel na účet 5. 1. 2016. V roce 2015 mu vznikl dle § 23 odst. 13 ZDP zdanitelný příjem ve výši 130.000 Kč, neboť došlo k postoupení pohledávky, nicméně výdaj 100.000 Kč si může uplatnit až v roce 2016, kdy obdrží úhradu 130.000 Kč. Ta sice nebude zdanitelným příjmem, protože povinnost zdanění nastala už v roce 2015, ale teprve při úhradě lze uplatnit výdaj. Tato úprava postrádá jakoukoli ekonomickou logiku, a tak můžeme jen doufat, že se konečně pohnou ledy a dojde ke změně, na jejímž základě se výdaj uplatní k okamžiku zdanění příjmů. Pro srovnání, pokud by poplatník uplatňoval paušální výdaje dle § 7 odst. 7 ZDP, zdanitelný příjem by nastal v roce 2015 a k němu by uplatnil paušální výdaje, takže příjem i výdaj by nastal v jednom zdaňovacím období.

Pokud byla pohledávka postoupena za stejnou cenu, jako je její pořizovací cena, tak by uvedená transakce nebyla ani zisková, ani ztrátová, ale i zde je třeba počítat s možným časovým odstupem při uplatnění pořizovací ceny do výdajů a s tím souvisejícími dopady na daňovou povinnost poplatníka.

Z pohledu uvedených ustanovení nejhorší situace je v případě, kdy poplatníkovi záměr nevyjde a je nucen postoupit pohledávku za cenu nižší, než je její pořizovací cena.

Doufejme, že těchto případů je v praxi minimum, protože zákonný postup postrádá nejen ekonomickou logiku, ale logiku jakoukoli. To, že poplatník musí zdanit hodnotu pohledávky, znamená, že i když ji postoupí za cenu nižší, nemůže být příjem nižší, než je její pořizovací cena. Výdaj lze ale uplatnit jen do výše úhrady z jejího postoupení. I když pomineme možný časový posun zdanění příjmu a uplatnění výdaje, tak nastane situace, že čím větší je ztráta z uvedené transakce, tím vyšší zisk by měl poplatník vykázat. Demonstrovat to lze na jednoduchém příkladu.

Příklad č. 2

V roce 2016 poplatník koupil pohledávku s nominální hodnotou 250.000 Kč za částku 200.000 Kč a tuto částku v roce 2016 uhradil. Transakce nevyšla, a tak pohledávku prodal za 150.000 Kč a tuto částku v roce 2016 i obdržel. Podle ustanovení § 23 odst. 13 ZDP je příjmem částka 200.000 Kč (hodnota, tj. pořizovací cena). Výdaj lze uplatnit jen do výše úhrady, tedy jen ve výši 150.000 Kč. Poplatník sice realizoval transakci se ztrátou 50.000 Kč, nicméně pro účely daně z příjmů vykazuje zisk 50.000 Kč. Lze ještě pochopit, že daňový zákon neumožňuje uznat ztrátu z některých transakcí, ale uvedená úprava je zcela za hranou ekonomické reality. Daně z příjmů v principu nemají sahat do majetkové podstaty, ale mají danit přírůstek příjmů.

Na poplatníky, kteří uplatňují paušální výdaje, se nevztahuje ustanovení § 24 odst. 2 písm. o) ZDP a postupují pouze podle ustanovení § 23 odst. 13 ZDP. Jejich příjmem je hodnota pohledávky nebo cena, za kterou byla postoupena, je-li vyšší. K tomuto příjmu uplatní paušální výdaje. Samotná úhrada z postoupení ani u nich není zdanitelným příjmem. Obdobně to platí i pro vklad pohledávky do obchodní korporace.

Narovnání (§ 1903 občanského zákoníku): Dojde-li k dohodě mezi dlužníkem a věřitelem, kdy si strany ujednáním upraví práva a povinnosti mezi nimi dosud sporné nebo pochybné, nahradí se dosavadní závazek závazkem novým. Pokud v důsledku této dohody dojde ke snížení hodnoty původní pohledávky, rozdíl mezi původní a novou hodnotou pohledávky na straně věřitele nepodléhá režimu zdanění a na výdajích v souvislosti s touto pohledávkou dosud uplatněných věřitelem se nic nezmění. Nejedná se o prominutí dluhu, ale o dohodu o stanovení hodnoty pohledávky, která je přijatelná pro obě smluvní strany.

Prominutí dluhu (§ 1995 občanského zákoníku): Ať už částečné či úplné prominutí pohledávky, resp. závazku ze strany dlužníka, bude mít za následek dodanění uplatněných výdajů souvisejících s danou pohledávkou. Dle ustanovení § 24 odst. 1 ZDP lze uplatnit jen výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů a z titulu prominutí dluhu u věřitele žádný příjem nenastane. Méně častým případem je

situace, kdy k prominutí dluhu i k vynaložení výdajů dojde v jednom zdaňovacím období. V tom případě jsou výdaje nedaňové a není povinnost je v daňové evidenci uvádět. Pokud ale výdaje byly vynaloženy někdy v předchozích zdaňovacích obdobích, je nutno dříve uplatněné výdaje dodanit v tom období, kdy k prominutí dluhu dojde, protože nebyly dodrženy podmínky pro jejich uplatnění (§ 5 odst. 6 ZDP). Nicméně z hlediska průkaznosti, zejména jedná-li se o pohledávku související se samostatnou činností poplatníka, v případě chybějící evidence veškerých souvisejících výdajů lze doporučit alespoň existenci rozumné kalkulace vynaložených nákladů a přiměřeného zisku. S ohledem na to, že v běžném obchodním vztahu není obvyklé dluh promíjet, měl by pro jeho prominutí existovat racionální důvod.

Pokud nedošlo k prominutí pohledávky, ale jen jejího příslušenství, tak na uplatnění výdajů se nic nemění a nadále zůstávají daňově uznatelné i výdaje, které věřitel vynaložil na vymáhání pohledávky.

Darování (§ 2055 občanského zákoníku) vlastní pohledávky bude mít stejný dopad jako prominutí dluhu. Jelikož pohledávka nebude zdanitelným příjmem (nejedná se o postoupení), bude nutno o související výdaje zvýšit základ daně. Obdobně to platí i pro pohledávku nabytou postoupením, jelikož ale pořizovací cena nebyla uplatněna ve výdajích, nebude mít tato transakce vliv na základ daně.

Pokud poplatník uplatní paušální výdaje, prominutí dluhu i darování nebude mít dopad na základ daně. Prominutí dluhu i darování pohledávky zcela jistě nejsou obvyklé transakce mezi podnikateli, zcela vyloučit je ale nelze. Nicméně darováním ani prominutím dluhu nelze krátiť daňovou povinnost a obcházet zdanění pohledávek, takže při těchto transakcích je nutná zvýšená opatrnost.

Odpis pohledávky (vyřazení z obchodního majetku): Tím, že se v daňové evidenci zdaňují pohledávky až při jejich úhradě, dochází k tomu, že u poplatníků se kumulují neuhrazené pohledávky za více zdaňovacích období. V řadě případů se jedná o pohledávky drobné hodnoty nebo o pohledávky za problematickými osobami, takže poplatník je soudně ani nevymáhá. Přesto by je rád z evidence odepsal, protože ani v budoucnosti nepředpokládá jejich úhradu. Odepsat, tedy vyřadit pohledávku z obchodního majetku a tedy z daňové evidence možné je, ale samozřejmě zase s důsledky na základ daně. I zde platí, že při jejich vyřazení odpadl důvod pro uplatnění výdajů a je nutno zvýšit základ daně (§ 5 odst. 6 ZDP). S ohledem na to, že mezi uplatněním výdajů a odpisem pohledávky mohla uplynout již značná doba, může se poplatník dostat do problému s prokázáním, že dodal veškeré uplatněné výdaje. U přímých výdajů to bude menší problém než u výdajů nepřímých. Postupem, kdy poplatník při odpisu pohledávek dodání celou jejich hodnotu, v podstatě

eliminuje nutnost prokazovat výši uplatněných výdajů, i když zřejmě zvýšil základ daně o částku vyšší, než odpovídá zákonu.

Pro odpis pohledávek u neúčtujících jednotek nejsou stanovena žádná pravidla, přesto by měl být poplatník velmi opatrný a postupovat standardním a předvídatelným postupem. Pokud se bude jednat o odpis např. promlčených pohledávek a poplatník obdobným způsobem bude postupovat i v budoucnu, pak v tom zásadní problém nevidím. Pokud by ale poplatník chtěl takto odepsat nepromlčené pohledávky ve zdaňovacím období, v němž vykazuje ztrátu, mohl by to správce daně posoudit jako zdanění pohledávek v jiném období, než kdy by zdaněny být měly, a to zejména v případě, že skutečně budou uhrazeny. Odpisem pohledávky není možno optimalizovat daňovou povinnost a zdanit pohledávky v období, kdy je to pro poplatníka výhodnější. V úvahu je třeba také vzít to, že dobrovolným odpisem pohledávky a následnou úpravou základu daně se poplatník připraví o případnou možnost využít ustanovení § 24 odst. 2 písm. y) ZDP a pohledávky v konečném důsledku nezdanit.

4 Přejít z daňové evidence na vedení účetnictví

Podle přílohy č. 3 ZDP se základ daně ve zdaňovacím období, ve kterém bylo zahájeno vedení účetnictví, nezvyšuje o hodnotu pohledávek, které by při úhradě byly zdanitelným příjmem, jedná-li se o pohledávky, které v době vedení daňové evidence byly za dlužníkem uvedeným v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP. Toto ustanovení logicky odkazuje na dlužníky nikoli na pohledávky, což je důležité, protože v jiných případech zákon nelogicky odkazuje na pohledávky uvedené v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP. Je třeba ale mít v patrnosti, že případné inkaso těchto pohledávek v období, kdy poplatník vede účetnictví, musí jejich úhradu přiznat ke zdanění mimoúčetní úpravou základu daně.

Jsou-li v daňové evidenci evidovány pohledávky z titulu smluvních sankcí, jedná se o pohledávky, které by při úhradě byly zdanitelným příjmem, a proto dle zákona patří mezi pohledávky, o jejichž hodnotu je třeba zvýšit základ daně. Přitom není jisté, zda vůbec někdy budou uhrazeny, a i u účetních jednotek se zdaňují až v okamžiku jejich skutečné úhrady. Pro rozdílný přístup k těmto pohledávkám při přechodu z daňové evidence na účetnictví a vedení účetnictví nejsou žádné rozumné důvody a je to jen jedno z dalších sporných ustanovení. Poplatník by měl tyto pohledávky evidovat samostatně, protože jejich případná úhrada už nebude zdanitelným příjmem.

Pokud pohledávky vznikly v období, kdy poplatník vedl daňovou evidenci, nemůže k těmto pohledávkám tvořit zákonné opravné položky, protože v době jejich vzniku

neovlivnily základ daně. Ministerstvo financí neshledává, že by neumožněním tvorby opravných položek k pohledávkám vzniklým v době, kdy poplatník vedl daňovou evidenci, byl nějak poškozen, a to ani v případě, kdy při přechodu na vedení účetnictví byly zdaněny. Svůj názor opírá o ustanovení § 23 odst. 14 ZDP, které umožňuje zahrnout hodnotu neuhrazených pohledávek do základu daně jednorázově v době zahájení vedení účetnictví nebo postupně po dobu devíti následujících zdaňovacích období, počínaje zdaňovacím obdobím zahájení vedení účetnictví, přičemž toto zahrnování pohledávek do základu daně nemusí být rovnoměrné, tzn. že je na vůli poplatníka rozhodnout, ve kterém roce jakou část do základu daně zahrne. Z logiky věci by vyplývalo, že pokud pohledávka v základu daně zahrnuta nebyla, není k ní možno tvořit zákonné opravné položky. Pokud by ale poplatník prokázal, že hodnota pohledávek byla prokazatelně zahrnuta do základu daně a zdaněna, je uvedené ustanovení diskriminační. Pokud totiž poplatník bude chtít odepsat pohledávku, u níž nejsou splněny podmínky dle § 24 odst. 2 písm. y) ZDP a která byla plně zdaněna, pak je odpis daňově uznatelný jen do výše výnosů zvýšených o zákonnou opravnou položku. Právě o hodnotu zákonné opravné položky může poplatník, u něhož pohledávka vznikla v době, kdy vedl účetnictví, do daňových nákladů uplatnit více než poplatník, u něhož pohledávka vznikla v době vedení daňové evidence. Ve vztahu k tvorbě zákonných opravných položek je nutno tyto pohledávky evidovat samostatně.

5 Ukončení činnosti nebo změna ve způsobu uplatnění výdajů

Úpravy povinné při ukončení činnosti nebo při změně ve způsobu uplatnění výdajů se dle § 23 odst. 8 písm. b) bod 2 ZDP nepovažují za příjmy a výdaje, ale za úpravu základu daně. V případě, že poplatník vede daňovou evidenci, musí zvýšit základ daně o hodnotu pohledávek [s výjimkou pohledávek uvedených v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP a s výjimkou zaplacených záloh], zároveň však může o hodnotu dluhů základ daně snížit. Takže výsledkem tohoto vypořádání daňových povinností z dosavadní činnosti jsou úpravy nejen zvyšující, ale také snižující základ daně. Pokud lze upravit základ daně směrem nahoru i směrem dolů, pak je úprava základu daně daňově vyvážená. Touto úpravou poplatník zdaní budoucí příjmy a uplatní výdaje, které uhradí v příštích obdobích.

Úprava základu daně v případě, že poplatník uplatňuje paušální výdaje, však postrádá ekonomickou logiku a bohužel v dané věci se zřejmě zatím na lepší časy neblýská. Přes opakované připomínky ze strany daňových poradců vládní návrh na rok 2017 žádné změny daného ustanovení neobsahuje. Na Ministerstvu financí panuje silný odpor k paušálním výdajům a jakékoli změny, byť z hlediska vyváženosti systému a logiky zatížení zisků

příjmovou daní by byly zcela racionální, nemají podporu. V čem spočívá problém.

Podle ustanovení § 23 odst. 8 písm. b) bod 3 ZDP se rozdíl mezi příjmy a výdaji upraví o hodnotu pohledávek, které by při úhradě byly zdanitelným příjmem [s výjimkou pohledávek uvedených v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP]. Jak už jsem se zmínila, nejedná se o příjem, ale o úpravu základu daně. Proto k těmto pohledávkám nelze uplatnit paušální výdaje, přestože je nepochybné, že v souvislosti s vlastní činností a z toho pramenící pohledávkou výdaje vzniknout musely. Důsledek této zákonné úpravy ukazuje následující jednoduchý příklad.

Příklad č. 3

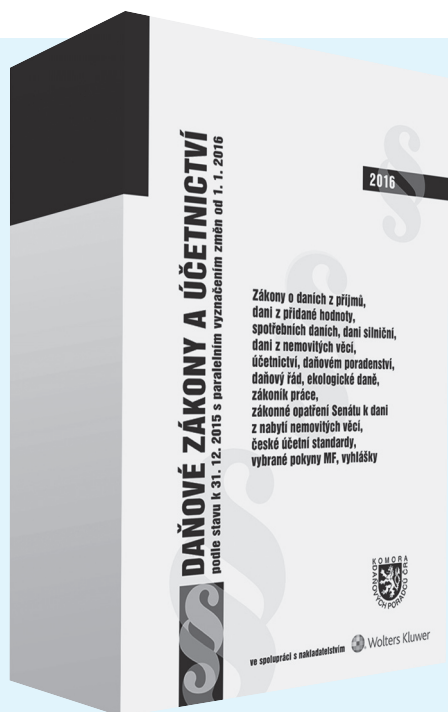
Předpokládejme, že poplatník chce od roku 2017 přejít z paušálních výdajů na skutečné. V evidenci pohledávek k 31. 12. 2016 má neuhrazené pohledávky v hodnotě 200.000 Kč [nejsou splněny podmínky § 24 odst. 2 písm. y) ZDP]. Dodanění těchto pohledávek znamená zvýšení základu daně o 200.000 Kč, což představuje daň ve výši 30.000 Kč. K tomu je třeba připočítat pojistné na sociální zabezpečení ve výši 29,2 % z vyměřovacího základu 100.000 Kč, tedy dalších 29.200 Kč. Takže poplatník nedostal pohledávky uhrazeny, není jisté, zda je v budoucnu uhrazeny dostane, ale z 200.000 Kč musí státu odvést 59.200 Kč, což je téměř 30 % z příjmů, které neoddržel. Je evidentní, že zde stát nezdaňuje budoucí zisk, ale možný budoucí hrubý příjem. O tom, zda bude zdaněn zisk nebo hrubý příjem, tak rozhoduje platební morálka dlužníka. Pro srovnání: Pokud by tyto pohledávky dostal ještě v roce 2016 uhrazeny, pak by si k příjmům ve výši 200.000 Kč uplatnil paušální výdaje např. ve výši 60 %, tedy ve výši 120.000 Kč. Ze základu daně 80.000 Kč by vznikla daňová povinnost 12.000 Kč a na pojistném na sociální zabezpečení ve výši 29,2 % a zdravotním pojištění ve výši 13,5 % by z vyměřovacího základu 40.000 Kč odvedl dále 17.080 Kč. V součtu s daňovou povinností to činí částku 29.080 Kč, což představuje jen cca 14,5 % z celkového příjmu, který obdržel.

Poplatník, který inkasoval pohledávky, se ohledně míry zdanění dostává do výrazně lepšího postavení než poplatník, kterému jeho dlužníci dluh nesplatili. V kontextu výše uvedeného jsou na tom lépe i poplatníci, kteří před ukončením činnosti nebo před změnou ve způsobu uplatnění výdajů své pohledávky prodají, třeba i za cenu mírně nižší, protože v tom případě jim vzniká příjem (nejedná se o úpravu základu daně), k němuž lze uplatnit paušální výdaje.

Naskytá se otázka, proč zákonodárce ve srovnatelných situacích nastavil zdanění zcela odlišně. Jak v případě § 23 odst. 13 ZDP, tak v případě § 23 odst. 8 ZDP se jedná o dodanění pohledávek na základě určitého konkrétního

chování poplatníka (postoupení pohledávky, ukončení činnosti, změna ve způsobu uplatnění výdajů). Zatímco v prvním případě zákon dodanovanou hodnotu klasifikuje jako příjem s právem uplatnění výdajů, tak v druhém případě ji klasifikuje jako úpravu základu daně bez možnosti výdaje uplatnit. S ohledem na to, že tento rozdílný přístup nemá oporu v ekonomické realitě, protože bez výdajů by nenastalo plnění a pohledávky by nevznikly, tak to nelze chápat jinak než jako trest za uplatnění paušálních výdajů. Pokud poplatník účtuje nebo vede daňovou evidenci, náklady či výdaje uplatnit může. Pro narovnání této situace nelze použít ani ustanovení § 23 odst. 4 písm. e) ZDP a příjmy do výše neuplatněných výdajů nezahrnout do základu daně, protože jak již bylo zmíněno, nejedná se o příjmy, ale o úpravu základu daně. Přitom podstata úpravy je v jádru stejná, liší se jen důvod jejího provedení a pro diskriminaci jedné skupiny poplatníků neshledáváme žádný odůvodnitelný argument.

Docela nedávno se mě jedna naše kolegyně ptala, zda mi nevádí, že při změně ve způsobu uplatnění výdajů nelze uplatnit při dodanění pohledávek výdaje. Samozřejmě mi to vadí, a jak vyplývá z předchozích úvah, není to zdaleka jediná diskriminace týkající se pohledávek u neúčtujících jednotek. Bohužel ani logické argumenty nestačí tam, kde není vůle ke změnám. Zákonodárný proces je složitý, ale ani v politicky neutrálních a jednoduše řešitelných případech nejsou zjištěné nespravedlnosti napraveny, přestože je na ně ze strany daňových poradců dlouhodobě poukazováno. Poplatníci by měli před zákonem cítit respekt nikoli z důvodu obav, ale pro jeho kvalitu a přesvědčivost. Pokud ale nebude daňové právo stálé, určité a srozumitelné a bude bez respektu k ekonomické realitě, respekt k sobě samému si nezíská.

DAŇOVÉ ZÁKONY A ÚČETNICTVÍ PODLE STAVU K 30. 6. 2016 S PARALELNÍM VYZNAČENÍM ZMĚN OD 1. 7. 2016

Publikace obsahuje úplná znění všech daňových zákonů, zákona o daňovém poradenství, zákona o územních finančních orgánech, zákona o účetnictví a zákona o auditorech. Dále v ní naleznete související vyhlášky, české účetní standardy a vybrané pokyny a informace Ministerstva financí ČR.

Publikace je vhodná jako pomůcka ke kvalifikační zkoušce na daňového poradce. Náorné vyznačení změn u všech zákonů umožňuje přehledné porovnání provedených změn v čase, lze ji také využít jako podklad pro vypracování daňového přiznání k dani z příjmů.

Cena publikace 490 Kč vč. DPH + poštovné.

Publikaci je možné objednat na www.kdpcr.cz, e-mail publikace@kdpcr.cz, Komora daňových poradců ČR, Kozí 4, P. O. Box 121, 657 21 Brno.

Publikaci si můžete také objednat prostřednictvím [dlouhodobé objednávky](#). V tom případě Vám bude obratem zaslána vždy po každém jejím vydání. Pro rok 2016 garantujeme cenu 440 Kč vč. DPH. Poštovné je pro dlouhodobé objednatele zdarma.

Pojištění pohledávek – zajímavý produkt s daňovou pastí

Ing. Petra Pospíšilová
prezidentka KDP ČR
daňová poradkyně č. 2309

Mohlo by se zdát, že v případě, kdy se věřitel obává o splnění své pohledávky ze strany dlužníka, je pojištění takové pohledávky rozumným krokem, který bude ekonomicky eliminovat případné nesplacení pohledávky přijetím náhradního plnění od pojišťovny. Pojišťovna poskytne věřiteli náhradní plnění v okamžiku, kdy jsou splněny podmínky smlouvy, typicky v situaci, kdy dlužník po stanovenou dobu nehradí své splatné závazky.

1 Bylo, nebylo... aneb Představme si výchozí situaci

Představte si hypotetickou situaci, kdy jste bohatý člověk a máte 105 Kč. Protože nechcete, aby vaše peníze ležely ladem, rozhodnete se financovat báječný projekt Pepy od vedle, protože se zdá, že by mohl přinést opravdu pěkné peníze. Půjčíte proto Pepovi 100 Kč. Protože jste dopatřilý člověk, za zbylých 5 Kč si u pojišťovny pořídíte pojištění této pohledávky pro případ, že by se v projektu něco zvrtilo a Pepa vám peníze nevrátil. Nemáte tedy ani kačku, ale těšíte se, že to dobře dopadne a třeba z toho kápně něco, co zaplatí vynaložené pojistné, a třeba ještě něco zbude.

Následně se něco semele a ukáže se, že Pepovi projekt nevyšel, peníze utratil a vám už nic nevrátí. Obrátíte se proto na pojišťovnu, a ta vám podle pojistné smlouvy pošle 80 Kč, protože nikdy nepojistí pohledávku v plné výši bez spoluúčasti tak, abyste o žádné peníze nepřišli. Na začátku jste měli 105 Kč a teď na konci máte 80 Kč.

Zásadní otázkou teď je, kolik činí váš zdanitelný příjem. Pokud si snad myslíte, že jste přece nic nevydělali, a ještě tratíte, i když jste se pojistili, budete asi překvapeni tím, že po vás správce daně bude chtít daňové příznání, kde jako příjem máte uvést částku obdrženou od pojišťovny. Jako náklad můžete uplatnit zaplacené pojistné. Váš zdanitelný příjem tak podle názoru daňové správy (asi v logice

„ztratil-li jsi vše, není co danit, ale ztratil-li jsi jen kousek, tak ti zbylo dost, abychom si taky něco vzali...“) bude činit 75 Kč, daň při sazbě 19 % bude činit 14 Kč, a na konci celé této anabáze skončíte se 66 Kč v kapse. Bohatým se už asi cítit nebudete...

2 Legislativní úprava daňového režimu pohledávek

Zákon o daních z příjmů¹ omezoval a nadále omezuje daňovou účinnost opravných položek a odpisů pohledávek v několika ustanoveních, i ve vazbě na úpravu tvorby daňových opravných položek podle zákona o rezervách². Kromě omezení dispozice s pohledávkami za spojenými osobami, které je logické a pochopitelné, jsou rovněž prakticky vyloučeny odpisy pohledávek, které při svém vzniku neprošly výnosy (typicky úvěrové pohledávky, ale také pohledávky ze záloh, nabyté postoupením apod.), nebo pohledávek vzniklých jako protipól výnosu osvobozeného od daně z příjmů. Až na výjimky rovněž platí, že nelze odespat pohledávky, ke kterým není možno tvořit opravné položky nebo rezervy podle zákona o rezervách.

Naopak obvykle je možné jako daňový náklad uplatnit hodnotu pohledávky do výše příjmů z dispozice s takovou pohledávkou, například při postoupení pohledávek. Zákon o daních z příjmů tak typicky neumožňuje dosáhnout daňové ztráty z dispozice s pohledávkou, případné zisky jsou zdaněny standardně jako součást výsledku hospodaření (a tím i základu daně z příjmů).

Pro následující text jsou významná zejména tato ustanovení zákona o daních z příjmů³:

- § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů: jako daňový náklad lze uplatnit jmenovitou hodnotu pohledávky nebo její pořizovací cenu, a to až do výše příjmu plynoucího z jejího postoupení. Příjmy lze zvýšit o natvořené daňové opravné položky nebo rezervy,

¹ Zákon č. 586/1992 Sb., vždy v relevantním znění.

² Zákon č. 593/1992 Sb., vždy v relevantním znění.

³ Jejich znění se v průběhu času měnilo. Tam, kde mají tyto změny relevantní dopad, bude toto přímo zmíněno v dalším textu.

tzn. je-li součet výše příjmů a natvořené opravné položky (příp. rezervy) vyšší než nominální hodnota (pořizovací cena) postupované pohledávky, lze do daňových nákladů zahrnout její plnou hodnotu.

- § 24 odst. 2 písm. y) zákona o daních z příjmů: jako daňový náklad lze uplatnit hodnotu pohledávky při splnění zde uvedených podmínek (na základě výsledku konkurzního řízení, za zemřelým poplatníkem, na základě výsledků insolvenčního řízení apod.).
- § 24 odst. 2 písm. zv) zákona o daních z příjmů⁴: umožňuje uplatnit do daňových nákladů hodnotu pohledávky z úvěru pojištěné u pojišťovny se sídlem v EU, pokud hodnota pohledávky nebyla zahrnuta do limitu pro výpočet opravných položek k úvěrům u bank podle zákona o rezervách a nebyla k ní tvořena opravná položka podle zákona o rezervách. Hodnotu pohledávky lze do daňových nákladů uplatnit do výše přijatého pojistného plnění.

Kromě výše uvedených ustanovení, které upravují daňový režim odpisů pohledávek, bude ještě pro další diskusi relevantní ustanovení § 24 odst. 2 písm. ze) zákona o daních z příjmů, zejména ve znění platném do konce roku 2014, které umožňovalo do daňově uznatelných nákladů zahrnout i náklady, které byly jinak vyloučeny podle § 25 zákona o daních z příjmů, za předpokladu, že existoval příjem s tímto výdajem přímo související, a to do výše tohoto příjmu⁵.

3 Historie výkladu daňového režimu pojištěných pohledávek

První oficiální diskuse k daňovému režimu pojištěných pohledávek se odehrála na půdě Koordinačního výboru již v roce 2003⁶, ve kterém předkladatel prezentoval svou interpretaci § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů. Vycházel ze situace, kdy v některých případech pojišťovna po poskytnutí pojistného plnění věřiteli požaduje, aby věřitel na ni svou pohledávku za dlužníkem postoupil⁷. Typicky je v takových situacích uzavírána smlouva o postoupení pohledávky, kde cena za postoupení je stanovena na nulu.

Předkladatel se ve svém příspěvku na Koordinačním výboru snažil interpretovat ustanovení § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů v tom smyslu, že poskytnuté pojistné plnění prakticky představuje „cenu“,

za kterou pojištěný postoupil svou pohledávku pojišťovně, a může tedy při uplatňování hodnoty pohledávky do nákladů aplikovat výjimku pro postoupené pohledávky. Přestože při striktním sledování toho, na jakých právních titulech jsou poskytována jednotlivá plnění, není možné – z právního hlediska – takový závěr učinit, ekonomicky dává takový výsledek dobrý smysl. Pojišťovna, která poskytla pojistné plnění, má v přímé souvislosti s tímto nárok převzít aktivum (pohledávku), na které plnila. Souvislost nákladu (odpis pohledávky při jejím předání pojišťovně) s výnosem z pojistného plnění u věřitele je jednoznačná, ekonomicky pohledávku pojišťovna přebírá (jako by na ni byla postoupena...).

Stanovisko Ministerstva financí k tomuto příspěvku bylo negativní. Ve svém vyjádření uvedlo následující:

„Pojistný vztah má své strany – pojistitele a pojištěného. V případě pojistné události plní pojistitel pojištěnému, a toto pojistné plnění je zdanitelným příjmem pojištěného. Jediným odpovídajícím daňovým výdajem pojištěného je pojistné, které může uplatnit v základu daně podle § 24 odst. 2 písm. e) ZDP.

Postoupení pohledávky má rovněž dvě strany, a to postoupitele a postupníka, přičemž pořizovací cena pohledávky je zdanitelným příjmem postoupitele. Postupník uplatní pořizovací cenu pohledávky (do výše příjmů při jejím postoupení) v základu daně ve smyslu § 24 odst. 2 písm. s) ZDP.

Pojistné plnění nelze považovat za příjem z postoupení pohledávky a ustanovení § 24 odst. 2 písm. s) se proto v dané souvislosti nedá uplatnit. Je zřejmé, že jde o 2 rozdílné daňové režimy, které nelze v žádném případě směřovat.“

Otázka toho, zda interpretace ustanovení § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů může být natolik flexibilní, aby z přijatého pojistného plnění „vytvořila“ příjem z postoupení pohledávky, může být skutečně poměrně sporná. Smlouva o postoupení pohledávky uvádí jako cenu postoupení nulu, pojišťovna poskytuje pojistnou náhradu na základě pojistné smlouvy, nikoli na základě smlouvy o postoupení pohledávek.

Nicméně tvrzení Ministerstva financí o tom, že pojistné je výdajem na dosažení zdanitelného příjmu v podobě přijatého pojistného plnění podle § 24 odst. 2 písm. e) zákona o daních z příjmů, je podle všeho nesprávné nebo minimálně problematické. Racionální podnikající subjekty uzavírají pojistné smlouvy proto, aby eliminovaly nebo

⁴ V zákoně o daních z příjmů je toto ustanovení od roku 2011.

⁵ V současném znění zákona o daních z příjmů je tato otázka nadále relevantní, protože ustanovení § 23 odst. 4 písm. e) prakticky zrcadlí toto původní ustanovení. Otázka souvislosti výnosů s (neuznatelnými) náklady je tak nadále aktuální.

⁶ Příspěvek č. 715/17.12.03 – Odpis pohledávek postoupených v souvislosti s přijatým pojistným plněním a § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů, autor RNDr. Jana Schlögllová, dostupný na www.kdpcr.org nebo www.financnisprava.cz.

⁷ Na takové postoupení má pojišťovna zákonný nárok – smí převzít aktivum, na které poskytla pojistné plnění. Ne vždy tak pojišťovny postupují, někdy ponechávají pohledávky věřitelům, kteří je musejí na své náklady podle pojistných podmínek řádně vymáhat. Jakoukoli vymoženou částku však vracejí zpět pojišťovně, a to až do výše poskytnutého plnění. Rozhodnutí, zda k postoupení pohledávky dojde či nikoli, je zcela v rukou pojišťovny.

snížily ekonomické důsledky rizik, která mohou nastat. Neuzavírají pojistné smlouvy proto, aby – primárně – získaly pojistné plnění. Domnívám se, že ustanovení § 24 odst. 2 písm. e) zákona o daních z příjmů⁸ je nezbytně interpretovat tak, že pojistné je daňovým nákladem, pokud poplatník má – v obecné rovině – takové příjmy, které jsou předmětem daně. V situaci, kdy by měl poplatník pouze příjmy, které nejsou předmětem daně nebo jsou od daně osvobozené, nemůže pojistné jako náklad uplatnit (stejně jako jiné náklady na příjmy, které nejsou předmětem daně nebo které jsou osvobozené od daně).

Interpretace, kterou naznačuje ve svém vyjádření Ministerstvo financí, by totiž vedla k absurdnímu závěru, že v případě, kdy nenastane (po dobu trvání pojistné smlouvy) situace, kdy pojišťovna poskytne pojistné plnění, není zaplacené pojistné daňovým nákladem, protože poplatník neměl příjmy, které by byly předmětem daně. Taková interpretace je nejen absurdní, ale pokud vím, tak ani není v praxi (zcela správně) uplatňovaná. Nedává totiž vůbec smysl.

Pojistné v obecné rovině je cenou za převzetí rizika jinou osobou. Jeho souvislost s případným pojistným plněním zde nepochybně existuje, kdyby nebylo pojištění a zaplaceného pojistného, nebylo by ani pojistného plnění. To nicméně nijak nebrání závěru, že existuje přímá souvislost mezi vzniklou škodou (zde ekonomicky vyjádřeno odpisem pohledávky) a nastalým výnosem z pojistného plnění. Zde je souvislost naopak velmi silná, protože kdyby nevznikla škoda, pojišťovna by neplnila, přestože pojistné bylo zaplaceno.

Podruhé byla otázka daňové uznatelnosti nákladu na odpis pojištěné pohledávky otevřena na dalším jednání Koordinačního výboru v roce 2011⁹, kdy předkladatel uzavřel, že mezi odpisem pohledávky, který by byl nedaňovým nákladem, a příjmem pojistné náhrady existuje přímá souvislost (pojistná náhrada je vyplácena právě proto, že došlo ke znehodnocení aktiva), a je možno náklad na odpis pohledávky, až do výše přijatého pojistného plnění, zahrnout do daňově uznatelných nákladů podle § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů.

Na rozdíl od předchozí situace se tentokrát k příspěvku na Koordinační výbor vyjadřovalo Generální finanční ředitelství (GŘ). To ve svém vyjádření odkázalo na skutečnost, že od 1. 1. 2011 je v zákoně o daních z příjmů obsaženo ustanovení § 24 odst. 2 písm. zv), které za podmínek tam uvedených odpis některých pojištěných úvěrových pohledávek umožňuje. GŘ se prakticky nevyjádřilo

k otázce, zda mezi příjmem z pojistného plnění a odpisem pohledávky existuje dostatečně silná vazba na to, aby se ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů použilo. GŘ konstatovalo, že je potřeba nejprve zkoumat, zda je odpis pohledávky ve vymezeném případě takovým výdajem, na který se § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů vztahuje, a uzavřelo, že nikoli, protože ustanovení § 24 v některých svých částech odpis pohledávek umožňuje. GŘ rovněž zmínilo obdobně jako Ministerstvo financí před ním, že nákladem souvisejícím s příjmem z pojistného plnění je zaplacené pojistné.

Logika vysvětlení k „nepoužitelnosti“ ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů na odpis pohledávek není příliš zřejmá. V obecné rovině je hodnota pohledávky z daňových nákladů vyloučena § 25 odst. 1 písm. z) zákona o daních z příjmů s výjimkami uvedenými v § 24. Mám-li pohledávku, jejíž odpis § 24 zákona o daních z příjmů neumožňuje, platí pořád, že její hodnota je z daňových nákladů vyloučena podle § 25. Pokud bychom se snažili uplatnit logiku naznačenou ve vyjádření GŘ, znamenalo by to, že pro pohledávky, na které se nevztahují výjimky uvedené v § 24, není určen daňový režim [§ 25 se na ně v důsledku této interpretace k ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) nevztahuje]. Pokud by tedy byla taková hodnota pohledávky správně¹⁰ odúčtována do nákladů, jednalo by se o obecný náklad, který je daňově uznatelný jako náklad na dosažení, zajištění a udržení příjmů v obecné rovině. Takový závěr je však dosti absurdní, a v praxi se opravdu neuplatňuje¹¹. Platí tedy – logicky – že odpisy pohledávek jsou neuznatelné podle § 25 s výjimkami uvedenými v § 24. Náklad na odpis pojištěné úvěrové pohledávky tak požadavek § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů na svůj charakter splňuje.

Ani v jedné z možných interpretací tak nebylo dosaženo názorové shody mezi zástupci Komory daňových poradců a daňové správy.

4 Několik poznámek k § 24 odst. 2 písm. zv) zákona o daních z příjmů

V návaznosti na výše komentované diskuse na Koordinačním výboru podpořilo Ministerstvo financí přijetí novely zákona o daních z příjmů v § 24 odst. 2 písm. zv) od roku 2011, která umožňuje zahrnutí do daňových nákladů „jmenovité hodnoty **pohledávky**, nebo části

⁸ Daňovým nákladem je... „*pojistné hrazené poplatníkem, pokud souvisí s příjmem, který je předmětem daně a není od daně osvobozen...*“.

⁹ Příspěvek 342/13.10.11 Daňový režim odpisu pohledávek v souvislosti s přijatým pojistným plněním, autor Ing. Petra Pospíšilová, dostupný na moje.kdper.cz nebo www.financnisprava.cz.

¹⁰ Ve smyslu pravidel daných předpisy o účetnictví.

¹¹ Kdyby jej daňová správa neuplatňovala, nemohly by v této oblasti existovat soudní spory, viz poznámka dále a rovněž viz článek „Daňová efektivita pojištění pohledávek aneb Jak přímá je přímá souvislost“ autorů Ing. Aleny Švecové a Ing. Petra Tomana, v tomto Bulletinu.

pohledávky z úvěru pojištěné u pojistitele...“ za podmínek zde stanovených, do výše přijatého pojistného plnění. Ve svém vyjádření ke druhému příspěvku na Koordinační výbor se GFŘ odkazuje na tuto novelizaci, právě s odkazem na skutečnost, že dle jejich názoru není pro daný účel použitelné ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů.

Bez ohledu na skutečnost, že ustanovení § 24 odst. 2 písm. zv) zákona o daních z příjmů případně řeší pouze část pohledávek (pohledávky z úvěru), není rovněž jasné, jak přesně interpretovat termín „*pojištěná pohledávka*“, viz zvýrazněný text výše. Zákon totiž tento termín nijak nedefinuje, a není tedy příliš zřejmé, jaké případy pokrývá.

Pokud bychom se na daný problém dívali přes pojistné smlouvy a jejich interpretaci, neumíme dospět k jednoznačnému závěru. Pojištěným je podle pojistné smlouvy vždy nějaká osoba, fyzická nebo právnická, jež uzavírá pojistnou smlouvu, která kryje rizika ve smlouvě specifikovaná. V našem případě to mohou být rizika vyplývající z neplnění povinností na straně dlužníka splácet v pojistné smlouvě specifikovanou pohledávku. Předmětem pojištění zde jsou typicky pohledávky ve smlouvě výslovně specifikované. Podle diskuse vedené před zavedením tohoto zákonného ustanovení by se zdálo, že toto je přesně situace, do které se zákonodárce trefuje.

Otázkou však je, zda je to jediné možné vysvětlení pro pojem „*pojištěná pohledávka*“. Pro zajištění své pozice banky (a nepochybně i nebankovní věřitelé) používají i jiné instituty, včetně pojištění jiných rizik (kromě neplacení), která mohou mít dopad na schopnost dlužníka splácet ve specifických případech, a kdy rovněž může být pojistné plnění vinkulováno ve prospěch věřitele. Typicky se může jednat o pojištění nemovitosti v případech úvěrů zajištěných zástavním právem k nemovitosti, pojištění dlužníka pro případ smrti, úrazu nebo ztráty zaměstnání. Ani v těchto případech není „*pojištěná*“ pohledávka, ale pojištěným je dlužník, který dostane od pojišťovny plnění v případě, že se materializuje riziko, proti kterému je pojištěn. Tedy vlastně nedostane, protože pojistné bude – podobně jako v případech diskutovaných výše – poskytnuto přímo věřiteli na úhradu jeho pohledávky.

Proti takové interpretaci lze především namítnout, že taková pojištění (pro případ úmrtí nebo pojištění nemovitosti) se primárně nevztahuje k dané pohledávce, i když pojištění daného rizika může být podmínkou pro poskytnutí

úvěru, pouze přes vinkulaci pojistného plnění je zřejmé, na jakou pohledávku bude plněno. U pojištění, jehož daňovým režimem se zabýváme v tomto článku, jsou pohledávky přímo předmětem pojištění a pojistnou událostí je úplné nebo částečné nesplacení takových pohledávek. Zákon o daních z příjmů však bohužel takto precizní ve své formulaci není.

5 Závěrem aneb Kauza pokračuje...

Otázka interpretace souvislosti mezi náklady a výnosy, možností uplatnění § 24 odst. 2 písm. zc) nebo § 23 odst. 4 písm. e) zákona o daních z příjmů a rozdíl v interpretaci možnosti odepsat pohledávku, na kterou poskytla pojišťovna pojistné plnění, je stále živá. Nejvyšší správní soud již dvakrát rozhodoval ve sporu mezi Raiffeisenbank, a. s., a daňovou správou¹², když pokaždé vrátil kauzu znovu Městskému soudu v Praze. Můžeme proto i nadále doufat, že soudy, na rozdíl od daňové správy, souvislost mezi vzniklou škodou, bez ohledu na to, jestli se jedná o ukradenou hotovost, požárem poškozenou nemovitost nebo nezaplacenou pohledávku, a přijatou pojistnou náhradou uvidí a daňová past zmíněná v nadpise tohoto článku bude u pojištěných pohledávek odstraněna.

Další otázkou pak je, jestli ještě dále existují důvody pro omezení daňové uznatelnosti odpisů pohledávek. Omezení odpisu pohledávek za spojenými osobami dává určitě smysl i nadále, protože zabraňuje potenciálně spekulativnímu vzniku nákladů v případech, kdy může mít věřitel i dlužník dobrý důvod pro neplnění pohledávky právě proto, aby daňová povinnost věřitele byla nižší. Nicméně v situacích nespojených osob je pohledávka aktivem, podobně jako hotovost, zásoby, výrobní haly atd., bez ohledu na to, jestli vznikla „výsledkovou“ operací nebo ne, a bez ohledu na to, jestli výnos, který dal vzniknout takové pohledávce, byl osvobozen od daně z příjmu nebo ne. Pokud musí daňový subjekt pohledávku odepsat, dochází u něj ke ztrátě na majetku. Proč by taková ztráta neměla být u podnikatelského subjektu zohledněna při výpočtu daně, není zcela zřejmé¹³.

Doufejme, že při diskusi nad novým zákonem o daních z příjmů, který Ministerstvo financí slibuje připravit, budou podmínky pro odpisy pohledávek revidovány a upraveny tak, aby odpovídaly stávající ekonomické realitě. Určitě je možné se inspirovat i postupy, které v této oblasti aplikují i v jiných státech s vyspělou daňovou politikou.

¹² Naposledy čj. 2 Afs 285/2015-62, www.nssoud.cz.

¹³ Je asi pochopitelné, že zákonodárce může stanovit určité podmínky pro odpisy pohledávek tak, jak činí v mnoha případech už nyní – např. v rychlosti jejich odepisování, v doložení skutečnosti, že je věřitel opravdu aktivně vymáhá atd. Pro jejich úplné vyloučení z tohoto režimu však skutečně nejsou dobré ekonomické důvody.

Daňová efektivita pojištění pohledávek aneb Jak přímá je přímá souvislost

Ing. Alena Švecová
daňová poradkyně č. 3465
KPMG Česká republika, s.r.o.

Mgr. Ing. Petr Toman
daňový poradce č. 3466
KPMG Česká republika, s.r.o.

Při současném obtížně predikovatelném vývoji globálních trhů není v praxi nijak výjimečnou situací, že se zákazníci či partneři daňových subjektů dostávají do různých fází finanční insolvence. Poměrně logickým řešením racionálně uvažujících protistran tak bývá zajištění jejich rizika, jehož jednou z forem může být právě pojištění pohledávek. V situaci vysoce rizikového exportního financování stát v minulosti dokonce tuto oblast podpořil tím, že pro tyto účely zřídil speciální pojišťovací instituci EGAP. Pokrývá ale pojištění pohledávek rizika daňových subjektů dostatečně, nebo daňová legislativa, resp. její výklady, činí míru krytí rizika významně neefektivní? Na tuto otázku by již v blízké době mohla přijít odpověď ze strany našich soudců, jelikož problematiku zdanění přijatého pojistného plnění a odpisu pojištěných pohledávek opět vrátil na pořad jednání Městského soudu v Praze Nejvyšší správní soud.

V konkrétní kauze (sp. zn. 8Af 63/2011) se Městský soud již potřeť vypořádává s otázkou správného zdanění přijatého pojistného plnění (mimo jiné také od výše zmíněné pojišťovací instituce EGAP) a odepsané pohledávky. První rozsudek byl Nejvyšším správním soudem zrušen pro nepřezkoumatelnost rozhodnutí. Stejný osud však stihl i druhý pokus Městského soudu (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu čj. 2 Afs 285/2015-62 z konce dubna 2016). Jednalo se o případ banky, která financovala prodejní transakce. Riziko vyplývající z poskytnutých úvěrů bylo zajištěno právě prostřednictvím pojištění pohledávek. Dlužník banky se ocitl v platební neschopnosti. V důsledku této pojistné události pak banka inkasovala pojistné plnění ve výši odpovídající účasti pojišťovny na daném riziku (tj. efektivně jí byla uhrazena příslušná část úvěrové pohledávky). Ke stejnému okamžiku banka tuto pohledávku ze svého účetnictví odepsala, tj. zohlednila tak její znehodnocení. Případné úhrady této pohledávky ze strany

dlužníka by totiž již ekonomicky vždy náležely pojišťovně v rozsahu odpovídajícímu poskytnutému pojistnému plnění. Ve svém daňovém přiznání za rok 2009 banka s poukazem na přímou souvislost přijatého pojistného plnění a odpisu pohledávek ve smyslu tehdejšího znění § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů¹ ponechala tuto oblast bez jakýchkoli dalších úprav základu daně. Tento přístup však správce daně neaproboval a s poukazem na nemožnost využití tohoto obecného ustanovení v situaci odpisu pohledávky a přijatého pojistného plnění překlasifikoval odpis pohledávky na nedaňový náklad. Z ekonomického pohledu tak došlo ke snížení efektivity pojistného krytí z pohledu banky, a to právě o daň utrpěnou na této transakci.

Před prvoinstančním soudem teď stojí poměrně nelehký úkol, a to vysvětlit a dostatečně odůvodnit aplikovatelnost tehdejšího ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) v případě pojištěných pohledávek. Jelikož tehdejší znění předmětného ustanovení vyžadující osvědčení přímé souvislosti výnosu a nákladu v zásadě koresponduje se současnými požadavky „zrcadlového“ ustanovení § 23 odst. 4 písm. e) zákona o daních z příjmů, bude závěr soudu jistě velmi zajímavý i pro současné zdanění pojištění pohledávek. Pojďme se tedy podívat, s jakými argumenty se soud bude muset vypořádat.

1 Legislativní úprava a podmínky aplikovatelnosti § 24 odst. 2 písm. zc)

Ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) v období, které je předmětem soudního přezkumu, umožňovalo za daňově uznatelný náklad považovat:

¹ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (dále jen „zákon o daních z příjmů“).

„výdaje (náklady), které nejsou podle § 25 výdaji (náklady) na dosažení, zajištění a udržení příjmů, a to jen do výše příjmů (výnosů) s nimi přímo souvisejících za podmínky, že tyto příjmy (výnosy) ovlivnily výsledek hospodaření ve stejném zdaňovacím období nebo ve zdaňovacím období předcházejícím...“.

S různými obměnami tento základní koncept ustanovení zůstal zachován až do konce roku 2014. Až s účinností od 1. 1. 2015 došlo k poměrně významné novelizaci ustanovení, v jejímž důsledku se rozsah jeho použitelnosti v zásadě zúžil na situace, kdy jsou náklady určeny k přeučtování jiné osobě či tato je povinna je nést.

V souladu s konceptem původního znění ustanovení tak bylo pro jeho aplikaci rozhodující naplnění následujících podmínek:

- muselo se jednat o výdaj (náklad) výslovně uvedený v rámci § 25 zákona o daních z příjmů,
- ke kterému existuje přímo související příjem (výnos), přičemž
- náklad může být daňově uznán jen do výše takového příjmu, který byl součástí výnosů v daném či předchozích zdaňovacích obdobích.

S ohledem na ustanovení § 25 odst. 1 písm. z) zákona o daních z příjmů, které výslovně vylučuje z daňových nákladů jmenovitou hodnotu pohledávky (s určitými výjimkami explicitně jmenovanými § 24 a 10), by první podmínka negativní definice daňového nákladu byla v případě pojištěných pohledávek naplněna. Klíčový tak bude výklad druhé podmínky, tj. identifikace přímo souvisejícího příjmu.

Jen pro úplnost na tomto místě dodáváme, že v souvislosti s výše zmíněnou změnou zákona o daních z příjmů bylo od 1. 1. 2015 novelizováno již výše zmiňované ustanovení § 23 odst. 4 písm. e), které naopak umožňuje nezahrnovat do základu daně příjmy (tj. považovat je za nezdanitelné):

„pokud **přímo souvisejí s výdaji (náklady) neuznanými jako výdaje (náklady) na dosažení, zajištění a udržení příjmů, a to maximálně do výše těchto neuznaných výdajů (nákladů)**...“

Jak již bylo zmíněno výše, je tedy zjevné, že interpretace klíčové „přímé souvislosti“ soudem bude v případě pojištění pohledávek velmi aktuálním tématem i za dnešního legislativního stavu.

2 Výklady daňové správy, odborné veřejnosti a soudů

Při interpretaci právních norem v situaci, kdy se čistě jazykový výklad nemusí jevit jako dostatečný, je zapotřebí přistoupit k dalším technikám založeným primárně na tzv. historicko-teleologickém výkladu. Hlavním zdrojem pro

tuto výkladovou metodu jsou důvodové zprávy zákonodárce.

Bohužel v případě ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) se zákonodárce k jeho jednotlivým historickým novelizacím vyjadřoval velmi úsporně. V kontextu řešených pojištěných pohledávek tak nelze jednoznačně usuzovat na původní účel tohoto ustanovení.

Ani důvodová zpráva k poslední novelizaci ustanovení od 1. 1. 2015 zmiňující, že nová restriktivnější legislativní úprava má za cíl „realizovat původní záměr tohoto ustanovení“, nemůže být v této situaci při výkladu nijak nápomocná. Samotný text důvodové zprávy spíše napovídá, že striktnější režim sice mohl teoreticky být původním záměrem předmětného ustanovení, nicméně tento záměr nakonec zjevně realizován nebyl a z toho důvodu tedy bylo nutné přistoupit k dané novelizaci. Bylo by navíc velmi absurdní dovozovat dřívější úmysl zákonodárce na základě mnohem pozdější novelizace implementující odlišnou úpravu. Ostatně ani samotná daňová praxe se tímto směrem neubírala, na což ukazují další zdroje.

2.1 Příspěvky projednávané Koordinačním výborem Komory daňových poradců

Otázka zdanění odepsaných pohledávek a přijatého plnění se stala předmětem řady diskuzí již v minulosti. Konkrétně na platformu Koordinačního výboru Komory daňových poradců se tak dostala rovnou dvakrát:

- Příspěvek č. 715/17.12.03 – Odpis pohledávek postoupených v souvislosti s přijatým pojistným plněním a § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů
První vlašťovkou byl příspěvek předložený kolegyní Schläglovou, který byl projednáván již v roce 2003. Předmětem tohoto příspěvku však byla otázka daňového režimu postoupení pojištěné pohledávky na pojišťovací instituci, tj. rozbor ustanovení § 24 odst. 2 písm. s) zákona o daních z příjmů. Daňová správa se tehdy postavila odmítavě k tomu, že by přijaté pojistné plnění mohlo být považováno za příjem z postoupení pohledávky, do výše kterého by hodnota postupované pohledávky mohla být daňovým nákladem.
Tento příspěvek však řešil daňový režim postupované pohledávky, tj. jeho závěry nejsou aplikovatelné v kauze, v níž je teď odbornou veřejností netrpělivě očekáváno rozhodnutí.
- Příspěvek č. 342/13.10.11 – Daňový režim odpisu pohledávek v souvislosti s přijatým pojistným plněním
V roce 2011, tedy poměrně krátce po globální hospodářské krizi, se otázka pojištění pohledávek stala opět aktuálním tématem a před Koordinační výbor byla Ing. Petrou Pospíšilovou opět předložena otázka daňové uznatelnosti odpisu pojištěné pohledávky. Tato byla tentokrát odůvodňována právě souvislostí s přijatým pojistným plněním.

Generální finanční ředitelství však návrh předkladatelky odmítlo a uvedlo, že odpis pojištěných pohledávek nelze považovat za daňový na základě ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů. Dále konstatovalo, že za náklad související s přijatým pojistným plněním by snad mohlo být považováno pouze hrazené pojistné. Nelze však opomenout, že závěr Generálního finančního ředitelství obecně nevycházel z technicky správné analýzy ustanovení § 25 zákona o daních z příjmů, kdy Generální finanční ředitelství konstatovalo, že se v případě odpisu pohledávky nejedná o daňově neuznatelný náklad explicitně jmenovaný tímto ustanovením zákona o daních z příjmů. Zjevně tak opomnělo ustanovení § 25 odst. 1 písm. z), které výslovně za nedaňový náklad považuje právě jmenovitou hodnotu pohledávky.

V rámci diskuzí nakonec ke konsenzu mezi daňovou správou a odbornou veřejností nedošlo, tj. příspěvek byl uzavřen s rozporem. Závěr příspěvku tak ale nelze ztotožnit s ustálenou správní praxí, jelikož se v podstatě jedná pouze o jednostranný názor samotného Generálního finančního ředitelství.

2.2 Odborná literatura

V odborné literatuře bylo otázky pojištění pohledávek věnováno poměrně málo prostoru. Z poslední doby se objevily některé statě reflektující však spíše na závěry výše zmiňovaného příspěvku na Koordinační výbor č. 342/13.10.11.

V kontextu řešené problematiky je však jistě zajímavým příspěvek zveřejněný v rámci publikace *Daně a účetnictví* v otázkách a odpovědích z března 2010 (tj. z období relativně blízkého soudně přezkoumávanému případu), kdy předmětem analýzy byla právě otázka daňové uznatelnosti odpisu pojištěných pohledávek. Závěr analýzy podpořil aplikovatelnost § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů, kdy autor dospěl k závěru, že přijaté pojistné plnění z pojištění inkasa pohledávek přímo souvisí s odepсанou neuhrazenou částí problémové pohledávky. Tento závěr pak následně byl předmětem přezkumu i ze strany správce daně, konkrétně se k této oblasti vyjádřil JUDr. Ing. Lubomír Janoušek, z tehdejšího Finančního ředitelství pro hl. m. Prahu, kdy v sekci „vyjádření správce daně“ jednoznačně uvedl, že nemá připomínek k dané analýze a technicky tak přístup aproboval. Je tedy vidět, že nakonec ani názor pracovníků správce daně nebyl v této oblasti nijak jednotný, což ještě dále podkopává relevanci výše uvedeného závěru daňové správy prezentovaného v rámci příspěvku 342/13.10.11. pro správní praxi.

2.3 Existující judikaturní výklady

Existující judikatura k aplikovatelnosti dřívějšího § 24 odst. 2 písm. zc), resp. k výkladu klíčové přímé souvislosti, je bohužel také poměrně skoupá.

Otázkou § 24 odst. 2 písm. zc) ve světle pohledávek se v zásadě zabýval pouze jeden případ, a to rozsudek čj. 8 Afs 2/2007-98. Soud v daném případě shrnul podmínky pro aplikaci ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc), přičemž explicitně nijak nezamítl možnost jeho uplatnění i na odpis pohledávek (na rozdíl od názoru prezentovaného Generálním finančním ředitelstvím v rámci zmíněného příspěvku na Koordinační výbor č. 342/13.10.11.), kdy soud výslovně uvedl, že:

„má-li být (v duchu argumentace žalobce) výdajem podle § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů pohledávka, resp. její jmenovitá hodnota, v návaznosti na § 25 odst. 1 písm. z) zákona o daních z příjmů, musí existovat nějaký další příjem, který lze k pohledávce vztáhnout. Tímto příjmem nemůže být samotná pohledávka...“

Otázky výkladu přímé souvislosti vyžadované § 24 odst. 2 písm. zc) se pak více či méně v dalších specifických případech dotkla i další rozhodnutí, která poukazovala na nutnost existence přímého a bezprostředního vztahu bohužel však bez dostatečného upřesnění, co se takovou situací rozumí, např. v rámci rozsudku čj. 8 Afs 8/2011-132, Nejvyšší správní soud pak zdůraznil, že:

„pro výdaje podle odstavce druhého je stanovena nezbytná věcná souvislost s činností poplatníka, nikoli s jeho příjmy. U těchto výdajů tedy není nutné prokazovat, že sloužily k dosažení, zajištění a udržení příjmů, ale daňově účinné mohou být jen takové výdaje, jež se vztahují k činností, ze kterých poplatníkovi plynou příjmy podléhající dani, jinak řečeno musejí být tyto výdaje vynaloženy v souvislosti se získáváním zdanitelných příjmů. Mezi úhradou výdajů a činností, v jejímž rámci jsou uhrazeny, tak musí existovat přičinná souvislost...“

Konkrétně v citovaném rozhodnutí Nejvyššího správního soudu nebyla shledána přímá souvislost mezi příjmem v podobě smluvní pokuty a cenou zaplacenou za zhotovení díla, neboť nárok na zaplacení smluvní pokuty vznikl v důsledku porušení smluvní povinnosti a nebyl nijak **podmíněn** zaplacením smluvené ceny za dílo. V posuzovaném případě pojištěných pohledávek je však situace naprosto jiná. Pokud by dlužník nebyl v prodlení s úhradou pohledávky, nemohlo by ani dojít k přijetí pojistného plnění. Realizace pojistného plnění je totiž přímo podmíněna znehodnocením pohledávky (které je reflektováno jejím odpisem z účetnictví daňového subjektu). V důsledku pojištění tak jsou ztráty realizované na daném aktivu (pohledávce) efektivně přeneseny na pojišťovnu.

3 Koncept zdanění pojistných plnění dle zákona o daních z příjmů

Samotné ustanovení nedává zcela jasné vodítko, jak posuzovat přímou souvislost. V případě pojistného plnění a pojištěné pohledávky je však otázkou, jak jinak posoudit

příjem z pojistného plnění, který by bez existence znehodnocené pohledávky vůbec nenastal, než jako přímo související.

V situaci, kdy existující výkladové zdroje bohužel nedávají dostatečně konkrétní odpověď na to, jak přistupovat k výkladu dřívějšího znění ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc), tedy k otázce vnímání „přímé souvislosti“, je podle našeho názoru zapotřebí vzít v potaz také obecný koncept zdanění pojistných plnění či náhrad majetkových škod tak, jak jej upravuje zákon o daních z příjmů.

3.1 Obecný cíl daňové úpravy

Jak již bylo opakovaně i Ústavním soudem (např. nález sp. zn. II ÚS 438/2001) zdůrazněno, výklad zákona je potřeba provádět i v kontextu různých společenských zájmů a je tak nutno v něm hledat cíl. Hlavním účelem a smyslem úpravy uplatňování daňových nákladů je zcela jistě zdanění pouze finančního zisku z dané transakce.

Tomu odpovídá i judikaturou již několikrát potvrzený přístup k definici předmětu zdanění, tzv. zdanitelného příjmu, kdy za příjmy podléhající zdanění je nutno pokládat navýšení majetku daňového poplatníka, které se v jeho právní sféře reálně projeví a zároveň je pro něj skutečně využitelné (např. čj. 2 Afs 42/2005-136). Naopak dle závěru rozhodnutí čj. 5 Afs 68/2007-121:

„náhrady, které však nevnašejí do majetkové sféry subjektu navýšení majetku, nemohou být předmětem daně.“

Zároveň lze v této souvislosti poukázat také na důvodovou zprávu k původnímu návrhu zákona o daních z příjmů, kde zákonodárce zcela jasně uvedl, že:

„zdanitelným příjmem nebudou náhrady škod, při jejichž úhradě nedochází ke zvýšení poplatníkovy majetku, na rozdíl od náhrad za ztrátu příjmu...“

Na tomto místě je potřeba připomenout, že primární funkcí pojistného plnění je právě náhrada vzniklé škody.

3.2 Zdanění náhrad majetkových škod

Zcela v souladu s výše uvedeným obecně deklarovaným účelem je v zákoně o daních z příjmů upravena problematika náhrad majetkových škod, kdy u fyzických osob (nepodnikatelů) jsou tyto obecně osvobozeny a u podnikajících subjektů (jak fyzických, tak právnických osob) je režim zdanění nastaven tak, aby bylo možné proti příjmu z pojistného plnění uplatnit adekvátní výši nákladů, tj. efektivně by ke zdanění náhrad majetkových škod v obecné rovině v souladu s původním cílem zákona v zásadě docházet nemělo.

V případě dlouhodobého majetku, u něhož zákon specificky reguluje způsob uplatnění výdajů na jeho pořízení prostřednictvím daňových odpisů (jejichž metodika je zákonem konkretizována a regulována) tak např. ustanovení § 24 odst. 2 písm. c) zákona o daních z příjmů umožňuje zahrnout hodnotu vyřazeného majetku (zákon přímo referuje k daňové zůstatkové ceně ve smyslu § 29 odst. 2 zákona o daních z příjmů) do daňově relevantních nákladů, a to právě do výše přijaté náhrady.² Přičemž v souladu s ustálenou praxí se za tyto náhrady považují také právě přijatá pojistná plnění. Ostatně i s ohledem na podstatu pojistného plnění, jehož účelem je náhrada škody, nelze ani k jinému závěru dospět.

S ohledem na to, že pohledávky samy o sobě v zásadě nepředstavují nic jiného než jinou formu majetku daňového subjektu, nejví se nijak důvodné postupovat v obdobné situaci odlišně. To, že u jiné formy majetku zákonodárce vtělil tuto úpravu přímo do zákona, nelze rozhodně přikládat k tíži situace pohledávek. Zjevným důvodem totiž je, že, jak již bylo uvedeno výše, dlouhodobý majetek má specificky určený způsob, jakým lze rozložit výdaje na jeho pořízení do daňového základu. Škody na zbylých druzích majetku by tak měly být „řešitelné“ v rámci obecných ustanovení. Touto optikou by bylo možné nahlížet na roli ustanovení § 24 odst. 2 písm. zc) jako na *lex generalis*, přičemž ustanovení § 24 odst. 2 písm. c) pak jako *lex specialis* pouze dodatečně upřesňuje (v zásadě zpřisňuje) tento režim u specifických kategorií odpisovaného majetku.

Pokud by výklad „přímé souvislosti“ požadované obecným ustanovením § 24 odst. 2 písm. zc) byl prováděn v situaci pojištěných pohledávek v kontextu celkového cíle, který zákonodárce úpravou zákona o daních z příjmů sledoval, dospěli bychom k tomu, že není možné náhradu škody přijatou ve formě pojistného plnění diskvalifikovat z diskrece řešeného ustanovení.

4 Netrpělivě očekávané rozhodnutí

Jak je vidět, otázka výkladu § 24 odst. 2 písm. zc) na situaci pojištěných pohledávek je velmi komplexní a lze identifikovat řadu protichůdných argumentačních linií. Nejvyšší správní soud tak uložil Městskému soudu v Praze poměrně nelehký úkol.

V této souvislosti také nelze nepodotknout, že v obecné rovině je vůbec otázkou, zda měla tato kauza dospět až do fáze zkoumání aplikovatelnosti § 24 odst. 2 písm. zc) zákona o daních z příjmů. Je totiž primárním sporem, zda vůbec došlo k realizaci zdanitelného příjmu. Tato otázka

² Jen pro úplnost je potřeba dodat, že analogicky se úprava použije i na tzv. drobný majetek, u něhož zákon o daních z příjmů speciálně umožňuje uplatnit účetní odpis jako daňový výdaj.

pak nabývá na významu zejména v situaci banky, u které na rozdíl od standardních podnikatelských subjektů je sporné, zda aplikovatelná účetní legislativa dává dostatečnou oporu k tomu účtovat o přijatém pojistném plnění, jako formě zajištění úvěrové expozice, prostřednictvím výsledkových účtů (a realizovat tak i z účetního pohledu výnos a náklad).

Nelze tedy než jen s napětím očekávat vývoj této určitě velmi zajímavé kauzy, jejíž výsledky mohou mít poměrně významné dopady nejen pro dotčenou banku a její pohledávky z titulu poskytnutého financování, ale zejména také pro daňové řešení pojištění běžných pohledávek z komerčního styku.

Promlčení pohledávky v novém občanském právu

JUDr. Petr Čech, Ph.D., LL.M.
Právnická fakulta UK,
Katedra obchodního práva

Nový občanský zákoník přinesl výrazné změny v právní úpravě promlčení pohledávky. S nimi vzala za své i část judikatury, která se vázala ke starému právu. Mnohá pravidla ale nové právo zachovalo, judikatura k nim tak bude nadále použitelná. Cílem tohoto článku je provést čtenáře novou úpravou promlčení pohledávky z obou naznačených hledisek. Na jedné straně zmapovat hlavní změny a posuny, které jsou v ní obsaženy. Na straně druhé zrekapitulovat stěžejní závěry z judikatury, která se sice vytvořila ještě ke starému právu, prosadí se však i za účinnosti nového práva, když pravidla, k nimž se pojí, zůstala stejná.

1 Poznámka k přechodným ustanovením

Na úvod nejprve stručné připomenutí přechodných ustanovení k novému právu. V praxi se jejich význam občas podceňuje. Někteří uživatelé automaticky používají nové právo i na skutečnosti, které se jím ještě neřídí. Také ve třetím roce účinnosti nového občanského zákoníku přitom mezi stranami existuje mnoho smluv, dluhů a pohledávek, na něž stále dopadá právo staré. Je tudíž třeba předeslat a zdůraznit, že nové občanské právo, a tedy beze zbytku i všechny závěry prezentované v tomto článku, lze aplikovat až na pohledávky, které se již řídí novým občanským zákoníkem. To přitom neznamená pohledávky, které vznikly po 1. 1. 2014. V souladu se základním

přechodným ustanovením, jež se v nové úpravě týká závazků ze smluv, tj. § 3028 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“), se novým právem řídí až závazky (tudíž i pohledávky) ze smluv uzavřených po datu jeho účinnosti. Okamžik vzniku pohledávky, o jejíž promlčení se má jednat, tak nemá význam. Roli hraje datum vzniku (uzavření) smlouvy, ze které pohledávka vzešla. Jestliže podnikatelé uzavřeli mandátní smlouvu či smlouvu o dílo do konce roku 2013 a teprve letos na jejím základě vznikne zhotoviteli či mandatáři právo na cenu díla či odměnu, tato pohledávka se ještě řídí starou úpravou, tj. obchodním zákoníkem a (ve zbytku) původním zákoníkem občanským. To se týká i promlčení, včetně délky promlčecí lhůty, jejího počítání, stavění či přetržení. Dokonce i uznání takové pohledávky a jeho důsledky bude třeba posoudit ještě podle starého práva, a stejně tak předpoklady, náležitosti a účinky započtení apod. Než tedy uživatel sáhne po novém právu a závěrech obsažených v tomto článku a začne je vztahovat na konkrétní pohledávku, musí se vždy nejprve přesvědčit, že smlouva, z níž pohledávka vzešla, byla uzavřena po 1. 1. 2014. Byla-li uzavřena dříve, mohla by se pohledávka, kterou založila, řídit novým právem jen ve třech případech. Strany takové smlouvy se mohly (před účinností nového občanského zákoníku či kdykoliv později) domluvit na tom, že svůj vztah z této smlouvy novému právu (dobrovolně) podřídí. Takové dohody ustanovení § 3028 odst. 3 ObčZ výslovně předvidá a v praxi se i uzavírají. Případně by se mohlo jednat o smlouvu o nájmu nemovitě věci, která podle nového práva nenaplní znaky

pachtu, anebo o smlouvu o účtu. Vztahy z těchto smluv se dle speciálních přechodných ustanovení § 3074 a 3077 ObčZ řídí od 1. 1. 2014 novým právem vždy, ať již si to strany přejí a sjednají, či nikoliv. U pohledávek z nich tak přece jen bude rozhodující okamžik jejich vzniku. Vznikly-li před 1. 1. 2014, dopadne na ně staré právo. Pokud později, použije se již právo nové.

2 Východisko – (téměř) jednotný právní režim pro všechny pohledávky

Za účinnosti staré úpravy bylo pro účely promlčení rozhodující, zda promlčovaná pohledávka vznikla ve vztahu podřízeném přednostně obchodnímu zákoníku (typicky mezi podnikateli navzájem či bez ohledu na postavení stran z tzv. absolutních obchodů, jako např. ze smlouvy o úvěru), anebo výlučně obecnému právu občanskému (tedy zákoníku občanskému). Oba režimy promlčení se významně lišily – v délce i běhu promlčecí lhůty, v náležitostech a důsledcích uznání dluhu (závazku) atd. Nové právo tuto dvojkolejnost odstranilo a sjednotilo režim všech pohledávek, lhotejno, v jakém vztahu vznikly a co tvoří jeho předmět.

To neznamená, že v novém právu je zcela bez významu, zda pohledávka vznikla mezi podnikateli při jejich podnikání, podnikatelem na jedné straně a veřejným zadavatelem či spotřebitelem na straně druhé, anebo jen mezi dvěma nepodnikajícími subjekty. Také nové právo rozlišuje několik typů právních vztahů a stanoví pro ně odlišnosti. Rozdílů však nejsou tak markantní, jako tomu bylo za účinnosti starého práva. Týkají se hlavně míry dispozitivní právní úpravy.

Také nové právo předně výrazně chrání spotřebitele. Podnikatelům se ve vztazích s nimi (krom jiného) zapovídá, aby smlouvy obsahovaly tzv. nepřiměřená (zneužívající, nepoctivá) ujednání. Zákon jimi rozumí ta, která „v rozporu s požadavkem přiměřenosti zakládají významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele“ (§ 1813 ObčZ). Výčet zvláště zakázaných klauzulí (tzv. černou listinu) obsahuje § 1814 ObčZ. Soudy by za zneužívající ale mohly prohlásit i jinou, pokud by shledaly, že se výrazně odchyluje od zákonné úpravy a podnikatel nemohl rozumně očekávat, že silný kontrahent, který by o smlouvě férově jednal, by ji přijal. Mohla by se týkat i splatnosti či promlčecí lhůty, běhu této lhůty, výše úroku z prodlení apod.

Novinkou je výslovná ochrana tzv. slabší strany. Zákon obecně nevymezuje, koho za ni považovat a podle jakých kritérií to posoudit. Pomáhá jediné domněnkou. Svědčí každému, kdo vůči podnikateli při jeho podnikání vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním (§ 433 odst. 2 ObčZ). Slabší stranou tak bude znovu především

spotřebitel. Kromě něj ale i další subjekty, které se pod pojem spotřebitele nevejdou, když ten je vyhrazen pouze lidem (§ 419 ObčZ). Domněnka takto zahrne i nepodnikající právnické osoby – spolky, sdružení vlastníků jednotek, ale třeba i obce, kraje či stát. Lze ji však vyvrátit. Podnikatel by mohl prokázat, že ani konkrétní spotřebitel vůči němu nebyl při jednání o smlouvě slabším (mohlo se například jednat o movitého občana, jehož přízeň je stěžejní pro úspěch podnikatelského záměru). Tím spíše by domněnku mohl vyvrátit u veřejnoprávních korporací, zvláště státu. Ochrana se však prosadí i mimo rámec domněnky. Dopadne dokonce na podnikatele, budou-li vůči jinému podnikateli výrazně oslabeni. Svou hospodářskou velikostí a silou, citelným znalostním, informačním či technologickým náskokem jejich partnera či třeba závislostí na jeho odběrech či dodávkách.

Ochrana slabší strany se v novém právu projevuje jednak obecným zákazem (srovnatelným se zákazem zneužívajících ujednání ve spotřebitelských smlouvách), aby podnikatel zneužil svého hospodářského postavení k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran (§ 433 odst. 1 ObčZ). Již jen pro rozpor s ním se tak ani ve vztazích dvou podnikatelů neprosadí zneužívající ujednání týkající se délky splatnosti, promlčecí lhůty, běhu této lhůty, výše úroku z prodlení apod., bude-li jeden z nich smlouvu uzavírat z pozice slabší strany. Ještě výraznější ochrany se slabší straně dostalo v úpravě tzv. adhesních smluv, tedy („formulářových“) kontraktů uzavřených, aniž slabší strana měla možnost ovlivnit jejich obsah (v režimu „ber, nebo nech“). Jejich návrh mohla jen přijmout, nebo odmítnout. Z nich se neprosadí nevýhodná ujednání, která bylo možné přechýst jen se zvláštními obtížemi nebo která jsou osobě průměrného rozumu nesrozumitelná (§ 1800 odst. 1 ObčZ). Z čitelných a srozumitelných potom všechna, která jsou pro slabší stranu zvláště nevýhodná (§ 1800 odst. 2 ObčZ). Slabší stranu ale zákoník chrání i konkrétnějšími pravidly a zákazy. V § 630 odst. 2 ObčZ kupříkladu výslovně zakazuje, aby si slabší strana ve svůj neprospěch ujednala prodloužení nebo zkrácení promlčecí lhůty.

Za zmínku konečně stojí zvláštní režim, který zákoník stanovil pro pohledávky mezi podnikateli, anebo na jedné straně podnikateli a na druhé veřejnoprávní korporací či takovou korporací založenou právnickou osobou, na úhradu ceny zboží či služeb. Zahrnuje speciální úpravu splatnosti této ceny a důsledků prodlení s jejím placením, včetně omezené možnosti odchýlných ujednání ve smlouvě ve vztahu k této splatnosti či výši úroku z prodlení a dalších sankcí. Viz k tomu zvláště § 1963 a 1964 ObčZ a výklad níže. Důvodem pro tyto odlišnosti jsou požadavky unijního práva, konkrétně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU ze dne 16. 2. 2011 o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích (dále jen „směrnice 2011/7/EU“).

3 Koncepce důsledků promlčení

Matoucím dojmem působí základní pravidlo z právní úpravy promlčení, zakotvené v § 609 ObčZ. Stanoví, že pokud právo nebylo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit. Z toho by bylo možno dovozovat, že koncepce důsledků promlčení se v novém právu výrazně změnila. Zákon jako by určoval, že dlužníková povinnost plnit svůj dluh promlčením zaniká. To by logicky znamenalo i zánik věřitelovy pohledávky odpovídající dlužníkovu dluhu. V odborné literatuře k novému občanskému zákoníku se takový výklad i objevil¹. Nepovažují jej za správný. Text zákona se jen nevhodně vrátil k dikci § 1451 ABGB rakouského občanského zákoníku (ABGB), který na našem území platil do konce roku 1950 a v Rakousku nikdy platit nepřestal. Ten rovněž pojednává o zániku pohledávky promlčením („*Promlčení jest pozbytí práva, které nebylo vykonáváno po dobu zákonem určenou.*“) a takto se účinky promlčení u nás a v Rakousku dříve i vykládaly². Rakouská nauka³ i judikatura⁴ však vývojem dospěly (na základě nezměněného textu zákona) k jiné koncepci. Pohledávka podle ní promlčením nezaniká ani se neoslabuje. Promlčení jen vybaví dlužníka námitkou, jejímž prostřednictvím může věřiteli odepřít plnění. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku se výslovně odvolává na řešení německé a dále to, z něhož vychází návrh unijního společného referenčního rámce (DCFR). Obě shodně sledují koncepci, jež se nyní prosazuje v samotném Rakousku⁵. Při výkladu § 609 ObčZ se právě k ní nakonec kloní i zbylá část tuzemské doktríny⁶ a nepochybně ji podpoří i judikatura. Stavějí na ní ostatně i další ustanovení zákoníku. Především druhá věta v § 609 ObčZ, podle které plnil-li dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil. Kdyby zákon zamýšlel zánik dluhu promlčením, nemohl by současně stanovit, že plní-li

dlužník takový dluh, nemůže plnění žádat zpět. Podobně v § 610 odst. 1 ObčZ, dle něhož soud k promlčení přihlídně jen k dlužníkově námitce. Ani toto pravidlo by při zániku práva promlčením nebylo funkční, když k zániku žalované pohledávky by soud musel přihlídnout vždy, i bez odpovídající námitky. Lze tedy uzavřít, že vzdor matoucímu znění první věty v § 609 ObčZ se koncepce právních důsledků promlčení v novém právu nezměnila. Uplynutí promlčecí lhůty samo o sobě nepůsobí zánik dlužníkovy povinnosti plnit, tedy ani věřitelovy pohledávky, která odpovídá této povinnosti. Promlčení jen oprávní dlužníka, aby vznesl námitku promlčení, kterou se ubrání věřitelově požadavku, aby pohledávku plnil. Soud k takové námitce zásadně přihlídně a právo věřiteli nepřizná.

V odborné literatuře se objevil názor, že k promlčení pohledávky dojde ne již marným uplynutím promlčecí lhůty, nýbrž až v okamžiku, kdy dlužník promlčení namítne⁷. Nepokládám jej za správný a nepodporuje jej ani dosavadní judikatura Nejvyššího soudu⁸, na níž – dle mého přesvědčení – nový občanský zákoník nic nezmění. Promlčení nastane již uplynutím promlčecí lhůty, když přesně tehdy dlužníkovi (ve shora popsaném smyslu) vzniká právo odepřít věřiteli plnění tím, že namítne promlčení. Právě od tohoto okamžiku je třeba pohledávku mít za promlčenou, ne až od vznesení námitky.

4 Kdy je námitka promlčení bez právního významu

Námitku promlčení dlužník nemá k dispozici vždy, resp. ne ke každé takové námitce soud přihlídně. Také právo uplatnit námitku promlčení může soud posoudit jako zjevné zneužití práva a jeho výkonu nepřiznat ochranu (§ 8 ObčZ). Ve starém právu soudy takto aplikovaly § 3 odst. 1 starého občanského zákoníku, dle něhož nepožíval

¹ Viz např. K. Svoboda in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I* (§ 1 až 654). Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1526 a 1527: „*Hmotněprávní povinnost dlužníka plnit zaniká již uplynutím promlčecí lhůty, nikoliv až tím, že dlužník vznesl námitku promlčení v soudním řízení, které se týká promlčené pohledávky.*“

² Prof. Tilsch ještě v předválečné učebnici občanského práva uváděl (citace z reprintu TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 203): „*Promlčením právo zaniká, avšak se zvláštní modifikací. Na promlčení nehledí se totiž z moci úřední, nýbrž je třeba, aby strana, v jejíž prospěch působí, se na ně odvolala. [...] Promlčené právo, dokud zavázaný se na promlčení neodvolal, jest tedy jen relativně zaniklé v témže smyslu, jak svrchu v čís. 215, 2, b udáno v příčině práv a závazků z relativně neplatných právních jednání. Jako tam neplatnost, tak zde zaniknutí visí na rozhodnutí strany zavázané. Teprve když tato použila promlčení, považuje se právo za definitivně zaniklé.*“

³ Viz např. P. Vollmaier in FENYVES, Atilla, Ferdinand KERSCHNER a Andreas VONKILCH (Hrsg): *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar. § 1451–1502 ABGB, Ersitzung, Verjährung*, 3. vydání, Verlag Österreich, 2012, s. 39 a 40.

⁴ Z poslední doby viz například rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 2 Ob 296/00v.

⁵ Pokud jde o německé právo, viz text § 214 odst. 1 BGB a např. H. Grothe in Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil. § 1–240, 6. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2012, s. 2214. Pokud jde o DCFR, viz čl. III-7:501 odst. 1 a komentáře k němu.

⁶ Viz např. J. Lazíková, M. Števíček in LAVICKÝ, Petr a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2167: „*Z uvedeného vyplývá, že marné uplynutí promlčecí lhůty nemá vliv na existenci subjektivního práva věřitele, způsobuje pouze podmínění (a tím i oslabení) práva věřitele na jeho vymožení soudní cestou v důsledku vzniku práva dlužníka vznést námitku promlčení.*“

⁷ P. Tégl a D. Weinhold in MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 886 a znovu na s. 1072.

⁸ Viz zvláště třeba v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 75/2009.

ochrany výkon práva, který byl v rozporu s dobrými mravy. Judikatura ustanovení vztáhla i na námitku promlčení. Shledal-li soud, že vzhledem ke konkrétním okolnostem případu vznesení námítky odporovalo dobrým mravům, námitku v řízení nezohlednil. Tím nastolil stav, jako by ji dlužník neuplatnil, a otevřel si cestu k tomu, aby dlužníka odsoudil k plnění dluhu i promlčeného. Šlo o výjimečné případy, v nichž dlužník jednal zvláště zavrženímhodným způsobem a ve kterých by nepřiznání práva žalobci založilo extrémní nespravedlnost. Za všechny viz třeba závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 643/04. Týkaly se promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení. K posouzení námítky promlčení jako nemravné významně přispěla okolnost, že promlčení namítl syn matce, ve specifickém kontextu prodeje společné nemovitosti⁹. Z dalších viz například skutkové okolnosti případů, k nimž se vztahují rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2976/2007 či 25 Cdo 3319/2013. Není pochyb, že ustanovení § 8 ObčZ budou soudy aplikovat podobně.

Nový občanský zákoník také nepřímou připustil, aby se dlužník práva namítnout promlčení vzdal. Je logické, že když tak učiní, a poté v řízení námitku přesto vznesl, soud k ní nepřihlédne. Dlužník totiž uplatňuje právo, jež nemá. Tím, že se jej vzdal, zaniklo. Možnost takového vzdání se plyne z druhé věty v § 610 odst. 1 ObčZ. Podle tohoto ustanovení, vzdá-li se někdo předem práva uplatnit námitku promlčení, nepřihlíží se k tomu. Dlužník se námítky nesmí vzdát, dokud ji nemá, tedy dokud se pohledávka nepromlčí. Pozdější vzdání se přípustné je. Důvodová zpráva k novému zákoníku potvrzuje, že po tomto okamžiku se dlužník námítky promlčení vzdát smí: „*Důsledkem toho je, že se dlužník bude moci vzdát práva vznést námitku až poté, co mohl promlčení namítnout poprvé, tedy až po uplynutí promlčecí lhůty.*“ Rovněž touto formulací nás nový občanský zákoník vrátil k pravidlu § 1502 ABGB, které u nás platilo do konce roku 1950 a v Rakousku platit nepřestalo. Sami Rakušané je ovšem

nyní hodnotí jako zastaralé¹⁰. V okolních jurisdikcích se od zákazu předem se vzdát námítky promlčení ustupuje. Němci jej kupříkladu zrušili reformou BGB účinnou k 1. 1. 2002 (viz novou dikci § 202 odst. 2 BGB). Rakušané si proti textu § 1502 ABGB vypomáhají tím, že vzdá-li se dlužník předem námítky promlčení, a poté ji přesto vznesl, soudy námitku mohou posoudit jako nemravnou a v řízení k ní nepřihlédnout z tohoto důvodu¹¹. Dlužník se takovým uplatněním zpronevřuje slovu, které dal věřiteli, třebaže (ve světle zákazu obsaženého v § 1502 ABGB) neplatně. Poctivý subjekt zkrátka dostojí i slibu právně nezávaznému. Ne-li, zákon sice (přísně vzato) neporuší, jeho jednání přesto nelze mít za poctivé, a tedy v souladu s právem. Bude zajímavé sledovat, zda se tuzemská judikatura vydá stejnou cestou. V minulosti již soudy (včetně Nejvyššího) vícekrát zhodnotily jako nemravné, porušil-li účastník i jen nevymahatelný slib, jež dal druhé straně. Zvláště pokud ta na jeho slovo spoléhala a v očekávání, že mu dostojí, jednala k jeho prospěchu¹².

Platné a účinné vzdání se námítky promlčení založí ještě další výkladový problém. Bude znamenat, že dlužník se námítky zbaví definitivně? Pohledávka (ač formálně promlčená) zůstane navždy žalovatelnou a věřitel se jí bude moci u soudu domoci třeba ještě po desítkách let? Nekoliduje tento závěr se základní myšlenkou a filozofií promlčení, která chrání nejen dlužníky, ale nakonec i soudní soustavu před zahlcováním prastarými spory s obtížnou důkazní situací (vzhledem k době, která uplynula od skutku, o němž se spor vede)? V Německu si vypomohli výslovnou úpravou, která i účinky vzdání se omezuje maximální lhůtou 30 let od okamžiku, kdy promlčecí lhůta začala poprvé běžet (nové znění § 202 odst. 2 BGB). V tuzemské odborné literatuře se objevil nápad posoudit také věřitelovo právo dovolat se u soudu dlužníkovu vzdání se námítky promlčení jako majetkové právo, které samo o sobě podléhá promlčení v obecné

⁹ Ústavní soud doslova uzavřel: „*Právní stát nemůže fungovat bez předpokladu obecně vyžadované míry poctivého jednání mezi lidmi. Rodina a vztahy mezi rodiči a dětmi jsou prostředím, kde se dobré mravy, jako poctivost, čestnost, vzájemná úcta a zejména úcta k rodičům, musí nejen předpokládat, ale hlavně formovat a důsledně vyžadovat. Ústavní soud je přesvědčen, že právě v rodině, jako základu společnosti, se musí dobré mravy kultivovat a orgány veřejné moci, soudy zvláště, k tomu musí svými rozhodnutími přispívat.*“

¹⁰ Viz např. P. Vollmaier in op. cit. sub 3 výše, s. 555.

¹¹ Viz např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 2 Ob 356/74 či 7 Ob 540, 541/89.

¹² Tak v rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 617/2010 Nejvyšší soud uzavřel: „*žalovaná dohoda o zrušení leasingové smlouvy uzavřela na základě ujištění tehdejšího věřitele postoupené pohledávky, že v případě uzavření takové dohody a po úhradě dlužných leasingových splátek a úroků z prodlení bude zbylou neuhrazenou část postoupené pohledávky (tj. předmětné v budoucnu splatné leasingové splátky) vymáhat po leasingovém pronajímateli. Žalovaná tedy přistoupila k uzavření dohody o zrušení leasingové smlouvy v dobré víře, že jí bude leasingový vztah co se týče její osoby vypořádán ve všem všudy. Jestliže – za těchto okolností – tento věřitel poté v rozporu se svým ujištěním pohledávku postoupil žalobkyni a ta jí vůči žalované uplatnila, jeví se tento postup žalobkyně a jejího právního předchůdce, byť z hlediska formálního je po právu, i z pohledu specifické etiky podnikatelského prostředí jako do té míry nekorektní a z hlediska zásad poctivého obchodního styku nepřijatelný, že si – z pohledu požadavku na prosazování principu ekvity v rozhodování soudů – poskytnutí soudní ochrany nezaslouží.*“ Podobně viz například závěr Nejvyššího soudu z rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 1937/2013: „*Žalovaná, která písemně před úřední osobou převzala určitý závazek vůči žalobci a dosáhla tím na jeho úkor výrazně lepšího majetkového podílu z dědictví, nejenže tento morální závazek nesplnila, ale učinila i další kroky k tomu, aby se splnění stalo nemožným. Úmyslně tak poškodila žalobce a nyní se – po mnohaletém sporu – domáhá toho, aby její jednání bylo hodnoceno jako morální. K tomu lze dodat pouze tolik, že nepoctivé jednání vedené snahou obohatit se na úkor jiného, které nerespektuje základní zásady slušnosti v mezilidských vztazích, bylo odvolacím soudem po právní stránce správně hodnoceno jako jednání contra bonos mores.*“

promlčecí lhůtě (§ 611 ObčZ)¹³. Pokud by věřitel promlčenou pohledávku zažaloval později než tři roky poté, co se dlužník námitky vzdal, mohl by se dlužník dovolat promlčení věřitelova práva namítnout dlužníkovu vzdání se námitky promlčení a tím si otevřít cestu k tomu, aby v řízení přece jen úspěšně namítnul promlčení žalované pohledávky. Zda se toto řešení prosadí, lze obtížně odhadovat. Pokládám bych to za rozumné. Existence práv formálně promlčených, která lze neomezeně dlouho úspěšně vymáhat, se dle mého názoru příčí zásadám, na nichž stojí úprava promlčení. Než se tedy otázka judikatorně vyřeší, lze věřitelům doporučit, aby na dlužníkovu vzdání se námitky promlčení nespolehali dlouho a s žalobou na splnění promlčeného práva příliš neotáleli.

Dlužník také musí námitku promlčení v řízení uplatnit včas. Na jedné straně sice platí, že soud rozhoduje zásadně podle stavu, který existuje v době, kdy vydává rozhodnutí. To se týká i řízení odvolacího. Na druhé straně může ale soud k námitce promlčení přihlídnout, jen pokud na promlčení ukazují provedená skutková zjištění. V odvolacím řízení již zásadně není možné uplatňovat nové skutečnosti a navrhopvat k nim důkazy. Jestliže tedy závěr o promlčení jasně vyplyne ze skutečností zjištěných nebo z důkazů navržených v řízení před soudem prvního stupně, odvolací soud k námitce promlčení přihlédne, i když bude uplatněna až v odvolání či dokonce později v průběhu odvolacího řízení. V opačném případě odvolací soud právo věřiteli přizná, i když bude promlčeno a dlužník námitku uplatní. Takto se judikatura ustálila ještě za účinnosti starého práva. Viz zvláště rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4291/2007, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 101/2008. Jelikož nová úprava nezměnila nic na výcho-discích, ze kterých tato judikatura vychází, nepochybně se prosadí i za účinnosti nového práva. Lze dokonce očekávat, že soudy se na ni budou odvolávat ve větším počtu případů, než tomu bylo dosud. Důvod tkví v tom, že nové právo podstatně častěji ukládá stavět promlčecí lhůtu, v závislosti na vývoji událostí skutkového rázu. Promlčecí lhůta se například zastaví, kdykoliv strany začnou jednat o promlčovaném právu či o skutečnostech, které je založily. Než si tak soud učiní závěr o promlčení práva, bude muset provést řadu důkazů, které vnesou jasno do běhu promlčecí lhůty a tedy i jejího případného uplynutí.

5 Počátek a délka promlčecí lhůty – obecně a ve vztahu k právu na náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení

Základní pravidlo, kterým se v novém občanském právu řídí počátek promlčecí lhůty, je zakotveno v § 619 ObčZ. U práva vymahatelného u orgánu veřejné moci, typicky

u soudu, začne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé (§ 619 odst. 1 ObčZ). Kdy právo může být uplatněno poprvé, zákon blíže vymezuje vazbou na podmínku, že oprávněná osoba (věřitel) se dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo že se o nich dozvědět měla a mohla (§ 619 odst. 2 ObčZ). Tato tzv. subjektivní promlčecí lhůta (subjektivní proto, že závisí na vědomí – či zanedbaném nevědomí – konkrétní osoby) činí obecně tři roky (§ 629 odst. 1 ObčZ). K tomu zákonodárce v případě majetkových práv připojil ještě tzv. objektivní promlčecí lhůtu, jejíž běh nezávisí na poměrech konkrétní osoby. V § 629 odst. 2 ObčZ se dodává, že majetkové právo se promlčí nejpozději uplynutím deseti let ode dne, kdy dospělo, ledaže zákon zvlášť stanoví jinou lhůtu. Majetkové právo se tedy promlčí, jakmile uplyne kterákoliv z těchto lhůt – subjektivní tříletá či objektivní desetiletá. Buď se věřitel dříve dozví (anebo může a měl dozvědět) o tom, že mu proti konkrétnímu dlužníku svědčí právo, jež by mohl uplatnit u soudu, a od tohoto dne uplynou tři roky. Anebo se o tom nedozví a dozvědět nemohl ani neměl, uplyne však deset let ode dne, kdy jeho právo za konkrétním dlužníkem dospělo. Dozví-li se (a nemohl-li, ani neměl-li se dozvědět dříve) o svém právu kupříkladu po uplynutí devíti let od dospělosti tohoto práva, zbývá mu do promlčení necelý rok.

Běh subjektivní a objektivní lhůty vedle sebe znalo i staré právo, avšak jen ve vztahu k právu na náhradu škody (v obchodním i obecném právu občanském) či vydání bezdůvodného obohacení (jen v obecném právu občanském). Nové občanské právo toto rozlišování zobecnilo a rozšířilo na všechna majetková práva bez rozdílu. Domnívám se nicméně, že praktický význam podrží především u těchto práv. U nich ostatně zákon blíže konkretizuje počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty a stanoví i několik zvláštností, které se týkají objektivní promlčecí lhůty.

Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody tak dle § 620 odst. 1 ObčZ zahrnují vědomost o škodě a osobě povinné k její náhradě. Teprve, dozví-li se poškozený, že má škodu a kdo mu ji způsobil, počne mu běžet (subjektivní) tříletá lhůta k uplatnění práva na její náhradu. Shodné pravidlo stanovilo i staré právo, nadále tedy budou použitelné závěry právní vědy i judikatury, které se k němu pojí. Z nich především plyne, že promlčecí lhůta se nerozeběhne, až když poškozený nabude jistotu o tom, kdo jej poškodil (například z pravomocného odsuzujícího rozsudku trestního soudu). Postačí jeho vědomí o míře pravděpodobnosti dostatečné k tomu, aby podal žalobu proti konkrétní osobě, s tím, že teprve soud postaví najisto vytýkaný skutkový děj i jeho právní kvalifikaci. Jinými slovy – subjektivní promlčecí lhůta se u práva na náhradu škody

¹³ ZVÁRA, Michael. Vzdání se námitky promlčení v novém občanském zákoníku s přihlédnutím k zahraničním právním úpravám. *Právní rozhledy*. 23–24/2014, s. 801 až 807.

rozeběhne již tehdy, nabude-li poškozený „podezření“, kdo mu škodu způsobil, podpořené dostatkem indicií, které mu umožní takového domnělého škůdce žalovat o její náhradu. Objektivní desetiletou lhůtu nové právo ukládá u práva na náhradu škody počítat vždy až od okamžiku vzniku škody (§ 636 odst. 1 ObčZ), nikoliv již porušením právní povinnosti či škodné události, jak stanovilo právo staré (i když judikatura se snažila tento nedostatek překlenovat, zvláště v obecném právu občanském). V případě úmyslného poškození či úplatkářství se objektivní lhůta prodlužuje na patnáct let (§ 636 odst. 2 ObčZ). U práv na náhradu újmy na svobodě, životě či zdraví se neprosadí žádné objektivní omezení (§ 636 odst. 3 ObčZ). Vypátrají-li policisté pachatele dávného zločinu a jeho oběť se díky tomu konečně dozví, kdo jí před dvaceti lety nejspíš ublížil, má ještě celé tři roky na to, aby takového „podezřelého“ žalovala o náhradu tehdy způsobné újmy na uvedených statcích. Shodné pravidlo ale znalo již staré občanské právo.

Obdobně zákon nakládá s právem na vydání bezdůvodného obohacení. Okolnosti rozhodné pro počátek běhu (subjektivní/tříleté) promlčecí lhůty zahrnují v tomto případě vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání (§ 621 ObčZ). Nejpozději se toto právo promlčí za deset let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo (§ 638 odst. 1 ObčZ), případně patnáct, bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto úmyslně (§ 638 odst. 2 ObčZ).

6 Počátek a délka promlčecí lhůty u pohledávek ze smluv

U klasických smluvních pohledávek (na plnění ze smlouvy) je situace jednodušší. Rozlišování (tříleté) subjektivní a (desetileté) objektivní promlčecí lhůty se sice týká i jich. Lze si však obtížně představit věřitele, jemuž vznikla za dlužníkem pohledávka ze smlouvy, aniž o tom ví, resp. vědět může a má. Počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty u těchto pohledávek prakticky vždy připadne na den, kdy je věřitel mohl (objektivně) poprvé uplatnit u soudu. Tím se situace v novém právu nakonec tolik neliší od úpravy účinné do konce roku 2013. Domnívám se tudíž, že bude do značné míry použitelná i judikatura, která se ustálila prakticky až v posledních letech účinnosti starého práva. Odstranila nejasnosti, které se týkaly zvláště práva obchodního. Ve starém občanském právu běžela promlčecí lhůta jednotně ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (§ 101 občanského zákoníku z roku 1964). Rovněž v obchodním právu se práva vymahatelná u soudu promlčovala obecně ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno u soudu – § 391 odst. 1 zákona č. 531/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do konce roku 2013 (dále jen „ObchZ“). Vedle toho však § 392 odst. 1 ObchZ stanovil, že u práva na plnění závazku běží promlčecí lhůta ode dne, kdy měl být závazek splněn nebo mělo být

započato s jeho plněním (doba splatnosti). Vztah obou pravidel Nejvyšší soud vyřešil v rozhodnutí velkého senátu (aby sjednotil částečně rozkolisanou judikaturu senátů malých) sp. zn. 31 Cdo 5241/2007. Uzavřel v něm, že pokud strany ujednájí splatnost práva na plnění (§ 340 odst. 1 ObchZ), uplatní se § 392 odst. 1 ObchZ a právo se bude promlčovat od sjednaného data splatnosti. Co je podstatné, do tohoto režimu Nejvyšší soud zahrnul nejen dohodu o konkrétním datu splatnosti, nýbrž i o tom, že právo se stane splatným po uplynutí určitého času (v souzené věci se jednalo o čtrnáct dnů) od doručení faktury.

Jestliže ale strany splatnost ve smlouvě neurčily (a nestanovil ji ani právní předpis či rozhodnutí soudu), prosadil se § 391 odst. 1 ObchZ. Za den, kdy právo mohlo být uplatněno u soudu, tedy od kterého se dle tohoto ustanovení začne promlčovat, potom velký senát Nejvyššího soudu (ve shodě s tradiční judikaturou k obdobně koncipovanému § 101 tehdejšího občanského zákoníku) v rozhodnutí sp. zn. 31 Cdo 3881/2009 neprohlásil datum splatnosti, nýbrž den, kdy věřitel mohl tuto splatnost svou výzvou přivodit (§ 340 odst. 2 ObchZ). Nejvyšší soud zdůraznil, že v takovém případě nelze uvažovat o separátním promlčení práva vyzvat dlužníka k plnění a tím učinit danou pohledávku splatnou na jedné straně a samotné pohledávky na straně druhé. Den, kdy mohl věřitel svou pohledávku poprvé zesplatnit, Nejvyšší soud rovnou prohlásil za den, od něhož se promlčuje dotčená pohledávka. Jako by ji věřitel již v tento den mohl uplatnit u soudu. Jinými slovy, nevyzval-li věřitel dlužníka k plnění po promlčecí lhůtu počítanou od okamžiku, kdy tak mohl poprvé učinit, jeho pohledávka se promlčela, i když se dosud nestala splatnou.

Domnívám se, že tytéž závěry se prosadí i za účinnosti nového občanského práva. Také ono rozlišuje na jedné straně (§ 1958 odst. 1 ObčZ) splatnost, kterou strany přesně sjednaly ve smlouvě či která je jinak stanovena (zákonem či rozhodnutím soudu), a na straně druhé splatnost na výzvu věřitele. Ta nastoupí, neujednájí-li strany, kdy má dlužník dluh plnit (§ 1958 odst. 2 ObčZ). V prvním případě je dlužník (i bez výzvy věřitele) povinen plnit ve sjednaném (či jinak určeném) čase. Ve druhém může věřitel plnění požadovat ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu poté, co tak věřitel učinil, tedy doručil dlužníkovi odpovídající výzvu. Tomu by – dle mého názoru – měl odpovídat i režim počátku promlčecí lhůty. Sjednájí-li strany čas plnění, může věřitel požadovat plnění (a tedy i právo poprvé uplatnit u soudu, resp. si této možnosti být vědom) zásadně až od něj. Pohledávka by se tak měla promlčovat od data sjednané splatnosti. Neujednájí-li strany splatnost, je čistě na věřiteli, kdy ji svou výzvou přivodí. Pohledávka se potom bude promlčovat hned od prvního dne, kdy tak mohl učinit, zpravidla tedy od svého vzniku.

Posledně uvedená koncepce v minulé úpravě negativně postihla nejednoho věřitele pohledávky na vrácení půjčky.

Sjednal-li s dlužníkem splatnost práva na její vrácení (třeba za dvacet let), promlčovalo se mu ode dne ujednané splatnosti. Jakmile splatnost s dlužníkem domluvit opomněl, promlčelo se jeho právo tři roky (v občanském právu), resp. čtyři (v právu obchodním) od poskytnutí půjčky. Právě od tohoto dne mohl věřitel právo učinit splatným, promlčecí lhůta ohledně práva na vrácení půjčky tak začala běžet od něj. Mnozí věřitelé se mylně domnívali, že promlčení podléhá nanejvýš právo učinit dluh splatným. Jakmile včas zesplatní, mají další tři, resp. čtyři roky na podání žaloby. Tak tomu bohužel nebylo. Když takoví věřitelé žalobu podávali na konci lhůt spočtených naznačeným způsobem, prohrávali. V době, kdy žalovali, jejich pohledávka zpravidla již byla promlčena. Nové občanské právo tento stav změnilo ve prospěch věřitelů. V případě zápůjčky (tak nové právo označuje dřívější půjčku) stanoví, že neurčí-li smlouva, kdy má být zápůjčka vrácena, je splatnost závislá nikoliv na zesplatňující výzvě, nýbrž vypovězení smlouvy. Není-li nic ujednáno o výpovědní době, činí šest týdnů (§ 2393 odst. 1 ObčZ). To znamená, že zákoník smlouvu o zápůjčce konstruuje v podstatě obdobně, jako by šlo o nájem/výpůjčku peněz na dobu neurčitou. Chce-li zápůjčitel (tak nové právo označuje věřitele) zapůjčené peníze zpět, musí zápůjčku nejprve vypovědět. Uplynutím šesti týdnů od doručení výpovědi vydlužiteli (jak nové právo označuje dlužníka) se pohledávka na vrácení peněz stane splatnou. Logicky teprve od toho okamžiku se začne promlčovat.

To otevírá obecnou otázku, zda se v novém právu promlčuje právo vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou. Zákon na ni výslovně neodpovídá, na rozdíl od obchodního zákoníku, který v § 387 odst. 2 ObchZ ještě stanovil, že nikoliv. Přesto pokládám za jedině obhajitelný ten výklad, který se před rokem 2014 prosadil ve vztahu k tehdejšímu občanskému zákoníku, jenž problém také neřešil. Právo vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou dle něj promlčení nepodléhá, i když tak zákon nestanoví výslovně¹⁴. Podobný názor zastává odborná literatura k novému právu¹⁵ a lze předpokládat, že za svůj jej přijme i judikatura. Právo vypovědět smlouvu nepatří mezi klasická majetková práva. Je otázkou, nakolik je vůbec „právem“ věřitele. Německé právo rozlišuje kategorii tzv. Gestaltungsrechte, tedy práv, která nemají vlastní obsah vymahatelný u soudu, nýbrž slouží jen k tomu, aby jimi věřitel působil na jiná svá práva, která samostatně vymáhat lze, zvláště pokud jde o jejich změnu či zánik. Tato práva německá úprava vyjímá z dosahu promlčení (srov. *a contrario* § 194 odst. 1 BGB). Také náš Nejvyšší soud tuto kategorii ještě za účinnosti starého práva uznal¹⁶ a předpokládám, že v systému nového práva bude rozvíjet

a rozšiřovat. Prosadí-li se naznačený výklad, přinese zápůjčitelům značnou úlevu. Nesjednají-li s vydlužitelem dobu vrácení zapůjčených peněz, promlčecí lhůta ohledně pohledávky na jejich vrácení jim začne běžet teprve šest týdnů poté, co zápůjčku vypovědí. S výpovědí samotnou přitom budou moci neomezeně otálet, bez obav o promlčení práva výpovědi, natož samotné pohledávky.

Upozornit je nutno rovněž na zvláštní zákonnou úpravu splatnosti (a tedy i počátku běhu promlčecí lhůty) pohledávky na zaplacení kupní ceny, která se v novém občanském právu podává z § 2079 odst. 2 ObčZ. Stanoví, že prodávající a kupující jsou zavázáni splnit své povinnosti současně („z ruky do ruky“). Kupující má tedy povinnost hradit kupní cenu ve stejný okamžik, v němž mu prodávající odevzdá předmět koupě a umožní k němu nabýt vlastnické právo (§ 2079 odst. 1 ObčZ). Pravidlo evidentně míří na splatnost, nikoliv vznik pohledávky na zaplacení ceny prodávané věci, když výslovně pojednává o „splnění“ povinnosti k její úhradě. Strany mohou ujednat něco jiného nebo jiná splatnost vyplyne ze zvyklostí. Potom se uplatní splatnost ujednaná či prosazovaná zvyklostně. Je-li kupříkladu v určité oblasti běžné dodávat zboží se splatností třiceti dnů od dodání či doručení faktury, použije se tato, i když strany ve smlouvě nedohodnou nic. Jestliže ale splatnost kupní ceny strany nesjednají ani nedodá zvyklost, bude pohledávka na úhradu kupní ceny splatná automaticky s dodávkou předmětu koupě a od tohoto okamžiku se bude i promlčovat. Výzva věřitele (faktura) na tom nic nezmění; pro tyto účely zůstane bez právního významu.

Nejasnost může v systému nového práva vyvolávat splatnost sice sjednaná, leč vazbou na věřitelovu výzvu, nejčastěji ve formě faktury (tedy například právě tak, že tato splatnost nastane dva týdny od doručení faktury). Je pravdou, že ustanovení § 1958 odst. 1 ObčZ (v jehož režimu se pohledávka promlčuje až od splatnosti, nikoliv možnosti ji přivodit) požaduje, aby strany splatnost sjednaly „přesně“, a počítá s tím, že dlužník je povinen v takto sjednaném čase plnit „i bez vyzvání věřitele“. To odpovídá tradičnímu principu, dle něhož (přesně sjednaný) čas vyzývá za člověka (*dies interpellat pro homine*). Z logiky, ale i dikce navazujícího ustanovení § 1958 odst. 2 ObčZ bych přesto dovozoval spíše závěr, že požadavek na přesné vymezení času plnění nelze přeceňovat. Ani tehdy, sjednají-li strany, že splatnost nastane dva týdny po doručení faktury, nemůže věřitel právo uplatnit u soudu dříve, než po uplynutí této doby. Z hlediska úpravy času plnění tak dle mého názoru stále půjde spíše o režim splatnosti sjednané ve smyslu § 1958 odst. 1 ObčZ, než na výzvu věřitele dle § 1958 odst. 2 ObčZ. Jsem přesvědčen, že stejný závěr bude možné učinit ve vztahu k počátku promlčecí lhůty, jak odpovídá shora

¹⁴ Viz např. závěr rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 78/2010: „Lze uzavřít, že je správný právní názor, podle něhož právo vypovědět nájem bytu nepodléhá promlčení (§ 100 odst. 2 obč. zák.).“

¹⁵ Viz např. P. Tégl a D. Weinhold in op. cit. sub 7 výše, s. 921.

¹⁶ Viz např. závěry jeho rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 630/2002 či 23 Cdo 1737/2009.

citovanému rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 5241/2007. Pohledávka by se i při takto sjednané splatnosti měla promlčovat až ode dne, v němž nastane tato splatnost. Přiznávám nicméně, že otázka není v systému nového práva jasná a dokud se neustálí judikatura k němu, vyloučit nelze ani jiné výklady. Věřitel tak jistě nepochybně, zažaluje-li pohledávku z opatrnosti raději v promlčecí lhůtě počítané již od okamžiku, v němž mohl svou výzvou poprvé přivodit splatnost žalované pohledávky (tedy zpravidla od jejího vzniku), nanejvýš s připočtením lhůty, v níž by tato splatnost dle smlouvy nastala, kdyby tak hned první den učinil (tedy například patnáct dnů).

7 Splatnost a promlčení „směrnice“ pohledávek

Ve světle uvedeného je tím spíše nutno řešit otázku, do které z obou kategorií podřadit případy stanovené zákonem v § 1963 ObčZ. Jak naznačeno shora, ustanovení zakotvuje zvláštní úpravu splatnosti ceny zboží či služeb ve vztazích mezi podnikateli při jejich podnikání, anebo podnikateli na jedné straně a veřejnoprávními korporacemi či právníky osobami založenými takovými korporacemi na straně druhé, jsou-li tyto osoby odběrateli zboží či služeb a tedy dlužníky jejich ceny. Důvodem pro zvláštní režim je požadavek směrnice 2011/7/EU. Jejím cílem je zvyšovat platební morálku v obchodních vztazích a chránit jejich slabší stranu. Směrnice ji předpokládá u věřitele, který dodává zboží nebo služby silným odběratelům a ti mu následně dluží jejich cenu.

Z § 1963 ObčZ se podává jednak odlišná úprava splatnosti pro případ, že ji strany nesjednají ve smlouvě. Bylo vysvětleno, že v obecné úpravě je cena zboží splatná spolu s dodávkou (viz § 2079 odst. 2 ObčZ a výklad výše), cena služeb potom bez zbytečného odkladu po výzvě věřitele, tj. nejčastěji fakture (viz § 1958 odst. 2 ObčZ a rovněž výklad výše). Zvláštnost vztahů dle § 1963 ObčZ tkví v tom, že splatnost ceny zboží a služeb v nich nastává, aniž je zapotřebí výzvy, do třiceti dnů ode dne, kdy byla dlužníku doručena faktura nebo jiná obdobná výzva, anebo ode dne obdržení zboží nebo služby, podle toho, který z těchto dnů nastal později. Bylo-li však ujednáno převzetí zboží nebo služby, popřípadě ověření, zda bylo řádně splněno, je cena splatná do třiceti dnů ode dne převzetí, popřípadě ověření (§ 1963 odst. 1 ObčZ).

První svízel se pojí s tím, že uvedený text přesně neodpovídá požadavku čl. 3 odst. 3 a čl. 4 odst. 3 směrnice 2011/7/EU. Podle § 1963 odst. 1 ObčZ se třicetidenní lhůta splatnosti odvíjí ode dne doručení faktury či jiné

výzvy k plnění, anebo ode dne obdržení zboží či služby, „podle toho, který z těchto dnů nastal později“. V souladu s čl. 3 odst. 3 písm. b) směrnice 2011/7/EU: „Jestliže den ani lhůta splatnosti nejsou ve smlouvě stanoveny, má věřitel nárok na úrok z prodlení po uplynutí jakékoli z těchto lhůt“; a obdobně v čl. 4 odst. 3 písm. a): „lhůta splatnosti nepřekročí žádnou z těchto lhůt“. To by mohlo navádět na přesně opačný výsledek, než jaký plyne z tuzemského textu. Řešení je třeba hledat v preciznějším vymezení obou variant v unijní úpravě. Směrnice 2011/7/EU stanoví: „i) 30 kalendářních dnů po dni, kdy dlužník obdrží fakturu nebo jiný rovnocenný dokument vyzývající k provedení platby, ii) pokud není den obdržení faktury nebo jiného rovnocenného dokumentu vyzývajícího k provedení platby jistý, 30 kalendářních dnů po dni obdržení zboží nebo poskytnutí služeb.“ To znamená, že dodá-li prodávající zboží v určitý den, fakturu nicméně doručí kupujícímu později a nevznikne pochybnost, kdy se tak stalo, lhůta splatnosti poplyne i dle směrnice 2011/7/EU až ode dne, který nastal později (v daném případě doručení faktury). Až potud se tedy úprava § 1963 odst. 1 ObčZ s požadavky směrnice kryje a přes odlišnou formulaci dosahuje správného výsledku. Jestliže se ovšem podmínka jistého dne doručení faktury nenaplní, má podle směrnice 2011/7/EU lhůta splatnosti běžet již od dodání zboží. Lze si klást otázku, v jaké situaci takový stav spatřovat. V odborné literatuře se objevil názor, že půjde o případy, v nichž faktura nebude doručena vůbec, anebo dlužník bude její doručení zamlčovat¹⁷. V německé nauce dospívají k odlišnému závěru. Nemá jít o to, jestli je mezi stranami sporné (nejisté), zda byla faktura doručena, nýbrž kdy se tak stalo (arg. „není jistý den obdržení faktury“). Pouze posledně uvedený spor (nejistotu) považují v Německu za relevantní pro aplikaci varianty ad ii), tj. pro rozeběhnutí lhůty splatnosti již od okamžiku dodání zboží¹⁸. Jinými slovy – je-li mezi stranami sporné, zda faktura (vůbec) byla doručena, resp. je jisté, že doručena nebyla, lhůta splatnosti by dle požadavku směrnice 2011/7/EU dle tohoto (německého) výkladu běžet zatím neměla; uplatní se varianta ad i) – splatnost až třicet dnů od doručení faktury, jak plyne i z tuzemského znění § 1963 odst. 1 ObčZ. Pouze, vznikne-li spor (nejistota) o den obdržení faktury, měla by lhůta splatnosti běžet již od dodání zboží dle varianty ad ii). Domnívám se, že takto bude třeba vyložit i § 1963 odst. 1 ObčZ. Zákonodárce jeho textaci sledoval plnou slučitelnost naší úpravy s unijní předlohou. Tomu by v duchu zásad eurokonformní interpretace měl odpovídat i výklad, třebaže text takto úplně nevyznívá. Jelikož ale lze pochybovat, jak správně vyložit již unijní předlohu (tj. zda pravdu mají kolegové, pokud jde o okolnosti, jichž se musí týkat nejistota týkající se faktury, nebo komentátoři němečtí), nezbuďte, než otázku (v konečné instanci)

¹⁷ J. Šilhán in HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník*. V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1028.

¹⁸ Viz např. W. Ernst in KRÜGER, Wolfgang. a kol.: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 2. Schuldrecht. Allgemeiner Teil. § 241–432, 6. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2012, s. 1026.

předložit k řešení Soudnímu dvoru EU a vyčkat jeho stanoviska. Do té doby bych raději upřednostnil interpretaci německou. Pokládám za pravděpodobnější, že v kontextu unijního práva se prosadí spíše ona. Lépe vyhovuje textu směrnice 2011/7/EU a je i logičtější.

Další zvláštnost vztahů, na něž dopadá směrnice 2011/7/EU, se podává z § 1963 odst. 2 ObčZ a spočívá ve větší přísnosti úpravy splatnosti. Obecná úprava splatnosti ceny zboží a služeb je plně dispozitivní. Strany si mohou sjednat splatnost libovolně dlouhou, třeba i půlroční, roční či dokonce víceletou. Limity bude nutno hledat jen v nejobecnějších korektivech, jako jsou rozpor s dobrými mravy (§ 580 odst. 1, § 588 ObčZ) nebo zákaz zneužívajících ujednání ve spotřebitelských smlouvách (§ 1813 ObčZ) či vůči slabší straně (§ 533 odst. 1 ObčZ), zvláště v adhesní smlouvě (§ 1800 ObčZ); v podrobnostech viz výše. V režimu § 1963 odst. 2 ObčZ si strany smějí domluvit delší než šedesátidenní splatnost jen, není-li to vůči věřiteli hrubě nespravedlivé. Tak tomu bude zvláště v situaci slabšího věřitele (dodavatele zboží či služeb) a silného dlužníka (odběratele), který hřeší na svou vyjednávací pozici. Lze připomenout jen praktiky maloobchodních řetězců vůči svým dodavatelům, jejichž hospodářská síla je nesouměřitelná. Zrovna v těchto vztazích však často nebude třeba aplikovat § 1963 odst. 2 ObčZ. Ochranu dodavatelů zemědělských a potravinářských výrobků před odběrateli s tzv. významnou tržní silou účinněji zabezpečuje zákon č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle. Oproti obecné úpravě v občanském zákoníku dál zkracuje nejdelší přípustnou dobu splatnosti kupní ceny tak, že nesmí překročit 30 dní ode dne doručení faktury [§ 3a písm. a) zákona o významné tržní síle], a strany (bez ohledu na další okolnosti) nesmějí ujednat jinak [§ 4 odst. 2 písm. f) zákona o významné tržní síle]. Podobně přísnější je občanský zákoník na veřejnoprávní korporace (stát, obec, kraj apod.), dluží-li podnikatelům za zboží či službu, které odebraly. Ve vztazích s nimi lze již i delší než třicetidenní splatnost domluvit jen, odůvodňuje-li to povaha závazku. Ani takto prodloužená splatnost však za žádných okolností nesmí překročit šedesát dnů (§ 1963 odst. 2 ObčZ). K tomu je nicméně nutno dodat, že směrnice 2011/7/EU pro oba typy vztahů pamatuje na možnost domluvit si ohledně ceny zboží či služeb, na něž dopadá, splátkový kalendář, aniž tím dojde k jejímu porušení (viz čl. 5 směrnice 2011/7/EU). V českém právu se tato možnost promítla v § 1966 ObčZ.

Lze dodat, že poruší-li strany zákaz delší splatnosti stanovený v § 1963 odst. 2 ObčZ, může se věřitel dovolat neúčinnosti ujednání (§ 1964 odst. 1 ObčZ). Obdobně jako v případě relativní neplatnosti to znamená, že dokud se věřitel neúčinnosti nedovolá, ujednání je třeba posoudit jako účinné, třebaže odporuje zákonu (srov. obdobně § 586 odst. 2 ObčZ). Využije-li však věřitel svého práva a neúčinnosti se dovolá, použijí se namísto závadného ujednání ustanovení zákona, tedy úprava třicetidenní

splatnosti dle § 1963 odst. 1 ObčZ, ledaže soud rozhodne v zájmu spravedlivého řešení jinak (§ 1964 odst. 3 ObčZ).

Zbývá dořešit otázku, odkdy ve vztahu ke splatnosti stanovené v § 1963 odst. 1 ObčZ poběží věřiteli promlčecí lhůta. Domnívám se, že přinejmenším z části bude třeba tuto splatnost posoudit jako zákonem stanovenou (§ 1958 odst. 1 ObčZ) a běh promlčecí lhůty odvíjet od ní. Tak tomu bude zvláště tehdy, prosadí-li se varianta splatnosti po třiceti dnech od dodání zboží či služby, bez ohledu na výzvu věřitele. Složitější bude posouzení, bude-li splatnost dle § 1963 odst. 1 ObčZ záviset na výzvě věřitele (faktuře), tedy převáží-li varianta, že dluh dospěje třicet dnů od doručení takové výzvy dlužníkovi. Promlčecí lhůtu v tomto případě bych z opatrnosti doporučil počítat již od okamžiku, kdy věřitel mohl výzvou splatnost přivodit, s připočtením třiceti dnů, po jejichž uplynutí by nastala. Již tehdy by soudy mohly mít podmínku § 619 ObčZ za splněnou, když již tehdy mohlo být právo uplatněno poprvé. V postatě tedy půjde znovu o třicet dnů od dodání zboží či služby.

8 Význam odlišného údaje o splatnosti na faktuře

V praxi dochází k tomu, že údaj o lhůtě splatnosti, který věřitel uvede na faktuře, nekoresponduje s tím, jež strany sjednaly anebo který (při absenci takového ujednání v jejich smlouvě) stanoví zákon. Podnikatel kupříkladu dodá jinému podnikateli zboží či službu a (aniž si s ním cokoliv ujedná) na faktuře uvede patnáctidenní splatnost. Je zřejmé, že faktura coby jednostranné právní jednání věřitele nemůže sama o sobě zkrátit lhůtu splatnosti oproti té, na které se strany dohodly nebo která plyne ze zákona. Na zkrácení sjednané či zákonné splatnosti by se strany musely domluvit. V opačném případě platí jejich ujednání či splatnost stanovená zákonem, aniž na tom údaj na faktuře cokoliv změní. Viz k tomu například závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 32/2010 či 33 Cdo 4160/2010. V naznačeném případě proto postačí, uhradí-li podnikatel zboží či službu, jež odebral, jinému podnikateli v zákonné třicetidenní splatnosti dle § 1963 odst. 1 ObčZ. Teprve po jejím uplynutí nastane prodloužení.

Jak ale řešit situaci opačnou? Jestliže strany nedohodly nic jiného a nejde o případ ani dle § 1963 odst. 1, ani § 2079 odst. 1 ObčZ, odvíjí se splatnost pohledávky od výzvy věřitele (faktury). Dle zákona (§ 1958 odst. 2 ObčZ) má dlužník povinnost plnit bez zbytečného odkladu po obdržení takové výzvy. Exaktní určení této lhůty je pro praxi obtížné. Věřitelé proto nezřídka volí řešení, kdy na faktuře raději uvedou údaj přesnější. Dlužníka například i v tomto případě vyzvou, aby dluh zaplatil do patnácti či více dní. Má takto jednostranné určení význam? Dle teorie i judikatury ano, pokud výsledkem je lhůta delší, než která by odpovídala zákonu. Tak tomu zpravidla bude i v naznačeném příkladu.

Lhůta bez zbytečného odkladu se sice odvíjí od okolností konkrétního případu, v teorii i praxi se nicméně chápe jako velice krátká, nastupující v podstatě okamžitě. V rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 2484/2012 Nejvyšší soud kupřikladu uzavřel (a odkázal na četná další rozhodnutí z minulosti): „Z časového určení ‚bez zbytečného odkladu‘ je třeba dovodit, že jde o velmi krátkou lhůtu, již je míněno bezodkladné, neprodlené, bezprostřední či okamžité jednání směřující ke splnění povinnosti či k učinění právního úkonu či jiného projevu vůle, přičemž doba trvání lhůty bude záviset na okolnostech konkrétního případu.“ Podobně v jeho novějším rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 2970/2013 lze číst: „Zásadně jde o lhůtu v řádu dnů, maximálně týdnů, v co nejkratším časovém úseku, přičemž v praxi je nutno tento pojem vykládat podle konkrétního případu v závislosti od účelu, který chce zákonodárce konkrétním ustanovením za pomoci takto určené lhůty dosáhnout.“

Určí-li tedy věřitel dlužníku na faktuře splatnost v trvání patnácti či více dnů, zpravidla mu ji oproti zákonu prodlouží, když lhůta bez zbytečného odkladu by vesměs uplynula dříve. V jakém čase je potom dlužník povinen plnit, kdy nastává splatnost jeho dluhu, kdy prodlení? Teorie i judikatura ještě za účinnosti starého práva dovodily, že určí-li věřitel lhůtu delší než zákonnou, prosadí se. Splatnost nastane v souladu s údajem na faktuře a teprve po jejím uplynutí se dlužník dostane do prodlení. Viz zvláště závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 978/2003: „Věřitel, který požaduje plnění, může současně uvést ve své výzvě určitou dobu, pozdější než jaká by odpovídala lhůtě bez zbytečného odkladu, popřípadě stanovit pro splnění určitou lhůtu. Dlužník v takovém případě nebude v prodlení, když splní v udané době, popřípadě do konce dané lhůty. Toto pravidlo platí pro všechny závazky, tedy i pro ty, které nevznikly ze smlouvy, typicky jde o závazky z porušení práva (srov. Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol.: *Obchodní zákoník. Komentář*. 8. vydání, Praha, C. H. Beck 2003, strana 1028). Z uvedené vyplývá, že ustanovení § 340 odst. 2 obch. zák. dává věřiteli možnost určit dobu splatnosti závazku jinou než bez zbytečného odkladu, a to delší dobu splatnosti (např. čtrnáctidenní). Lhůta bez zbytečného odkladu tak platí v případě, kdy oprávněný neurčil lhůtu jinou.“ Třebaže se tyto závěry vztahují ještě k dikci § 340 odst. 2 ObchZ, nepochybně se prosadí i při výkladu § 1958 odst. 2 ObčZ, když formulace obou ustanovení je prakticky totožná. Lze nicméně připomenout, že na počátek běhu promlčecí lhůty věřitelovo jednostranné oddálení splatnosti nebude mít vliv. Je tomu tak proto, že v režimu § 1958 odst. 2 ObčZ se věřitelovo právo nepromlčuje od splatnosti, nýbrž ode dne, kdy věřitel splatnost mohl přivodit, tedy zásadně od svého vzniku (viz výše). Pro počátek běhu promlčecí

lhůty je tak nakonec nerozhodné, kdy tato splatnost nastala a o kolik ji věřitel oproti zákonu jednostranně prodloužil.

9 Splatnost zásadně jen ve všední den

K předchozímu výkladu, který se týká splatnosti, stojí za zmínku, že nové právo v rámci pravidel o počítání času rozděluje časové úseky na „lhůty“ na jedné straně a „doby“ na straně druhé. Lhůty stanoví pro právní jednání, tedy projevy vůle, jimiž jednající působí právní následky. Doby plynou do značné míry nezávisle na vůli. Rozdíl spočívá v tom, že lhůta neskončí v sobotu, v neděli nebo ve svátek. Případl-li by její poslední den na některý z těchto dnů, posune se na nejbližší následující den pracovní (§ 607 ObčZ). Dob se toto pravidlo netýká. Důvod je patrný. Subjektům, které mají ve lhůtě jednat, zákon garantuje, že v poslední den toho budou schopni. Budou otevřené pošty, podatelny soudu, banky, adresáti takových právních jednání budou k zastížení ve svých sídlech či místech podnikání apod. U doby nic takového není potřeba. Jejím uplynutím subjekt stejně nezabrání. Nevadí tudíž, uplyne-li třeba v sobotu. Terminologicky proto na jedné straně „lhůta“ promlčecí, reklamační či akceptační (pro přijetí nabídky smlouvy) a na straně druhé „doba“ určitá, výpovědní či záruční.

Text zákona bohužel není jednoznačný, pokud jde o charakter vymezení času plnění. Máme hovořit o „lhůtě“, nebo „době“ splatnosti? Domnívám se, že lhůtě. Judikatura ke starému právu dovodila, že také plnění je dlužníkovým právním jednáním. Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 959/2008. Právo by dlužníkovi mělo zabezpečit, aby také v poslední den času pro řádné plnění, než nastane jeho prodlení a prosadí se důsledky s ním spojené, měl k dispozici potřebnou infrastrukturu pro své soluční jednání (tedy jednání směřující k zániku závazku splněním). Že poslední den lhůty k plnění nepřipadne na sobotu, neděli nebo svátek, vícekrát potvrdil i náš Nejvyšší soud. Viz např. jeho rozhodnutí sp. zn. 23 Cdo 932/2009. Váže se sice ke starému právu, které při počítání času oba typy časových úseků nerozlišovalo. Přesto mám za to, že stejně bude nutno věc posoudit i v kontextu práva nového. Nic nenaznačuje, že v charakteru této lhůty zákonodárce zamýšlel posun. Ba naopak. Tím, že deklaroval obecný záměr vrátit, resp. přiblížit nové právo k obecnému zákoníku občanskému (ABGB), který u nás platil do konce roku 1950, a částečně též k právu německému, lze jen podpořit závěr, k němuž dospívám. O tom, že splatnost nenastane v sobotu, neděli či ve svátek, se u nás za účinnosti ABGB nepochybovalo¹⁹, stejné pojetí se v Rakousku prosazuje dodnes a totéž platí pro právo německé²⁰.

¹⁹ Viz např. prof. Sedláček in ROUČEK, František, Jaromír SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV., V. Linhart, Praha, 1937, s. 258.

²⁰ Viz v rakouském právu § 903 ABGB a výklad k němu, v německém jednoznačně již text § 193 BGB.

K tomu je ovšem nutno dodat, že uváděné pravidlo je dispozitivní. Použije se jen, nedomluví-li strany něco jiného. Pokud jim nevyhovuje, že splatnost případně vždy jen na pracovní den, mohou do smlouvy zahrnout ujednání, dle kterého posledním dnem určeného času plnění bude i sobota, neděle nebo státem uznaný svátek. Jen z toho, že čas plnění vymezi konkrétním termínem, však dle mého názoru na takovou dohodu zpravidla usuzovat nepůjde, zvláště bude-li se jednat o opakovaná plnění (splatnost nájemného kupříkladu vždy k 15. dnu následujícího měsíce). Jinak bude třeba posoudit, sjednají-li strany tzv. fixní termín plnění ve smyslu § 1980 odst. 1 ObčZ. Dle tohoto ustanovení, byla-li ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a vyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít zájem na opožděném plnění, zaniká závazek počátkem prodlení dlužníka, ledaže věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámí, že na splnění smlouvy trvá. Je logické, že takto sjednaný čas plnění se na následující pracovní den posouvat nebude, i kdyby měl připadnout na sobotu, neděli či státem uznaný svátek. Zákodárce v tomto kontextu správně použil pojem „*presná doba plnění*“.

10 Promlčení práva na úrok z prodlení, úrok a smluvní pokutu

K počátku promlčecí lhůty ohledně práva na úrok, úrok z prodlení či smluvní pokutu zákon nestanoví zvláštní pravidlo. Bude tak třeba vyjít z obecné úpravy a přihlídnout k judikatuře, která se ustálila k dřívější úpravě, jež tyto otázky speciálně (až na výjimku v § 393 odst. 1 ObchZ, která se v obchodním právu týkala práv vzniklých z porušení povinnosti) také neřešila. Nepochybně i u těchto práv lze promlčecí lhůtu počítat ode dne, kdy mohla být poprvé uplatněna. Jelikož účastníci si splatnost takových práv zpravidla nesjednávají, může je věřitel učinit splatnými ihned po jejich vzniku. Z hlediska počátku promlčecí lhůty je tudíž stěžejní právě okamžik jejich vzniku.

Pokud jde o úrok z prodlení, Nejvyšší soud dovodil, že právo na něj nevzniká věřiteli znovu za každé období, k němuž se vztahuje zákonná či sjednaná sazba takového úroku z prodlení (tedy kupříkladu za každý rok, měsíc, týden či den prodlení). Právo na úrok z prodlení jako by věřiteli vznikalo jediné – v první den prodlení a s narůstajícím prodlením se jen zvětšoval jeho obsah. V procesní rovině se to projevuje tím, že soud může věřiteli úrok z prodlení přiznat i do budoucna, za dobu po vydání rozhodnutí. Ve výroku uloží dlužníku povinnost uhradit věřiteli tento úrok ve stanovené sazbě až do okamžiku zaplacení jistiny, o němž přitom v době vydání rozhodnutí nemůže být známo, kdy nastane. Právo na úrok z prodlení se věřiteli při tomto pojetí promlčuje „jako celek“, tedy i za období třeba jen těsně předcházející promlčení, v obecné promlčecí lhůtě, která běží od prvního dne

dlužníkovy prodlení. Viz k tomu zvláště závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 681/2006. Týkaly se sice ještě výkladu speciálního pravidla obsaženého v § 393 odst. 1 ObchZ, dle kterého se práva z porušení povinnosti v obchodním právu promlčovala ode dne, kdy porušení nastalo. Jejich argumentace ale byla do značné míry obecná a tak ji Nejvyšší soud vztáhnul i na obecné právo občanské, které podobné pravidlo neznalo. Viz rozhodnutí jeho dokonce velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 4291/2009. Není pochyb, že na nich Nejvyšší soud setrvá i v poměrech nového práva.

Právo na úrok má jiný charakter. Úrok představuje odměnu za přenechání peněz k užívání dlužníku, jakoby svého druhu (přeneseně řečeno) „nájemné“. Právo na něj tak věřiteli nevzniká na počátku vztahu najednou, za celý čas takového užívání. Věřitel nemůže právo na úrok za celou dobu tohoto užívání hned na počátku úspěšně zažalovat, resp. soud mu je nemůže přiznat do budoucna. Za každé období, za které strany úrok sjednaly, věřiteli vzniká nové právo na úrok a od svého vzniku se samostatně i promlčuje. Délka tohoto období a z ní se podávající frekvence a okamžik vzniku práva na úrok je věcí dohody stran. Není-li jí, stanoví zákon, že sazba úroku se mění jako roční (§ 1803 ObčZ) a úrok se platí spolu s jistinou, je-li splatná méně než za rok, jinak (u jistin splatných později než za rok) ročně pozadu (§ 1805 odst. 1 ObčZ). Na sklonku každého takového roku tak věřiteli vznikne právo na úrok za uplynulé období a od tohoto okamžiku se bude i promlčovat. Nejde přitom o konec roku kalendářního, nýbrž toho, který uplynul od poskytnutí úročené částky dlužníkovy. Z tohoto pojetí vyšel Nejvyšší soud například ve svém rozhodnutí sp. zn. 32 Odo 466/2004.

Podobně jako na úrok judikatura nahlíží na právo na smluvní pokutu. Snad jen s tím rozdílem, že je (na rozdíl od úroku a úroku z prodlení) neřadí do kategorie příslušenství pohledávky. Právo na smluvní pokutu věřiteli vzniká jako samostatná pohledávka (podobně jako třeba právo na náhradu škody) vždy znovu za každé období, za něž si je s dlužníkem sjednal a po které trvalo dlužníkovy porušování určené povinnosti. Dohodly-li tak strany pokutu tisíc korun za každý den dlužníkovy prodlení, věřiteli vzniká každý další den trvajících prodlení nové právo na úhradu tisícikoruny. Od tohoto okamžiku se i promlčuje. Žaloba na zaplacení pokuty za sto dnů takového prodlení (tedy na úhradu sto tisíce korun) tak vlastně sestává z požadavku na úhradu stovky pohledávek ve výši jednoho tisíce korun. Viz například závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 847/2001.

Nejvyšší soud také postupně vyjasnil, že zmíněná práva lze věřiteli přiznat jen do okamžiku, než se promlčí jistina. Jakmile dojde k promlčení jistiny a dlužník promlčení namítne, vztahuje se promlčení automaticky ke každému dalšímu úroku z prodlení, úroku, ale i smluvní pokutě, na něž by věřitel měl mít právo po tomto okamžiku.

Jinými slovy – promlčená jistina plodí již jen promlčené plody. Složitější je odpověď na otázku, co s právy na úrok z prodlení, úrok a smluvní pokutu, která vznikla, resp. za období (v případě úroku z prodlení) před promlčením jistiny. Z judikatury Nejvyššího soudu se podává, že jich se promlčení jistiny nedotkne. Soud je věřiteli přiznává, pokud je zažaluje dříve, než se sama promlčí. Jinými slovy – i když věřitel nebude úspěšný s žalobou na zaplacení jistiny, neboť dlužník namítne promlčení této pohledávky, a tím automaticky zboří i věřitelův požadavek na úrok z prodlení, úrok či smluvní pokutu za období po promlčení jistiny, soud věřiteli může přiznat alespoň právo na úrok z prodlení a tím spíše úrok a smluvní pokutu za dobu před tím, pokud před podáním žaloby nedošlo i k promlčení těchto práv. K důsledkům promlčení práva na jistinu pro právo na úrok z prodlení, úrok i smluvní pokutu na jedné straně za období po promlčení jistiny a na straně druhé před ním, viz zvláště rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4179/2007 či 23 Cdo 2580/2009 (pokud jde o právo na úrok z prodlení), sp. zn. 32 Cdo 466/2004 či 23 Cdo 4234/2008 (ve vztahu k právu na úrok) a sp. zn. 32 Cdo 2480/2007 (co se týče práva na smluvní pokutu).

Mohlo by se zdát jako nepředstavitelné, že v době promlčení jistiny ještě nebude promlčeno právo na úrok z prodlení (jako celek) za období před promlčením jistiny. Jelikož toto právo se (jako celek) promlčuje od prvního dne prodlení, zpravidla se s jistinou promlčí také. Nemusí tomu tak ale být vždy. Jednak mohou nastat případy, v nichž se promlčecí lhůta zastaví či přetrhne právě jen ve vztahu k právu na úrok z prodlení, a ne i jistině. Dlužník třeba uzná jen dluh na úroku z prodlení a ne jistinu, nebo dluh na úroku z prodlení uzná později než jistinu, tím pádem se rozejde počátek promlčecí lhůty u jistiny a práva na úrok z prodlení. Případně strany budou jednat pouze o právu na úrok z prodlení, nikoliv též jistině, zastaví tak běh promlčecí lhůty jen ve vztahu k němu, apod. Především je ale nutno si uvědomit, že jistina se často promlčuje bez ohledu na svou splatnost, a tak i prodlení dlužníka. Viz jen shora popsané případy splatnosti na výzvu věřitele. Jak vysvětleno výše, pohledávka se v těchto případech promlčuje ode dne, kdy věřitel mohl splatnost přivodit. Dokud tak neučinil, jistina se mu již

promlčuje, splatná však není, dlužník tudíž s jejím plněním neprodlévá. Teprve až věřitel jistinu zesplatní a dlužník se ocitne v prodlení s jejím placením, začne se věřiteli od prvního dne prodlení promlčovat právo na úrok z prodlení. V době promlčení jistiny tudíž právo na úrok z prodlení promlčeno zdaleka být nemusí.

K předestřeným závěrům je však nutno připojit důležité upozornění. Z citovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu se sice jasně podávají a jsou argumentačně podloženy i obhajitelné. Přesto je třeba vyjádřit pochybnost, nakolik jsou dlouhodobě udržitelné a zda se od nich judikatura časem neodkloní. V tradičních jurisdikcích by takto neobstály. Již v naší předválečné literatuře se zdůrazňovalo, že jistina a vedlejší práva z ní (příslušenství, právo na smluvní pokutu) se promlčují samostatně a může se stát, že vedlejší se promlčí dříve. Naši předkové však nepřipouštěli opak, tedy aby (jakákoliv) vedlejší práva „přežila“ promlčení jistiny²¹. Důvod je nasnadě a souvisí se smyslem a účelem promlčení. Promlčení jistiny má (zjednodušeně řečeno a krom jiného) chránit dlužníka před tím, aby u soudu musel cokoliv tvrdit a prokazovat, co se týká promlčené jistiny. Po uplynutí promlčecí lhůty může zapomenout, zda, kdy a kolik věřiteli dlužil, jakož i zda, kdy a kolik mu z toho hradil, může ztratit či vyhodit doklady o tom, zkrátka pustit celou věc z hlavy. Všechny případné obrany, které by u soudu jinak uplatnil proti věřitelově žalobě, může nahradit jedinou a nejsilnější – námitkou promlčení. Tento význam promlčení proklamuje a ctí i náš Nejvyšší soud²². Připustíme-li, aby se soud vzdor promlčené jistině zabýval právem věřitele na úrok z prodlení za dobu před promlčením jistiny, a stejně tak na úrok či smluvní pokutu za toto období, stejně dlužníka v konečném důsledku nutíme, aby kauzu podržel v paměti a zachoval k ní i všechny doklady a obrany. Tedy v podstatě, aby promlčení jistiny nakonec vlastně ignoroval. V rámci posuzování oprávněnosti věřitelova požadavku na zaplacení úroků, smluvních pokut a úroků z prodlení soud – třeba jen prejudiciálně – stejně bude posuzovat existenci promlčené jistiny a její výši, i k žalobě podané po jejím promlčení. Pokud by dlužník neměl k dispozici obrany proti jistině, námitkou promlčení by se sice ubránil věřitelově požadavku na úhradu jistiny, ne však (třeba i neoprávněným) nárokům na zaplacení příslušenství či smluvní pokuty před

²¹ Za všechny viz např. prof. J. Sedláček in ROUČEK, František, Jaromír SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl VI., V. Linhart, Praha, 1937, s. 488 a 489: „Promlčením práva samozřejmě zaniká právo na později dospívající opětuující se (dílní) plnění, ale zanikají také nároky na již dospělá (nevybraná) dílní plnění, i když tato dílní plnění sama nejsou promlčena. Tudíž právo na opakující se plnění může promlčením zaniknout později nežli nárok na dílní plnění, ale nikoli naopak.“

²² Z poslední doby viz například závěry jeho rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 3515/2015: „Podle obecné právní teorie je účelem promlčení jednak stimulovat věřitele ke včasnému vykonání svého subjektivního občanského práva (v oblasti závazkového práva pohledávky), aby věřitelé příliš neodkládali vynucení svého subjektivního občanského práva (*vigilantibus iura scripta sunt*), jednak čelit tomu, aby dlužníci nebyli ohledně svých právních povinností (dluhů) vystaveni po časově neurčitou dobu donucujícímu zákroku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení čelí v souladu s požadavkem právní jistoty existenci dlouhodobě sporných občanských subjektivních práv a jim odpovídajících právních povinností. Ty totiž jsou – zejména pokud jde o jejich dokazování po uplynutí delší doby – vždy spjaty s určitou sporností a neurčitostí (konkrétně jde o spornost, zda subjektivní občanské právo již mezitím nezankulo splněním, započtením atd.) a dokonce i s případnými složitými soudními spory.“

tímto datem. Ve výsledku přitom může jít o částky i vyšší, než kolik činí jistina. Účelu promlčení tak, myslím, lépe vyhovuje naznačený přístup tradiční. V Rakousku se prosazuje dodnes²³, stejně tak v Německu (až na výjimku, která se týká smluvních úroků)²⁴ a jako optimální řešení pronikl také do návrhu unijního společného referenčního rámce²⁵, který v maximální možné míře zobecňuje principy a pravidla společná všem nebo alespoň drtivé většině národních úprav členských států.

11 Pozor na relativní samostatnost jednotlivých pohledávek, resp. jejich složek

Již z provedeného výkladu je zřejmé, že pro účely promlčení jsou jednotlivé složky pohledávky relativně samostatné. Zvláště se promlčuje jistina, zvláště její příslušenství, a to jinak, pokud jde o právo na úrok z prodlení, jinak, jde-li o právo na úrok, a zcela stranou stojí právo na smluvní pokutu, které tvoří dokonce samostatnou jistinu (s případně vlastním příslušenstvím). Promlčecí lhůta u každého z těchto práv běží od jiného okamžiku a ve vlastním režimu. Stavění či přetržení jedné z nich zásadně neovlivní běh ostatních.

Tak uzná-li dlužník pouze jistinu a nezahrne do uznávacího prohlášení také konkrétní údaje o příslušenství, přetrhne běh promlčecí lhůty (tj. začne běžet nová desetiletá – viz níže) jen ohledně jistiny, nikoliv však příslušenství. Právo na úrok či úrok z prodlení se věřiteli bude promlčovat ve stejné lhůtě jako dosud. Viz k tomu například závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 3029/2011: „Neplatí přitom, že uzná-li dlužník jistinu dluhu, automaticky tím uznává i jeho příslušenství. Jelikož úroky z prodlení jsou podle § 121 odst. 3 obč. zák. příslušenstvím (jsou věci v právním smyslu), je nepochybné, že pouhá identifikace jistiny v uznání dluhu podle § 558 obč. zák. nemůže být považována za uznání dluhu i v rozsahu jeho příslušenství (úroků z prodlení) přes možnou námitku, že příslušenství pohledávky sdílí její osud.“ Je to i logické. Podmínkou platného uznání je vymezení důvodu i výše uznávaného dluhu (§ 2053 ObčZ). Jestliže dlužník v uznání příslušenství nezminí, sotva by tato podmínka mohla být ve vztahu k němu splněna. Totéž by platilo, kdyby dlužník příslušenství uznal příliš obecně (např. slovy „uznávám včetně příslušenství“, aniž by je vymezil

alespoň sazbou a okamžikem, odkdy se prosadí). A naopak. Jak rovněž zmíněno výše, není pochyb o tom, že dlužník může uznat jen svůj dluh na příslušenství (či jeho části) a tím přivodit běh nové promlčecí lhůty jen ve vztahu k němu, aniž by se to dotklo běhu promlčecí lhůty u jistiny. Viz k tomu opět třeba z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2421/2009: „Byť jsou úroky z prodlení příslušenstvím pohledávky, neznamená to, že jsou neoddělitelně spjaty s pohledávkou. Jsou samostatným hmotněprávním nárokem, samostatně uplatnitelným a disponovatelným, ve vztahu k pohledávce jsou nárokem akcesorickým. Není proto správný názor, podle něhož má-li se právní úkon týkat úroků, musí se týkat pohledávky, jejímž jsou příslušenstvím. Úroky lze samostatně uznat a započíst, aniž by zároveň musela být uznána a započtena jistina, a mohou být i smluvně převedeny na jiného.“

Totéž se týká stavení promlčecích lhůt. Podá-li věřitel žalobu jen na zaplacení jistiny a nepožaduje-li v ní rovnou i úhradu příslušenství, zastaví doručením žaloby soudu běh promlčecí lhůty pouze ve vztahu k jistině. Promlčecí lhůty, které se týkají jeho práva na příslušenství, běží dál. Bude-li věřitel požadovat v řízení úhradu příslušenství až po jejich uplynutí, soud mu je k dlužníkově námitce nepřizná. Že si takto neopatrně věřitelé v praxi počínají, dokládá judikatura. Z poslední doby lze poukázat třeba na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 5214/2014: „Právo na úroky, i když jsou příslušenstvím pohledávky, je relativně samostatným právem, které oprávněný může (ale také nemusí) současně uplatnit s jistinou. [...] Bylo-li proto v předmětném soudním řízení žalobou podanou dne 10. října 2001 žalobci uplatněno pouze právo na zaplacení jistiny, nepřestala dle § 402 obch. zák. běžet promlčecí doba u práva na úroky z prodlení.“ Na rozdíl od specifikace příslušenství v uznání dluhu (viz výše) jsou nicméně soudy benevolentní v tom, že v případě žaloby se spokojí s tím, požaduje-li věřitel příslušenství alespoň obecně. Již tím zastaví běh promlčecí lhůty ve vztahu k jeho složkám. Konkretizovat je postačí v průběhu řízení. Viz například závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2041/2008: „Učinila-li žalobkyně předmětem řízení částku 10.000.000,- Kč a dále „příslušenství“ této pohledávky, [...] lze takový úkon (žalobu ze dne 13. 6. 2000) považovat ve smyslu § 402 obch. zák. za uplatnění práva na zaplacení úroků z prodlení, mající za následek stavení běhu promlčecí doby, přestože procesním předpisům odpovídající úpravu petitu a doplnění skutkových tvrzení (§ 79 odst. 1 o. s. ř.) provedla žalobkyně až následným podáním.“

²³ Viz např. P. Vollmaier in op. cit. sub 3 výše, s. 43 a znovu 260.

²⁴ Viz výslovně § 217 BGB a k tomu např. H. Grothe in op. cit. sub 5 výše, s. 2224.

²⁵ Viz výslovné pravidlo čl. III.–7:502 (Effect on ancillary rights): „The period of prescription for a right to payment of interest, and other rights of an ancillary nature, expires not later than the period for the principal right.“ A k tomu výmluvný autentický komentář autorů pravidla, předních civilistů z jednotlivých členských zemí: „Prescription occurs to prevent litigation about stale rights, both in the public interest and in order to protect the debtor. This policy would be undermined if the creditor could still sue the debtor for interest that may have become due on a right for which the period of prescription has run out; for the debtor, in order to mount a defence, might then be forced to go into the merits of the principal right itself. The same considerations apply to other rights of an ancillary nature, such as those for emoluments and costs. Hence the need for a rule that such rights prescribe with the principal claim, even if the prescription period applicable to them has not yet expired.“

Popsaná pravidla se shodně prosadí i na různé části pohledávky, ať již půjde o část jistiny, práva na úrok z prodlení, úrok či smluvní pokutu. Běh promlčecích lhůt se může rozejít i jen u nich. Uzná-li například dlužník polovinu svého dluhu, založí tím běh nové desetileté promlčecí lhůty ohledně uznané části; zbytek dluhu se bude promlčovat v původní lhůtě. Chce-li se jej věřitel úspěšně domoci u soudu, musí jej zažalovat v ní. Nový občanský zákoník sice nepřevzal znění druhé věty v § 407 odst. 1 ObchZ, který výslovně stanovil, že týká-li se uznání pouze části závazku, běží nová promlčecí lhůta ohledně této části. To nic nemění na tom, že pravidlo se prosadí i bez takové zmínky. Starý občanský zákoník je také neformuloval, a přesto je Nejvyšší soud na obecné právo občanské výkladem vztáhnul. Viz k tomu například závěry jeho rozhodnutí sp. zn. 2 Cdon 1929/97 (publikovaného v časopise Soudní judikatura č. 12/99 pod č. SJ 122/99): „*Jestliže dlužník písemně uznal právo co do důvodu, avšak jen do určité (částečné) výše, nastanou účinky uznání dluhu jen do uznané výše; ohledně zbytku práva pokračuje původní promlčecí doba.*“ Nepochybují, že se použijí i v poměrech nového občanského zákoníku. Podobně, podá-li věřitel žalobu před uplynutím promlčecí lhůty jen na část promlčované pohledávky, zastaví tím běh této lhůty jen ve vztahu k žalované části. Zbytek pohledávky se promlčí v původní lhůtě, nerozšíří-li věřitel žalobu dříve i na ni.

Nejistotu v praxi působí otázka právního režimu pohledávky za více solidárními dlužníky. Jaké má účinky z hlediska běhu promlčecí lhůty, uzná-li dluh jen jeden z nich? Přetrhne běh promlčecí lhůty také vůči ostatním, nebo jen vůči sobě, tj. ostatním poběží lhůty původní? Podobně, co když věřitel podá žalobu jen na jednoho ze solidárních dlužníků? Zastaví běh promlčecí lhůty vůči všem? Řešení bude třeba hledat v odpovědi na otázku, kolik má v daném případě věřitel pohledávek. Jednu za všemi solidárními dlužníky? Nebo tolik, kolik je dlužníků? V různých časech se na našem území prosazovala rozdílná pojetí, mezi nimi i koncepce jediného dluhu / jediné pohledávky, kterou v období socialistického práva razil prof. V. Knapp, jeden z našich vůbec největších civilistů. Většina soudobé nauky, především však Nejvyšší soud ji nicméně odmítl a postavily proti ní koncepci plurality pohledávek za solidárními dlužníky. V rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 1162/2006 Nejvyšší soud doslova uzavřel (a obsáhle argumentoval): „*V případě pasivní solidarity proto existuje tolik právních vztahů, kolik je dlužníků (opačný názor, dle něhož jde pouze o jediný právní vztah s pluralitou subjektů, vyslovil V. Knapp v práci citované výše).*“ V posuzovaném případě řešil otázku, zda může věřitel pohledávku za více solidárními dlužníky postoupit tak, že z postupníka učiní věřitele

jen některých z těchto dlužníků a zbylé si ponechá. Na podkladě uvedeného závěru ji zodpověděl kladně. Rozhodnutí ji však svým významem přesahuje, když staví najisto koncepci solidárního dluhu. Systém plurality pohledávek za solidárními dlužníky se nepochybně prosadí i v poměrech nového občanského zákoníku. Vycházel z něj již obecný zákoník občanský. V tehdejší odborné literatuře²⁶ se nepochybovalo (a totéž se dodnes prosazuje v rakouské odborné literatuře²⁷ i judikatuře²⁸), že vůči každému solidárnímu dlužníku běží samostatná promlčecí lhůta. Dojde-li k jejímu přetržení či stavení, týká se to jen dotčeného dlužníka. Na běh promlčecích lhůt vůči ostatním dlužníkům taková událost vliv nemá, leda by i vůči nim byly splněny předpoklady přetržení či stavení. Vzdor výchozí solidaritě dluhu se tak může stát, že vůči některému ze solidárních dlužníků se věřiteli pohledávka promlčí a vůči jiným ne.

12 Přetržení promlčecí lhůty

Přetržení promlčecí lhůty znamená, že bez ohledu na to, kolik ještě zbývalo z jejího běhu, začne běžet od počátku, a zpravidla delší, než činila původně. K přetržení v novém právu (podobně jako před rokem 2014) předně dojde, přizná-li právo věřiteli orgán veřejné moci, typicky soud. Pravomocné rozhodnutí založí novou desetiletou promlčecí lhůtu ode dne, kdy dle rozhodnutí mělo být plněno (§ 640, § 653 odst. 2 ObčZ).

Stejně účinky má, uzná-li dlužník svůj dluh (§ 639, § 653 odst. 1 ObčZ). Tím založí běh nové desetileté promlčecí lhůty, jako tomu bylo ve starém právu občanském. Přitom je nerozhodné, kolik činila lhůta původní, zda rok, tři, rovněž deset či dokonce více (například mezních patnáct let na základě dohody stran – § 630 odst. 1 ObčZ). Určí-li dlužník v uznání lhůtu, do které splní, poběží nová promlčecí lhůta od posledního dne takto avizované splatnosti. Jestliže dluh uzná, aniž uvede, do kdy jej splní, rozeběhne se deset let „*ode dne, kdy k uznání došlo*“ (§ 639 ObčZ). To může působit nejasnost v případě, že dlužník uznání podepíše jeden den, věřiteli je však doručí jiný. V praxi se žaloby nezřídka podávají i v poslední den promlčecí lhůty. Rozdíl jediného dne tak může hrát roli. Nejvyšší soud se otázkou zabýval při výkladu obchodního zákoníku. V rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 1297/2004 na jedné straně potvrdil, že uznání je adresné právní jednání, tj. ke své účinnosti vyžaduje, aby bylo doručeno věřiteli. Z toho, že dlužník uznává existenci dluhu „*k době uznání*“ (viz § 323 odst. 1 ObchZ, ale i § 2053 ObčZ), Nejvyšší soud na straně druhé dovodil, že také počátek běhu nové promlčecí lhůty je třeba vztáhnout k tomu dni, v němž dlužník prohlášení

²⁶ Viz např. prof. J. Sedláček in op. cit. sub 19 výše, s. 228: „*Solidární závazky jsou relativně samostatny a v důsledku toho promlčuje se každý zvláště. Proto přerušení (uznáním, žalobou) a stavení promlčení působí jen in personam. Lhůty promlčení mohou být pro solidárně zavázané různé (srov. §§ 80 – 85 směn. zák.).*“

²⁷ Viz např. P. Vollmaier in op. cit. sub 3 výše, s. 42 a 43.

²⁸ Viz např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 5 Ob 167/70, 5 Ob 1088/92, 7 Ob 270/03m či 7 Ob 19/05b.

činí: „[...] rozumí-li se dobou uznání ve smyslu ustanovení § 323 odst. 1 obch. zák. doba vyhotovení písemného uznání závazku dlužníkem, pak neexistuje žádný rozumný důvod, pro který by při respektování zásad popsanych v předchozím odstavci, měl být pojem obsažený v ustanovení § 407 odst. 1 obch. zák. (od tohoto uznání) vyložen jinak.“ Jelikož pravidla, jimiž Nejvyšší soud argumentoval, jsou v novém občanském zákoníku formulována prakticky stejně (dikce § 323 odst. 1 ObchZ odpovídá text § 2053 ObčZ, znění § 407 odst. 1 ObchZ zase § 639 ObčZ), je třeba věřitele před závěry rozhodnutí varovat. Dokud se od nich Nejvyšší soud neodchýlí, nesmějí věřitelé počátek nové promlčecí lhůty odvíjet ode dne, kdy jim bude uznání doručeno, nýbrž kdy je dlužník podepsal.

Nový občanský zákoník zvlášť upravuje situaci, v níž dlužník uzná dluh již promlčený. Dopadá na ni § 653 odst. 1 ObčZ. Jeho konstrukce je shodná s § 639 ObčZ o uznání dluhu dosud nepromlčeného. Také § 653 odst. 1 ObčZ tak rozlišuje mezi uznáním, ve kterém dlužník určí lhůtu, v níž zaplatí (věta druhá), a v němž tak neučiní (věta první). V prvním případě běží nová promlčecí lhůta od posledního dne avizované lhůty plnění, v druhém již ode dne, kdy k uznání došlo. Problém je v tom, že první věta v § 653 odst. 1 ObčZ výslovně nezmiňuje, že uznání založí novou desetiletou lhůtu. Pojednává jen o nové lhůtě promlčecí, aniž stanoví, jak dlouhé. Desetiletá lhůta se výslovně objevuje znovu až ve větě druhé. Jelikož obecná promlčecí lhůta činí v novém právu tři roky (§ 629 odst. 1 ObčZ), mohlo by to znamenat, že v režimu první věty v § 653 odst. 1 ObčZ založí uznání promlčeného dluhu jen tříletou promlčecí lhůtu. Takový výsledek však nedává příliš smyslu. V odborné literatuře tudíž převažuje přesvědčení, že slovo „desetiletá“ z dikce první věty jen omylem vypadlo a je třeba dovodit výkladem vazbou na druhou větu i na § 639 ObčZ²⁹. Toto stanovisko podporují. Než je však potvrdí Nejvyšší soud (stane-li se tak), lze věřitelům doporučit, aby dlužníky motivovali spíše k uznání promlčeného dluhu v režimu druhé věty § 653 odst. 1 ObčZ. Určí-li dlužník v uznání promlčeného dluhu lhůtu, v níž dluh splní (ta může činit třeba i jediný den od uznání), nevznikne pochybnost o tom, že uznání založí běh nové promlčecí lhůty v trvání deseti let od slíbeného data plnění.

Na rozdíl od starého obchodního práva se v novém občanském právu neprosazuje žádný limit, který by omezoval celkovou délku promlčecí lhůty, počítanou od okamžiku, kdy začala poprvé běžet. Podobně jako ve starém právu občanském tak dlužník může uznání libovolně opakovat a sérií uznání promlčecí lhůtu ve výsledku protáhnout třeba na padesát let. To se týká i pohledávek již pravomocně přiznaných. Viz ve starém právu závěry stanoviska

Nejvyššího soudu Cp 119/60, publikovaného ve Sbírcce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1961, na jejichž použitelnosti nové civilní právo ničeho neubralo.

Co se týče náležitostí a formy uznání dluhu, nový občanský zákoník v podstatě převzal úpravu uznání závazku ze starého obchodního zákoníku. Dikce § 2053 a 2054 ObčZ až na několik výjimek kopíruje znění § 407 ObchZ. Tím pádem bude dál využitelná literatura a judikatura, která se ustálila k tomuto ustanovení.

Dluh tak lze uzнат buď písemně (§ 2053 ObčZ), anebo jedním ze dvou konkludentních způsobů předvídaných v § 2054 ObčZ. V písemném uznání musí dlužník výslovně uzнат dluh co do důvodu a výše. Nestačí formulovat obecně („dluh uznávám co do důvodu i výše“). Důvod i výši dluhu je třeba uvést konkrétně. Judikatura ke starému právu také ustáleně vyžaduje, aby dlužník prohlášení činil právě pro účely uznání, s vědomím významu a důsledků takového projevu. Zásadně neakceptuje písemnosti, v nichž sice dlužník třeba i připustil existenci dluhu a uvedl i důvod jeho vzniku a výši, prohlášením však sledoval jiný cíl. Dluh nezamýšlel uzнат, sledoval jiný záměr. Účetní podnikatele například na žádost věřitele či jeho auditora v souvislosti s inventarizací pohledávek potvrdila, že v účetnictví eviduje určitý dluh (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 811/2004 či podobně 32 Cdo 2431/2007). Dlužník písemně požádal věřitele o posečkání s platbou či povolení splátek (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 501/2004, 32 Odo 929/2005 či 23 Cdo 16/2010) nebo neúspěšně provedl zápočet proti svému dluhu (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 317/2005, 32 Odo 1400/2004 či 23 Cdo 3549/2007) apod. Část právní vědy tato rozhodnutí přijala s rozpaky³⁰. Je pravdou, že za účinnosti obecného občanského zákoníku (ABGB) u nás se naznačené projevy dlužníka za uznání dluhu zpravidla považovaly a v prostředí rakouského práva se tak hodnotí stále³¹. Děje se tak ale v jiném kontextu právní úpravy. ABGB pro uznání nejenže nepředepsal písemnou formu. V ustanovení § 1497 ABGB dokonce výslovně připouští i jen uznání „mlčky“, tedy v podstatě libovolné konkludentní formy. Postačí, aby dlužník jakkoliv projevil, že si je vědom svého dluhu, a již tím nastolí účinky uznání. Občanský zákoník z roku 1964, obchodní zákoník i nový občanský zákoník naproti tomu stavějí na písemném uznání, tedy formalizovaném projevu dlužníkovy vůle, kterým dlužník výslovně písemně projeví, co zamýšlí, a jediné to založí právní účinek. Prohlašuje-li dlužník písemně, že žádá o splátkový kalendář či inventarizuje účetnictví, zdá se mi obtížné z toho dovozovat, že sleduje záměr dluh uzнат se všemi důsledky, které s tím zákon spojuje, tedy například založit běh nové desetileté promlčecí lhůty.

²⁹ Viz P. Tégel a D. Weinhold in op. cit. sub 7 výše, s. 1072, dále J. Lazíková a M. Števec in op. cit. sub 6 výše, s. 2278, či K. Svoboda in op. cit. sub 1 výše, s. 1633.

³⁰ Viz např. ČERNÁ, Stanislava. Může být neplatné započtení alespoň uznáním závazku? *Obchodněprávní revue*. 2/2012, s. 33 až 39.

³¹ K podrobnému přehledu, včetně odkazů na další prameny a judikaturu, viz např. P. Vollmaier in op. cit. sub 3 výše, s. 458 a násl.

Z konkludentních forem uznání upravil obchodní zákoník a po něm i nový zákoník občanský jen dvě (viz níže). Jejich výčet uzavřel a výkladem jej nelze rozšiřovat. Nepřekvapilo by mě proto, kdyby Nejvyšší soud setrval na naznačené přísné judikatuře. Z uvedených důvodů ji dokonce pokládám za věcně obhajitelnou.

Dlužník ale může dluh uznat i dvěma alternativními způsoby. Za uznání zákon předně prohlašuje placení úroků (včetně úroků z prodlení), pokud jde o částku, z níž se platí (§ 2054 odst. 1 ObčZ). Zaplatí-li dlužník úrok (nebo úrok z prodlení) z jistiny, automaticky tím ve vztahu k ní založí běh nové desetileté promlčecí lhůty. Druhý způsob zákon spatřuje v dlužníkově částečném plnění. Lze-li z okolností usoudit, že jím uznal zbytek, má i takové plnění účinky uznání zbytku (§ 2054 odst. 2 ObčZ). V posuzování splnění této podmínky v praxi ale tkví potíž, jak dokládá četná judikatura Nejvyššího soudu k § 407 odst. 3 ObchZ. Viz jen jeho rozhodnutí sp. zn. 32 Odo 956/2004, 32 Odo 987/2005, 23 Cdo 4777/2008, 23 Cdo 841/2009, 32 Cdo 1008/2009, 23 Cdo 5067/2009, 32 Cdo 786/2009, 23 Cdo 3361/2008, z poslední doby 23 Cdo 2914/2015 a četná další. Usuzovat na uznání zbytku z částečného plnění dluhu podle ní kupříkladu nelze tam, kde dlužník nejpozději při plnění části signalizuje věřiteli, že zbytek nezaplatí, dále kde plněná část dluhu má oporu v samostatné faktuře, k níž dlužník vztahuje platbu, představuje úplatu za samostatně poskytnuté plnění, apod. Na druhé straně, jestliže dlužník plní část konkrétního dluhu, v době částečného plnění nesignalizuje nesouhlas ohledně zbytku, naopak navozuje dojem, že jej uhradí, jakmile bude schopen, a teprve později (účelově) zpochybní jeho existenci, lze mít podmínky § 2054 odst. 2 ObčZ za splněné a dluh za konkludentně uznaný již částečným plněním. V každém případě ale platí, že oběma konkludentními způsoby lze uznat jen dluh nepromlčený (§ 2054 odst. 3 ObčZ). Promlčený dluh může dlužník uznat jedině písemně.

13 Stavení promlčecí lhůty

Stavení promlčení lhůty znamená, že lhůta se vinou stanovené překážky nerozeběhne nebo dočasně zastaví, dokud překážka neodpadne. Jakmile (dalšímu) běhu nic nebrání, pokračuje běžet v tom místě, v němž se zastavila. Základní překážka, která staví běh promlčecí lhůty, se v novém právu shoduje s předchozí úpravou. Nastupuje vždy, když věřitel právo v promlčecí lhůtě uplatní u orgánu veřejné moci (typicky soudu) a v takto zahájeném řízení řádně pokračuje. Podobně, pokud ohledně práva již vykonatelného (zejména bylo-li mu přiznáno pravomocným rozhodnutím) navrhne výkon rozhodnutí či nařízení exekuce (§ 648 ObčZ).

Vedle toho vymezuje nový občanský zákoník řadu dalších důvodů stavení promlčecí lhůty, jež dřívější právo neznalo. Podrobně je vymezuje v § 645 až 652 ObčZ. Promlčecí lhůta se kupříkladu zastaví na dobu, po kterou se věřiteli hrozbou brání právo uplatnit nebo po níž tak neučinil, jsa dlužníkem nebo osobou dlužníku blízkou listivě uveden v omyl (§ 650 ObčZ). Promlčecí lhůta neběží ani, dokud trvá vyšší moc, která věřiteli v posledních šesti měsících promlčecí lhůty znemožnila právo uplatnit (§ 651 ObčZ). Ve všech těchto (a dalších) případech (§ 646 až 651 ObčZ) navíc platí, že odpadne-li překážka, která běh promlčecí lhůty zastavila, a do konce lhůty by po opětovném rozeběhnutí zbývalo méně než půl roku, lhůta se prodlouží tak, aby neskončila dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet (§ 652 ObčZ). Věřitel zkrátka po odpadnutí stanovených překážek nesmí mít k dispozici méně než půlrok na nové či opětovné zvážení všech okolností, vyhledání právní pomoci, přípravu žaloby a její doručení příslušnému orgánu, apod.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat pravidlu zakotvenému v § 647 ObčZ. Promlčecí lhůtu zastaví, dojde-li k „uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka o právu nebo okolnosti, která je zakládá“. Nevyžaduje, aby se dlužník s věřitelem dohodli na samotném právu či okolnosti, která je zakládá, nýbrž na „jednání“ o nich. Není nezbytná ani písemná, ba ani výslovná dohoda. Postačí, aby dlužník i věřitel souhlasili s tím, že zkusi jednat. Smysl požadavku na „dohodu“ o jednání tkví v tom, aby stavení lhůty nastalo jedině, bude-li vůle jednat na obou stranách. Zastavení tak jedna strana nemůže druhé vnutit již tím, že ji začne zahrnovat svými návrhy. Druhý partner vždy musí – alespoň konkludentně – souhlasit, tedy projevit ochotu jednat. Pouze, učiní-li tak, lhůta přestane běžet. Věřitel napíše dlužníkovi zprávu s návrhem řešení problému jeho prodlení s placením konkrétního dluhu a pozve jej na jednání. Dlužník odpoví, že návrh promyslí a na schůzku přijde. Již doručením této odpovědi strany zahájily jednání o věřitelově právu a zastavily běh promlčecí lhůty. Stejný účinek by měla i ústní či telefonická výměna téhož obsahu. Písemná nebo elektronická komunikace má však výhodu, že zanechává hmatatelný důkaz pro případ sporu. Obdobně nahrávka telefonického či osobního hovoru.

Pravidlo téměř doslova přebírá znění § 203 německého BGB a částečně též čl. III.–7:304³² návrhu unijního společného referenčního rámce (DCFR). Jejich výklad potvrzuje velmi široké pojetí pojmu „dohoda o jednání“. K zastavení promlčecí lhůty v Německu i dle DCFR postačí „jakákoliv výměna názorů mezi stranami nebo jejich zástupci na nárok nebo okolnosti jej zakládající, na jejímž základě se věřitel může domnívat, že dlužník jeho

³² Čl. III.–7:304 DCFR (Postponement of expiry in case of negotiations): „If the parties negotiate about the right, or about circumstances from which a claim relating to the right might arise, the period of prescription does not expire before one year has passed since the last communication made in the negotiations.“

požadavek ještě definitivně neodmítl³³. Jinými slovy – jakmile druhá strana naznačí, že věc „posoudí“, „zváží“, „probere“ a „ozve se“, je – z hlediska běhu promlčecí lhůty – jednání zahájeno. Nezáleží, že výsledek nakonec nedopadne příznivě. Postačí, že třeba jen na chvilku svítla žadateli naděje v opak. Ohledně práva, které je předmětem posouzení, promlčecí lhůta stojí, dokud z druhé strany, která posouzení a vyjádření avizovala, nezazní jasné „ne“, tedy dokud naději, kterou svým souhlasem s jednáním zažehla, zase „definitivně“ nepohrbí.

Promlčení lhůta se dle naší úpravy znovu rozeběhne poté, „co věřitel nebo dlužník výslovně odmítne v takovém jednání pokračovat“. Je patrné, že skončit jednání a tím znovu rozeběhnout promlčecí lhůtu může kterákoliv ze stran i bez součinnosti druhé. Zde tak ovšem již musí učinit výslovně! Zákon sice znovu nepředepisuje písemnou formu: odmítnutí může přijít v jakékoliv podobě, musí však být výslovné. Nemělo by stačit, aby strana jen nejasně mlžila a jednání nechala plynout do ztracena, aniž by zřetelně vyjádřila vůli po jeho konci. Je zajímavé, že zrovna požadavek na výslovné ukončení jednání německé právo nezná (a nepřevzal jej ani návrh společného referenčního rámce). Německý zákonodárce jej do § 203 BGB nepojal právě z obav o nejistotu spojenou s jednáními, která nedospějí do jasného konce. Spolková rada ještě navrhovala, aby zákon upřesnil, že pokud žádná ze stran v jednání po šest měsíců od posledního kroku nepokračuje, běh promlčecí lhůty se obnoví. Spolkový sněm doporučení nedbal a otázku ponechal neřešenu. Tím otevřel prostor pro výklad, že lhůta se rozeběhne dříve. Dle okolností zpravidla po měsíci nečinnosti. Nabízí se otázka, zda se s požadavkem našeho zákoníku na „výslovné“ odmítnutí nakonec výkladem také nevypořádá. Neučiníme-li tak, zahltneme praxi zastavenými promlčecími lhůtami, které se nikdy znovu nerozeběhly. Teprve po letech budou strany zjišťovat, že u práva, o němž se domnívaly, že jeho promlčení je na spadnutí, z promlčecí lhůty uplynulo sotva několik týdnů, neboť krátce po jejím počátku začaly o právu jednat a jednání nikdy výslovně neukončily.

Z popsanych důvodů lze účastníkům doporučit, aby vždy pečlivě vážili, zda přistoupit na jednání s druhou stranou o promlčovaném právu či okolnostech, které je zakládají. Pokud tak již učiní, měli by směřovat k jasnému konci, třeba negativnímu, a ten také jednoznačně projevit. O všech takových krocích by měli vést evidenci a – pokud možno – opatřovat důkazy (například záznamy elektronické komunikace). Jedině tak předejdou budoucím sporům, když ne o samotné právo, tak alespoň běh jeho promlčecí lhůty a tedy případné promlčení. Vzpomínat po letech, zda a kdy souhlasili s jednáním o žalovaném právu, respektive zda a kdy jednání výslovně ukončili, a jak to u soudu

prokázat, bude bez takových záznamů a podkladů prakticky nemožné.

Upozornit lze konečně, že také ve vztahu k § 647 ObčZ se prosadí § 652 ObčZ a s ním pravidlo, podle něhož zastaví-li se následkem jednání promlčecí lhůta v samém závěru tak, že po jejím rozeběhnutí by z ní zbývalo méně než půl roku, neskončí ve svém obnoveném běhu dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet. Dovedeno do extrému to znamená, že pokud věřitel nebude stíhat podat žalobu, může se alespoň pokusit přimět dlužníka k souhlasu s jednáním o promlčovaném právu. I kdyby trvalo jen pár hodin, až skončí a lhůta se znovu rozeběhne, získá věřitel celých šest měsíců navíc. O to obezřetněji by si měl počínat dlužník a nepřístupovat na věřitelovy nabídky jednat, je-li konec promlčecí lhůty na dohled.

14 Dispozitivita právní úpravy a její limity

Nový občanský zákoník otevřel větší prostor smluvní volnosti i v úpravě promlčení. Podle § 630 odst. 1 ObčZ si strany mohou sjednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu počítanou ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, než jakou stanoví zákon, nejméně však v trvání jednoho roku a nejdéle patnácti let. Jelikož den, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, zákon váže na podmínku, že oprávněná osoba se dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty anebo se o nich dozvěděla měla a mohla (§ 619 odst. 2 ObčZ), znamená to, že minimální promlčecí lhůtu, kterou si strany musejí sjednat, zákon stanoví jako subjektivní. Věřiteli se tak musí dostat nejméně rok od okamžiku, kdy se o svém právu dozvěděl či musel dozvědět. Nejdéle strany mohou promlčecí lhůtu prodloužit na patnáct let. Pravidlo dopadá na základní lhůtu, která stranám běží od svého prvopočátku. Jak vysvětleno výše, sérií opakovaných uznání (kombinovaných třeba s pravomocným přiznáním práva soudem) by strany mohly promlčecí lhůtu v konečném důsledku protáhnout na desítky let.

V několika případech však zákon dohodu o délce promlčecí lhůty zakazuje. Z § 630 odst. 2 ObčZ předně plyne, že kratší ani delší lhůtu není možné sjednat v neprospěch slabší strany (kdo jí je, viz výše). Lze předpokládat, že neprospěchem míní zákonodárce v případě dlužníka prodloužení, u věřitele naopak zkrácení promlčecí lhůty. V dosavadní judikatuře se objevil názor, podle něž ani prodloužení promlčecí lhůty nezhoršuje postavení dlužníka. V rozhodnutí sp. zn. 32 Cdo 786/2009 Nejvyšší soud argumentoval, že dlužník jen získává více času na prodlení, než jej věřitel o splnění povinnosti zažaluje, aby se jeho

³³ Viz H. Grothe in op. cit. sub 5 výše, s. 2126 a 2127 a prakticky totožně autentický komentář k čl. III.–7:304 návrhu DCFR: „The term ‚negotiations‘ has to be interpreted widely. It covers any exchange of opinion which may reasonably lead the creditor to believe that the claim has not been finally rejected by the debtor.“

právo nepromlčelo. Prodloužení tak snižuje tlak na dlužníka i náklady dřívějšího sporu. Je otázkou, zda právě takto prospěch či nepospěch slabší strany posuzovat i pro účely § 630 odst. 2 ObčZ. Domnívám se, že ne. Zákaz ujednání jiné lhůty v nepospěch slabší strany by prakticky nešlo aplikovat. Ani § 630 odst. 2 ObčZ na druhé straně nebrání tomu, aby slabší strana svůj dluh opakovaně uznala a tímto způsobem silnějším věřiteli promlčecí lhůtu prakticky neomezeně prodlužovala.

Ujednat kratší promlčecí lhůtu dále zákon zapovídá, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě

nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti (§ 630 odst. 2 ObčZ). Kratší ani delší promlčecí lhůtu účastníci nemohou sjednat ani v pojistné smlouvě (§ 2771 ObčZ).

Za dispozitivní lze konečně považovat úpravu skutečností, které ovlivňují běh promlčecí lhůty. Pokud stranám nevyhovuje pravidlo o stavení lhůty v případě jednání o právu či okolnosti je zakládající, mohou si domluvit, že se vůči nim neprosadí, případně je pro své potřeby vhodně modifikovat.

Uplatňování pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení

JUDr. Ing. Helena Horová
advokát, insolvenční správce

Tento článek si klade za cíl přiblížit zejména (nikoliv však výlučně) odborné veřejnosti postup a zároveň úskalí přihlašování pohledávek v insolvenčním řízení dlužníků, a to jak právnických, tak i fyzických osob.

Insolvenční řízení je specifickým druhem soudního řízení, v rámci něhož je třeba striktně dbát na pravidla, která jsou upravena zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Praktické náležitosti přihlášek do insolvenčního řízení, manipulace s přihláškami, náležitosti některých podání v insolvenčním řízení a zejména jednací řád pro insolvenční řízení je zakotven ve vyhlášce č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení, kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, jak vyplývá ze změn provedených vyhláškami č. 70/2011 Sb. a č. 397/2013 Sb.

Insolvenční řízení je řízením návrhovým, to znamená, že se zahajuje na návrh, který může podat sám dlužník nebo některý z jeho věřitelů. K okamžiku návrhu, resp. k okamžiku zveřejnění insolvenčního návrhu v insolvenčním

rejstříku, se tedy váží i účinky zahájeného insolvenčního řízení. Mezi ně patří i to, že věřitelé, kteří mají pohledávky vůči dlužníkovi, se mohou domáhat uspokojení těchto pohledávek pouze přihláškou do insolvenčního řízení. Jejich uspokojení je tak závislé na způsobu řešení dlužníkovy úpadku (konkurz, reorganizace, oddlužení). To, že lze uplatňovat pohledávky přihláškou, neplatí bez výjimky, protože v insolvenčním řízení lze uplatňovat pohledávky i jiným způsobem, což platí u specifického druhu pohledávek, kterými jsou pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené.

Poslední novelou insolvenčního zákona bylo postaveno na jisto, jak probíhá po úpadku započítávání plnění, které je poskytováno věřitelům. Po rozhodnutí o úpadku se plnění poskytnuté věřiteli dlužníka započte nejprve na jistinu, pak na úroky, poté na úroky z prodlení a nakonec na náklady spojené s uplatněním pohledávky¹.

Jiný způsob započítávání musí být výslovně dán insolvenčním zákonem.

¹ Ustanovení § 165 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon – dále také jen „InsZ“).

1 Příhláška pohledávky jako žaloba *sui generis*?

Jak jsem uvedla výše, nejčastějším způsobem uplatňování pohledávek do insolvenčního řízení je přihláškou. Příhláška musí obsahovat veškeré údaje a informace o přihlašované pohledávce a musí být vypracována v souladu s platnými předpisy, neboť je na ni pohlíženo jako na žalobu *sui generis*. Příhláška podávaná tuzemským věřitelem musí být doručena insolvenčnímu soudu na předepsaném formuláři, který lze získat bezplatně dálkovým přístupem na portálu Ministerstva spravedlnosti www.justice.cz.

Věřitelé mohou podávat přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. Pokud se jedná o úpadek, který je řešen konkursem nebo reorganizací, tak lhůta pro přihlášení je dva měsíce, v případě řešení dlužníkovy úpadku oddlužením je lhůta určena v usnesení o povolení oddlužení 30 dnů. Pro počítání lhůt se aplikují obecná ustanovení občanského soudního řádu. K pozdějším přihláškám insolvenční soud nepřihlíží a tyto pohledávky se v insolvenčním řízení neuspokojují. Insolvenční soud o tom vydá usnesení o odmítnutí přihlášky pro opožděnost. K takové opožděně přihlášené pohledávce nelze tvořit zákonné opravné položky dle § 8 zákona o rezervách, protože nejsou splněny zákonem stanovené podmínky – nejedná se o pohledávku, která byla řádně přihlášena a zjištěna. Shodný režim je u pohledávek, které jsou popřeny, kde rovněž není splněn test pro vytvoření opravné položky podle § 8 zákona o rezervách. Popěrným úkonem, který má vliv na zjištění pohledávky, je úkon insolvenčního správce a věřitele (při všech formách řešení úpadku) a dlužníka v případě řešení úpadku reorganizací a oddlužením.

Při vyplňování formuláře pro přihlášení pohledávky za dlužníkem v insolvenčním řízení je podstatné řádně uvést důvod přihlašované pohledávky. Konstatování, že důvodem je faktura, je v souladu s ustálenou judikaturou naprosto nedostatečné. Je nezbytné specifikovat právní důvod vzniku pohledávky (například objednávka, smlouva o dílo, kupní smlouva, smlouva o poskytnutí poradenství atd.) a také pohledávku doložit dalšími listinami, které tvoří nezbytnou součást přihlášky. Samotná faktura nepostačí ani jako důvod, ani k prokázání vzniku pohledávky a nároku na její uspokojení. Je třeba doložit doklady o tom, že služba byla skutečně poskytnuta, zboží bylo dodáno. Při vyplňování přihlášky se postupuje jako při sepsu žaloby, protože přihláška pohledávky do insolvenčního řízení je žalobou svého druhu. Pokud pohledávka není řádně doložena, tak insolvenční správce vyzve věřitele, aby přihlášku doplnil, pak taková pohledávka není zařazena na přezkumné jednání. K doplnění přihlášky je věřiteli poskytnuta lhůta a rovněž je v poučení věřiteli vysvětleno, jaké následky má nedoplnění přihlášky pro

jeho další účast v řízení. Insolvenční správce by měl vyzývat takovou pohledávku, kterou nelze přezkoumat.

Výzva na doplnění a popření pohledávky jsou dva rozdílné režimy, popře-li insolvenční správce pohledávku, která nebyla řádně přihlášena, a měl-li nejprve vyzvat na její doplnění, proces zjištění pohledávky (a tím i možnosti tvorby zákonných opravných položek) se prodlouží, neboť žaloba, která je na základě takového popěrného úkonu podána, bude zamítnuta pro předčasnost. Pro vše výše uvedené je nutné věnovat vyplnění formuláře pro přihlášení pohledávky skutečně mimořádně velkou pozornost, zejména pak uvedení důvodu a výše pohledávky, které je třeba dostatečně prokázat a doložit. Vyplnění formuláře pro přihlášení pohledávky má tak v celém procesu zcela strategickou a zásadní hodnotu.

Přihlašují se samozřejmě i pohledávky vykonatelné. Zde je pouze jiný režim při podání žaloby, kdy v případě, že popře insolvenční správce vykonatelnou pohledávku, tak podává žalobu nikoliv věřitel, ale insolvenční správce. Pohledávky, které jsou vymáhány exekutory, musí přihlásit sám věřitel, proto si musí sám aktivně sledovat insolvenční rejstřík a nespoléhat na to, že pohledávka je již vymáhána exekučně (dle zásady „*vigilantibus iura sunt*“, tedy bdělým náležejí práva).

2 Přihlašování dosud nesplatných pohledávek

Častým dotazem v řešené oblasti je rovněž to, zda je nutné přihlašovat i pohledávky nesplatné. Ano, i tyto pohledávky se musí ve lhůtách stanovených v usnesení o úpadku přihlásit, protože pokud se neuplatní řádně a včas, tak toto pochybení nelze již dodatečně zhojit. Součástí přihlášky je i uvedení toho, zda je pohledávka splatná či nikoliv. Dle ustanovení § 250 InsZ se pohledávky proti dlužníkovi stávají splatnými dnem prohlášení konkursu. Velmi časté jsou požadavky věřitelů, kteří žádají, aby insolvenční správce potvrdil pro potřeby účetních jednotek výši pohledávek. Toto není povinností insolvenčního správce a velmi často k tomu nemá ani žádné relevantní podklady. V případě, kdy dlužník nepředloží insolvenčnímu správci účetnictví (a tyto jsou velmi časté), správce postupuje při přezkoumávání pohledávek věřitelů pouze podle listin, které tvoří přílohu přihlášky toho konkrétního věřitele, a podle podkladů, které získá z vlastní činnosti. Osvědčení o tom, jaká výše pohledávky věřitele je zjištěna a evidována pro účely insolvenčního řízení, lze získat pouze jako výpis ze seznamu přihlášených pohledávek u insolvenčního soudu.

Mezi nesplatné pohledávky patří i pohledávky vázané na podmínku. Pohledávky věřitelů vázané na splnění rozvazovací podmínky se považují v insolvenčním řízení

za nepodmíněné, dokud rozvazovací podmínka není splněna. Na pohledávky věřitelů vázané na splnění odkládací podmínky nemá zahájení insolvenčního řízení vliv.²

3 Přihlášení pohledávky v cizí měně

Pohledávku, která je přihlašována do insolvenčního řízení, je nezbytné vyčíslit **vždy** v penězích, a to i když se jedná o pohledávku, která je nepeněžítá. Pohledávka, která je v účetnictví věřitele evidována v cizí měně, se musí přepočítat na českou měnu podle kurzu devizového trhu vyhlášeného Českou národní bankou **v den zahájení insolvenčního řízení**, a stala-li se pohledávka splatnou **dříve**, podle kurzu vyhlášeného v den její splatnosti. Pro přepočet pohledávek v cizích měnách, pro něž Česká národní banka nevyhlašuje kurz devizového trhu, se použije střední kurz centrální banky příslušné země, popřípadě aktuální kurz mezibankovního trhu k americkému dolaru nebo k euru. Jde-li o pohledávku nepeněžitou nebo pohledávku neurčité výše, musí být vyjádřena v penězích na základě odhadu její hodnoty.³

Obecně lze tedy konstatovat, že pro přepočet je důležité nejprve ověřit, zda byla pohledávka splatná před zahájením insolvenčního řízení, nebo je k tomuto datu dosud nesplatná. Podle toho se řídí další režim přepočítávání na českou měnu. Pro účetní jednotku (věřitele) je tato pohledávka nadále vedena jako korunová a nikoliv jako pohledávka v cizí měně. Tento postup je z toho důvodu, že uspokojování pohledávek v insolvenčním řízení je přípustné pouze v české měně, věřitel tedy již nenese kurzové riziko.

Pohledávky věřitelů, které se uplatňují v jiných lhůtách, než jsou určeny v rozhodnutí o úpadku:

- a) pohledávky věřitelů z Evropské unie,
- b) pohledávky za majetkovou podstatou a jim na roveň postavené pohledávky,
- c) pohledávky věřitelů vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem.

Ad a) Pohledávky věřitelů z Evropské unie

Všem známým věřitelům z členských států Evropské unie běží lhůta k podávání přihlášek nikoliv od usnesení

o úpadku, ale ode dne doručení *Výzvy*, kterou takovému věřiteli doručuje insolvenční soud nebo insolvenční správce (pokud mu to insolvenční soud uloží). Tato výzva je cizojazyčná a informuje zahraničního věřitele o tom, že bylo zahájeno insolvenční řízení na jeho dlužníka a že mu plyne lhůta k přihlášení oprávněných pohledávek. Známým věřitelem je takový věřitel, jehož pohledávka je zaevidována v účetnictví dlužníka a dlužník ji uvedl v insolvenčním návrhu nebo v seznamech pohledávek a závazků, které předložil insolvenčnímu soudu. Jeho existenci rovněž ověří insolvenční správce při výkonu své funkce.

Ad b) Pohledávky za majetkovou podstatou a jim na roveň postavené pohledávky

Pohledávky za majetkovou podstatou nebo jim na roveň postavené se neuplatňují přihláškou na formuláři u insolvenčního soudu, ale přímo proti insolvenčnímu správci. Ten je uspokojuje kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení, pokud to stav majetkové podstaty dovolí. Pohledávku za majetkovou podstatou nebo na roveň postavenou majetkové podstatě (§ 168 a 169 insolvenčního zákona) nemusí věřitelé těchto pohledávek zvlášť uplatňovat, pokud souhlasí s výší, v jaké je eviduje insolvenční správce. V případě, že insolvenční správce nesouhlasí s výší uplatněné pohledávky nebo je názoru, že se nejedná o přednostní pohledávku, tak při těchto pochybnostech uloží insolvenční soud takovému věřiteli, aby do 30 dnů podal u insolvenčního soudu žalobu na určení pořadí pohledávky. Žaloba se podává vždy proti správci.

Ad c) Uplatňování pohledávek věřitelů na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem

Věřitelé vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podávají přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu kdykoli v průběhu insolvenčního řízení, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka a přihláška pohledávky byla podána v době, kdy zajištění podle trestního řádu trvá.

Přihlašování a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení je nejdůležitějším úkonem věřitele v počáteční fázi řízení, která rozhoduje o jeho konečném uspokojení.

² Ustanovení § 173 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

³ Ustanovení § 175 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

Je neúčinnost elektronického podání hrozba nebo jen strašák?

Mgr. Jiří Teichmann
daňový poradce č. 1641

Nedávná úprava daňového řádu a zejména zákona o DPH vyvolala diskuse o hrozbách, které plynou z možnosti prohlásit podání za neúčinné pro nedodržení definic formátu a struktury. Pro aplikace právní fikce o neúčinnosti podání však musí správce daně prokázat podmínky pro její použití, tedy:

- prokázat odchylku v datovém souboru a současně
- prokázat, že tato odchylka nevznikla chybou v práci systémů až poté, co autor podání ztratil nad daty kontrolu.

Uvedené požadavky jsou technicky velmi náročné a dají se bez nepřiměřeného úsilí splnit jen v jednoduchých případech.

Zveřejnění definic formou pokynu GFŘ-D-24 je pochybné jak z hlediska legislativních norem, tak i z hlediska praktického, protože chybí ukotvení jednotlivých verzí definic v čase. Zveřejněné definice navíc nejsou, a ani nemohou být úplné.

Použití aplikace EPO bez možnosti získat prokazatelné potvrzení o skutečném obsahu podání uloženého na server GFŘ fakticky znamená, že nejde o určité právní jednání, a tedy je sporné, zda uložení dat pomocí aplikace EPO je vůbec podáním v právním smyslu.

I když bude nejprve asi potřeba projít několika spory, které tuto oblast vyjasní, tento článek podává návod, jak lze v případě obtíží postupovat.

1 Úvod

Myšlenka elektronického podání, zkráceně e-podání¹, představuje zjednodušení v práci s dokumenty. Je vítána ze strany státní správy a stejně, možná dokonce i více, ji vítají poplatníci. Jde ovšem o naprosto novou techniku, která má odlišnou povahu od listinných podání, s nimiž máme stoleté zkušenosti. Naproti tomu, pochopit principy

e-podání a činit správné závěry o okolnostech, které provází jeho používání, znamená chápat fungování datových struktur a programů, což zatím není znalost zcela běžná.

Elektronický dokument je myšlenka, kterou si předávají různé programy za účasti nejrůznějších konvencí². I nejdrobnější chyba v činnostech těchto programů pak vede k dezinterpretaci této myšlenky.

Pokud má být myšlenka e-podání používána v právní praxi, nelze na tato podání mechanicky aplikovat zkušenosti a správní praxi, která se vyvinula za staletí, kdy byl jediným možným způsobem podání listinný dokument, tedy hmotný objekt neoddělitelně nesoucí zamýšlený obsah podání. Pokud je o e-podání rozhodováno na základě zkušenosti s listinným podáním, jsou závěry někdy absurdní.

Principiální rozdíly se pokusíme ukázat na příkladu ze života a dále pak poukážeme na dopady těchto faktických odlišností do právní roviny.

2 Příklad ze života

Je příjemný podvečer. Na dvoře za domem otec uklízí auto po návratu ze zaměstnání. V kuchyni v pátém patře bytového domu připravuje matka zeleninový salát a pomazánku k večeři a náhle zjistí, že doma není ani kousek chleba. Pošle proto desetiletého syna dolů do garáže se vzkazem pro otce, aby obstaral chleba a pak hned přišel k večeři. Syn vyrazí z bytu do garáže, jak ale situace dopadne, to záleží na mnoha okolnostech.

Situace první: Syn se na schodech potká s kamarádem ze školy a je zcela uchvácen novým modelem autíčka, které kamarád právě dostal k narozeninám. Otec přichází domů

¹ Pojem e-podání budeme v tomto textu označovat všechna podání nebo obdobné úkony, která nejsou v listinné formě a probíhají tedy pomocí výpočetní techniky, bez ohledu na jejich různé technické implementace a obsah. E-podáním se myslí nejširší možný pojem, nejde tedy jen o formu souboru, ale třeba i o interakci se systémem v podobě zadávání dat přímo do cílové datové struktury. Pokud se dále bude mluvit o nějaké specifické podobě e-podání, bude tato podoba upřesněna.

² Blíže například Bulletin KDP 1/2016.

s velkým zpožděním, protože pořád čekal, kdy ho někdo zavolá k večeři. Je nepříjemně překvapen matkou, která se ptá po chlebu. Matka sama odchází dokoupit chleba, otec vyráží hledat syna. Večeře je s velkým zpožděním.

Situace druhá: Syn dojde za otcem a sdělí mu, že k večeři bude salát s pomazánkou a chlebem, nebo mu neřekne vůbec nic. Otec přichází domů a je nepříjemně překvapen matkou, která se ptá po chlebu. Matka sama odchází dokoupit chleba, večeře je se zpožděním.

Situace třetí: Syn dojde za otcem a sdělí mu, že má obstarat chleba k večeři. Otec odjíždí autem do supermarketu na kraji města, vrací se za hodinu s chlebem. Matka je nespokojená, protože chleba mohl koupit v krámku na rohu ulice, kde ho ona kupuje každý den. Chléb mají výborný, na rozdíl od chleba ze supermarketu, který se téměř nedá jíst, a nákup by trval nejvýše pět minut. Večeře je s hodinovým zpožděním.

První a druhá situace jsou příkladem toho, že selhala technika, na kterou někdo spoléhal. Matka se domnívala, že desetiletý syn dokáže správně vyřídít vzkaz. Jenže došlo k chybě. Ta má příčinu buď ve vnějších okolnostech (kamarádovo autíčko) nebo prostě v selhání při přenosu (syn nepřesně vyřídil vzkaz).

Třetí situace je příkladem nekorektní definice. Syn sice při předání vzkazu neselhal, příčinou problému je zde nepořádně formulovaný vzkaz, který si otec vyložil jinak. Z hlediska matky je totiž jedinou logickou variantou nákup chleba v krámku na rohu. Mají tam vždy čerstvý a je to pár kroků od domu. Otec tam zatím nikdy chleba nekupoval, účastní se pouze velkého nákupu jednou za měsíc, kdy jezdí s matkou do supermarketu na kraji města. Z hlediska jeho zkušenosti je nákup v supermarketu jedinou logickou interpretací vzkazu.

3 E-podání nese stejná rizika

Když výpočetní technika funguje, je to opravdu obdivuhodný nástroj. Je ovšem velmi naivní domnívat se, že vše bude vždy fungovat s naprostou jistotou. Naše očekávání jsou mnohdy přehnaná a neodráží realitu. I výborná technika někdy selže a nastane situace první nebo druhá, jak jsou ilustrovány v předchozím odstavci. Zpráva nemusí dorazit vůbec, nebo dorazí s modifikací svého obsahu. Výsledkem je rozdíl mezi vůlí, kterou vyjádřil autor zprávy, a obsahem, který se (ne)dostal k adresátovi zprávy.

Často bývá namítáno, že výpočetní technika s těmito riziky počítá a že datové struktury mají mnohonásobné zajištění proti takovým situacím. To je jistě pravda, ale žádné zajištění nevyloučí úplně všechny problémy. Protože tyto typy chyb nastávají opravdu velmi zřídka, je pak velmi těžké je vysvětlit, nebo prostě jen uvěřit, že se něco takového opravdu stalo.

Nejčastějším případem je problém ilustrovaný v situaci třetí. Technika jako taková sice neselhala, ale selhal lidský faktor. Autor zprávy ji napsal s řadou nevyslovených předpokladů, o kterých se domníval, že jsou každému jasné. Naproti tomu příjemce zprávy měl jinou sadu nevyslovených předpokladů a také byl přesvědčen, že to je každému jasné. Výsledek ovšem byl nežádoucí, právě kvůli nedokonalosti definic.

Psát jakýkoliv program znamená modelovat budoucí chování jeho uživatelů. Variabilita situací v reálném životě a množství vzájemně reagujících programů vede k astronomickým počtům situací, které je potřeba domyslet a ošetřit. I když jsou vyvinuty sofistikované postupy na testování programů, jejich nedokonalost v interakci s reálným světem je brána jako neodstranitelný rys.

Žádný autor programového vybavení, včetně vedoucích světových firem, netvrdí, že jeho programy jsou zcela bez chyb. Pokud se srovnává spolehlivost programů, pak zásadním kritériem je vždy otázka, jak rychle dokáže autor programu odstranit chybu poté, co je v programu nalezena.

4 Situace čtvrtá, minimalizující rizika

Čtenáře možná po přečtení tří předchozích příkladů napadlo, že matka by udělala lépe, kdyby napsala na lísteček přesný vzkaz: „Jdi do krámku na roh koupit jeden bochník chleba Šumava.“

Ano, z hlediska jistoty, že podání je doručeno správně a se správným obsahem, je naprosto nejlepší donést papír osobně do ruky konkrétnímu příjemci a nechat si potvrdit kopii. To je přesně to, co bychom mohli udělat formou listinného podání. Jenže je to nepřiměřeně pracné a stejně to nevyloučuje rizika, která ještě stále zbývají. Potvrzenou kopii mohou ztratit, úředník může pochybovat o její platnosti apod.

Papírová podání nahrazujeme e-podáním s vědomím jeho výhod, tedy snadnosti a rychlosti předání a automatizovaného vytvoření i zpracování. Měli bychom však respektovat, že kvůli závislosti na dynamice programů může v e-podání snadno dojít k posunu mezi tím, co zamýšlel podávající, a tím, co zpracovává příjemce podání.

Matka tedy měla lépe promyslet, jak si asi její vzkaz vyloží otec, a formulovat ho přesněji. Dále měla předpokládat, že syn může vzkaz splést a měla po synovi chtít, aby vše vyřídil a ihned se vrátil s informací od otce, kam jde pro chleba a kdy přijde k večeři. Tím by sice rizika zcela neodstranila, ale minimálně by předešla prodlevám, a kdyby nebyl syn do pěti minut zpět, mohla by dolů zajít sama.

5 Koncepční rozdíl mezi e-podáním a listinným podáním

Naše dosavadní zkušenosti s dokumenty vycházejí z práce s papírovými dokumenty a připadá nám naprosto přirozené, že dokument je vždy nějaký hmotný předmět (až na výjimky je to papír), na který je neoddělitelně naneseno jiné hmotné médium (obvykle nějaká barva).

S určitou mírou nadsázky se dá říct, že dokument papírový je „vytesán do kamene“, protože písmena jsou fyzicky neměnně spojena s papírem. Naproti tomu dokument elektronický je předáván „ústním podáním“, protože nemá žádný pevný a trvale neměnný fyzický nosič, ale jeho existence je podmíněna tím, že si jeho obsah předávají jednotlivé programy. Je to samozřejmě nadsázka, protože programy na rozdíl od lidského ústního podání si pamatují a předávají obsah dokumentu téměř dokonale. Klíčové je však slovo „téměř“, protože i programům se stává, že si jedno slovo vyloží každý jinak, a tedy ho pak interně jinak uloží a dále jinak předá, nebo se prostě „přeslechnou“.

Elektronické dokumenty se od papírových liší v tom, že nikdy nemají podobu trvalého hmotného objektu, který představuje pevné spojení abstraktního obsahu a materiálního nosiče.

Oproti malému chlapeci v našem příkladu jsou programy nesrovnatelně spolehlivější. Tuto výhodu zase vyvažuje fakt, že proces podobný předávání zprávy se opakuje mnohonásobně častěji a složitost zpráv je také nesrovnatelně vyšší. Pravděpodobnost selhání se tak nemusí příliš lišit.

Zásadní rozdíl mezi papírovým dokumentem a elektronickým dokumentem je tedy v tom, že papírový dokument vznikne a trvá v nezměněné podobě, zatímco elektronický dokument nemá trvalou materiální podobu, ale existuje jen proto, že pracují různé programy, které si vzájemně předávají informace o jeho obsahu. Obsah tak je sice uchovávan v každém okamžiku na nějakém hmotném nosiči, ale jakákoliv manipulace, i pouhé přečtení, vyžaduje zapojení dalšího programu, který s daty pracuje.

Přítom fyzický zápis na disk je vždy možný pouze v podobě dvou hodnot – nula nebo jedna. To znamená, že všechno, co tvoří elektronický dokument, je několika vrstvami šifrování zakódováno do nul a jedniček. Každá manipulace se souborem vyžaduje, aby se neustále toto kódování opakovalo a provádělo tam a zpět.

Bezchybné fungování elektronických dokumentů tak vyžaduje souhru:

- programu, který dokument vytváří,
- programů, které dokument uchovávají a předávají mezi počítači, a

- programu, který dokument umožní přečíst či jinak zpracovat.

A právě tato souhra je zajišťována pomocí definic formátu a struktury. Jakmile dojde k sebemenší neshodě mezi tím, jak pracují tyto dva programy, nastane problém. Ten může být v lepším případě fatální, kdy počítač soubor vůbec neotevře, nebo v horším případě natolik specifický, že dokument je možné číst, ale oproti tomu, co do něj psal jeho tvůrce, dochází při čtení k odchýlkám.

Méně často se pak může objevit chyba způsobená prací programů, které dokument v podobě souboru uchovávají a přenášejí. Přestože jde o velmi standardizované operace, i zde se někdy může vyskytnout chyba.

Z hlediska lidské zkušenosti je největším problémem skutečnost, že tyto chyby se vyskytují relativně velmi zřídka. Protože jsou ale výsledkem souhry mnoha okolností, je většinou prakticky nemožné je zopakovat a prokázat, co se vlastně stalo. To vytváří situace, které z praxe s papírovými dokumenty neznáme.

6 Definice formátu a struktury a jak by měly ideálně vypadat

Aby nenastala chyba podobná třetí situaci z úvodního příkladu, měla by definice formátu a struktury dat pokrývat naprosto všechny skutečnosti, které mohou mít vliv na zpracování dat. Jenže už tento požadavek je nesplnitelný, pokud má být e-podání prakticky provozovatelné.

Pokud by měl někdo dát záruku, že v rámci komunikace nenastane nedorozumění jako v naší třetí situaci, pak by musel požadovat, aby komunikace probíhala jen v okruhu konečného počtu zařízení, která jsou přesně definována do všech detailů, odzkoušena na naprosto všechny možné situace, a nikdy už se nezmění.

Takovouto logikou jsou konstruovány systémy, u kterých musí být zaručena naprostá spolehlivost. Jejich funkce jsou předem definovány, všechny situace jsou předem simulovány a systém pak běží bez jakékoliv změny až do chvíle, kdy je opět jako celý systém nahrazen novým, který byl také předem sestaven a odzkoušen.

Takovýto požadavek by však zcela popřel výhody e-podání. E-podání musí být možné prostřednictvím obecně definovaných zařízení. To na jedné straně ponechává flexibilitu, současně to ale neumožňuje garantovat jednoznačné chování ve všech situacích.

Definice formátu a struktury, které jsou nyní k dispozici pro účely podání pro Finanční správu, jsou velmi povrchní a nepokrývají řadu aspektů, u kterých vůbec není jasné, zda jsou či nejsou zásadní pro správnou interpretaci dat na straně příjemce.

Toto konstatování však není kritikou těchto definic. Lze je samozřejmě vylepšovat, ale nikdy nebudou natolik jednoznačné, aby se zase neobjevil nějaký oprávněný případ, kdy selžou. Tato vlastnost je zde zmiňována proto, aby si nikdo, ani Finanční správa, nemyslel, že nedorozumění založené nedokonalostí definic lze vyloučit.

Vedle toho pak trpí proces „zveřejňování“ vadami, které nastolují kromě výše popsaných technických otázek dokonce i otázky formálně právní.

7 Právní vady „zveřejnění“ definic formátu a struktury

Generální finanční ředitelství vydalo podčj.156035/15/100-40123-050030 pokyn GFŘ-D-24, datovaný 16. 12. 2015. V této souvislosti vznikají dvě zásadní otázky.

Především je to otázka, zda a z jakého titulu je GFŘ právě tím správcem, který má definice zveřejnit ve smyslu § 71 a 72 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád (dále jen „DŘ“). GFŘ není adresátem téměř žádného formulářového podání a žádný předpis mu výslovně nesvěřuje právo nebo povinnost definice formátu a struktury sestavit a zveřejnit. Jako správce daně oprávněný a povinný provést zveřejnění se spíše jeví správce daně, kterému je adresováno příslušné formulářové podání.

Pokud by toto byla jediná námitka, nestála by za diskusi, protože by ji Finanční správa mohla snadno odstranit formálními dopracováními svých interních postupů. Za zmínku stojí absence naplnění zákona v tomto bodě spíše proto, že je z ní patrné, že příslušní pracovníci, včetně ředitele GFŘ, buď DŘ neznají, nebo považují jeho dodržování za zbytečné.

Mnohem zásadnější je fakt, že samotný pokyn GFŘ-D-24 žádné definice neobsahuje. Obsahuje pouze odkaz někam do prostoru internetu, který se zdá být odkazem na stránky Finanční správy. Co a kým tam ovšem bude umístováno, to generální ředitel GFŘ při vydávání pokynu GFŘ-D-24 nemohl ani tušit.

Bude velmi zajímavé zjistit, zda pouhý bílý odkaz má normotvorné dopady z hlediska práva, zejména když obsah pod odkazem není stálý a i po vydání pokynu se mění. Půjde zřejmě o novátorský přístup k tvorbě právní normy, který může do budoucna značně zefektivnit fungování státu. GFŘ obhájí tento postup potřebou měnit obsah definic podle technických potřeb prakticky kdykoliv a okamžitě, bez zbytečného zdržování.

Parlament pak podle logiky tohoto postupu GFŘ může vydat vždy pouze univerzální úvodní větu zákona, která bude obsahovat pouze odkaz na internet. Skutečný text zákona pak bude aktuálně měnit a upravovat zcela neznámý úředník, podle momentálních potřeb.

Abychom zjistili, zda i moc soudní považuje takový přístup v souladu s principy demokratického státu, je nutno předložit soudu námitku, že správce daně dosud stále nenaplnil ústavně konformním způsobem své povinnosti ohledně zveřejnění definic formátu a struktury, a proto je § 72 DŘ zatím stále neaplikovatelný. Jaký bude názor soudů na tuto problematiku, to nám snad ukáží i některé probíhající spory.

Nicméně, i když Finanční správa nastolí do procesu zveřejňování definic trochu více souladu s ústavními zvyklostmi, bude to sice velmi žádoucí návrat k demokratickým a právním standardům, ale ani tak to nebude řešení problémů pramenících z technicky jiné povahy e-podání proti listinné podobě podání.

Jak je uvedeno výše, i kdyby definice byly zveřejněny ústavně konformním způsobem, není reálné očekávat, že by mohly pokrýt všechny aspekty, které je nutné pokrýt pro zamezení chyb v komunikaci.

8 Kolize § 71 odst. 1 a § 72 odst. 3 DŘ

Zásadním aspektem je otázka kolize § 70 odst. 1 a § 72 odst. 3 a 4 DŘ, tedy zda a do jaké míry je vůbec správce daně oprávněn omezit obsah podání v důsledku nutnosti technicky určit definice formátu a struktury.

Daňový řád v § 70 odst. 1 upravuje podání a jednoznačně stanoví, že: „Podání je úkonem osoby zúčastněné na správě daní směřujícím vůči správci daně.“

Z hlediska obecných principů správy daní je obhajitelný požadavek, aby podání mělo nějaký formální tvar, aby se správa daní dala vykonávat efektivně. Proto zcela jistě nelze podat daňové přiznání jako nestrukturovaný text a obhajovat to odkazem na § 71 DŘ.

V minulosti k tomu sloužily papírové formuláře. Nicméně, ty současně ustálily správní praxi, jasně formulovanou i v pokynech ke každému formuláři: „Pokud nepostačuje místo v kolonce formuláře, uveďte údaje na samostatný list papíru.“ Můžeme tedy říct, že v minulosti bylo autorům formulářů naprosto jasné, že v nějakém omezeném okruhu případů se prostě formulář použít nedá, pokud má být zachováno právo osoby zúčastněné na správě daní určit věcný obsah podání.

S ohledem na odlišnou povahu e-podání je nyní zásadní odlišit argumentaci v právní rovině od argumentace v technické rovině.

Z technického hlediska je naprosto jasné, že autor datové struktury musí vymežit množinu přípustných hodnot. Technicky je tedy nutno omezit množinu přípustných

hodnot pro každé pole. IT technici tedy mají pravdu, když říkají, že bez definice rozsahu hodnot nejde datová struktura nastavit. Zde ale končí technická argumentace a začínají právní aspekty.

Dochází k situaci, kdy IT odborníci na GFR argumentují technickým omezením i v právní rovině. Vycházejí z IT praxe, která se samozřejmě snaží, aby program pokrýval pokud možno vše, co se dá předpokládat, ale odmítají si připustit, že to nikdy nikdo nedokázal a nedokáže a že jakýkoliv program je nakonec reálným životem překonán.

I když se definuje množina přípustných hodnot rozumně, v reálném životě nelze vyloučit situaci, se kterou se nepočítalo. Kdyby však pouhé technické omezení mělo znamenat, že nemohu podat věcně správné podání, pak to znamená, že formální technický požadavek má přednost před právem poplatníka učinit podání v souladu s obsahem.

Pokud by se tento výklad měl díky deklarovaným postupům Finanční správy opravdu prosadit, museli bychom se připravit na definice, ve kterých bude možná zakázáno uvádět na řádku 10 daňového přiznání právnických osob záporné číslo a fakticky by se tak znemožnilo deklarovat ztrátu. Jiná definice by mohla nařizovat, že v přiznání k DPH v řádku pro nadměrný odpočet musí být vždy nula. Zní to možná absurdně, ale je to pouze demonstrace toho, kam by se výklad DŘ posunul, kdyby měla mít technická forma přednost před obsahem.

Mnohem přirozenější výklad vychází z principu přednosti obsahu před formou a vede k závěru, že pro podání s hodnotou mimo technicky povolený rámec není k dispozici e-formulář, a je tedy možné podat v listinné podobě nebo ve formátu „.pdf“ datovou schránkou. Pro tento závěr hovoří řada argumentů.

Především je to znění § 70 odst. 1 DŘ, dle kterého je podání úkonem osoby zúčastněné na správě daní, ona rozhoduje o obsahu, který musí mít přednost před formou.

Aplikace ustanovení § 8 odst. 3 DŘ tak fakticky omezuje dopad ustanovení § 70 odst. 2 DŘ. Pokud je skutečnou vůlí osoby zúčastněné na správě daní něco, co formálně technika nepřipouští, pak musí takové formální omezení ustoupit. Pokud se tak neděje, dochází k porušení § 6 odst. 3 DŘ, dle kterého: „*Správce daně umožní osobám zúčastněným na správě daní uplatňovat jejich práva a v souvislosti se svým úkonem jim poskytne přiměřené poučení o jejich právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu potřebné nebo stanoví-li tak zákon.*“

Učinit podání (byť s vadou) je oprávněným zájmem a právem osoby zúčastněné na správě daní, zejména tehdy, když pro to existují důvody založené skutkovým stavem,

nebo i jen proto, že dokonalé dodržení definic by bylo pro osobu zúčastněnou na správě daní prakticky nespílitelné.

Daňový řád v § 5 odst. 3 určuje, že: „*Správce daně šetří práva a právem chráněné zájmy daňových subjektů a třetích osob (dále jen ‚osoba zúčastněná na správě daní‘) v souladu s právními předpisy a používá při vyžadování plnění jejich povinností jen takové prostředky, které je nejméně zatěžují a ještě umožňují dosáhnout cíle správy daní.*“

Pak ovšem nepropustnost chyb na EPO nemůže být hodnocena jako vada podání, protože k podání vůbec nedochází. Skutečnost, že jakýsi technický prostředek, zcela bez jakéhokoliv věcného posouzení obsahu ze strany jakéhokoliv reprezentanta správce daně, zamezí doručení dat do sféry správce daně, není úkonem správce daně, ale technickou vadou systému, která představuje zásah do ústavou chráněných práv osob zúčastněných na správě daní.

9 Proč není manipulace s daty přes EPO podáním

E-podání je obecně možno definovat jako jakýkoliv způsob, kterým je projev vůle podávajícího dopraven adresátovi podání za použití programového vybavení.

Finanční správa provozuje aplikaci EPO, která má řadu užitečných rysů a po odstranění několika drobných, leč z právního hlediska zásadních, vad by mohla být velmi užitečným nástrojem, který usnadní práci oběma stranám. V současné podobě však v technickém řešení chybí některé aspekty, které vedou až k závěru, že manipulace s daty na serveru GFR pomocí aplikace EPO nemůže být považována za podání.

EPO je webová aplikace, její běh je závislý na prohlížeči a operačním systému. Ani autoři aplikace EPO proto nemají pod svou kontrolou, jak se bude chovat v konkrétním případě. Testováním v několika typech prohlížečů lze vyloučit zjevné chyby, ale obecně neexistuje žádný způsob, jak zajistit, aby se v jednotlivém případě nemohla stát chyba i přes nejlepší možnou vůli.

Technicky proto vždy existuje riziko, že to, co vidím na obrazovce, není to, co se ukládá na server. Není nutné hledat příklady, je nutné vzít na vědomí, že to je inherentní vlastnost techniky, která může vždy selhat. Pokud to riziko existuje, pak není důležitá jeho pravděpodobnost, ale jeho důsledky. Pokud se poplatníkovi omylem posune desetinná čárka, může to být pro něj fatální a je jedno, že se to stane jednou za rok.

Z hlediska daňové správy je zájem preferenčně používat EPO jako komunikační kanál, což je technicky

pochopitelné. Z hlediska poplatníka je EPO nepoužitelné, protože:

- a) **poplatník při jeho použití neví, co se opravdu uložilo na server, a**
- b) **nemá žádný technický prostředek, kterým by prokázal, co tam opravdu uložit chtěl.**

I když DŘ deklaruje, že práce přes EPO je podáním, jde pouze o proklamaci, která neodpovídá realitě. Příslušné ustanovení je nutno vyložit tak, že programové prostředky mohou být dalším nástrojem podání, ale nikoliv tak, že při použití programových prostředků se nevyžaduje dodržení obecných atributů právního jednání. Právní jednání, kterým podání má být, musí být určité a nezpochybnitelné. Zadání dat přes EPO není určité, protože nevím, co složitý řetězec navazujících programů vlastně uložil. Není ani nezpochybnitelné. Systémy GFŘ sice mají základní zabezpečení, ale zásahy a chyby jsou v principu možné a zpětně nezjistitelné.

10 Zásadní vlastnosti systému datových schránek z právního hlediska

Úplné naplnění uvedených rysů podání (určitost a nezpochybnitelnost) nezajistí ani přenos přes datovou schránku, protože absolutní jistota neexistuje nikdy. Obsah podané datové zprávy je však možné prokazovat díky robustnímu systému uložených kopií a podpisů k datu podání. Míra jistoty při přenosu přes datovou schránku ve srovnání s přenosem pomocí EPO je zásadně vyšší a nejvyšší možná v rámci dostupných technických prostředků. Podání je současně určité, protože do datové zprávy mohou přiložit i opis formuláře, kterým prokážu, jaký byl můj úmysl. Odeslaná datová zpráva se už nedá po odeslání změnit.

Pokud by EPO mělo mít tyto znaky, muselo by se dopracovat do podoby systému datových schránek, což je naprosto nesmyslné a neefektivní. K této námitce je často uváděno, že EPO potvrzuje podání souborem „.p7s“³ a tím poskytuje stejnou jistotou jako datová schránka. Soubor „.p7s“ však neobsahuje samotné podání, ale pouze podepsané potvrzení a odkaz na data na serveru.

Pokud tedy chyba spočívá v tom, že server GFŘ ukládá něco jiného, než můj prohlížeč zobrazuje, nedá se to zjistit, protože data ze serveru dostávám jen prostřednictvím aplikace EPO. Problém je tedy jednoduchý – já věřím tomu, co vidím na obrazovce, ale to je pouze interpretace dat na serveru GFŘ. A pokud je ta interpretace nesprávná, nepoznám to. Navíc to vidím jen tehdy, pokud jsem připojen na server GFŘ. Později to může fungovat jinak, a já

nemám žádnou nezpochybnitelnou evidenci toho, co jsem viděl v okamžiku podání.

Může se tedy stát, že se později přihlásím z jiného prohlížeče a použiji příslušný soubor „.p7s“ a tehdy se ukáže, že jsem na server uložil něco, co jsem tam nikdy uložit nechtěl, a to jen proto, že selhala komunikace mezi programy. Navíc jsem neměl šanci to zjistit, protože v době podání se chyba konzistentně opakovala a data uložená na serveru mi byla interpretována jinak.

Pokud stáhnou soubor „.xml“ a jeho „.pdf“ opis k sobě do počítače a oba pošlu na server GFŘ přes datovou schránku, mám v podobě odeslané zprávy nezpochybnitelný důkaz o tom, co bylo obsahem mého podání.

Pochopitelně, pokud je chyba v komunikaci prohlížeče a serveru, pak bude i v tomto případě na server GFŘ nahráno něco jiného. Ovšem až tato chyba vyjde najevo, mám stále v ruce nezpochybnitelný důkaz o tom, co jsem viděl na obrazovce v okamžiku podání, v podobě odeslané datové zprávy, zcela nezávislé na komunikaci se serverem GFŘ a interpretaci jeho dat přes EPO a prohlížeč.

Pokud mám podáno pouze přes EPO, tak mi soubor „.p7s“ není k ničemu, protože osvědčuje pouze to, co tvrdí správce daně, který pracuje se serverovými daty. Že to u mě vypadalo jinak, to se pomocí „.p7s“ prokázat nedá. Mohu mít sice uloženy různé další lokální opisy a soubory, ale ty lze dodatečně editovat, takže jako důkaz neobstojí.

Pokud by Finanční správa upravila aplikaci EPO a doplnila ji tak, že vedle příkazu „Stáhnout opis podání“ by existovala varianta „Zaslat opis podání do datové schránky“, byla by většina uvedených právních námitek odstraněna. Podávající by obdržel do datové schránky jak soubor „.p7s“, tak opis podání, a měl by možnost kdykoliv v budoucnu prokazovat svou vůli ohledně obsahu podání touto datovou zprávou.

Dokud nebude EPO o tuto funkci rozšířeno, je prakticky jedinou možností podávání pomocí datových zpráv z datové schránky. Taková zpráva by měla vždy obsahovat soubor ve formátu „.xml“ pro účely zpracování na straně Finanční správy a soubor ve formátu „.pdf“ pro prokázání obsahu vůle podávajícího, tedy pro případné právní důsledky.

11 Závěr o neúčinnosti podání jako aplikace právní fikce

Jiným zásadním právním problémem je pak otázka, za jakých podmínek má správce daně aplikovat právní

³ Typizované přípony souborů, jak je používá systém Windows, jsou použity jako zjednodušený odkaz na příslušné definice datových formátů.

fikci a rozhodnout o neúčinnosti podání. Zejména je nutno pamatovat, že většina problémů vzniká při zpracování a přenosu dat, a je otázka, zda lze tuto skutečnost přičítat k tíži autora podání, když ten technicky dokáže kontrolovat pouze to, co vidí na své obrazovce.

V dosavadním textu jsme se zabývali různými technickými problémy. Pokud na ně bude správce daně reagovat v souladu s realitou, a bude tedy respektovat specifické rysy e-podání, nedojde na diskusi o neúčinnosti podání.

V případě, kdy správce daně obdrží podání s „kritickou chybou“ a vysvětlením důvodu, může správce daně posoudit situaci tak, že pro ni neexistuje definovaný formulář, a postupovat jiným způsobem, který vede k cíli řízení.

V případě, kdy se soubor ve formátu „.xml“ nepodaří automaticky zpracovat, může správce daně bez dalšího uzavřít, že není v souladu s ekonomikou daňového řízení, aby prováděl analýzy dat. V souladu se zásadou, že v pochybnostech se aplikuje postup pro poplatníka příznivější, může konstatovat, že příčinou mohla být nečekaná chyba programu a opět může přejít k náhradním postupům.

Pokud dojde k rozšíření rozhraní EPO o funkci „Zaslat podepsaný opis podání do mé datové schránky“, nebude o podání přes datovou schránku až na výjimky velký zájem. Poplatník totiž získá opis i přes EPO a nebude si muset přidávat práci s ukládáním a nahráváním souboru. EPO současně pomůže poplatníkovi opravit zřejmé chyby již ve fázi před odesláním souboru, tedy před projevem vůle podávajícího.

Nicméně určitě se i tak budou vyskytovat podání přes datovou schránku a může to mít dobré důvody. I nadále pak bude někdy spor o to, zda podání má požadovaný „formát a strukturu“.

V případě sporu je nutné pamatovat, že prohlášení o neúčinnosti má povahu právní fikce a správce daně musí proto dle § 92 odst. 5 písm. b) DŘ prokazovat předpoklady pro její použití.

12 Co je předpokladem neúčinnosti podání

Neúčinnost podání může být založena aplikací § 72 odst. 3 DŘ:

„Budou-li vady podání odstraněny ve stanovené lhůtě, hledí se na podání, jako by bylo učiněno řádně a včas. Nebudou-li vady podání odstraněny, stává se podání uplynutím stanovené lhůty neúčinným, o čemž pořídí správce daně úřední záznam a vyrozumí podatele; vyrozumění není

třeba v případě, že podatel na výzvu k odstranění vad neučinil vůči správci daně žádný úkon.“

Neúčinnost podání může být rovněž založena aplikací § 101a odst. 4 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty (dále jen „ZDPH“):

„Podání uvedené v odstavci 1 nebo 2, u kterého je povinnost učinit jej elektronicky a které není učiněno datovou zprávou ve formátu nebo struktuře zveřejněné správcem daně, je neúčinné.“

V obou případech je neúčinnost podmíněna existencí určité skutečnosti, ve zkratce řečeno, musí být objektivně zjištěno, že nebyl dodržen formát a struktura dat. V případě § 101a ZDPH je to výslovně řečeno v zákoně, v případech dle § 72 odst. 3 DŘ je takové tvrzení namítáno správcem daně jako deklarována vada podání.

Zde však leží hlavní obtíž. Aby správce daně mohl činit závěr o neúčinnosti podání, musí nade vší pochybnost prokázat, že došlo k odchylce od definice formátu a struktury a že tato odchylka vznikla a byla nebo mohla být známa autorovi podání již v době, kdy podání činil.

Pokud správce daně namítá, že datová struktura se nechová tak, jak by měla, musí si uvědomit, že pracuje s datovou strukturou, která vznikla činností programů, a od datové struktury, kterou vytvořil, nebo zamýšlel vytvořit podávající, se může lišit. Přitom je zásadní, že posun ve struktuře mohl vzniknout i během několika milisekund, nejčastěji díky nekonzistenci definic vedoucích k nepřesné spolupráci programů, naprosto analogicky jako ve třetí situaci úvodního příkladu ze života.

Správce daně tedy především musí prokázat, že již v okamžiku vytváření datové struktury, nejpozději v okamžiku odeslání, podávající porušil definice. Přitom nestačí prokázat, že soubor má nějaké vady v okamžiku, kdy je zkoumán. Podávajícímu nelze klást k tíži důsledky selhání infrastruktury výpočetní techniky, zahrnující kromě jeho vlastního počítače i všechny prvky zúčastněné na přenosu a také techniku na straně příjemce.

Prokázat stav dat v okamžiku tvorby souboru je velmi obtížné, prakticky by to znamenalo, že by měl správce daně zaznamenat stav počítače podávajícího v okamžiku odeslání podání.

Druhým technicky velmi náročným požadavkem je popsat, v čem přesně spočívá odchylka od definovaného formátu a struktury. Primárním pozorováním je totiž vždy jen to, že soubor „nejde nahrát“, tedy že interakce datového souboru s programem, který ho má zpracovat, probíhá jinak, než se očekávalo.

V tu chvíli se ovšem setkávají dva v principu stejně „nespolehlivé“ útvary – soubor a program. Tak jako mohla

z různých důvodů vzniknout chyba v souboru, mohla vzniknout i chyba v programu. Tuto námitku nelze zjednodušit argumentem, že „program s chybou by přece nefungoval“. Je nutno mít na paměti, že zde nejde o chyby zásadní, bránící běhu programu. Může jít o chybu drobnou, která se projeví pouze ve velmi specifické konfiguraci dat a běhu programu. Často půjde o vadu „logickou“, která běhu programu vůbec nebrání, jen například nemožní načíst určitou hodnotu pole, protože při definici pole došlo k logické chybě.

Zákon jako podmínku pro aplikaci právní fikce o neúčinnosti podání žádá, aby bylo prokázáno, že soubor nemá požadovaný formát a strukturu. K prokázání tohoto předpokladu proto správce daně musí provést analýzu celé situace a prokazatelně identifikovat, že neočekávané chování („soubor nejde nahrát“) pramení z konkrétní odchylky od definice, a naopak vyloučit, že by šlo o důsledek nějaké vady programu a že tento stav existoval již v době podání.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že daňové subjekty nemají zájem komplikovat situaci kolem podání a chtějí využívat e-podání. Pokud však nastane problém a správce daně jim sdělí pouze obecně, že „nebyl dodržen formát a struktura“, nejsou většinou ze zcela objektivních důvodů technicky schopné jakkoliv reagovat.

Přitom by mělo být primárně v zájmu správce daně, aby podání nějak zpracoval. I kdyby si chtěl situaci usnadnit deklarací neúčinnosti podání, technické předpoklady pro takový závěr jsou natolik přísné, že s mnohem menším úsilím může využít jeden ze dvou následujících postupů vedoucích k dosažení cíle správy daní.

V jednoduchých případech provede správce daně základní technické rozbory dat a poplatníkovi jasně sdělí ve výzvě, v čem přesně spočívá odchylka od definic. Poplatník pak může reagovat upraveným podáním. Pokud tak poplatník neučiní, byly správcem daně prokázány skutečnosti, které zákon předpokládá pro prohlášení podání za neúčinné. Pro tuto situaci je ideální soubor podaný přes systém datových schránek, protože ten garantuje neměnnost a prokazatelnost obsahu zprávy zpětně k datu odeslání.

Pokud však není technický rozbor proveden nebo není možné určit jasnou a prokazatelnou příčinu vady podání v okamžiku, kdy bylo učiněno, pak je nutno připustit, že nebyly naplněny předpoklady pro aplikaci právní fikce, a situaci vyhodnotit tak, že selhaly systémy správce daně. Dosažení cíle správy daní je pak stále možné za použití náhradních prostředků, avšak bez důsledků pro podávajícího.

13 Možnost řešení kolize § 71 odst. 1 a § 72 odst. 3 DR – jak na „kritické chyby“

Aplikace EPO je nastavena tak, že povoluje zadání pouze těch hodnot, které technicky představují přípustné hodnoty. Zadání hodnoty mimo množinu přípustných hodnot vyhodnotí aplikace EPO jako kritickou chybu. S ohledem na technická omezení není možné soubor s takovou hodnotou zpracovat. To je technický fakt, který nikdo nerozporuje.

Současně je však nutno respektovat právo poplatníka zadat hodnotu mimo množinu přípustných hodnot v případě, kdy je nutné respektovat skutečný stav a vůli poplatníka ohledně obsahu podání. V těchto případech tedy může poplatník postupovat následujícím způsobem.

Do příslušného pole zadá libovolnou přípustnou hodnotu, pro snazší referenci je vhodné zadat technicky přípustné, leč nepravděpodobné hodnoty, například „999999“ nebo „AAAAAAAA“, tak, aby se technicky podání dalo zpracovat. Poplatník současně učiní obecné podání formou datové zprávy, do které vloží opis podání s nesprávnou hodnotou v podobě pdf souboru a obecnou písemnost, v níž uvede vysvětlení v následující struktuře:

- jednoznačnou identifikaci pole s nesprávnou hodnotou,
- nesprávnou hodnotu,
- správnou hodnotu,
- popis důvodů, pro které správnou hodnotu nelze zadat přímo do datové struktury a důkazní prostředky prokazující tyto skutečnosti.

Pro tuto situaci je nejlepší formou podání jedna datová zpráva, která jako přílohy obsahuje všechny potřebné soubory.

Správce daně by mohl prokázat, že podání s předloženým obsahem bylo možno učinit i v souladu s definicí formátu a struktury a s tímto zjištěním pak prohlásit podání za neúčinné. Pokud se to však nepodaří, odmítnutí podání bude zřejmě nezákonné.

14 Závěr

Daňová správa se snaží tato ustanovení o neúčinnosti podání v důsledku nedodržení definic formátu a struktury prezentovat jako mocnou zbraň. Ve skutečnosti jsou však podmínky pro tento právní důsledek natolik technicky náročné, že je lze aplikovat pouze v některých jednoduchých případech. V ostatních situacích je prokazování odchylky od definic natolik náročné, že jakýkoliv alternativní přístup vede k naplnění cíle daňového řízení mnohem rychleji a efektivněji.

Finanční správa by měla spíše věnovat pozornost řádnému plnění podmínek, kterými je vůbec podmíněna možnost požadovat e-podání, a zpřesnit jak samotné definice, tak také zajistit jejich řádné zveřejnění.

Bylo by rovněž užitečné doplnit postupy podávání prostřednictvím aplikace EPO tak, aby tyto postupy byly v souladu

s požadavky na právní jednání. Jako nejjednodušší se nabízí možnost doplnění aplikace EPO o možnost nechat zaslat opis podání přes datovou schránku. Pak by se většina poplatníků odklonila od používání datové schránky současným způsobem, což by prakticky snížilo počet technicky problematických podání a tím i zátěž jak na straně poplatníků, tak na straně Finanční správy.

Úroky z úroků v daňovém procesu aneb Anatocismus opravdu zapovězen?

JUDr. Ing. Radan Tesař
advokát

Oblíbeným tématem daňového procesu je v posledních letech bezesporu otázka právní úpravy úroků, ať už úroků ze zadržovaných nadměrných odpočtů (literou zákona úroku z daňového odpočtu), úroků z neoprávněného jednání správce daně, úroku z vratitelného přeplatku či úroku z prodlení, což souvisí mimo jiné s aktivitou finanční správy v oblasti boje proti daňovým únikům, když důsledkem některých postupů správce daně, jež jsou v rozporu se zákonem, je povinnost uhradit úroky (ať už v jakékoliv výše uvedené formě). Primárním cílem těchto úroků je především ekonomická náhrada ušlých příležitostí¹, neboť z důvodu neoprávněného zadržování finančních prostředků nemohl daňový subjekt rozvíjet své další podnikatelské aktivity, musel získávat finance z jiných zdrojů (např. úvěry) či byl dokonce nucen výrazným způsobem omezit až ukončit svoji ekonomickou činnost.

1 Vznik úroku a nečinnost správce daně při jeho předepsání

V důsledku nezákonných postupů správce daně proto daňovému subjektu vzniká nárok na přiznání úroků, zejména úroku z neoprávněného jednání správce daně², a to za dobu (stručně řečeno) od uhrazení daně až do dne jejího vrácení³. Dokud tedy správce daně nevrátí nezákonně „zadrženu“ či stanovenou daň, dlužná částka se nadále úročí a úrok se zvyšuje. Co když ovšem správce daně sice „zadrženu“, resp. nezákonně stanovenou, daň vrátí, avšak odmítá uhradit samotný úrok, případně jej vrátí ve výši nižší⁴, než stanoví zákon? Úročí se i tento úrok, pokud má představovat cenu finančních prostředků v čase,

¹ Jinak řečeno, daňový subjekt nemohl disponovat s peněžními prostředky, jež byly správcem daně neoprávněně „zadržovány“, a to např. z důvodu nezákonného doměření daně.

² Srov. ust. § 254 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád (dále též „daňový řád“).

³ V další části tohoto článku se pro přehlednost a zjednodušení bude vycházet z právní úpravy úroku z neoprávněného jednání správce daně dle ust. § 254 daňového řádu a úroku z vratitelného přeplatku ve smyslu ust. § 155 odst. 5 daňového řádu, přičemž jednotlivé závěry lze za určitých podmínek aplikovat i na ostatní formy úroků regulovaných daňovým řádem. Bude-li tedy dále použit pojem „úrok“, má se za to, že se jedná primárně o úrok z neoprávněného jednání správce daně.

⁴ Např. v důsledku aplikace nesprávného právního předpisu (viz poslední část tohoto článku „Krátká úvaha nad časovým stářím právních úprav při stanovení výše úroku“).

resp. ekonomickou náhradu plynoucí z peněžních prostředků, která by jinak přirůstala k mase finančních prostředků jejich vlastníku⁵? Neztrácí tak úrok v případě jeho zadržování (nepředepsání) ze strany správce daně svůj primární účel a ekonomické poslání?

Dosavadní praxe a rozhodování některých správních soudů (a následně i správce daně) se úzkostlivě brání možnosti úročení úroků, a to *de facto* ze dvou důvodů, které spolu souvisí. První důvod vychází z tradice římského práva, který „brání“ úroků z úroků odmítal⁶, přičemž římskoprávní regulace následně ovlivnila argumentaci při výkladu civilního práva, které po dlouhou dobu vycházelo ze zákazu úročení úroků v soukromoprávních závazkových vztazích⁷. Tuto interpretaci následně použil například první senát Nejvyššího správního soudu ve svém rozsudku ze dne 29. 10. 2009, čj. 1 Afs 80/2009-50, když uvedl, že „vycházejí z principu jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti právního řádu, lze úrok ze zaviněného vratitelného přeplatku (§ 64 odst. 6 daňového řádu) přirovnat k úroku z prodlení z oblasti soukromého práva (§ 517 odst. 2 obč. zák.), kdy v případě prodlení dlužníka s peněžitým plněním vzniká věřiteli ze zákona nárok na úrok z prodlení dlužné částky (jistiny)“. Obdobně se k této problematice postavil i Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 11. 12. 2014, sp. zn. 62 Af 46/2013, v jehož odůvodnění se objevuje i tvrzení, že vzniklý úrok nepředstavuje přeplatek, a tedy že úrok z vratitelného přeplatku nemůže být vypočítán z pozdě předepsaného úroku. Je však takový výklad odrazem dikce zákona či naplňuje zejména ekonomický účel úroku? V další části článku budu vycházet zejména z názorných příkladů aplikace úroku z neoprávněného jednání správce daně a úroku z vratitelného přeplatku.

Vyjde-li se z nesporné skutečnosti, že rozhodnutím správního soudu došlo k deklaraci nezákonného postupu (rozhodnutí) správce daně, tak v důsledku pochybení správce daně má být ve smyslu ust. § 254 odst. 3 daňového řádu vrácena daň a předepsán úrok do 15 dní ode dne účinnosti rozhodnutí správního soudu. Správce daně sice vrátí nezákonně zadržovanou daň (např. která byla v původním řízení doměřena), avšak nepředepíše ve stanovené lhůtě zákonem presumovaný úrok, případně předepíše toliko

část takového úroku. Optikou názorů některých soudů uvedených v předchozím odstavci by tak i v případě několikaleté nečinnosti správce daně při předepsání zákonné výše úroku z neoprávněného jednání správce daně byl předepsán úrok ve výši kalkulované ke dni vrácení samotné daně bez jakéhokoliv zohlednění nečinnosti správce daně při jeho předepsání. Lapidárně řečeno, správce daně by si mohl říci, že úrok z neoprávněného jednání správce daně nepředepíše a že raději počká, až mu to případně „přikáže“ správní soud za několik let⁸, neboť (i) stejně předepíše úrok ve výši ke dni vrácení samotné daně a (ii) částku odpovídající úroku může stát využít pro své investiční a jiné účely⁹, aniž by byl sankcionován za svou nečinnost. **Správce daně je tedy povinen předepsat úrok dle ust. § 254 daňového řádu na osobní daňový účet ve lhůtě stanovené ust. § 254 odst. 3 daňového řádu, avšak z důvodu jeho nezákonného jednání (nečinnosti) se tomu tak nestane, čímž vzniká časový nesoulad mezi okamžikem, kdy měl úrok být předepsán na osobní daňový účet a kdy skutečně předepsán byl.** Není nespravedlivé, že daňový subjekt zcela ztrácí hodnotu ekonomické náhrady (úroku) správcem daně nezákonně zadržované daně, a to opět nezákonným jednáním (nečinností) správce daně? Právě na výše uvedené situace je dle mého názoru zcela aplikovatelný úrok z vratitelného přeplatku, přičemž argument o zákazu anatocismu (úročení úroků) je nejen z hlediska samotné textace daňového řádu lichý, neboť i soukromé právo již změnilo svůj postoj k zákazu anatocismu a úročení úroků se nebrání. Naopak, občanský zákoník úročení úroků dokonce presumuje¹⁰.

Daňový řád vychází obecně z pravidla, že správce daně je povinen předepsat na osobní daňový účet celou výši zákonem stanoveného úroku z neoprávněného jednání správce daně do 15 dnů ode dne účinnosti příslušného rozhodnutí (např. správního soudu), čímž vznikne při splnění zákonných podmínek¹¹ přeplatek ve smyslu ust. § 154 daňového řádu, přičemž následně se tento přeplatek stane vratitelným přeplatkem ve smyslu ust. § 154 odst. 2 a § 155 daňového řádu. Lhůta pro předepsání úroku, resp. vrácení vratitelného přeplatku (viz ust. § 155 odst. 5 věta první daňového řádu) je zcela explicitně vymezena v ust. § 254 odst. 4 daňového řádu. A proto v situaci, kdy správce daně vrátí daňovému subjektu vratitelný přeplatek

⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 8 Afs 13/2010.

⁶ Srov. např. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 7. vydání. Bratislava, 1929, s. 412–413.

⁷ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002.

⁸ Například úrok z neoprávněného jednání správce daně by měl správce daně předepsat nejpozději k 1. 3. 2011 (tj. do 15 dnů ode dne účinnosti „zrušujícího“ rozhodnutí), avšak správce daně předepíše tento úrok až 1. 5. 2016 na základě rozhodnutí správního soudu, avšak pouze ve výši vypočtené z časového období ode dne úhrady samotné daně do dne jejího vrácení, tj. například v únoru 2011. Za časové období mezi roky 2011 až 2016, kdy byl úrok z neoprávněného jednání správce daně nezákonně zadržován, by ovšem daňový subjekt neměl dle citovaných rozsudků obdržet žádnou kompenzaci (sic!). Takový závěr ovšem neodpovídá ani textaci daňového řádu, ani ekonomickému účelu úroku.

⁹ Nelze opomenout ani skutečnost, že nezákonně zadržovaný úrok se nikterak nepromítne do plnění státního rozpočtu, přestože za normálních okolností by měl snížit jeho příjmovou stránku.

¹⁰ Srov. ust. § 1932 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „občanský zákoník“).

¹¹ Například neexistence nedoplatků na jiném osobním daňovém účtu.

(úrok z neoprávněného jednání správce daně) po lhůtě stanovené v ust. § 155 odst. 5 ve spojení s ust. § 254 odst. 3 a 4 daňového řádu, náleží mu úrok z vratitelného přeplatku odpovídající ročně výši sazby stanovené Českou národní bankou, zvýšené o 14 procentních bodů, platné pro první den příslušného kalendářního období. Názory, že ust. § 254 odst. 4 daňového řádu se nevztahuje na vratitelný přeplatek, který může vzniknout daňovému subjektu v souvislosti s předepsáním úroku z neoprávněného jednání správce daně na jeho osobní daňový účet, nemají jakoukoliv oporu v daňovém řádu či jiném právním předpisu.

2 Úrok jako (vratitelný) přeplatek?

V této souvislosti je vhodné si krátce zanalyzovat, zda v důsledku vzniku úroku může vzniknout přeplatek ve smyslu ust. § 154 odst. 1 daňového řádu. Pojem přeplatek je vymezen v ust. § 154 odst. 1 daňového řádu jako „částka, o kterou úhrn plateb a vrátek na kreditní straně osobního daňového účtu převyšuje úhrn předpisů a odpisů na debetní straně osobního daňového účtu“, tj. přeplatek představuje kladné saldo osobního daňového účtu¹², přičemž na osobním daňovém účtu se evidují veškeré okolnosti související s daní včetně jejího příslušenství¹³, tedy včetně jednotlivých druhů úroků regulovaných daňovým řádem. Neuhradí-li daňový subjekt řádně a včas správcem daně stanovenou daň, je mu na debetní straně osobního daňového účtu předepsána daň včetně úroku z prodlení. Pokud je daň a úrok z prodlení daňovým subjektem uhrazen, je tato platba evidovaná na kreditní straně osobního daňového účtu. Naopak, pokud je v důsledku nezákonného rozhodnutí o stanovení daně správce daně povinen vrátit nesprávně stanovenou daň, a to včetně příslušného úroku z neoprávněného jednání správce daně, tato skutečnost představuje evidenční položku na kreditní straně osobního daňového účtu¹⁴, kterou správce daně „vrací“ daňovému subjektu, přičemž tak musí učinit ve lhůtách stanovených v příslušných ustanoveních daňového řádu (např. ust. § 155 odst. 2 daňového řádu).

Bez jakýchkoliv pochybností lze uzavřít, že na debetní stranu osobního daňového účtu se předepisuje úrok z prodlení¹⁵, a to zejména s ohledem na skutečnost, že daní se pro účely správy daní rozumí rovněž úroky, a proto je logické, že i v případě předepsání úroků ve prospěch daňového subjektu je tento úrok předepsán na příslušnou stranu osobního daňového účtu. Pro účely úroku dle ust. § 254 tedy platí, že správce daně je povinen tento úrok předepsat na osobní daňový účet do 15 dnů¹⁶, přičemž

pokud na osobních daňových účtech daňového subjektu není evidován nedoplatek, je zcela nepochybné, že v tom případě vznikl přeplatek v důsledku splnění podmínek dle ust. § 154 odst. 1 daňového řádu.

V tomto ohledu tak nelze souhlasit s Krajským soudem v Brně, který na s. 6 rozsudku ze dne 11. 12. 2014, sp. zn. 62 Af 46/2013, konstatoval, že „byť § 254 odst. 3 DR stanoví, že sankční úrok přiznaný podle tohoto ustanovení správce daně předepíše na osobní daňový účet do 15 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí, kterým bylo rozhodnutí o stanovení daně zrušeno, změněno nebo prohlášeno za nicotné, neznamená to, že se tímto úrok stává přeplatkem ve smyslu § 154 DR, natož vratitelným přeplatkem“. Takový závěr se ovšem míjí s regulací přeplatku ve smyslu ust. § 154 a souvisejících ustanovení daňového řádu, jak již bylo vysvětleno výše, neboť úrok přeplatek nepochybně při splnění příslušných zákonných podmínek představuje. V opačném případě by byla naprosto popřena textace a smysl ust. § 154 odst. 1 ve spojení s ust. § 150 odst. 1 a 2 daňového řádu, když krajský soud sice souhlasí, že sankční úrok se na osobní daňový účet eviduje, avšak zároveň bez jakéhokoliv odůvodnění uzavře, že přeplatek nemůže z důvodu existence úroku a povinnosti jeho vrácení vzniknout. Rozpornost takového závěru je tak zcela zřejmá. Krajský soud v Brně se ve své argumentaci opírá toliko o jazykový výklad ust. § 254 odst. 4 daňového řádu, když tvrdí, že citované ustanovení presumuje lhůtu pro vrácení vratitelného přeplatku, avšak pouze v případě, kdy je přeplatkem samotná daň v užším slova smyslu, tj. bez vzniklého úroku z neoprávněného jednání správce daně. Předmětné ustanovení ovšem nespojuje vznik vratitelného přeplatku jen s vrácením nesprávně stanovené daně, nýbrž ze sousloví „v důsledku zrušení, změny nebo prohlášení nicotnosti rozhodnutí o stanovení daně“ vyplývá, že zákonodárce neměl v úmyslu omezovat povinnost správce daně vrátit daň v širším slova smyslu (včetně příslušenství; viz ust. § 2 odst. 3 až 5 daňového řádu) ve stanovené lhůtě, tj. **nelze ani gramatickým výkladem interpretovat citované ustanovení tak, že by byla dána povinnost správce daně vrátit ve stanovené lhůtě toliko samotnou daň bez příslušenství, a že pouze samotná daň představuje vratitelný přeplatek, nikoliv již úrok z neoprávněného jednání správce daně.** Taková právní úvaha je dle mého názoru nesprávná. Přestože nesouhlasím se závěrem Krajského soudu v Brně, avšak v čistě teoretické rovině bych ho připustil, tj. uznal bych, že ust. § 254 odst. 4 daňového řádu se aplikuje toliko na samotnou daň (bez příslušenství), tak Krajský soud v Brně rovněž zcela opomíjí obecná ustanovení o vrácení

¹² Srov. BAXA, Josef a kolektiv. *Daňový řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. Komentář k § 154 daňového řádu. ASPI.

¹³ Srov. ust. § 2 odst. 3 až 5 daňového řádu.

¹⁴ Srov. ust. § 150 odst. 2 daňového řádu.

¹⁵ Srov. např. LICHNOVSKÝ, Ondřej, Roman ONDRÝSEK a kolektiv. *Daňový řád: Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 564.

¹⁶ Srov. ust. § 254 odst. 3 daňového řádu.

vratitelného přeplatku dle ust. § 155 odst. 2 až 5 daňového řádu, neboť, jak již bylo vysvětleno výše, nemůže být pochyb, že úrok dle ust. § 254 daňového řádu může být přeplatek, přičemž po testu vratitelnosti se může stát vratitelným přeplatkem, který je správce daně povinen vrátit na základě žádosti daňového subjektu do 30 dnů ode dne doručení žádosti. Nevrátí-li správce daně vratitelný přeplatek (úrok) včas, aktivizuje se ust. § 155 odst. 5 daňového řádu a daňovému subjektu náleží úrok z vratitelného přeplatku. Jinak řečeno, k úročení úroků by i v tomto případě mělo dojít.

Na základě výše uvedeného je dle mého názoru nesporné, že úrok z neoprávněného jednání správce daně (i) může při splnění zákonných podmínek představovat přeplatek¹⁷, (ii) má být předepsán na osobní daňový účet ve lhůtě stanovené ust. § 254 odst. 3 daňového řádu a (iii) po testu vratitelnosti ve smyslu ust. § 154 a 155 daňového řádu se může „transformovat“ na vratitelný přeplatek, čímž vznikne i nárok na úrok z pozdě předepsaného, resp. nevráceného úroku z neoprávněného jednání správce daně na základě aplikace ust. § 155 odst. 5 daňového řádu. V praxi se občas stává, že správce daně se snaží eliminovat aplikaci výše uvedených ustanovení a přiznání úroku z úroků tvrzením, že aby se mohlo vydat kladné rozhodnutí dle ust. § 155 odst. 5 daňového řádu, tj. aby mohl být přiznán úrok z vratitelného přeplatku, tak částka odpovídající výši úroku z neoprávněného jednání správce daně musí být nejprve evidována na osobním daňovém účtu. **Správce daně tak odmítá přiznat úrok z vratitelného přeplatku fakticky s odůvodněním, že ještě nepředepsal úrok na osobní daňový účet, tj. nepřízná úrok z důvodu vlastní nečinnosti. Správce daně by**

tímto způsobem těžil ze své vlastní nezákonnosti, což je však nepřipustné, neboť správce daně tím přenáší odpovědnost za své nezákonné jednání na daňový subjekt, tj. daňový subjekt by byl nucen vést veškeré ekonomické a jiné důsledky s nečinností správce daně spojené.

3 Úročení úroků v kontextu právní úpravy úroku z prodlení

Předmětem mnoha analýz stran právní úpravy různých forem úroků je rovněž srovnání úroku, který přísluší daňovému subjektu, s úrokem z prodlení náležejícím správci daně při prodlení s úhradou daně ze strany daňového subjektu. Pro účely tohoto článku tomu nebude jinak, neboť v otázce úročení úroků je velmi často odkazováno na právní úpravu úroku z prodlení, aniž by se zohlednila (i) odlišná dikce zákona a (ii) rozdílné ekonomické konsekvence spojené s předepsáním úroku dle ust. § 254 daňového řádu v zákonem stanovené lhůtě.

Dílčí právní úprava úroku z prodlení explicitně zahrnuje možnost jejich úročení, a to v ust. § 253 odst. 3 daňového řádu, které stanoví, že „u nedoplatků na příslušenství daně a na peněžitém plnění placeném v rámci dělené správy úrok z prodlení nevzniká“. Na základě tohoto ustanovení občas dochází k dedukci, že identické pravidlo je možné automaticky aplikovat na jiné právní otázky (na právní úpravu úroku z neoprávněného jednání správce daně), aniž by byl zohledněn jeden ze základních principů, jímž je princip zákazu analogie v neprospěch daňového subjektu¹⁸. Pokud by zákonodárce zamýšlel aplikaci

¹⁷ Srov. např. LICHNOVSKÝ, Ondřej, Roman ONDRÝSEK a kolektiv. *Daňový řád: Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 581 až 582: „Rovněž je třeba zdůraznit, že pro účely úroku dle komentovaného ustanovení je nutno pod pojmem ‚přeplatek‘ chápat jakéhokoliv peněžitě plnění, k jehož úhradě je správce daně vůči daňovému subjektu povinen, a které vzniklo ať z důvodu spočívajících na straně daňového subjektu (daňový subjekt převedl na svůj osobní daňový účet více, než kolik činila jeho daňová povinnost) či na straně správce daně (daňový subjekt hradil daň na základě rozhodnutí správce daně, které bylo následně změněno, zrušeno či prohlášeno za nicotné, když přeplatek je v této souvislosti částka, která byla uhrazena ‚navíc‘, a úrok stanovený dle § 254 DR). Pro účely úročení přeplatku vyplaceného po lhůtě je pak nerozhodné, z jakého titulu přeplatek vznikl. Jedná se o sankci správce daně za to, že daňový subjekt zkrátil na jeho právu na včasné obdržení platby. Porušení tak zakládá hmotněprávní nárok daňového subjektu na úrok dle komentovaného ustanovení. Proto se úročení bude vztahovat rovněž na přeplatky vzniklé z titulu jiných úroků dle daňového řádu (§ 254, 254a DR), kdy z výše uvedeného důvodu se nebude jednat o porušení zákazu úroků z úroků. Pro tento účel pak nelze analogicky aplikovat § 253 odst. 3 DR, kdy by se jednalo o analogii, která je v daňovém právu hmotněm v neprospěch daňového subjektu nepřipustná. (srov. Melzer 2011, s. 257)“

¹⁸ Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 2. 2010, čj. 1 Afs 1/2010-61: „Na úvod považuje soud za nezbytné zdůraznit, že normy veřejného práva nelze užívat v neprospěch daňového subjektu, je-li právní otázka věci sporná či nejasná. V takových případech má být právě naopak postupováno ve prospěch daňového subjektu. Nelze totiž pominout, že předmětem výkladu je soubor norem daňového práva, tedy norem práva veřejného, zakládajících právo státu odejmout ze zákonem stanovených podmínek část majetku soukromé osobě a povinnost této osoby uvedenou část svého majetku státu poskytnout, aniž by za to od státu obdržela jakékoli přímé protiplnění. V takto nevyrovnaném vztahu mezi státem a soukromou osobou nutno klást obzvláštní důraz na ochranu právní pozice soukromé osoby proti státu odnímajícímu jí část jejího majetku (v tomto smyslu je nutno poukázat na principy judikované v nálezu Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2003, sp. zn. IV. ÚS 666/02, publ. Ve Sb. n. u. ÚS, Svazek č. 31, náleží č. 145, str. 295; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>.) Jak již Nejvyšší správní soud vyslovil (viz např. rozsudek ze dne 14. 7. 2005, č. j. 2 Afs 24/2005 - 44, zveřejněný pod č. 689/2005 Sb. NSS; rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou dostupná na www.nssoud.cz), v oboru daňového práva je proto nutno dbát určitých základních principů, kterými v projednávané kauze jsou zejména princip právní jistoty a princip předvídatelnosti právní regulace, z nichž plyne zákaz analogie v neprospěch daňového subjektu a především zásada, že v případě, že daňový zákon z důvodu své nejasnosti, nesrozumitelnosti či nepřesnosti nebo ‚mezery v zákoně‘ umožňuje vícero rovnocenně přesvědčivých výkladů, je nutno použít takový z nich, který je vůči daňovému subjektu mírnější (neboť je věcí státu, aby formuloval své daňové zákony natolik jednoznačně, srozumitelně, přesně a úplně, aby minimalizoval výkladové nejasnosti; v opačném případě by se jednalo o nepřipustnou libovůli zákonodárce)“.

identických normativů i na úrok z neoprávněného jednání správce daně (či jiného úroku ve prospěch daňového subjektu), jistě by tak učinil výslovně a srozumitelně tak, jak je stanoveno u úroku z prodlení. Navíc, argumentem pro úročení úroků z neoprávněného jednání správce daně je i možnost procesního postupu dotčené strany, tj. jaká opatření může zaujmout strana, již úrok náleží, avšak nebyl doposud uhrazen (předepsán). Neuhradil-li daňový subjekt úrok z prodlení, správce daně má zcela jednoznačnou možnost, jak proti daňovému subjektu zasáhnout, a to zahájením daňové exekuce, neboť exekučním titulem pro její zahájení je dle ust. § 176 odst. 1 písm. a) daňového řádu rovněž výkaz nedoplatků sestavený z údajů evidence daní. Je tak pouze a jen na aktivitě správce daně, zda přistoupí k vymáhání dlužného úroku z prodlení (byť i navzdory jeho spornosti), neboť v případě existence nedoplatku na úroku z prodlení neexistuje žádný časový nesoulad mezi jeho splatností a jeho výběrem. Daňový subjekt takovou možností nedisponuje. Vznikne-li totiž oprávněný nárok na úrok z neoprávněného jednání správce daně, avšak správce daně tento úrok na osobní daňový účet v zákonem stanovené lhůtě nepředepíše, daňový subjekt nemá žádné přímé procesní prostředky, jak bezprostředně vymáhat zákonnou výši předmětného úroku, neboť daňový subjekt je nucen domáhat se svého práva na celou výši úroku prostřednictvím procesních prostředků presumovaných daňovým řádem, resp. soudní cestou. A i když správní soud za několik let deklaruje nezákonnost postupu správce daně a povinnost správce daně předepsat a případně vyplatit úrok z neoprávněného jednání správce daně, dle praxe některých správců daně či dle odůvodnění výše citovaného rozsudku Krajského soudu v Brně daňovému subjektu náleží úrok toliko ve výši, kterou by mu správce daně byl povinen předepsat, kdyby daný úrok předepsal v zákonem stanovené lhůtě, tj. kdyby nebyl nečinný. Tím se však zcela potlačuje primární účel úroku dle ust. § 254 daňového řádu, a to ekonomická náhrada peněžních prostředků, které daňový subjekt musel získat z jiných zdrojů. Jak již bylo výše uvedeno, správce daně by si nepřipustěním úročení úroku z neoprávněného jednání správce daně mohl dovolit „riskovat“, úrok v zákonné lhůtě nepředepsat a počkat si na „očekávané“ rozhodnutí správního soudu, neboť tak jako tak by vlastně úrok byl ve stejné výši¹⁹. Úrok z vratitelného přeplatku má právě tuto disproporcionalitu odstranit.

V kontextu s dlouhotrvajícím odporem soukromého práva k úročení (soukromoprávních) úroků z prodlení a převzetí tohoto postoje i pro účely správy daní je naprosto zásadní skutečností, že soukromé právo tento rigidní názor již opustilo²⁰. Občanský zákoník totiž presumuje úročení úroků mimo jiné v těch případech, kdy dlužník plní nejprve na jistinu (daň), neboť v těch případech se úročí i úroky. Pokud tedy „soukromoprávní“ dlužník plní svůj dluh (jistinu) opožděně, tj. úroky z prodlení již nabíhají, tak případná platba se ze zákona započte nejprve na již vzniklé úroky z prodlení, a až poté na jistinu. Toto pravidlo vyplývá z ust. § 1932 odst. 1 občanského zákoníku. Jestliže se dlužník rozhodne plnit nejdříve na jistinu, tj. zamýšlí eliminovat vznik další výše úroku z prodlení, je tato snaha „odměněna“ tím, že dle ust. § 1932 odst. 2 občanského zákoníku se úročí i úroky. Dlužník se tak nevyhne částečnou platbou úročení – ať už jistiny nebo samotného úroku²¹. V kontextu daňového procesu se správce daně rozhodne, že vrátí pouze daň (jistinu), avšak nikoliv úrok z neoprávněného jednání správce daně s tím, že se vlastně tento úrok nadále neúročí. Nicméně při převzetí soukromoprávního postupu by tímto způsobem stát (správce daně) jakožto dlužník, který rozhodl, že bude plnit pouze na daň jakožto jistinu, byl povinen uhradit i úrok z úroku z neoprávněného jednání správce daně, jak předpokládá ust. § 1932 odst. 2 občanského zákoníku.

Formální snaha o eliminaci úročení úroků s odkazem na římskoprávní princip zákazu anatocismu je proto dávným přežitkem, který neodpovídá nejen platným a účinným právním normám, ale neodpovídá ani ekonomickému pojetí a účelu úroků. Navíc, nerespektováním výše uvedených pravidel by došlo k porušení principu rovnosti tím, že je upřednostňován zájem státu před ústavně konformním, systematickým či teleologickým výkladem pravidel daňového procesu. Takový postup by fakticky vedl k závažnému zásahu do vlastnického práva daňového subjektu, neboť by tím docházelo *de facto* ke znehodnocování finančních prostředků daňového subjektu, po právu mu náležejících, v důsledku pochybení správce daně. Správci daně (stát) by tím získali signifikantně širší oprávnění a možnost jak ochránit své finanční prostředky a domoci se bezprostředního vymožení své pohledávky.

¹⁹ Obdobný postup by se pohledem některých správců daně mohl aplikovat též u úroku z prodlení, neboť daňový subjekt by mohl například tvrdit, že bude hradit jen úrok z prodlení za dobu mezi dnem uplynutí lhůty pro podání daňového přiznání a splatností doměřené daně, a nikoliv do doby úhrady této daně, neboť přeci podal odvolání proti platebnímu výměru na úrok z prodlení a následně i žalobu (event. kasační stížnost).

²⁰ Srov. ust. § 1806 či § 1932 odst. 2 občanského zákoníku.

²¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, beck-online. Komentář k ust. § 1932: „Druhý odstavec (dispozitivně) doplňuje úpravu o specifický důsledek dlužníkem provedené volby. Zabráňuje dlužníkovi příliš se provedenou volbou zvýhodnit. Odkloní-li se od základního pořadí určeného prvním odstavcem tak, že zvolí plnění nejprve na jistinu (která jinak obsazuje až poslední místo v pořadí, což není pro dlužníka právě výhodné, chce-li se dluhu co nejdříve zbavit), nastupuje vůči němu určitý druh ‚sankce‘ svého druhu – od okamžiku provedení volby se úročí náklady i úroky, které do té doby dospěly. Nadále se tedy výpočtová základna pro další úročení zvyšuje, dospěle náklady i úroky (z prodlení i smluvní) přirůstají k jistině. Jde tak v podstatě o zákonný anatocismus.“

4 Krátká úvaha nad časovým střetem právních úprav při stanovení výše úroku

Níže uvedená stručná úvaha sice přímo nesouvisí s problematikou vzniku úroku z úroků, avšak ovlivňuje případnou výši úroku dle ust. § 254 daňového řádu, neboť konkrétní výše úroku z neoprávněného jednání správce daně představuje základnu pro výpočet následného úroku z přeplatku. To vše za předpokladu, že úročení úroků bude v daňovém právu nejen v návaznosti na nové soukromé právo aprobováno.

V jednom z dřívějších čísel bulletinu Komory daňových poradců zaměřeného na daňový proces se totiž jeden z autorů zabýval otázkou příslušenství daně v souvislosti s rozsudkem ve věci Veletrhy Brno²², přičemž úrokem se v nedávné době zabýval i rozšířený senát Nejvyššího správního soudu²³. Nejen výše uvedené případy řešené Nejvyšším správním soudem, ale i současná praxe se v souvislosti se vznikem úroků zabývá **potenciálním časovým střetem mezi původní a novou právní úpravou**, přičemž tato skutečnost má zásadní vliv na stanovení správné výše úroku. **Krátce se proto pozastavím nad přechodnými ustanoveními daňového řádu, jejichž aplikace pro stanovení správné výše úroku, konkrétně úroku z neoprávněného jednání správce daně, je zcela kruciólní.**

Nejjednodušším způsobem určení správné právní úpravy za účelem stanovení výše úroku by jistě byla existence speciálního přechodného ustanovení, jak je tomu ostatně u úroku z prodlení²⁴ či penále²⁵. **Speciální přechodné ustanovení ovšem pro stanovení správné výše úroku z neoprávněného jednání správce daně absentuje.** V minulosti tomu bylo jinak, neboť zákonodárce i pro úrok z neoprávněného jednání správce daně (v tehdejší terminologii úrok z přeplatku²⁶) vymezil speciální přechodné ustanovení, a to zákonem č. 230/2006 Sb., ve kterém byl časový střet nové a původní právní úpravy vyřešen speciálním přechodným ustanovením v čl. VI bodu 5 větě druhé zákona č. 230/2006 Sb., který stanovil, že „*pro vratitelný přeplatek na dani, jejíž původní den*

splatnosti nastane do účinnosti tohoto zákona, se použije § 64 odst. 6 a § 96a odst. 3 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění účinném do účinnosti tohoto zákona“. Zákonodárce tak jednoznačně deklaroval, jakou právní úpravou se přiznání a výše úroku mají řídit, což explicitně potvrdil i Nejvyšší správní soud²⁷. Daňový řád však takové přechodné ustanovení neobsahuje. Co bylo tedy záměrem zákonodárce? **Na základě jakého kritéria se má určit, který právní předpis (zda ZSDP či daňový řád) se má pro účely stanovení výše sankčního úroku správce daně aplikovat?** Klíč ke zjištění takového kritéria je nutné hledat v úskalích přechodných ustanovení.

Při tvorbě každého právního předpisu je primární snahou zajistit jeho přehlednost, relativní jednoduchost a uživatelskou přívětivost (což se obecně ne „vždy“ daří), přičemž nosnou konstrukcí pro zachování kontinuity s původním právním předpisem jsou nepochybně právě přechodná ustanovení. S tím úzce souvisí metodologie a systematika tvorby a struktury ustanovení daňového řádu, k čemuž se v jednom ze svých rozhodnutí vyjádřil Nejvyšší správní soud²⁸, který uvedl, že z hierarchie a systematiky právních norem v konkrétním právním předpisu jednoznačně vyplývá, že určité obecné zákonné pravidlo (nacházející se v rámci struktury zákona v „dřívějším“ ustanovení) se aplikuje ve všech případech, neexistuje-li speciální zákonné pravidlo (nacházející se v „pozdějším“ ustanovení). Nejvyšší správní soud se sice v citovaném rozhodnutí věnoval rozboru ustanovení ve vztahu k prekluzivním lhůtám pro stanovení daně, avšak jeho závěry je bezpochyby možné použít i v rámci interpretace jiných právních předpisů. Optikou závěru Nejvyššího správního soudu totiž pro účely přechodných ustanovení daňového řádu platí, že zákonodárce v ustanoveních § 264 odst. 2 až 17 vymezil speciální zákonná pravidla, jak řešit časový rozpor mezi právními úpravami, a to pro konkrétní případy (např. lhůta pro stanovení daně, úrok z prodlení, penále apod.), avšak není-li určitá situace výslovně řešena speciálním přechodným ustanovením, aplikuje se obecné přechodné ustanovení vymezené v ust. § 264 odst. 1 daňového řádu, tedy i pro úrok z neoprávněného jednání správce daně. Navíc, konkrétně u úroku z neoprávněného jednání správce daně je takový způsob výkladu podpořen i základními principy veřejného (tedy

²² Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 6. 2015, sp. zn. 2 Afs 234/2015.

²³ Srov. usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2016, čj. 1 Afs 235/2014-50.

²⁴ Srov. ust. § 264 odst. 14 daňového řádu.

²⁵ Srov. ust. § 264 odst. 13 daňového řádu.

²⁶ Srov. ust. § 64 odst. 6 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků (dále též „ZSDP“).

²⁷ Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. 8 Afs 34/2009, zdůraznil, že citované přechodné ustanovení řeší střet dvou právních úprav jednoznačně, a proto je nutné jej následovat, když rovněž uvedl, že „úrok z přeplatku vztahující se k určité dani, jejíž den splatnosti nastal před 1. 1. 2007, je nutno počítat podle úpravy v § 64 odst. 6 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění účinném do 31. 12. 2006 (čl. VI bod 5 věta první zákona č. 230/2006)“. Tento právní názor potvrdil i Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 6. 8. 2014, sp. zn. 3 Afs 3/2014, když uvedl, že: „V této souvislosti je namístě zdůraznit, že přechodné ustanovení čl. VI bodu 5 zákona č. 230/2006 Sb., skutečně nenabízí prostor pro jiný výklad [...]. Jednoznačně z něj vyplývá, že se na úroky ze stěžovatelských přeplatků vztahuje ustanovení § 64 odst. 6 zákona o správě daní a poplatků, ve znění do 31. 12. 2006 [...]“.

²⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 5. 2012, čj. 9 Afs 72/2011-234.

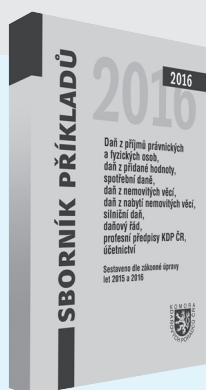
i daňového) práva, které zakazuje analogii v neprospěch daňového subjektu v případě „mezery v zákoně“²⁹.

Lze proto uzavřít, že pro určení rozhodné právní úpravy pro přiznání a stanovení výše úroku z neoprávněného jednání správce daně je zásadní pravidlo obsaženo v ust. § 264 odst. 1 daňového řádu, a to v souvislosti se skutečností, že postup (řízení) pro přiznání úroku z neoprávněného jednání správce daně se zahajuje okamžikem vymezeným v ust. § 254 odst. 1 daňového řádu, tj. zejména dnem zrušení rozhodnutí o stanovení daně. V praxi se však některé finanční úřady uchylují k právním úvahám, že (i) úrok z neoprávněného jednání

správce daně je svou povahou obdobný úroku z prodlení, a proto se aplikuje speciální přechodné ustanovení regulující právě úrok z prodlení³⁰, nebo (ii) se finanční úřady snaží zvláštním kombinováním obecných pravidel procesního a hmotného práva stran retroaktivity právních předpisů docílit závěru, že je nutné aplikovat ZSDP, a to vždy dle jednotlivých kauz tak, aby výsledkem byla povinnost uhradit úrok dle příslušného znění právního předpisu, na základě něhož je výše úroku co nejmenší. A to ačkoliv zákonodárce strukturou a zněním přechodných ustanovení daňového řádu stanovil dle mého názoru jednoznačný postup a pravidla, jak řešit případné časové rozpory mezi jednotlivými právními předpisy.

²⁹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 2. 2010, čj. 1 Afs 1/2010-61: „V oboru daňového práva je proto nutno dbát určitých základních principů, kterými v projednávané kauze jsou zejména princip právní jistoty a princip předvídatelnosti právní regulace, z nichž plyne zákaz analogie v neprospěch daňového subjektu a především zásada, že v případě, že daňový zákon z důvodu své nejasnosti, nesrozumitelnosti či nepřesnosti nebo ‚mezery v zákoně‘ umožňuje vícero rovnocenně přesvědčivých výkladů, je nutno použít takový z nich, který je vůči daňovému subjektu mírnější (neboť je věcí státu, aby formuloval své daňové zákony natolik jednoznačně, srozumitelně, přesně a úplně, aby minimalizoval výkladové nejasnosti; v opačném případě by se jednalo o nepřipustnou libovůli zákonodárce) [...]“

³⁰ Proč ale pouze u úroku z neoprávněného jednání správce daně zákonodárce nestanovil speciální přechodné ustanovení jako například u předchozí právní úpravy? Nevyřešil tuto problematiku právě obecným přechodným ustanovením § 264 odst. 1 daňového řádu? K tomu podrobně viz výše uvedený text a citovaná judikatura.

SBORNÍK PŘÍKLADŮ 2016

Publikace je určena především těm, kteří se připravují na kvalifikační zkoušku na daňového poradce. Obsahuje příklady včetně řešení, mimo jiné i z termínů kvalifikačních zkoušek na daňového poradce, které proběhly v roce 2015.

Cena publikace je 420 Kč vč. DPH + poštovné.

Sborník je možné objednat na www.kdpcr.cz, e-mail publikace@kdpcr.cz, Komora daňových poradců ČR, Kozí 4, P. O. Box 121, 657 21 Brno.

Bezpečný přístav v oblasti převodních cen pro malé a střední podniky v České republice: Fikce či blízká realita?

Ing. Veronika Solilová, Ph.D.

Mendelova univerzita v Brně, Provozně
ekonomická fakulta, Ústav účetnictví a daní

doc. Ing. Danuše Nerudová, Ph.D.

Mendelova univerzita v Brně, Provozně
ekonomická fakulta, Ústav účetnictví a daní

Pravidla v rámci převodních cen nezohledňují rozdíly mezi velikostí podniků, přičemž se ukazuje, že malé a střední podniky (dále též „SME“) nejsou schopny nést vysoké administrativní náklady převodních cen tak jako velké podniky. Z tohoto důvodu některé evropské státy zavedly specifická pravidla v oblasti převodních cen pro SME nebo dokonce SME z pravidel pro převodní ceny úplně vyjmuly. V kontextu Směrnice o převodních cenách pro nadnárodní podniky a daňové správy lze tato pravidla považovat za tzv. safe harbour – bezpečný přístav¹. Je ovšem nutno podotknout, že zpravidla není v obecném právním rámci států výslovně uvedeno, že se jedná o bezpečný přístav. To je i případ České republiky, která zatím využívá stanovené rozpětí nákladové rentability a zjednodušenou dokumentaci k převodním cenám pouze v případě služeb s nízkou přidanou hodnotou. Vzhledem k této skutečnosti jsme provedly analýzu pravidel převodních cen v členských státech EU a následně navrhly konkrétní podobu bezpečného přístavu pro SME v oblasti převodních cen pro Českou republiku.

1 Úvod do problematiky

Malé a střední podniky² tvoří v Evropské unii více jak 99 % všech podniků a významně přispívají k celkové zaměstnanosti (poskytují cca 89 mil. pracovních míst) a především k tvorbě přidané hodnoty – příspěvek se v jednotlivých státech Evropské unie pohybuje v rozmezí 55–75 %³.

Současně ovšem SME čelí daňovým překážkám v podobě 28 odlišných daňových systémů. S tím souvisí problematika mezinárodního zdanění a převodních cen, které mohou SME znevýhodňovat, vzhledem k jejich velikosti a nedostatku jak lidského, tak finančního kapitálu, a deformovat jejich obchodní rozhodnutí. Ve srovnání s velkými podniky SME čelí vysokým vyvolaným nákladům zdanění, které mají regresivní charakter⁴ vzhledem k velikosti podniku. Tyto náklady jsou navíc výrazně vyšší pro SME se zahraniční pobočkou či dceřinkou ve srovnání se SME, které internacionalizovány nejsou a působí jen na domácím trhu. Proto Evropské fórum převodních cen⁵ a OECD⁶ doporučují zjednodušující úpravu pravidel pro SME, aby došlo ke snížení vyvolaných nákladů zdanění. Jedním z takových pravidel mohou být právě bezpečné přístavy pro oblast převodních cen.

Česká republika nemá v legislativě zakotven žádný zjednodušený přístup pro SME v oblasti převodních cen. Dokonce ani definice SME pro tyto účely není v daňové legislativě nijak zakotvena. V tomto pohledu se řídí Česká republika doporučením Evropské Komise⁷. Správa daní

¹ Bezpečný přístav v režimu převodních cen je ustanovení, které se aplikuje na definovanou kategorii daňových poplatníků nebo transakcí a které osvobozuje daňové poplatníky od určitých povinností, jež země jinak stanovuje v rámci svých běžných pravidel pro převodní ceny. Viz více: OECD (2013). Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations – with Revised Section E on Safe Harbours in Chapter IV. Dále jen TP Směrnice.

² Evropská komise v doporučení č. 2003/361/EK ze dne 6. 5. 2003 doporučila členským státům kategorizovat malé a střední podniky dle počtu zaměstnanců, obrátu podniku a bilanční sumy. Dle pravidel uvedených v doporučení se podniky rozdělují na mikro podniky – tzn. podniky do 10 zaměstnanců s obrátem nebo bilanční sumou pod 2 mil. EUR; malé podniky – tzn. podniky s méně než 50 zaměstnanci, s obrátem či bilanční sumou méně než 10 mil. EUR; a na malé a střední podniky – tzn. podniky do 250 zaměstnanců s ročním obrátem nepřesahujícím 50 mil. EUR a bilanční sumou nižší jak 43 mil. EUR.

³ Evropská komise (2014). Annual Reports on European SMEs 2013/2014.

⁴ NERUDOVÁ, Danuše, Hana BOHUŠOVÁ, Patrik SVOBODA a Jan ŠIROKÝ (2009). *Harmonizace účetních standardů pro malé a střední podniky*. Praha: Wolters Kluwer.

⁵ EU Joint Transfer pricing Forum (2011). Transfer pricing and Small and Medium-Sized Enterprises.

⁶ OECD (2013). Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations – with Revised Section E on Safe Harbours in Chapter IV. OECD (2015). Taxation of SMEs in OECD and G20 Countries.

⁷ Viz poznámka 2.

v České republice je však založena na zásadě proporcionality (přiměřenosti). Ta obecně zaručuje menší administrativní zátěž pro SME, např. pokud jde o požadavky na dokumentaci převodních cen, jejíž vytvoření v plném rozsahu by znamenalo nadměrnou zátěž pro daňový subjekt. Kromě toho, v pokynu GFR D-10 o službách s nízkou přidanou hodnotou můžeme nalézt ustanovení, které spadá do definice bezpečného přístavu. Jedná se o využití rozpětí nákladové rentability ve výši 3–7 % pro stanovení převodní ceny v případě služby s nízkou přidanou hodnotou, která je poskytována mezi spojenými osobami.

V tomto kontextu tedy lze říci, že se Česká republika nestaví negativně vůči bezpečným přístavům zaměřeným na SME či transakce s nízkou přidanou hodnotou. Aplikace těchto přístupů snižuje nejen vyvolané náklady zdanění daňovým poplatníkům, ale i snižuje administrativní zátěž daňového správce. Stojí tedy za zvážení zavedení bezpečného přístavu pro SME, ideálně v členění dle jednotlivých odvětví národní ekonomiky.

2 Stávající úprava obecných a specifických pravidel převodních cen

V úvodní části jsme konstatovaly významnost SME a bezpečných přístavů k eliminaci vyvolaných nákladů zdanění v oblasti převodních cen. Dále jsme nastínily, že Česká republika se nestaví negativně vůči pravidlům, které se dají přirovnat k bezpečným přístavům. Obdobná situace je i v ostatních členských státech EU.

Dosavadní výzkumy⁸ zjednodušených pravidel pro převodní ceny včetně bezpečných přístavů ukazují, že 75 % všech těchto opatření jsou zaměřena na SME, malé transakce a vnitropodnikové služby s nízkou přidanou hodnotou⁹. Dále 18 členských států Evropské unie má pro SME zavedena zjednodušená pravidla v oblasti převodních cen, která se týkají především tvorby dokumentace, předběžných cenových dohod a vynětí z pravidel pro převodní ceny¹⁰ (viz tabulka č. 1).

Tab. č. 1 Zjednodušená pravidla a bezpečné přístavy převodních cen v EU

Státy	Zjednodušená pravidla					Bezpečné přístavy			Rozsah bezpečného přístavu					
	APA	Pokuty	TP pravidla	TP metody	Dokumentace		Rozpětí (cen či marží)	Vyjmutí z TP pravidel	Zjednodušené TP metody	Malé transakce	SMEs	Služby s nízkou přidanou hodnotou	Úvěry	Ostatní
					Zjednodušená	Výjimka								
AT				✓			C		D			✓	✓	
BE					A, B					✓	✓			
BG							žádné							
CZ				C	C		C		C			✓		
DK						A, B				✓	✓			
DE	A				A, B, E					✓	✓			✓
EE						B					✓			
EL						A, B, C, E				✓	✓	✓		✓
ES		B			B	A, E				✓	✓			✓
FI					A	B				✓	✓			
FR	B					B					✓			
HR							žádné							
IE			B					B			✓			
IT					B						✓			
LV						A, B				✓	✓			
LT						B					✓			
LU							žádné							
HU			✓		C	A, B, E		B	C	✓	✓	✓		✓
NL	B			C					C		✓	✓		
PL						A				✓				
PT					B	A				✓	✓			
RO	A, B						D			✓	✓			✓
SI				D			D							✓
SK					B						✓			
SE					A					✓				
UK			B					B			✓			

Poznámka: Malta a Kypr nebyly zahrnuty do výzkumu.

Zdroj: Deloitte (2015); PwC (2013); OECD (2012); Solilová (2010)

⁸ V současné době se uskutečňuje průzkum převodních cen z pohledu SME a vyvolaných nákladů. Možnost zapojení se do průzkumu je prostřednictvím následujícího odkazu: https://docs.google.com/a/transferpricing-sme.com/forms/d/e/1FAIpQLSfoAfYQ6VufAs_Vo0Bcq-gR7unCA7wPgDr_u4dNvfH-auBmf9A/viewform?c=0&w=1

⁹ OECD (2011) a OECD (2012). Multi-Country Analysis of Existing Transfer Pricing Simplification Measures.

¹⁰ SOLILOVÁ, Veronika a Danuše NERUDOVIČOVÁ (2015). Transfer Pricing Rules in the Context of SMEs. Proceedings of the 20th International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance 2015. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer.

3 Metodika stanovení bezpečného přístavu

Jako základní východiska při stanovení konkrétního návrhu bezpečného přístavu pro SME v České republice sloužily obecné principy, z nichž vyplývají pravidla převodních cen a již zavedené bezpečné přístavy. Jedná se zejména o následující východiska:

- Srovnávací analýza – cena stanovená dle pravidel tržního odstupu musí být srovnatelná se situací na trhu, tzn. s nezávislými subjekty vykonávajícími obdobnou podnikatelskou činnost za obdobných podmínek. Proto bude bezpečný přístav navržen pro jednotlivá odvětví ekonomiky.
- Použití mezikvartilového rozpětí, tj. rozpětí mezi 25. percentilem až 75. percentilem, aby se eliminovaly stále přetrvávající rozdíly ve srovnatelnosti. Obecně platí, pokud cena/marže řízené transakce spadá do stanoveného tržního rozpětí, je princip tržního odstupu naplněn.
- Předpoklad, že bezpečný přístav v podobě tržního rozpětí je postaven na skutečnosti, že vždy je možné najít analogii v obecné rovině, která nemusí být přesná, ale bude se přibližovat k ceně/marži, kterou by aplikovaly nezávislé subjekty. Toto zjednodušení přináší i určitá úskalí, jako je např. menší míra přesnosti, které však mohou být z pohledu úměrnosti nákladů, které by musely být jinak vynaloženy jednotlivými SME a z pozice snížení vyvolaných nákladů zdanění u těchto subjektů, považovány za irelevantní.

Pro stanovení bezpečných přístavů pro SME v podmínkách České republiky bylo nutné provést následující kroky:

1. krok: Analýza rentabilit nezávislých SME v EU za období 2005 až 2014 nutná k identifikování trendu rentabilit a k identifikování vývoje rentabilit dle odvětví a velikosti podniku.
2. krok: Analýza spojených závislých SME v ČR za rok 2013 s cílem identifikovat odvětví ekonomiky, pro něž je vhodné v kontextu České republiky stanovit bezpečné přístavy.
3. krok: Stanovení bezpečných přístavů pro zvolená odvětví národní ekonomiky, a to pro odvětví A (zemědělství, lesnictví a rybářství), C (výrobu), F (stavebnictví), G (velkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidel a motocyklů), H (přeprava a skladování), J (telekomunikace a informační technologie), L (realitní činnost) a M (profesní, vědecké a technické činnosti), které korespondují s dosahovanými rentabilitami nezávislých SME v EU.

1. krok: Analýza rentabilit nezávislých SME

Analýza rentabilit SME byla provedena na základě dat dostupných v databázi Amadeus a byla zaměřena na nezávislé subjekty vykonávající svoji podnikatelskou činnost

na území EU 28 aktivně, které nemají žádnou dceřinou společnost a ani nejsou kapitálově či prostřednictvím hlasovacích práv vlastněny více než 25 %. Navíc musejí mít známé údaje o zisku, tržbách¹¹ a provozních nákladech. Celkově bylo analyzováno přes 11 tis. SME vykonávajících svoji činnost napříč všemi sektory ekonomiky. Z pohledu rentabilit bylo zkoumáno několik variant, konkrétně rentabilita tržeb vztažená k EBIT, k EBITDA či zisku před zdaněním. Dále byla zkoumána i rentabilita nákladů, která byla vztažena k EBIT, jako doplňkový ukazatel. Časový rámec analýzy byl od roku 2005 až po rok 2014.

Z pohledu na jednotlivé hodnoty rentabilit (viz tabulka 2) je zřejmé, že v průběhu posledního desetiletí nedošlo k výrazným změnám v dosahovaných rentabilitách u nezávislých SME. Změny oproti roku 2005 jsou do 1 až 1,5 %. Dosahovaná ziskovost nezávislých SME v EU se jeví stabilní a pohybuje se od 0,34 % až 12,48 % v závislosti na typu zisku použitého při výpočtu rentability. Pokud se podíváme na doplňkový ukazatel rentability nákladů, tak situace je u nezávislých SME obdobná a rentabilita v rámci mezikvartilového rozpětí se pohybuje od 1,04 až do 7,85 % za 10leté období.

Situace je zcela odlišná, pokud zohledníme velikosti podniků a specifika jednotlivých odvětví v ekonomice, tj. provedeme analýzu vývoje rentabilit v rámci odvětví (viz tabulka 3 a 4). Z předchozí analýzy vyplynulo, že medián rentability tržeb vztažený k EBIT je u nezávislých SME za 10leté období 3,60 % a v případě rentability nákladů 3,61 %. Nicméně této hodnoty rentability nedosahují odvětví G (velkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidel a motocyklů), H (přeprava a skladování) a R (umění, zábavní a rekreační činnosti), oproti ostatním odvětvím, které ji překračují – nejvýrazněji odvětví D (elektrina, plyn, pára a dodávky klimatizace) a L (realitní činnosti). Výše uvedené potvrzuje domněnku, že bezpečné přístavy je nutné stanovit pro jednotlivá odvětví, aby byla zohledněna nejen specifika daných odvětví ale i obecná srovnatelnost. Navíc u specifických odvětví je i zřejmý rozdíl ve velikosti subjektů vykonávajících danou podnikatelskou činnost, zejména v odvětví D či L. Celkově se však obě rentability jeví stabilní bez výrazných odchylek.

2. krok: Výběr odvětví pro bezpečné přístavy v České republice

Pro stanovení konkrétní podoby bezpečných přístavů pro SME je nutno identifikovat odvětví, pro které je nejvhodnější dané pravidlo v České republice stanovit. Výběr odvětví pro stanovení bezpečných přístavů v oblasti převodních cen byl uskutečněn na základě analýzy spojených (závislých) SME, které mají mateřskou společnost na území České republiky a jsou kapitálově či prostřednictvím hlasovacích práv vlastněny více než 25 %. Datový vzorek byl získán z databáze Amadeus, celkem obsahoval 6 477 společností s 3 934 mateřskými společnostmi.

¹¹ Obecně provozní tržby zahrnují údaje o tržbách z prodeje vlastních výrobků a služeb a tržby z prodeje zboží.

Tab. č. 2 Analýza rentabilit – všechna odvětví

No. 11073	EBIT / provozní tržby (%) 2014–2005										2014–2005
	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	
25p	0,67	0,54	0,35	0,89	0,99	0,83	1,52	2,04	1,81	1,53	1,08
50p	3,05	2,87	2,69	3,23	3,39	3,40	4,19	4,73	4,49	4,13	3,60
75p	6,77	6,56	6,44	7,26	7,41	7,43	8,41	9,25	8,76	8,31	7,69
Průměr	3,68	3,40	3,43	4,76	4,98	4,68	6,05	6,84	6,42	5,84	5,01
No. 10753	EBITDA / provozní tržby (%) 2014–2005										
25p	2,48	2,39	2,21	2,91	3,10	3,01	3,73	4,21	4,01	3,76	3,16
50p	5,89	5,78	5,50	6,33	6,60	6,59	7,34	7,96	7,56	7,30	6,69
75p	11,46	11,14	11,17	11,90	12,37	12,48	13,23	13,94	13,73	13,25	12,48
Průměr	8,07	7,86	7,87	9,15	9,59	9,37	10,32	10,99	10,71	10,30	9,42
No. 11073	Zisk před zdaněním / provozní tržby (%) 2014–2005										
25p	0,09	-0,04	-0,39	0,24	0,35	0,14	0,56	1,06	0,95	0,73	0,34
50p	1,86	1,71	1,45	2,10	2,30	2,13	2,67	3,34	3,28	2,92	2,36
75p	5,50	5,26	5,12	5,94	6,24	5,99	6,85	7,91	7,55	7,06	6,38
Průměr	2,38	2,09	2,05	3,45	3,76	3,21	4,39	5,41	5,09	4,54	3,64
No. 10753	EBIT / celkové provozní náklady (%) 2014–2005										
25p	0,64	0,50	0,31	0,86	0,92	0,78	1,47	2,03	1,80	1,51	1,04
50p	3,03	2,86	2,66	3,24	3,39	3,38	4,21	4,81	4,54	4,18	3,61
75p	6,88	6,61	6,48	7,34	7,52	7,49	8,64	9,67	9,04	8,55	7,85
Průměr	4,20	3,86	3,83	5,01	5,23	4,97	6,33	7,26	6,80	6,24	5,37

Tab. č. 3 Rentabilita tržeb dle odvětví

NACE*		Medián – EBIT / provozní tržby (%)										2005–2014 medián
		2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	
A	ALL	4,26	3,73	4,38	4,25	4,03	3,74	4,76	5,00	4,11	3,60	4,17
	MEDIUM	4,25	3,81	4,39	4,17	4,21	3,66	4,57	5,02	4,07	3,14	4,17
	SMALL	4,39	2,73	4,24	4,60	3,64	3,74	5,21	4,97	4,16	4,11	4,17
B	ALL	3,61	3,79	3,86	4,33	4,21	5,71	6,55	6,99	5,96	4,53	5,10
	MEDIUM	3,75	3,46	2,68	4,50	4,38	5,93	6,32	6,92	5,82	4,17	5,06
	SMALL	2,61	5,05	4,43	3,54	4,06	5,51	7,19	7,46	8,45	5,91	5,14
C	ALL	3,32	3,09	2,80	3,29	3,28	3,13	4,27	4,91	4,78	4,42	3,73
	MEDIUM	3,39	3,11	2,86	3,34	3,29	3,17	4,27	4,80	4,69	4,36	3,74
	SMALL	3,14	2,94	2,62	3,21	3,24	3,00	4,25	5,33	5,04	4,68	3,69
D	ALL	11,95	12,79	8,79	12,54	17,06	16,22	10,02	9,44	12,98	11,23	12,12
	MEDIUM	13,29	13,20	10,84	14,88	21,11	22,05	15,98	12,66	21,77	12,54	15,12
	SMALL	2,94	7,45	1,93	5,76	4,96	3,36	6,14	4,78	2,70	4,11	4,57

NACE*	Medián – EBIT / provozní tržby (%)											2005– 2014 medián
		2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	
E	ALL	4,01	2,17	2,40	4,90	5,08	4,66	4,78	5,98	4,58	5,56	4,39
	MEDIUM	3,40	2,23	2,08	4,26	4,55	3,52	4,27	5,48	4,17	5,41	3,93
	SMALL	5,19	1,94	5,75	6,89	7,38	6,26	5,50	7,80	5,34	5,72	6,12
F	ALL	3,33	3,46	3,23	3,61	4,05	4,44	5,57	5,86	5,52	5,05	4,42
	MEDIUM	3,32	3,34	3,28	3,72	4,11	4,76	5,92	6,02	5,69	5,07	4,57
	SMALL	3,35	3,64	2,97	3,41	3,91	4,03	5,04	5,48	5,26	4,90	4,22
G	ALL	2,09	2,04	1,85	2,26	2,47	2,52	3,06	3,31	3,10	2,93	2,55
	MEDIUM	2,07	2,01	1,85	2,21	2,38	2,44	2,95	3,15	3,01	2,83	2,48
	SMALL	2,15	2,19	1,87	2,33	2,66	2,79	3,31	3,71	3,32	3,21	2,72
H	ALL	2,86	2,28	1,79	2,07	2,81	2,16	2,60	3,21	3,30	2,57	2,59
	MEDIUM	2,55	1,92	1,31	1,94	2,46	1,96	2,59	2,97	2,83	2,37	2,29
	SMALL	3,51	3,05	3,40	2,95	3,93	2,54	2,64	4,43	4,53	3,53	3,50
I	ALL	3,88	3,23	3,16	4,82	4,22	4,41	4,89	5,72	5,69	4,47	4,50
	MEDIUM	4,36	4,19	3,55	5,17	5,37	5,01	5,91	6,97	6,55	5,11	5,27
	SMALL	3,32	2,50	2,60	3,94	3,20	3,47	4,25	4,22	4,65	4,16	3,60
J	ALL	3,41	3,84	3,52	4,23	4,98	4,56	5,22	6,27	6,00	5,65	4,73
	MEDIUM	3,54	3,48	3,57	4,19	4,97	4,51	5,27	6,19	6,29	5,35	4,56
	SMALL	3,28	4,31	3,52	4,27	5,05	4,77	5,16	6,31	5,89	5,86	4,87
K	ALL	5,84	4,58	4,91	6,24	4,44	4,33	4,98	6,29	7,98	5,37	5,24
	MEDIUM	10,31	7,63	5,57	7,89	3,76	4,96	5,87	7,40	7,70	4,01	6,14
	SMALL	4,75	2,51	4,31	5,68	4,83	2,84	3,29	4,90	9,86	5,47	4,81
L	ALL	13,33	12,44	16,51	20,36	20,26	20,63	22,36	20,37	20,60	20,06	18,51
	MEDIUM	13,96	15,80	17,50	21,61	21,09	21,87	26,15	24,40	23,71	24,20	20,77
	SMALL	11,97	8,47	14,85	16,11	16,61	18,21	15,79	16,15	17,27	14,80	15,31
M	ALL	3,94	3,83	3,66	4,16	4,66	4,73	5,83	6,31	6,09	6,04	4,86
	MEDIUM	4,28	3,83	4,03	4,70	4,98	4,73	5,85	6,32	6,09	6,00	5,04
	SMALL	3,53	3,80	3,28	3,73	4,35	4,69	5,81	6,29	6,19	6,06	4,72
N	ALL	3,58	2,83	2,37	3,52	3,40	3,80	3,63	4,38	4,80	3,98	3,73
	MEDIUM	3,58	2,42	2,18	3,58	2,94	3,75	3,56	4,24	4,39	3,81	3,58
	SMALL	3,60	3,00	2,68	3,46	3,75	4,17	4,01	4,70	5,54	4,32	3,96
P	ALL	2,36	2,84	2,86	3,23	2,75	3,35	3,71	3,38	3,37	3,80	3,24
	MEDIUM	1,86	2,44	2,17	2,64	3,33	2,82	2,62	3,33	2,84	2,56	2,70
	SMALL	2,60	3,61	4,02	4,28	2,62	4,95	5,00	3,45	4,12	5,22	3,99

NACE*	Medián – EBIT / provozní tržby (%)											2005– 2014 medián
		2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	
Q	ALL	5,05	5,12	4,90	6,04	5,80	6,54	6,74	6,73	7,63	6,55	6,04
	MEDIUM	6,20	6,57	5,97	6,27	6,26	7,20	8,13	8,56	9,04	7,22	6,96
	SMALL	3,27	3,57	4,66	5,08	4,49	4,92	5,11	5,39	6,40	5,55	4,92
R	ALL	1,71	1,94	1,83	2,68	2,47	3,04	2,82	4,69	3,76	3,11	2,76
	MEDIUM	2,09	2,21	1,87	2,60	3,51	2,45	2,83	5,11	3,76	3,06	2,81
	SMALL	0,59	1,80	1,51	2,84	1,49	3,39	2,80	4,34	3,77	3,15	2,67
S	ALL	4,21	3,70	4,06	5,75	4,57	5,74	5,67	5,42	5,49	4,69	4,94
	MEDIUM	3,65	4,40	4,04	6,12	5,03	5,80	5,60	5,33	4,71	4,54	5,04
	SMALL	4,25	3,29	4,37	4,37	4,46	5,63	5,81	5,65	6,41	5,41	4,87
Suma	Medián	3,05	2,87	2,69	3,23	3,39	3,40	4,19	4,73	4,49	4,13	3,60

* Vysvětlení jednotlivých kódů odvětví je uvedeno v tabulce 5 níže.

Tab. č. 4 Rentabilita nákladů dle odvětví

NACE*	Medián – EBIT / celkové provozní náklady (%)											2005– 2014 medián
		2014	2013	2012	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	
A	ALL	4,41	3,71	4,50	4,38	3,81	3,83	4,97	5,13	4,24	3,70	4,21
	MEDIUM	4,45	3,98	4,63	4,24	4,20	3,79	4,61	5,11	4,17	3,24	4,25
	SMALL	4,03	2,27	3,97	4,79	3,27	3,88	5,50	5,13	4,34	4,29	4,15
B	ALL	3,70	3,85	3,94	4,52	4,38	5,94	6,89	7,44	6,18	4,67	5,31
	MEDIUM	3,89	3,58	2,76	4,72	4,58	6,31	6,74	7,44	6,18	4,35	5,33
	SMALL	2,49	4,83	4,59	3,17	4,01	5,53	7,70	7,23	7,29	5,95	5,28
C	ALL	3,41	3,18	2,88	3,40	3,39	3,23	4,45	5,16	5,00	4,61	3,86
	MEDIUM	3,51	3,22	2,95	3,46	3,41	3,27	4,45	5,04	4,92	4,54	3,88
	SMALL	3,24	3,02	2,66	3,29	3,34	3,08	4,42	5,59	5,30	4,89	3,81
D	ALL	5,36	8,12	6,20	6,18	6,59	5,82	8,43	5,01	6,21	5,78	6,51
	MEDIUM	12,33	14,26	12,16	13,49	16,70	17,19	13,32	10,43	13,81	11,54	13,63
	SMALL	2,28	4,66	1,36	3,49	3,25	2,81	5,31	3,29	2,37	3,74	2,93
E	ALL	4,18	2,22	2,46	5,16	5,35	4,89	5,02	6,36	4,80	5,89	4,59
	MEDIUM	3,52	2,28	2,12	4,45	4,77	3,65	4,45	5,79	4,36	5,72	4,09
	SMALL	5,47	1,98	6,10	7,40	7,96	6,68	5,82	8,46	5,64	6,07	6,52
F	ALL	3,35	3,39	3,15	3,59	4,03	4,36	5,66	6,08	5,62	5,16	4,44
	MEDIUM	3,35	3,07	2,94	3,52	3,96	4,92	6,32	6,34	6,37	5,61	4,49
	SMALL	3,41	3,70	3,06	3,50	4,01	4,18	5,26	5,78	5,53	5,12	4,35
G	ALL	2,12	2,06	1,88	2,30	2,50	2,57	3,13	3,39	3,17	3,00	2,59
	MEDIUM	2,10	2,04	1,88	2,25	2,41	2,49	3,01	3,24	3,09	2,90	2,53
	SMALL	2,17	2,16	1,89	2,37	2,68	2,83	3,39	3,80	3,38	3,30	2,76

NACE*	Medián – EBIT / celkové provozní náklady (%)											2005– 2014 medián
		2014	2013	2012	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	
H	ALL	2,76	2,18	1,69	2,06	2,86	2,01	2,61	3,24	3,30	2,58	2,54
	MEDIUM	2,52	1,92	1,27	1,91	2,41	1,92	2,53	2,91	2,77	2,21	2,27
	SMALL	3,53	3,02	3,52	3,05	4,00	2,45	2,68	4,33	4,57	3,61	3,44
I	ALL	3,98	3,32	3,14	4,81	4,36	4,58	5,08	6,06	5,97	4,67	4,65
	MEDIUM	4,51	4,37	3,64	5,45	5,63	5,28	6,29	7,49	7,00	5,38	5,55
	SMALL	3,18	2,42	2,56	3,87	3,29	3,42	4,23	4,39	4,86	4,25	3,63
J	ALL	3,47	3,99	3,63	4,40	5,20	4,63	5,47	6,61	6,24	5,96	4,92
	MEDIUM	3,64	3,59	3,58	4,35	5,19	4,57	5,52	6,49	6,25	5,64	4,68
	SMALL	3,36	4,50	3,68	4,50	5,27	4,99	5,39	6,72	6,22	6,16	5,10
K	ALL	5,52	4,90	4,50	6,02	4,19	4,03	5,24	6,72	8,48	5,75	5,24
	MEDIUM	11,50	8,28	5,90	8,60	3,91	5,21	6,24	7,99	8,34	4,17	6,55
	SMALL	4,76	3,60	3,40	5,22	4,65	2,39	3,41	5,15	9,52	6,28	4,88
L	ALL	7,16	6,89	8,37	11,98	11,41	11,07	14,18	14,73	12,81	13,70	11,25
	MEDIUM	7,44	9,55	9,97	14,37	11,59	13,17	16,70	17,76	14,86	15,61	12,81
	SMALL	6,57	4,41	7,74	7,79	9,16	10,21	10,56	11,64	10,74	10,28	9,14
M	ALL	4,00	3,90	3,62	4,19	4,76	4,68	5,97	6,58	6,20	6,22	4,90
	MEDIUM	4,43	3,94	4,14	4,77	5,22	4,90	6,11	6,67	6,36	6,25	5,20
	SMALL	3,66	3,88	3,26	3,76	4,17	4,51	5,54	6,29	6,05	6,22	4,70
N	ALL	3,64	2,87	2,40	3,58	3,49	3,95	3,77	4,54	5,02	4,11	3,82
	MEDIUM	3,61	2,40	2,19	3,59	3,00	3,90	3,69	4,38	4,57	3,94	3,59
	SMALL	3,73	3,09	2,75	3,58	3,89	4,35	4,18	4,93	5,86	4,51	4,12
P	ALL	2,31	2,83	2,75	3,24	2,85	3,42	3,83	3,44	3,22	3,92	3,22
	MEDIUM	1,89	2,50	2,21	2,71	3,44	2,91	2,69	3,44	2,93	2,63	2,77
	SMALL	2,59	3,66	4,19	4,35	2,80	5,03	5,13	3,44	4,23	5,38	3,99
Q	ALL	5,22	5,31	5,07	6,16	6,10	6,66	6,78	6,93	7,94	6,80	6,18
	MEDIUM	6,60	7,03	6,35	6,69	6,68	7,75	8,62	9,13	9,24	7,72	7,43
	SMALL	2,82	3,56	4,28	4,39	4,64	5,00	4,46	5,30	6,13	5,80	4,89
R	ALL	1,69	1,89	1,81	2,70	2,49	3,11	2,86	4,83	3,88	3,12	2,76
	MEDIUM	1,98	2,11	1,82	2,50	3,45	2,38	2,84	4,93	3,66	3,07	2,76
	SMALL	0,60	1,83	1,53	2,92	1,51	3,51	2,88	4,53	3,92	3,25	2,74
S	ALL	4,25	3,82	3,89	5,91	4,76	5,97	5,93	5,63	5,68	4,80	4,96
	MEDIUM	3,70	4,24	4,05	6,50	5,08	6,13	5,44	5,53	4,89	4,66	5,06
	SMALL	4,36	3,28	3,86	4,52	4,39	5,90	5,95	5,98	6,46	5,69	4,93
Suma	Medián	3,03	2,86	2,66	3,24	3,39	3,38	4,21	4,81	4,54	4,18	3,61

* Vysvětlení kódů jednotlivých odvětví je uvedeno v tabulce 5 níže.

Vzorek byl analyzován z pohledu rezidence dceřiných společností a jejich podílu v odvětví ekonomiky (viz tabulka 5). Převážná část těchto společností jsou daňovými rezidenty České republiky (88,7 %) a na Slovensku (8,18 %). Pouze malá část (3,16 %) má daňovou rezidenci v jiných členských státech EU a v ostatních zemích jako USA, Rusko nebo Ukrajina. Na základě analýzy přítomnosti těchto SME v jednotlivých odvětvích národní ekonomiky byl uskutečněn výběr odvětví, pro něž se následně stanoví bezpečné přístavy. Z uskutečněné analýzy lze říci,

že tyto subjekty hrají největší roli v odvětvích A (zemědělství, lesnictví a rybářství), C (výroba), F (stavebnictví), G (velkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidel a motocyklů), J (telekomunikace a informační technologie), L (realitní činnosti) a M (profesní, vědecké a technické činnosti), kdy jejich podíl v národní ekonomice co do počtu subjektů se pohybuje v rozmezí od 4,69 % až do 21,66 %. Největší počet subjektů je v sektorech G, L a M – přes 1 200 subjektů. Podrobnou situaci znázorňuje tabulka č. 5, vybraná odvětví zvýrazněna.

Tab. č. 5 Daňová rezidence dceřiných společností mateřských SME¹ v ČR

NACE ²	Počet skupin	Počet dcer	CZ	SK	Jiné země EU	UK, RU, USA a jiné	Podíl v odvětví národní ekonomiky (dle počtu subjektů)
A	250	358	350	7	1	0	5,53 %
B	10	13	12	1	0	0	0,20 %
C	496	668	552	81	31	4	10,31 %
D	24	30	25	5	0	0	0,60 %
E	38	58	54	3	1	0	0,90 %
F	312	482	445	31	5	1	7,44 %
G	959	1 403	1 131	194	70	8	21,66 %
H	70	100	74	16	9	1	1,54 %
I	65	99	88	11	0	0	1,53 %
J	210	304	256	40	7	1	4,69 %
K	16	37	35	2	0	0	0,57 %
L	605	1 298	1 238	31	25	6	20,04 %
M	633	1 241	1 137	80	18	7	19,16 %
N	115	176	150	18	7	1	2,72 %
O	0	0	0	0	0	0	0,00 %
P	47	93	87	5	0	1	1,44 %
Q	32	40	39	1	0	0	0,62 %
R	36	57	54	2	1	0	0,88 %
S	16	20	18	2	0	0	0,31 %
T	0	0	0	0	0	0	0,00 %
U	0	0	0	0	0	0	0,00 %
Total	3 934	6 477	5 745	530	175	30	100 %
%		100 %	88,70 %	8,18 %	2,70 %	0,46 %	

¹ SME splňující kritéria pro spojené osoby, tzn. SME jako matka, která má dceru s minimální kapitálovou účastí 25 %.

² A – zemědělství, lesnictví a rybářství, B – těžba a dobývání, C – výroba, D – elektřina, plyn, pára a dodávky klimatizace, E – dodávky vody; kanalizace, nakládání s odpady a sanační služby, F – stavebnictví, G – velkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidel a motocyklů, H – přeprava a skladování, I – ubytování a stravovací služby, J – telekomunikace a informační technologie, K – finanční a pojišťovací činnosti, L – realitní činnosti, M – profesní, vědecké a technické činnosti, N – administrativní činnosti a servisní podpora, O – veřejná správa a obrana; povinné sociální pojištění, P – vzdělávání, Q – zdravotní a sociální péče, R – umění, zábavní a rekreační činnosti, S – ostatní služby, T – činnosti domácností jako zaměstnavatelů; blíže neurčené výrobky a služby na činnosti domácností produkujících pro vlastní potřebu, U – činnosti exteriorních organizací a orgánů.

3. krok: Stanovení bezpečných přístavů ve zvolených ekonomických odvětvích České republiky

V předchozím kroku byla zvolena odvětví, pro něž by bylo vhodné navrhnout bezpečné přístavy. K návrhu bezpečných přístavů pro SME byla opět využita databáze Amadeus. Nicméně nyní se zaměřením na nezávislé SME vykonávající aktivně podnikatelskou činnost na území EU, mající pobočku nebo dceřinou společnost s podílem na kapitálu či hlasovacích právech nižším jak 25 %. Dále tento vzorek byl zúžen na vybraná odvětví ekonomiky z předešlé kapitoly. Jedná se o odvětví, v nichž dceřiné společnosti SME (tj. spojené osoby) tvoří více jak 4,5 %. Konkrétně se jednalo o odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství (A), výroby (C), stavebnictví (F), velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel a motocyklů (G), telekomunikace a informační technologie (J), realitní činnosti (L) a profesní, vědecké a technické činnosti (M). Zvolená odvětví jsou považována za nejdůležitější odvětví národní ekonomiky, ve kterých působí SME. Celkově datový vzorek obsahoval 13 266 společností pro zvolená odvětví (viz tabulka 6).

Tab. č. 6 Počty nezávislých SME v jednotlivých odvětvích ekonomiky

NACE – odvětví	Počet společností
A – Zemědělství, lesnictví a rybnářství	615
C – Výroba	3 993
F – Stavebnictví	1 677
G – Velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel a motocyklů	3 723
J – Telekomunikace a informační technologie	662
L – Realitní činnosti	1 468
M – Profesní, vědecké a technické aktivity	1 128
Celkem	13 266

Vybraný vzorek nezávislých SME byl následně analyzován z pohledu rentabilit tržeb¹² dosahovaných za období 2012 až 2014. Poté hodnoty zvolených rentabilit pro jednotlivá odvětví ekonomiky byla vyjádřena v podobě mezi-kvartilového rozpětí (viz tabulka 7).

Tab. č. 7 Průměrné ziskové a EBIT marže nezávislých SME za zvolená odvětví

NACE ¹ odvětví ekonomiky	A	C	F	G	J	L	M
Průměrná zisková marže 2014–2012							
25p	0,20	0,24	-0,17	0,21	0,37	-1,09	0,99
50p	3,63	2,15	2,43	1,47	3,79	10,99	5,39
75p	12,81	6,40	8,12	4,29	9,81	31,96	15,21
Průměrné EBIT marže 2014–2012							
25p	0,76	0,82	0,99	0,53	0,42	5,35	1,30
50p	5,81	3,32	4,50	2,24	4,25	23,18	5,96
75p	14,84	7,28	11,76	5,09	10,06	44,06	15,36

¹ Viz tab. č. 5.

Jak je možné vidět v tabulce 7, průměrné ziskové rozpětí reprezentativního vzorku nezávislých SME ve vybraných odvětvích se pohybuje v intervalu od -1,09 až 31,96 %. Nejvyšší zisková marže je generována v odvětví L (realitní činnosti) a nejnižší v odvětví G (velkoobchod a maloobchod). Dále, průměrné EBIT marže se pohybují v intervalu od 0,53 do 44,06 %, a obdobně jako v případě ziskové marže, nejvyšší EBIT marže je dosahována v odvětví L a nejnižší v odvětví G. Srovnáme-li obě zkoumané rentability – EBIT marži a ziskovou marži, je viditelný významný pokles v ziskovosti, který je zapříčiněn

převážně negativním efektem finančního hospodářského výsledku. V případě odvětví ekonomiky L (realitní činnosti) lze pozorovat více než dvojnásobný pokles z 23,18 na 10,85 %. Mimo jiné variabilita hodnot mediánu v rámci jednotlivých odvětví se pohybuje od 2,17 do 23,18 % v případě EBIT marže a od 1,41 do 10,85 % v případě ziskové marže. Nicméně z pohledu dílčích let v rámci zvolených odvětví nejsou změny v mediánu EBIT či ziskové marže markantní, což vypovídá o stabilní tvorbě zisku, viz tabulka č. 8 níže.

¹² Konkrétně v podobě ziskové marže neboli Profit margin a EBIT marže neboli EBIT margin dle metodiky uplatněné v databázi Amadeus.

Tab. č. 8 Medián ziskovosti nezávislých SME

NACE ¹ odvětví ekonomiky	Medián EBIT marže			Medián	Medián ziskové marže			Medián
	2014	2013	2012	2014–2012	2014	2013	2012	2014–2012
A	4,98	5,26	7,20	5,26	3,22	2,87	4,79	3,22
C	3,61	3,28	3,07	3,28	2,46	2,11	1,88	2,11
F	4,52	4,47	4,52	4,52	2,50	2,36	2,43	2,43
G	2,38	2,17	2,17	2,17	1,61	1,41	1,38	1,41
J	4,44	4,34	3,98	4,34	3,99	3,75	3,63	3,75
L	23,06	23,18	23,30	23,18	11,30	10,85	10,83	10,85
M	6,05	5,68	6,15	6,05	5,41	5,04	5,73	5,41

¹ Viz tab. č. 5.

V neposlední řadě byly pro účely stanovení bezpečného přístavu vzaty v úvahu již existující bezpečné přístavy v podobě tržních rozpětí pro služby s nízkou přidanou hodnotou, a to v rámci TP směrnice (5 %), Evropského fóra převodních cen (3 až 10 %) a pokynu GFŘ D-10 (3 až 7 %). V tomto kontextu se domníváme, že spodní hranice bezpečného přístavu by měla začínat na hodnotě 5 %, neboť není racionální, aby za běžných okolností se dosahovala vyšší rentabilita u služeb s nízkou přidanou hodnotou nežli v případě hlavní činnosti. Obdobný přístup byl uplatněn i v případě horního limitu bezpečného přístavu, ten by měl být minimálně ve výši 10 %. Tzn. pokud hodnota stanoveného mezikvartilového rozpětí zkoumaných rentabilit nedosáhne na odvozené minimální hodnoty, budou uplatněny automaticky tyto zvolené minimální hodnoty pro účely stanovení bezpečného přístavu. Nicméně, v případě odvětví L, které dosahuje v rámci všech odvětví ekonomiky nejvyšší rentabilitu, nebyla použita za horní hranici bezpečného přístavu hodnota 75. percentilu (tj. 45 %, tabulka 7), ale hodnota mediánu (tj. 24 %), která i korespondovala s 10letým trendem hodnoty mediánu rentability za dané odvětví v rámci nezávislých SME v EU.

4 Návrh konkrétní podoby bezpečného přístavu pro SME v podmínkách České republiky

Na základě výše uvedených analýz byl stanoven návrh bezpečného přístavu pro jednotlivá odvětví ekonomiky, který plně koresponduje s vývojem rentabilit nezávislých SME v EU. Pro přehlednost zopakujeme základní východiska, která byla při stanovení bezpečného přístavu uplatněna:

- Použití rentability v podobě EBIT marže, neboť není negativně ovlivňována finančním hospodářským výsledkem a je více vztažena k provozním činnostem podniku.

- Aplikace mezikvartilového rozpětí, z důvodu eliminace extrémních hodnot a významných odchylek.
- Existující bezpečné přístavy v podobě tržních rozpětí pro služby s nízkou přidanou hodnotou, a to v rámci TP směrnice (5 %), Evropského fóra převodních cen (3 až 10 %) a pokynu GFŘ D-10 (3 až 7 %).
- Stanovení minimálních hodnot bezpečného přístavu, a to ve výši 5 % v případě spodního limitu a ve výši 10 % v případě horního limitu.

Obecně, jak je možné vidět v tabulce 9, spodní limit bezpečných přístavů začíná na 5 procentních bodech a horní limit končí na 24 procentních bodech v závislosti na zvoleném odvětví. Díky skutečnosti, že odvětví G dosahuje nejnižších rentabilit, pohybuje se stanovený bezpečný přístav mezi 5 až 10 %.

Tab. č. 9 Návrh bezpečného přístavu pro zvolená odvětví

NACE – odvětví ekonomiky	Bezpečné přístavy – EBIT rozpětí	
A – Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	5	15
C – Výroba	5	10
F – Stavebnictví	5	12
G – Velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel a motocyklů	5	10
J – Telekomunikace a informační technologie	5	11
L – Realitní činnosti	6	24
M – Profesní, vědecké a technické činnosti	5	16

Tutu obecnou analogii, i přes její obecnost a tudíž i případnou nepřesnost, je možné akceptovat jako zjednodušený přístup neboli bezpečný přístav pro SME, který

vychází ze základních principů pravidel převodních cen a koresponduje s vývojem rentabilit nezávislých SME v EU. Jednoduchá aplikace bezpečného přístavu v praxi povede ke snižování vyvolaných nákladů zdanění u SME, ale i administrativní zátěže správce daně.

5 Závěr

Bezpečné přístavy či jakákoliv specifická pravidla v oblasti převodních cen pro SME lze odůvodnit jejich výsočným postavením v národní ekonomice, především v podobě vysokého podílu na celkové zaměstnanosti, tvorbě pracovních míst a na celkovém podílu na inovacích. Nicméně SME, na které se vztahují pravidla převodních cen, čelí disproporcionálně vysokým vyvolaným nákladům zdanění ve srovnání s velkými společnostmi, především z důvodu nedostatku lidského a finančního kapitálu. Jednou z možností, jak tuto disproporcionalitu eliminovat, je zavedením bezpečných přístavů pro oblast převodních cen.

Navrhované bezpečné přístavy pro SME v České republice v oblasti převodních cen zahrnují vybraná odvětví v závislosti na počtu spojených SME v nich aktivních. V tomto kontextu jsou nejdůležitější odvětví A, C, F, G, J, L a M. Stanovení bezpečných přístavů je postaveno

na analýze rentabilit nezávislých SME v EU, a to v podobě rentabilit tržeb založené na hodnotě hospodářského výsledku z provozní činnosti. Navrhovaná podoba bezpečných přístavů taktéž bere v úvahu v současnosti již existující bezpečné přístavy v podobě tržních rozpětí pro služby s nízkou přidanou hodnotou, a to v rámci TP směrnice (5 %), Evropského fóra převodních cen (3 až 10 %) a pokynu GFR D-10 (3 až 7 %).

Navrhovaný bezpečný přístav pro SME z vybraných odvětví ekonomiky by měl přinést výhody jak daňovým poplatníkům, tak správcům daně, a to v podobě snížení vyvolaných nákladů zdanění na straně daňových poplatníků ale taktéž v podobě snížení administrativních nákladů na straně správců daně. Další velmi podstatnou výhodou, kterou by zavedení bezpečných přístavů přineslo, je vyšší jistota pro daňového poplatníka a zlepšení efektivnosti daňové správy, a to především díky poklesu počtu sporů v oblasti převodních cen, daňových kontrol a předběžných cenových dohod. Na druhé straně je navrhovaný přístup spojen i s určitými negativy, a to především se snahou daňových poplatníků, kteří by jinak nedosáhli na zjednodušené pravidlo, upravit své obchodní modely tak, aby mohli využít tohoto zjednodušeného přístupu v rámci svého daňového plánování a snížit si případně celkovou daňovou povinnost.

VII. ročník mezinárodní konference „Daně bez hranic“

Motto konference

Daňový poradce jako profese s důvěrou veřejnosti

Wroclaw, Polsko, 21.–22. října 2016

Cílem konference je diskuze v oblastech problematiky daňového práva v zemích, ze kterých pocházejí účastníci konference. Konference klade důraz na výměnu zkušeností a prohlubování spolupráce v kontextu harmonizace daní, která je jedním z prvků integračního procesu realizovaného v rámci Evropské unie, a také daňové konkurence. Velice důležité je eliminovat překážky vyskytující se na území Evropského společenství, které ztěžují fungování podniků na vnitřním trhu, a zavedení co nejvíce jednotných pravidel pro stanovení základu daně firm působících na území více nežli jednoho členského státu. Tyto znalosti jsou pro daňové poradce nezbytné, aby mohli podporovat podnikatele v jejich aktivitách na trhu společenství, vyhodnocovat rizika při využívání prvků daňové konkurence sousedních zemí, a pomáhat v účinné a bezpečné alokaci kapitálů využívající nástroje daňové politiky jednotlivých zemí.

Konference se uskuteční formou panelových diskuzí za účasti přednášejících z České republiky, Polska a Německa. Jednacími jazyky budou čeština, polština a němčina a všechna vystoupení budou simultánně tlumočena. Součástí programu je atraktivní společenský večer „Ve světě bájí a pohádek“.

Program konference

21. října (pátek)

09 ³⁰ –10 ⁰⁰	<i>ranní káva</i>	
10 ⁰⁰ –11 ⁰⁰	Zahájení konference – Inaugurační přednáška	Prof. dr hab. Bogumił Brzeziński a prof. dr hab. Jadwiga Glumińska-Pawlic
11 ⁰⁰ –11 ³⁰	<i>přestávka na kávu</i>	
11 ³⁰ –13 ⁰⁰	I. panel – Stálá provozovna zahraničního daňového subjektu a jeho kontroly	Agata Drozd-Żurawska Dr. Klaus Stein Rechtsanwalt Isabella Žůrková
13 ⁰⁰ –14 ⁰⁰	<i>oběd</i>	
14 ⁰⁰ –15 ³⁰	II. panel – Přístup k problematice vyhýbání se daňovým povinnostem v ČR	panelisté budou upřesněni Radim Blaha
20 ⁰⁰	<i>banketní večeře</i>	

22. října (sobota)

09 ⁰⁰ –09 ¹⁵	<i>zahájení</i>	
09 ¹⁵ –10 ⁴⁵	I. panel – Daňový poradce jako profese veřejné důvěry. Ochrana profese daňového poradce	prof. dr hab. Jan Paweł Tarno Herbert Becherer Martin Tuček
10 ⁴⁵ –11 ¹⁵	<i>přestávka na kávu</i>	
11 ¹⁵ –12 ⁴⁵	II. panel – Přeshraniční poskytování daňového poradenství v Evropské unii	Andrzej Świderek Volker Kaiser Vladimír Šefl
12 ⁴⁵ –13 ⁴⁵	<i>přestávka na oběd</i>	
13 ⁴⁵ –15 ¹⁵	III. panel – Vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb	Jakub Boberski Ludgerus Hölscher Robert Bezecný
15 ¹⁵	<i>zakončení konference</i>	

Více informací a registraci na konferenci naleznete na <http://www.podatkibezgranic2016.pl/?ulang=cz>

Komora daňových poradců České republiky
ve spolupráci s Provozně ekonomickou fakultou Mendelovy univerzity, Katedrou finančního práva
a finanční vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy a Katedrou veřejných financí
Fakulty financí a účetnictví Vysoké školy ekonomické v Praze

pořádá workshop

Kulatý stůl k problematice mezinárodního zdaňování v kontextu České republiky

Hlavními tématy workshopu jsou:

- Eroze daňových základů a vyhýbání se daňovým povinnostem
- Opatření Komise k zavedení přehlednějšího daňového prostředí pro firmy v EU
- Společný konsolidovaný základ daně z příjmů právnických osob (CCCTB)

Eroze daňových základů a vyhýbání se daňovým povinnostem jsou témata, která hýbou nejen veřejností, ale i vládami členských států Evropské unie. Jen za poslední rok jsme byli svědky kauz jako LuxLeaks, SwissLeaks, McDonald, Walmart nebo Panama Papers. V této atmosféře přišla Evropská komise již se dvěma „daňovými balíčky“, které mají pomoci v boji s vyhýbáním se daňovým povinnostem a dále ve snaze danit zisky v zemích, kde byla vytvořena přidaná hodnota.

Opatření v balíčku, který Komise představila v červnu 2015, slibovala „zavedení přehlednějšího daňového prostředí pro firmy v EU, které zajistí férové zdanění, stabilnější výnosy a lepší podnikatelské prostředí“. Výše uvedené chce mimo jiné realizovat i oživením projektu CCCTB zaměřeného na koordinaci zdaňování společností v EU.

Cílem workshopu je představit možné dopady zavedení CCCTB jak na společnosti, tak na daňové příjmy České republiky, a to jak ve finální variantě (tj. s elementem konsolidace), tak i ve variantě přechodné (tj. pouze s možností přeshraničního zápočtu ztrát).

Termín: 8. listopadu 2016

Místo konání: zasedací místnost v 10. patře v sídle Kooperativa pojišťovna, a.s., Pobřežní 665/21,
186 00 Praha 8

Pro koho: Workshop je určen daňovým poradcům, zástupcům státní správy, zejména Ministerstva financí a finanční správy, akademickým pracovníkům, politikům, studentům a další odborné veřejnosti.

Odborný garant a moderace: doc. Ing. Danuše Nerudová, Ph.D., vedoucí Ústavu účetnictví a daní
na Mendelově univerzitě v Brně

V panelech vystoupí zástupci akademické obce, státní správy, podnikatelů a daňových poradců.

Předběžný zájem a informace na adrese selesovsky@kdpcr.cz.

Další informace již brzy na www.kdpcr.cz.

**Tištěný čtvrtletník
KOMORA DAŇOVÝCH PORADCŮ ČESKÉ REPUBLIKY**

Sídlo: Kozí 4, 602 00 Brno
Poštovní adresa: P. O. Box 121, 657 21 Brno
tel.: +420 542 422 311, fax: +420 542 210 306
e-mail: kdp@kdpcr.cz, moje.kdpcr.cz, www.kdpcr.cz
IČ: 44995059

Čtvrtletník řídí redakční rada ve složení:

Mgr. Simona Hornochová, Ing. Miroslav Mrázek, JUDr. Petra Nováková, Ph.D.,
Ing. Lucie Rytířová, LL.M., Ing. Jana Skálová, Ph.D., JUDr. PhDr. Karel Šimka, Ph.D., LL.M.,
Ing. Jana Tepperová, Ph.D.

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR pod číslem E 22060.

Články obsahují názory autorů, které se nemusí shodovat se stanovisky KDP ČR.
Datum předání do tisku: 14. září 2016
ISSN 1211-9946

Nakladatelsky a redakčně zajišťuje:

Wolters Kluwer

Česká republika

Wolters Kluwer ČR, a. s.
U Nákladového nádraží 6
130 00 Praha 3
tel.: +420 246 040 444
www.wkcr.cz
redakce: Andrea Doušová